5

1998

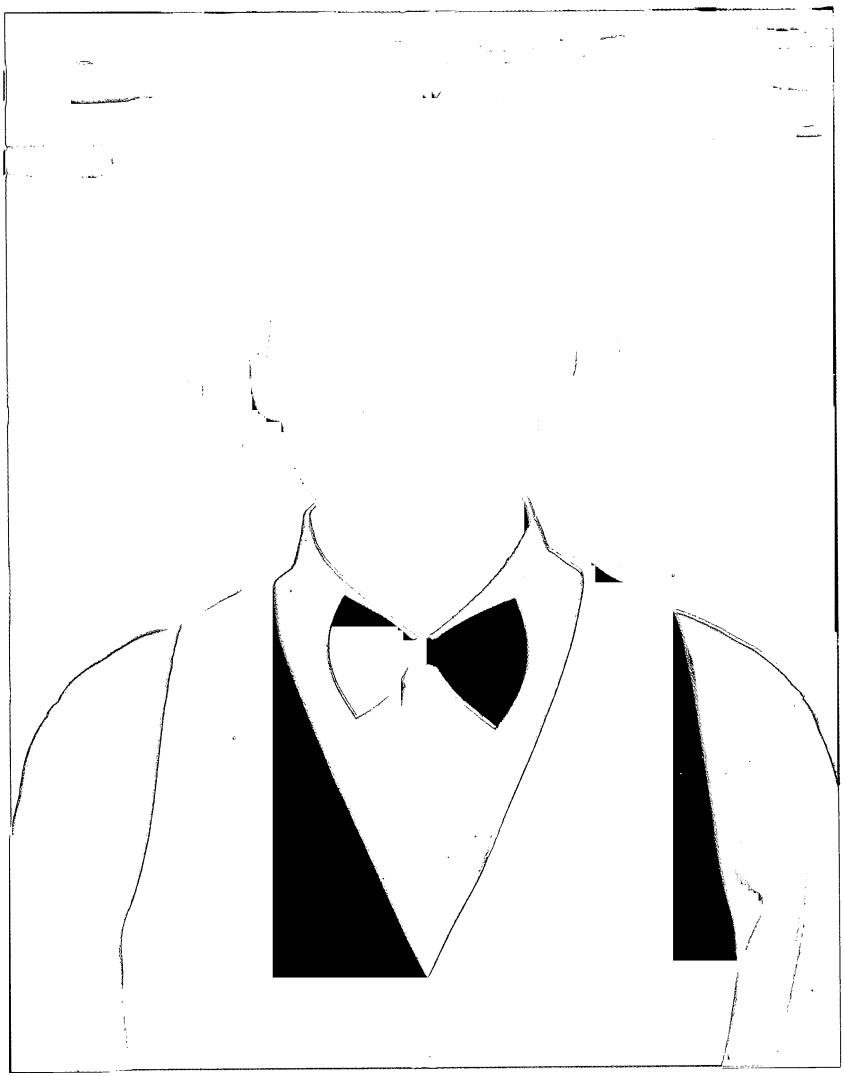

ISSN 1004-1745

TANGRITAG TANGRITAG

زوردۇن سابىر ئەپەندىنىڭ ۋاپاتىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىمىز

يازغۇچى زوردۇن سابىرنىڭ سۈرىتى

رەپىقىسى خەلچەم يۈسۈپ ۋە ئائىلە تاۋابىئاتلىرى

زوردۇن سابىر ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى ئارىسىدا

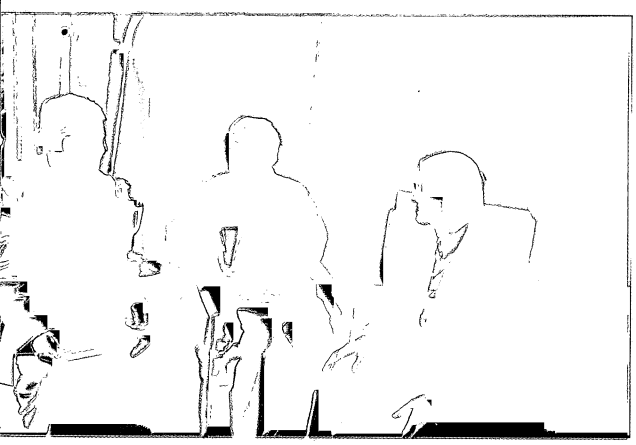

ئەدەبىيات ھەققىدە پىكىرلەشمەكتە

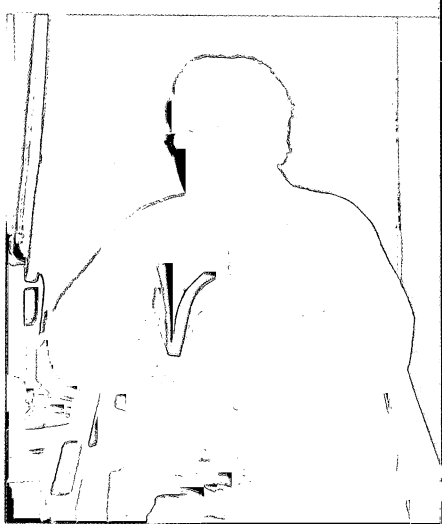

زوردۇن سابىر قەلەمكەشلەر بىلەن قۇمۇلدا

تەڭرىتاغ

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت،
قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

1998 - يىل 5 - سان ئومۇمىي 70 - سان

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 49 - يىللىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

بۆرە ئۇشۇقى .... تۆلەندىن ئەزىم 16
ئىشىك .... رەپقەت غازى 26
مېنىڭ قۇياشىم .... ئەركىنجان ئەمەت 36
خۇمار .... ئېزىز نۇر 53
رېئاللىقتا كۆرگەن چۈش .... ئابدۇقادىر ھەمدۇللا 43
قىسقا ھېكايىلار .... ئۆمەر ئابدۇللا، تۇرغۇنجان تۇرسۇن، ئابلىز ئابدىلىم 59

ۋەتەن ۋە بۇرچ

ئەتىدىكى چاقىرىق (ئەدەبىي ئاخبارات) .... مىرزا قادىر 1

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

ئالتۇن شاخلار .... ۋاھىتجان ئوسمان 31

نەسرلەر

قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز .... ئەكبەر داۋۇت تەنھايى 57

ئەدەبىي خاتىرىلەر

يۈرىكىم يىغلايدۇ .... ئەختەم ئۆمەر 67
ئىككى ئەدەبىي خاتىرە .... تۇرسۇنبەگ ئىبراھىم 65

كىنىزنىت - ژۇرناللاردىن تەرمىلەر

ئېھ، توپىلىق يول (ھېكايە) .... زوردۇن سابىر 76

بەشەر ۆ بەش - مۆتازىرە

«كېسىلگەن توغراق» ھەققىدە ..... ئابدۇللا مەتقۇربان 89

ئاپتور، مۇھەررىر، كىتابخان

مەن كومپيۇتېرنى ياقتۇرۇپ قالدىم ..... قادىر ئارسلان 105

كلاسسىكلار مۇنبىرى

كلاسسىكلىرىمىز ..... لۇتفى غەزەللىرىدىن 93
چەت ئەل كلاسسىكلىرى ..... سونېتلار 103

مەشھۇر ئەسەرلەردىن بەھىرلەر

ھۆكۈم (ھېكايە) ..... فرانىس كافكا (ئاۋستىرىيە) 95

مەخسۇس سەھىيە

مەرھابا يېڭى تىجارەت 108
مەرھابا يېڭى ئىستىمال 109

مۇقاۋا 1 - بەتتە: جۇڭگو بېليارت چولپىنى قاسىم تۇرسۇن

تەھرىر ھەيئەتلەر

ئىمىن ئەھمىدى، مەمتىلى ئابدۇرېھىم، ئەكبەر ئېلى، ئازات سۇلتان، ھەببىۇللا مۇھەممەت، ئابدۇقادىر جالالىدىن، تۇرسۇن توختى، تۇردى ھاشىم، بوغدا ئابدۇللا، غوپۇر نۇر، ئىدرىس بارات، مۇختار مەخسۇت، پولات ھېۋزۇللا، ماخمۇتجان ئىسلام، ئەركىن نۇر، ھەببىۇللا سادىر.

باش مۇھەررىر: (كاندىدات ئالىي مۇھەررىر) ھەببىۇللا مۇھەممەت
مۇتاۋىن باش مۇھەررىر: پولات ھېۋزۇللا

مۇھەررىرلەر: ئەركىن نۇر (مەسئۇل مۇھەررىر)، سەنەۋەر ئۇمەر، ئەكبەر سالىھ (باردەمچى مۇھەررىر)
گۈزەل سەيئەت مۇھەررىرى: ئالىم خالىدىن
مەسئۇل كورريكتور: خەلچەم ئابلىمىت

ئىش ئورنىدىن قالغان ئىشچى - خىزمەتچىلەر ھەققىدە دوكلات ②

ئەتىدىكى چاقىرىق

(ئەدەبىي ئاخبارات)

مىرزا قادىر

شوپۇر: مەن پۇل تېپىش ئۈچۈن ئىشلەيمەن

يېڭى بىر ھاياتلىق ئاپىرىدە بولۇشتىن ئاۋۋال ئانا قاتتىق تولغاق ئازابىنى تارتىدۇ، ئىشسىزلىق ھادىسىسىنىڭ يۈز بېرىشىنى ھېچكىم خالىمايدۇ، پىلانلىق ئىگىلىكنىڭ ئاسارىتىدە قاتماللاشقان ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋىتىنى تەكشەش تەقەززاسى بىزدىن ئېغىر بەدەل تەلەپ قىلماقتا، بەدەل كېچىككەنسېرى شۇنچە زور بولىدۇ، چۈنكى ئارتۇق ئەمگەك كۈچلىرىنى زور دەرىجىدە تەكشەشنىڭ نەتىجىسى بولغان ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇش، يەنى پىلانلىق ئىگىلىكتىن نورغۇن كىشلەرنى بازار ئىگىلىكىگە ئىتتىرىش ھېچكىمنىڭ ئىرادىسىگە بېقىنماي، بالدۇر بولسۇن ياكى كېيىن بولسۇن ھامان يېتىپ كېلىدىغان ئاچچىق رېياللىق ئىدى، بۇ رېئاللىققا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟ مەيلى سىز ئىشتىن قالدۇرۇشنىڭ زەربىسىگە ئۇچراڭ ياكى ئۇچرىماڭ، دەۋر تەرەققىياتىنىڭ يۈزلىنىشى سىزگە ھەرقانداق رىقابەتكە بەرداشلىق بېرەلەيدىغان ئىقتىدارىڭىزنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرىدىغان روھنى تەلەپ قىلىدۇ، تۇرمۇش ھەققى مەكتەپ، ئۇنى ھەققىي قەدىرلەش، تۇرمۇشقا ھەققىي يوسۇندا يۈزلىنىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ، تۇرمۇشنى قەدىرلەش، تۇرمۇشنى سۆيۈش، تۇرمۇشنىڭ قاينىمىلىرىغا ئۆزىمىزنى ئېتىش ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ، تۇرمۇشنىڭ لەززىتىنى ئەڭ چوڭقۇر ھېس قىلىشنىڭ يولى مېھنەت، ئىزلىنىش. تۇرمۇش ھەرگىز ئۆز قەدىر - قىممىتىنى مېھنەت ئارقىلىق ئىسپاتلىغان كىشىنى خار قىلمايدۇ، ئەتراپىڭىزغا قاراڭ، بەختلىك ھايات ئەندىزىلىرى تالاي، بەخت دەرۋازىسىنى ئېچىش، پۇل تېپىش ھېچقانچە تەس ئەمەس، بۇ يەردە ئۆزۈم ئۇچراتقان بەزى ئەھۋاللارنى سۆزلەپ بېرەي.

مەن ئۇچراتقان ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇلغان تۇنجى كىشى 40 ياشلار چامىسىدىكى بىر ئەر. ئۇ ئەسلىدە مەلۇم بىر زاۋۇتنىڭ ئىشچىسى ئىكەن. ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇلغىنىغا تېخى يېرىم يىلمۇ بولماپتۇ. ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن پۇل يىغىپ ماشىنا سېتىۋېلىپ كىراكەشلىك قىلىۋېتىپتۇ. مەن بىر زۆرۈرىيەت بىلەن ئۇنىڭ ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ قالدىم، سۆھبىتىمىز قىسقا، ئەمما مەنىلىك بولدى:

- سىزنىڭ ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇلغىنىڭىزغا كۆڭلىڭىز يېرىم بولامدۇ؟

- نېمە دېسەم بولار، ئىشقىلىپ كۆڭلۈم يېرىم بولسۇن، بولمىسۇن بولىدىغان ئىش بولۇپ بولدى.

- سىز ئۈچۈن خىزمەت ئانچە مۇھىم ئەمەسكەن - دە؟

- مۇھىملىقىغۇ مۇھىم، ئەمما مەن ئىشلىگەن زاۋۇت ئاللىقاچان ۋەيران بولغان. ئىشلىگەن بىلەن ئالىدىغان ھەققىنىڭ تۇتامى يوق. بىر خالتا ئۇننىڭ نەچچە پۇل ئىكەنلىكى سىزگە

شىنجاڭ ئەدەبىي ئاخبارات جەمئىيىتى، ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسى بىرلىكتە باشقۇرغان

ئايان. بىر ئاي ئىشلەپ ئالىدىغان پۇلغا بىر خالتا ئۇن ئاران كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە مېنىڭ ئائىلەم، بالا - چاقام بار. ئۇلارنى بېقىشىم كېرەك. زاۋۇتتىن بېرىدىغان تۇرمۇش ياردەم پۇلىغا قاراپ ئولتۇرۇپ جان توشامدۇ دەيسىز.

- ھازىر تۇرمۇش ئەھۋالىڭىز قانداق؟

- ئىلگىرىكىدىن كۆپ ياخشى. ئەمما رەسمىيەتلەر بەك كۆپ، تاپقان پۇلنىڭ كۆپ قىسمى شۇنىڭغا كېتىۋاتىدۇ. تاڭ سەھەردىن يېرىم كېچىگىچە قاتنايدىغان گەپ، بىر ئامال قىلىپ ئورۇق - تۇغقانلاردىن ئالغان پۇلنى قايتۇرۇۋالسام بولاتتى.

- ھازىرقى كەسپىڭىز بىلەن ئىلگىرىكى خىزمىتىڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەرق بارمۇ؟

- پەرق ئەلۋەتتە بار، ئىلگىرى ئاي توشقۇرۇش ئۈچۈن ئىشلەيتتىم، ھازىر پۇل تېپىش ئۈچۈن ئىشلەيمەن.

- بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

- قارىسام سىزمۇ خىزمەتچىدەك قىلىسىز. نېمە دەۋاتقانلىقىمنى سىزمۇ بىلىسىڭىز كېرەك، دەسلەپتە خىزمەتكە چۈشكىنىمدە ئۆز خىزمىتىمنى جان - دىلىم بىلەن بېرىلىپ ئىشلىدىم، ئىمكانقەدەر ئۆز خىزمىتىمنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقسام، كۆپرەك نەتىجە يارىتسام دېگەننى ئويلايتتىم. ۋاقىتنىڭ ئۆتىشى بىلەن مېنىڭ بۇ خىيالىمنى نەلەرگىدۇر غايىب بولدى. قاراپ باقسام نۇرغۇن كىشىلەر خىزمەتنى پەقەت ئۈدۈللۇقلا ئىشلەيدىكەن. بىزدە «ياڭغۇز ئاتنىڭ چېكى چىقماس، چېكى چىقسىمۇ دېگى چىقماس» دېگەن بىر گەپ بارغۇ، بەلكىم بۇ سۆزخاتادۇر، ئەمما مەن ھەرقانچە تىرىشقىنىم بىلەن نۇرغۇن ئادەم ئىشلەيدىغان زاۋۇتقا نىسبەتەن ھەممەيلەن تىرىشمىسا يەنىلا بىكارىكەن. ئەڭ مۇھىمى ئالىدىغان ئىش ھەققىمىز يەنىلا ئوخشاش دېگۈدەكلا ئىكەن. نەتىجىدە بارا - بارا كۆڭلۈم سوۋۇدى. مەنمۇ خىزمەتنى باشقىلارغا ئوخشاش ئۆز لايىقىدىلا ئىشلەيدىغان بولدۇم. مانا ئاخىرى زاۋۇتىمىز ۋەيران بولدى. بىز ئامالسىز ئىشتىن قالدۇرۇلدۇق. ئىشتىن قالدۇرۇلدۇم دەپ ۋايسىماي ئولتۇرغانغا ئىش پۈتەمدۇ؟ مانا كۆرۈپ تۇرۇپسىز، كىراكەشلىك قىلىۋاتىمەن. قىمىرلىغان قىرغىن ئاشار دېگەن گەپ بار. ھەرھالدا يامان ئەمەس.

مەن بۇ يامان ئەمەس دېگەن سۆزنىڭ سالمىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن سورىدىم:

- مۇبادا ھېلىقى سىزنى ئىشتىن بوشىتىۋەتكەن زاۋۇت ھازىر زاۋۇتقا قايتىپ كەل دېسە قانداق قىلىسىز؟

ئۇ دەرھال جاۋاپ بەردى:

- ياق، ھەرگىز قايتىپ بارمايمەن، بىرنەرسىدىن ئايرىلمىغىچە بېقى بىرنەرسىنى چۈشەنگىلى ۋە ئۇنىڭغا ئىرىشكىلى بولمايدىكەن، خىزمەتتىن ئايرىلمىغان بولسام ھازىرقىدەك پۇل تېپىشنىڭ يوللىنى تاپالمىغان بولاتتىم، مەن ھازىرقى پۇل تېپىش سۈرئىتىمنى دەۋاتىمەن، ئاز قالمايلا ماشىنىنىڭ پۇلى چىقىپ قەرزلىرىمنى قايتۇرۇپ ماشىنا ماڭا پۈتۈنلەي تەئەللۇق بولىدۇ. بۇ ئىشنى تېخىمۇ بالدۇر، تېخىمۇ ياش ۋاقىتتا باشلايدىغان گەپكەتتۇق.

- ئۇنداقتا سىزنىڭ گېپىڭىزچە بولغاندا مەسىلەن، مەن ھازىر دۆلەت كادىرى، ياخشى تۇرمۇش كەچۈرەي دېسەم سىزگە ئوخشاش دېڭىزغا چۈشسەم بولغۇدەكتە.

- ئۇنداق دېگىنىمۇ ئەمەس، ئىدارىسى يوق بولسا ياشىغىلى بولمايدىغاندەك ئويلايتتىم بۇرۇندا، ھازىر ئاشۇ چۈشەنچەمگە كۈلگۈم كېلىدۇ، لېكىن ئەركىن تىجارەتنىڭمۇ ئۆزىگە توشلۇق دەردى بولىكەن، ھازىر كاللامدا ھەر سائەتلىك ۋاقتىمنىڭ قانچە پۇللىقى ماڭا ئېنىق، ئىشلىمىدىم، دەم ئالدىم دېگەن گەپ ماھىيەتتە قانچە ۋاقىت ئىشلىمىسەم شۇنچە سائەتلىك زىيان دېگەن گەپ، ئادەم پۇل تاپقانسېرى پۇل تاپقۇسى كېلىدىكەن. بەزىدە كېچىسى چارچىغىنىمدا «چارچىمىسام بولمامدۇ، ئادەمنىڭ ئۇيقۇسى كەلمەيدىغان بولسا - ھە» دەپ كېتىمەن، ئىشقىلىپ ماڭا ۋاقىت يېتىشمەيدۇ، مەن ئالغان قەرزلىرىمنى قايتۇرۇۋېتىشكە ئالدىراپ ھەم بالىسىنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرالمىغان تۇغقىنىمغا ياردەم بېرىمەن دەپ ئۇنىڭ بالىسىغا ماشىنامنى كېچىلىك كىرا بىلەن پۇل تېپىشقا تۆۋەن باھادا ئارىيەت بەردىم، كېيىن ئۇ قاقشىغاندىن كېيىن ئالماشتۇرۇپ ئۇ كۈندۈزى ھايدايدىغانغا مەن كەچتە ھايدايدىغانغىمۇ ئۇنىدىم، لېكىن ھازىر ئۇ ياش ھورۇنلىشىپ كەتتىمۇ، پۇلنى ماڭا تېپىپ بېرىدىغاندەك ھەركۈنى ئازراقلا كىرا تارتىپ قويۇپ، ئاغىنىلىرى بىلەن ماشىنىدا ئۇيان - بۇيان قاتراپ ئويىنىغىنى ئويىنىغان، ئۇ ھارامزادە پۇل تېپىش ئەمەس تاس قالدى ماشىنىنى يوقاتقىلى، ئىشقىلىپ كىراكەشلىك قىلىش ئادەمنىڭ جاپاغا چىداش ئىقتىدارىنى راۋۇرۇس سىنايدۇ.

- كىراكەشلىكلا ئەمەس، ھەممە ئىش،- دەپ تولۇقلىدىم ئۇنىڭ سۆزىنى.

قىستۇرما بايان: ھۆكۈمىتىمىز دەسلەپ خەلق گۈزىشىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى، كېيىن داشقازان تامىقىغا خاتىمە بېرىلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ تەسىرى تاكى يېقىنقى كۈنلەرگىچە ھەر خىل شەكىللەردە مەۋجۇت بولۇپ كەلدى. بولۇپمۇ بۇ مەسىلە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى زاۋۇت، كان، كارخانىلاردا گەۋدىلىك ئىپادىلەندى. گەرچە «تەڭ تەقسىماتلىق تۇزۇمىگە خاتىمە بېرىش» ، «ھەربىر ئادەم ئىشلىگىنىگە يارىشا ھەق ئېلىش» شوئارى

ھەر تەرەپتە ياڭراپ تۇرسمۇ ئىدىيىدە قاتمال، يېڭى دەۋرنىڭ تەلىپىنى چۈشەنمەيدىغان كىشىلەر ئۇنى ئاڭلىماسقا سالدى. ئۆز خىزمىتىنى تىرىشىپ ئىشلەپ نەتىجە يارانقانلارمۇ، ھۆرۈنلۇق قىلىپ كۈن ئۆتكۈزگەنلەرمۇ ئوخشاش تاياقتا ھەيدەلدى. مېنىڭچە بىر قىسىم زاۋۇت، كان، كارخانىلارنىڭ ۋەيران بولۇشى، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشتىن قالدۇرۇلۇشىغا بۇمۇ بىر سەۋەب بولسا كېرەك. بىز بۇنى ئۆز پۇتىغا پالتا چاپقانلىق دەپ قارىساق خاتا بولمايدۇ. ۋەيران بولۇش قورقۇنچلۇق ئىش ئەمەس، ئەڭ قورقۇنچلۇقى تەجرىبە - ساۋاقلارنى يەكۈنلىمەسلىك. بىر قېتىملىق ۋەيران بولۇش، كېيىنكى مۇۋەپپەقىيەتنىڭ بەلگىسى، بۇ پەقەت ئەقلىي جەھەتتە ئويغاق ئادەملەر ئۇچۇنلا شۇنداق. غاپىللار ئۆز ھاياتىنىڭ گۆرىكارلىرىدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

پىل چىشى مۇنارىدىن چۈشۈش

ئادەم ئۆز تەقدىرىنىڭ خوجايىنى دېگەن سۆزنى كىمنىڭ دېگەنلىكى ئېسىمدە يوق، ئەمما بۇ سۆز ھەربىر ئادەم ئۈچۈن قىبلىنامە قىلىشقا ئەرزىيدۇ.

ھازىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى تۈركۈملەپ ئوقۇش پۈتتۈرۈۋاتىدۇ، ئۇلار بۇرۇنقى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەردەك ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدا ئىشقا ئورۇنلىشىشقا ئىنتىلىدۇ، بىر نەچچە يىل بۇرۇن چەت ئەللەردىكى ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىشچىلىققا ۋە خۇسۇسىي شىركەتلەرگە تەستە ئورۇنلىشىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ئىدىيىمىزدىن ئۆتمەيتتى. ھازىر بۇ ئىشلار رېئاللىقىمىزغا ېبسىپ كىلىۋاتىدۇ، ھەر يىلى ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈپ كېلىۋاتقان ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئۇنىۋېرسال ئورۇنلارنىڭ تويۇنۇشچانلىقى ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت مەۋجۇت، بەزى ئىش ھالقىلىرىدا، بەزى كەسىپلەردە ھەقىقەتەن ئىختىساسلىقلار كەمچىل، بەزى زاۋۇتلاردا ئەمگەك كۈچى ئېھتىياجدىن زور دەرىجىدە ئېشىپ كەتكەن، ئەمما مۇھىم ئىش ھالقىلىرى يەنى تېخنىكىلىق ئورۇنلاردا ھەقىقىي كارغا يارايدىغانلار ئاز، بۇنىڭدىكى سەۋەب، ئاپتوماتلىشىشنىڭ تەرەققىياتىنىڭ سۈرئىتى تېخنىكىدىكى يېڭىلىنىشنى تېزلىتىپ تېخنىكا ساۋاتسىزلىقىنى كۆنسېرى كۆپەيتمەكتە، بۇ ئورۇنلارنىڭ ھەممىسگە يېڭى، زامانىۋى، يۇقىرى تېخنىكا بىلىملىرى بىلەن قوراللانغان ۋە قوراللىنالايدىغان ياش كۈچلەر سەپلىنىشكە موھتاج، دېمەك، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدىكى خادىملارنىڭ كۆپلىكى بىلەن ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ۋە تېخنىكىنىڭ 1 - سېپىدە يارامسىق كىشىلەرنىڭ كەمچىللىكى ئوتتۇرىسىدا تەڭشەش ئېلىپ بېرىش ئىنتايىن مۇھىم بولۇپ قالدى، شۇڭا ئوقۇغۇچىلارنى تەقسىم قىلىش جەھەتتە ماھىيەتلىك ئۆزگىرىش ياساش ۋاقتى يېتىپ كەلدى. بۇرۇنقى مەكتەپ پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنى گەۋدىلىك بولغان ھوقۇقى چوڭ ئىدارىلارغا ئورۇنلىشىش خاھىشى داۋاملىق مەۋجۇت بولامدۇ؟ نۆۋەتتە دېڭىز رايونلىرىدىن باشلانغان ھۆكۈمەت ئورگانلىرىنىڭ ئىسلاھاتى شۇنى ئىپادىلەۋاتىدۇكى، ھۆكۈمەت ئورگانلىرىنىڭ بەلگىلەش ھوقۇقى جەھەتتىكى فۇنكسىيىسى بازار ئىگىلىكىنى قانۇن ئىگىلىكىگە چۈشۈرۈش بولۇۋاتىدۇ، بۇ قانۇن ئىگىلىكىنىڭ مۇكەممەللىشىشىنى كۆرسىتىدۇ، بۇندىن كېيىن مەنسەپدارلارنىڭ ھوقۇق - نوپۇزى تۆۋەنلەپ قانۇننىڭ نوپۇزى يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ، چېرىكلىك، خىيانەتچىلىكنىڭ كامارلىرى ئېتىلىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا مەيلى ھۆكۈمەت، مەيلى كارخانا بولسۇن مۇلازىمەتتە باراۋەرلىشىپ ھوقۇق يۈرگۈزۈشنىڭ ئورنىنى مۇلازىمەت، بەلگىلەش تەستىقنىڭ ئورنىنى نازارەت ئالىدۇ، دېمەك ئىشقا ئورۇنلىشىش مۇمكىنلىكى دائىرىسى جەھەتتە كارخانا ئورۇنلىرى مەيلى ئۇ دۆلەت، كوللېكتىپ ياكى خۇسۇسىي ئىگىلىك بولسۇن ئۆز ھاياتىي كۈچىنى نامايان قىلىدۇ.

مەن ئۇچرىتقان يەنە بىر كىشى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن. بىراق ئۇ ھۆكۈمەت خىزمەتچىسى بولۇشتەك «تۆمۈر تاۋاق»، ھۆكۈمەت بېرىدىغان ماڭاشتەك «ئەگگۈشتەر» دىن ۋاز كەچكەن. بۇ يەردە ھېچقانداق ھەل قىلغۇچ سەۋەب مەۋجۇت ئەمەس. پەقەت بۇمۇ بىر خىل تاللاش، ئۆز تەقدىرىگە خوجايىن بولۇشنىڭ بىر خىل يولى. ئالاھىدە بىر سەۋەب مەۋجۇت دەپ قارالغاندا، ئۇ ئۆز قىممىتىگە ئىشەنگەن. ئۇ نېمە ئۈچۈن ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن تۇرۇقلۇقمۇ ھۆكۈمەت خىزمەتچىسى بولمىغانلىقى ھەققىدە سورىغان سوئالىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى:

- مەن ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشنىڭ مەقسىتىنى ھەرگىزمۇ نوقۇل ھۆكۈمەت خىزمەتچىسى بولۇش ئۈچۈن دەپ قارىمايمەن. مەن ئالىي مەكتەپتە بىلىم ئېلىش ئۈچۈن ئوقۇدۇم. بىردىنبىر مەقسەت مۇشۇ. ھۆكۈمەت خىزمەتچىسى بولۇش ياكى بولماسلىق بىردىنبىر چىقىش يولى ئەمەس. ئۆز قىممىتىگە ئىشەنگەن ئادەم ئۈچۈن ھەرىردىن خىزمەت تېپىلىدۇ. مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر سەن قىلىۋاتقان ئىش جەمئىيەت ئۈچۈن، ئۆزۈڭ

ئۇچۇن ئۇنۇملۇك، مەنپەئەتلىك بولسىلا كۆپايە. مەن ئۆز كۆچۈمگە، ئىقتىدارىمغا تايىنىپ ياشاۋاتىمەن، ئىگىلىك تىكلەۋاتىمەن. بۇنىڭ ھۆكۈمەت خىزمىتىگە ئوخشىمايدىغان يېرى، مەن ھەر ئايلىقى مۇقىم مائاش ئالمايمەن. ئۆز ئىقتىدارىمغا يارىشا قىممەت يارىتىش ئۈچۈن تىرىشىمەن. بەزى ئايلىرى ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەيمەن، بەزى ئايلىرى سىلەر ئالغان مائاشتىن نەچچە ھەسسە يۇقىرى قىممەت يارىتىمەن. مانا نىسبەتەن ھۆكۈمەت خىزمەتچىسىگە ئوخشاش مۇقىم دەم ئېلىش كۈنلىرى مەۋجۇت ئەمەس. ئىش بار چاغدا دەم ئالماي ئىشلەيمەن، سەل ئارىسالدى بولغان چاغدا ئۈدا بىرنەچچە كۈن دەم ئالىمەن.

مەن ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ جەمئىيەتكە يېڭى قەدەم قويغان چاغلاردا نۇرغۇن ئوقۇشسىز-لىقلارغا ئۇچرىدىم، تەمتىرىدىم، گاڭگىرىدىم. چۈنكى مېنىڭ جەمئىيەتتە ھېچقانچە ئاساسىم يوق ئىدى. ھېچكىم مېنى يۆلىمەيتتى، ھېچكىم ماڭا ئاساس ھازىرلاپ بەرمەيتتى. ئەڭ مۇھىمى مېنىڭ قولۇمدا ئىقتىسادىي ئاساس يوق ئىدى. مېنىڭ قاراپ تۇرۇشۇم، ئۆزۈم ئۇچۇن چىقىش يولى ئىزدىمەسلىكىم ئۈزۈمنى ئاچ قويغان بىلەن باراۋەر ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بار كۈچۈم بىلەن تىرىشتىم. ئىش ئورنىڭىز يوق ھالەتتە بازار قاينامليرىدا يەككە - يېگانە جەڭگە چۈشكىنىڭىزدە ئاندىن ئۆزىڭىزنىڭ زادى قانچىلىك قابىلىيەت ئىگىسى ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدىكەنسىز، شۇنداقلا ئاشۇ خىل جىددىي مۇھىتتىلا ئادەم ياشاشنى، ئۆزىنى قۇدرەت تاپقۇزۇشنى ئۆگىنەلەيدىكەن، مەملىكىتىمىزدە پۇقرالارنىڭ ياشاش ئىقتىدارىنىڭ نېمىشقا تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكىنى ھەر مىنۇت، ھەر سېكۇنت باشقا كىلىپ تۇرىدىغان رىقابەت بېسىمىنىڭ ئۇلاردا يوقلۇقىدىن دەپ قارىدىم، مېنىڭ بازار قانىنىمىدىكى ئىلىشىشىم ياشاش ئۈچۈن ئۆزۈمنى قۇتۇلدۇرۇش دېگەندىن كۆرە ئۆز قابىلىيىتىمنى سىنىدىم، تەڭشىدىم دېگەن تۇزۇك، مانا ھازىر ئۆز يولۇمنى ھازىرلاپ بولدۇم دەپ قارىسامۇ بولىدۇ. گەرچە مېنىڭ مۇقىم خىزمىتىم بولمىسىمۇ، لېكىن ئۆزۈمنىڭ تاشلىنىپ قالمايدىغانلىقىمغا كۆزۈم يېتىدۇ.

ئىككى ئايالنىڭ پايانى: ئىش ئورنىدىن قېلىش قورقۇنچلۇق ئەمەس

A ئايال:

- مەن ئىلگىرى بىر كىيىم - كېچەك زاۋۇتىنىڭ ئىشچىسى ئىدىم،- دەپ گەپ باشلىدى ئايال،- 1993 - يىلى كارخانىمىز ۋەيران بولدى، 200 دىن ئارتۇق ئىشچى - خىزمەتچى خىزمەت كۈتۈپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇق. مەنمۇ باشقىلارغا ئوخشاشلا خېلى ئۇزۇن ۋاقىت كۈتتۈم. ھېچقانداق نەتىجە بولمىدى. ئۆيدە 70 ياشلىق ئاپام بىلەن ئەمدىلا يەتتە ياشقا كىرگەن قىزىم بار ئىدى. تۇرمۇشىمىزمۇ غورىگۈل ئۆتەتتى. كۆپ يېغلاپ قاقشىدىم، يېغلاپ قاقشىغانغا ئىشىنىڭ ھەل بولمايدىغانلىقىنى مەنمۇ بىلىمەن، لېكىن نېمە ئامال، بىز ئايالىلار كۆپ ھاللاردا دەردىمىزنى يېغا بىلەن ئالىمىز. تۇرمۇش يەنىلا ئۆز يولىنى داۋام قىلدۇرۇۋەردى. يەنە ساقلاپ ئولتۇرۇشنىڭ مۇمكىنچىلىكى قالمىغانىدى. بىرلا يول مەدىرلاش كېرەك، قانداقلا بولمىسۇن بىر چىقىش يولى تېپىپ تۇرمۇشنى قامداش كېرەك. شۇنداق قىلىپ ئۆزۈمگە تەسەللى بەردىم، كۆز ياشلىرىمنى سۈرتۈۋېتىپ ئويلاندىم. توساتتىن كاللامغا ئۆز ھۈنىرىم - تىككۈچىلىككە تايىنىپ بىرەر ئىش قىلسام قانداق بولار دېگەن خىيال كەلدى. مۇشۇ خىيالنىڭ تۇرتكىسى بىلەن غەيرەتكە كەلدىم. ئۆيمەدە بارى - يوق تۇرمۇش راسخوتلىرىنى يىغىپ بىر كىيىم تىكىش ماشىنىسى سېتىۋېلىپ 10 كۈادرات مېتىر كېلىدىغان كىچىك بىر ئۆيدە ئىش باشلىدىم. تىرىشىپ - تىرمىشىپ يۈرۈپ جاپالىق ئىككى يىلنى ئۆتكۈزدۇم. مېھنەت قىلساڭ ھالاۋەت كۆرىسەن دېگەن سۆز راست ئىكەن. تۆككەن قان - تەرىم بىكارغا كەتمىدى. پۇل تېپىپ ئۇچ ئېغىزلىق بىنا ئۆي سېتىۋالدىم. 100 كۈادرات مېتىر كېلىدىغان بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ ئىگىلىك دائىرەمنى كېڭەيتتىم. تېخى ئىككى يىلنىڭ ئالدىدىلا ئۆزۈم ئىش ئورنۇمدىن قالغانىدىم، مانا ئەمدى ئىش ئورنىدىن قالغان ئۇچ نەپەر خىزمەتچىنى ئىشقا قوبۇل قىلدىم. 1996 - يىلى دوست - بۇرادەرلىرىمنىڭ ياردىمى بىلەن «فىيدا كىيىم - كېچەك شىركىتى» نى قۇرۇپ ئىش باشلىدىم.

ھەممىگە مەلۇم، زامانىمىز رىقابەت زامانى، تىجارەتتە پۈت تىرەپ تۇراي دېسەڭ چوقۇم ئۆزۈڭگە قاتتىق تەلەپ قويۇشۇڭ، سۈپەت ۋە ئىناۋەتنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشۇڭ، بازار ئۇچۇرىنى ۋاقتىدا، دەل ئىگىلىشىڭ كېرەك. بولۇپمۇ كىيىم - كېچەك تىجارىتى ناھايىتى زىل تىجارەت. خېرىدارلارنىڭ رەڭ، پاسون قاتارلىقلارغا بولغان تەلىپى ئىنچىكە ۋە ئۆزگىرىشچان. مەن بۇ نۇقتىلارغا ئالاھىدە ئېتىبار بەردىم. نەتىجىدە خېرىدارلىرىم كۈندىن - كۈنگە كۆپەيدى، شىركىتىم تونۇلۇپ كىشىلەرنىڭ دىققىتى - ئېتىبارىنى قوزغاشقا باشلىدى. بازارنىڭ ئېچىلىشىغا ئەگىشىپ ئىشلەپچىقىرىش دائىرىسىنى كېڭەيتىشكە مەجبۇر بولدۇم.

ئىلگىرىكى 100 كۇادرات مېتىرلىق دائىرىنى 200 كۇادرات مېتىرغا، ئىشچىلارنىڭ سانىنى 30 غا يەتكۈزدۇم. ھازىر سانى ھەرقانچە كۆپ بۇيرۇتما كىيىم - كېچەكلەر بولسىمۇ قوبۇل قىلىپ ئۇنىڭ سۈپىتى ۋە ۋاقتىغا كاپالەتلىك قىلالايدىغان ھالەت شەكىللەندى.

ئۆتكەن يىلى مەن تېخنىكىسى يۇقىرى بىرنەچچە ئىشچىنى باشلاپ جۇڭگو ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك نېفتلىكىنىڭ شىنجاڭدا تۇرۇشلۇق بۇرغىلاش ئەترىتىگە بېرىپ، بىرنەچچە سائەت ۋاقىت سەرپ قىلىپ 250 نەپەر ئىشچىنىڭ كىيىم - كېچىكىنى ئۆلچەپ چىقتىم. قايتىپ كەلگەندىن كېيىن دەممۇ ئالماستىن كېچە - كۈندۈز دېگۈدەك جىددىي ئىشلەپ 20 نەچچە كۈن ئىچىدىلا بۇ كىيىم - كېچەكلەرنى پۈتكۈزۈپ ئۇلارنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ بەردىم. ئۇلار بىزنىڭ ۋاقىت ۋە سۈپەتكە ئەمەل قىلىدىغان، ئىشىك ئالدىغىچە ئېلىپ مۇلازىمەت قىلىدىغان روھىمىزغا باربكاللا ئېيتتى. ھازىر ئىشچىلارنىڭ ئايلىق ئىش ھەققى 600 يۈەندىن 1000 يۈەنگىچە ئايلىنىۋاتىدۇ. مەن 800 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق مۇقىم مەبلەغكە ئىگە بىر خۇسۇسىي كارخانىنىڭ خوجايىنى بولۇپ قالدىم. كارخانا «ئىستېمالچىلارنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشكەن كارخانا» . مەن بىرنەچچە نۆۋەت ئىلغار يەككە تىجارەتچى بولۇپ باھالاندىم. مەن بۇ جەريانىدا شۇنى ھېس قىلدىمكى، ھۆرۈنلۇق، بوشاڭلىق قىلماي، جاپا - مۇشەققەتتىن قاچماي تىرىشىپ ئىشلەيدىغانلا بولساق يول ھامان تېپىلىدىكەن. تىرىشچان، ئىرادىلىك ئادەملەر ئۆچۈن ئىش ئورنىدىن قىلىش ئۇنچىۋالا قورقۇنچلۇق ئىش ئەمەسكەن.

B **ئايال:**

مەن 1988 - يىلى ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، مەلۇم توقۇمچىلىق زاۋۇتىغا خىزمەتكە كىرگەن. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇرلىشىش ۋە توقۇمچىلىق ساھەسىدىكى رىقابەتنىڭ ئۆتكۈرلىشىشى نەتىجىسىدە بىزنىڭ زاۋۇتىمىزمۇ بەزى قىيىن مەسىلەرگە دۇچ كەلدى. 1990 - يىلى ئىشچى - خىزمەتچىلەر سانىنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ ئىش ئاز، ئەمگەك كۈچى كۆپ بولۇشتەك ھالەت شەكىللەندى. 1994 - يىلىغا كەلگەندە مەن ئامالسىز ئىشتىن توختاپ ئائىلىدە ئىش كۈتۈپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇم. خىزمەت بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئىقتىسادىي مەنبەدىن ئۇزۇلۇپ قالدىم. نەتىجىدە تەرەپ - تەرەپكە قاتراپ يۈرۈپ ئىش ئىزدىدىم. مەيلى ئېغىر ئىش بولسۇن، مەيلى پاسكىنا ئىش بولسۇن، ئىشقىلىپ ئادەتتە كىشىلەر قىلىشنى ئانچە خالاپ كەتمەيدىغان ئىش بولسىمۇ قورقۇپ قالمايتتىم. بۇ جەريانىدا ئاشخانىدا تازىلىق ئىشچىسى بولدۇم، قۇرۇلۇش ئورۇنلىرىدا قارا ئىشچى بولۇپ ئىشلىدىم، مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئىش ئورنۇمدىن قالغاندىن كېيىنكى تۇرمۇشۇمنى قامداش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچۈم بىلەن تىرىشىپ ئىشلىدىم. ئەمما مەن ھەرقانچە قىلسامۇ بىرەر مۇقىم، كاپالەتلىك خىزمەت تاپالمىدىم. دەل مۇشۇ كۈنلەردە مەن بىر يىگىت بىلەن تونۇشۇپ توي قىلدىم. چۈنكى مەن تۇرمۇشنىڭ مانىڭا ئۇمىد، ئىشەنچ، غەيرەت ئاتا قىلىشىنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم، بىز بىرلىكتە تەقدىرىمىزنى ئۆزگەرتىش، ئازراق ئىقتىسادىي ئاساس ھازىرلاپ تۇرمۇشىمىزنى قامداش ئۈچۈن ئىچكىرى ئۆلكىگە باردۇق. زور بىر قاباھەتنىڭ بىزنى كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى كىم بىلسۇن؟ بىر قېتىملىق تاسادىپىي ۋەقەدە ئېرىم كېلىشمەسلىككە ئۇچراپ بۇ يورۇق دۇنيا بىلەن خوشلاشتى. ئەمما مۇھىمى ئۇ مەندەك تۇرمۇشتا تېخى ئۆز يولىنى تېپىپ بولالمىغان، ھېچقانداق ئىقتىسادىي ئىمكانىيىتى يوق، توي قىلغىلى تېخى ئانچە ئۇزۇن بولمىغان ئايالىنى يالغۇز تاشلاپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە تەنە قىلماقچى ئەمەسمەن. ئەمما كەتكەنلەر بارلىق غەمدىن خالاس بولىدىكەن، بارلىق دەرد - ئەلەم قالغانلارغا بولىدىكەن.

مەن يەككە - يېگانە ھالدا قالدىم، باردىغان، تۇرىدىغان يېرىمنىڭ تۇتامى يوق ئىدى. بۇ چاغدا مېنىڭ بويۇمدا قالغانىدى. بىر ئامال قىلىپ شىنجاڭغا قايتىپ كەلدىم. بۇ جەريانىدا روھىي جەھەتتىكى غايەت زور بېسىم، يىمەك - ئىچمەك ۋە ئىقتىسادىي جەھەتتىكى ئۇزۇكچىلىك سەۋەبىدىن تۇرمۇشۇم بارغانسېرى قىيىنلاشتى. بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۇنى بېقىپ چوڭ قىلىشتىن ئىبارەت مۇشكۇل مەسئۇلىيەتنى ئۈستۈمگە ئېلىشىمغا توغرا كەلدى. بۇنىڭ بىلەن مانىڭا بىرەر خىزمەت تېپىپ قىلىشنىڭ زادىلا ئىمكانىيىتى قالمىدى. قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدىغان، زىممەمگە ئېلىشىم زۆرۈر بولغان مەسئۇلىيەت ۋە ھەر خىل بېسىملار ئۈستى - ئۈستىلەپ كۆپىيىشكە باشلىدى. مۇشۇنداق ئېغىر كۈنلەردە ئىزچىل ھالدا مانىڭا يارەدەم بېرىپ، مېنى رىغبەتلەندۈرۈپ، مانىڭا كۆيۈنۈپ كېلىۋاتقان ئانامۇ ئالەمدىن ئۆتتى. بۇ ئىش گويا قار ئۈستىگە قار ياغقاندەك مېنى پۈتۈنلەي گاڭگىرتىپ قويدى. مەن تۇرمۇشنىڭ رەھىمسىز قاينام - تاشقىنلىرىدا خۇددى بىر تال ئەرزىمەس خەسكە ئوخشاش گاھ چۆكۈپ، گاھ لەيلەپ بارلىق ئارزۇ - ئۇمىدلىرىمنىڭ يوققا چىققانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم. كۆز ئالدىمدا تۇرغىنى بىر پارچە زەھەرلىك، باغرى تاش، ھېچ نېمىنى ئىلغا قىلغىلى بولمايدىغان

قاراڭغۇلۇقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. ئىقتىسادىي جەھەتتىكى بېسىم روھىي جەھەتتىكى قاباھەتلىك چۈش بىلەن بىرىكىپ چېكىگە يەتكەنىدى. ئەگەر ئەمدىلا ھاياتقا كۆز ئاچقان بالامنى دېمىگىنىمدە مەنمۇ ئانامنىڭ كەينىدىن ھېلىقى تىنچ، خاتىرجەم، ھېچقانداق ئىقتىسادىي، روھىي بېسىم بولمىغان دۇنياغا كەتكەن بولاتتىم. سىز ئويلاپ كۆرۈڭ، بىر ياش ئايال، بىر نارىسىدە بالا ھېچقانداق ئىقتىسادىي كاپالەت بولمىغان ئەھۋالدا نېمىمۇ قىلالىسۇن؟ مۇشۇنداق ئېغىر ئەھۋال ئاستىدا ئەگەر ئادەم ئۆزىگە ھەققانىي مۇئامىلە قىلالمىسا، ئىززەت - ھۆرمىتىنى ساقلاپ قالالمىسا، ئۆزىنىڭ، بولۇپمۇ ھاياتنىڭ تەمىنى تېتىش ئالدىدا تۇرغان يۈرەك پارىسىنىڭ ئەقەللىي تۇرمۇش كاپالىتىنى چىقىش قىلىپ قەدىر - قىممىتىنى قۇربان قىلىشقا توغرا كەلسە مېنىڭچە بۇ غەلىتىلىك ھېسابلانمىسا كېرەك. ئەمما مەن ئۇنداق قىلمىدىم، ئۆزۈمنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىمنى ھامان قەدىرلەپ كەلدىم. ۋىجدانىمغا يۈز كېلەلمەيدىغان ئىشلارنى قىلمىدىم. بۇ ئۆزۈمگە خاس تاللاش ئىدى. مەن سوغۇق سۇ بىلەن قۇرۇق نان يەپ تۇرمۇش كەچۈرۈشكە رازى ئىدىمكى، ئازغىنە ھۇزۇر - ھالاۋەتنى دەپ ئار - نومۇسىمنى بۇلغاشنى، شەنىمگە داغ تەگكۈزۈپ لەنەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشنى خالىمايتتىم. كېچە ھەرقانچە ئۇزۇن بولسىمۇ ھامان تاڭ ئاتماي قالمايدۇ، قار - مۇز ھەرقانچە قېلىن بولسىمۇ ھامان بىر كۈنى ئېرىمەي قالمايدۇ. قايغۇ - ئەلەم ھەرقانچە ئېغىر بولسىمۇ روھىمنى پايخان قىلالمايدۇ، تۇرمۇشقا بولغان ئىرادەمنى سۇندۇرالمايدۇ، مېنىڭ تەقدىرگە قارشى كۆرەش قىلىش ئارزۇيۇمنى يوققا چىقىرالمايدۇ. مەن بىر تەرەپتىن بالامنى بېقىپ، بىر تەرەپتىن ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارنى قىلىپ، دەرد - ئەلەم بىلەن ئىرادە، قايغۇ - ھەسرەت بىلەن ئۈمىدۋارلىق گىرەلىشىپ كەتكەن ئۇنتۇلغۇسىز ئۈچ يىلنى باشتىن كەچۈردۈم.

1997 - يىلى ئىش ئورنىدىن قالغانلارنى قايتا ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش مەسىلىسى پۈتكۈل جەمئىيەت ئورتاق كۆڭۈل بۆلىدىغان مەركىزىي مەسىلىگە ئايلاندى. ھەرقايسى تارماق، ھەرقايسى ساھەلەر ئىش ئورنىدىن قالغانلارغا كۆڭۈل بۆلدى. ئۇلارغا نىسبەتەن ھەرخىل ئېتىبار بېرىش سىياسەتلىرىنى يولغا قويۇپ، ئۇلارنىڭ تېزرەك چىقىش يولى تېپىۋېلىشىغا ياردەم بەردى. 1998 - يىلىنىڭ بېشىدا مەن مۇناسىۋەتلىك تارماقلارغا بېرىپ ئۆز ئەھۋالىمنى بايان قىلدىم. ئۇلار ماڭا ناھايىتى كۆڭۈل بۆلۈپ ماڭا ئىش ئورنىدىن قالغانلار گۇۋاھنامىسى بېجىرىپ بەردى. ئەمگەك كۈچلىرىنى قايتا ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش تارماقلىرى مېنى تىزىمغا كىرگۈزدى. سودا شەھىرى سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش پونكىتى ۋە سودا شەھىرى يەككە، خۇسۇسىي ئەمگەكچىلەرنى تىزىملاپ باشقۇرۇش شۆبە جەمئىيىتى مېنىڭ كەچۈرمىشلىرىمنى ئۇققاندىن كېيىن، ماڭا ياردەم قولىنى سۇنۇپ بىر كىشىلىك خىزمەت ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردى. مەن بۇ يەردە سودا شەھىرى سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش پونكىتى ۋە سودا شەھىرى يەككە، خۇسۇسىي ئەمگەكچىلەرنى تىزىملاپ باشقۇرۇش شۆبە جەمئىيىتىدىكى يولداشلارغا چىن قەلبىمدىن رەھمەت ئېيتماي تۇرالمايمەن. چۈنكى ئۇلار ماڭا ۋە مەن ئارقىلىق ئەمدىلا ئۈچ ياشقا كىرگەن بالامغا چىقىش يولى كۆرسىتىپ بەردى. مېنىڭ تۇرمۇشۇم ھازىر كۈندىن - كۈنگە ياخشىلانماقتا. مەن ھازىرقى خىزمىتىمنى كۆڭۈل قويۇپ ئىشلەپ ئەمەلىي نەتىجە ئارقىلىق ماڭا كۆيۈنگەن، ياردەم بەرگەن يولداشلارغا تەشەككۈر بىلدۈرىمەن. مېنىڭ ھازىرقى خۇشاللىقىم دەسلەپكى ئىشقا ئورۇنلاشقان ۋاقتىمدىكىدىن كەم ئەمەس.

قىستۇرما بايان: رېئاللىق بىزگە شۇنى ئۇقتۇرۇدىكى، بۇ قېتىمقى خادىملارنى قىسقارتىش ئىسلاھاتنىڭ ئاياللارغا ئېلىپ كېلىدىغان ۋەھىمىسى بىرقەدەر چوڭ. مۇشۇنداق ئەھۋالدا مەسىلىنىڭ ئاساسىي نوقتىسى قانداق قىلىپ چىقىش يولى تېپىشتىن ئىبارەت.

دۆلىتىمىزنىڭ فېئوداللىق تۈزۈمنى باشتىن كەچۈرۈش تارىخى بىرقەدەر ئۇزۇن، بۇ ھال ئاياللارغا نىسبەتەن ئۆزىنى كەمسىتىش تۇيغۇسىنى پەيدا قىلغان. گەرچە ئازادلىقتىن كېيىن ئاياللار ئازادلىقى مەسىلىسى ئىزچىل تەشەببۇس قىلىنىۋاتقان بولسىمۇ، ئۆزىنى كەمسىتىشتىن ئىبارەت فېئوداللىق ئاسارەتنىڭ بويۇنتۇرۇقلىرى ئاياللارنىڭ روھىي ھالىتىدە ھېلى ھەم مەۋجۇت. مۇشۇنداق ئەھۋالدا ئاياللار مۇستەقىل ياشاش، ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولۇش، ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى ھەل قىلىش جەھەتتە نۇرغۇن بېسىمغا دۇچ كېلىدۇ. ئەمما پۇرسەت بىزنى كۈتۈپ تۇرمايدۇ. مەيلى بۈگۈن ياكى ئەتە بولسۇن ئەتراپىمىزدا يۈز بەرگەن ھادىسىلەرنىڭ چۈش ئەمەسلىكىنى ھامان بايقىماي قالمايمىز. بىرلا پۇرسەت ئىزدىنىش كېرەك. نەتىجە ھامان ئىزدەنگۈچىلەرگە مەنسۇپ!

1 ۋە 46

ئۇ ئەسلىدە مەلۇم بىر خىمىيە سانائىتى كارخانىسىدا ئىشلىگەن، كېيىن كارخانا ۋەيران بولۇپ ئىش ھەققى تارقىتالمىغانلىقتىن ئىش

ئورنىدىن قېلىشقا مەجبۇر بولغان. شۇنىڭ بىلەن 20 يىلدىن ئارتۇق خىزمەت ستاژى بىراقلا سۇغا چىلاشقان. ئۇ تۇرمۇشىنى قامداش ئۇچۇن ئائىلە ئېلېكتر سايمانلىرىنى رېمونت قىلىش، ئېلېكترونلۇق ھېسابلىغۇچ سېتىش قاتارلىق ئىشلارنى قىلغان، ئەمما مەبلەغ ئاز، ئۇنىڭ ئۇستىگە تىجارەت قىلىشتىكى تەجرىبىسى كەمچىل بولغانلىقى ئۇچۇن ھەممە ئىشتا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغان، بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن مەلۇم بىر كارخانىغا ياللىنىپ ئىشلىگەن، ئۇ پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ ئىشلەپ خىزمەتتە نەتىجە يارانقان، كارخانىنىڭ روناق تېپىشىغا بىر كىشىلىك ھەسسە قوشقان. شۇنىڭ بىلەن كارخانىنىڭ مۇئاۋىن دىرېكتورلىقىغا ئۆستۇرۇلگەن. كېيىن مەلۇم سەۋەبلەر تۇپەيلىدىن خىزمىتىدىن ئىستېپا بەرگەن، ئۆز ئالدىغا چىقىش يولى تېپىشنىڭ زۆرۇرلۇكىنى ھېس قىلىپ، ئىگىلىك باشقۇرۇش ۋە تىجارەتكە دائىر كىتاب - ماتېرىياللارنى تېپىپ مەخسۇس ئۆگەنگەن، ھەمدە كىچىك تىپتىكى ئائىلە ئېلېكتر سايمانلىرى تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانغان. تىجارىتى ياخشى ئېقىپ ئازراق مەبلەغقىمۇ ئىگە بولغان، ئاندىن چوڭراق بىر ئىش قىلىش مەقسىتىدە مەلۇم بىر داڭلىق سودا سارىيىنىڭ بىر قەۋىتىنى ئىجارىگە ئېلىپ، مىللىي بۇيۇملارنى باھاسىنى چۇشۇرۇپ سېتىش تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانغان. 46 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرغان. ئۇ ھەركۇنى ئىشقا چۇشۇشتىن بۇرۇن 20 مىنۇت ۋاقىت ئاجرىتىپ خىزمەتچىلەرگە بازار تىجارىتى ۋە سودىغا ئائىت دەرس سۆزلىگەن. نەتىجىدە سودا ياخشى يۇرۇشۇپ پايدىمۇ ئاشقان. ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئايلىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 600 يۇەندىن 800 يۇەنگىچە بولغان.

ئۇ ئۆز ئىشىدا ئۇتۇق قازاندىن كېيىن بىر قىسىم ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەردىكى ئىش ئورنىدىن قالغان ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارقا - ئارقىدىن ئۇنى ئىزدەپ كېلىپ، مەسلىھەت بېرىشكە، تەجرىبە تونۇشتۇرۇشقا تەكلىپ قىلغان. ئۇ خىزمىتىنىڭ ئالدىراشلىقىغا قارىماي ئالاھىدە ۋاقىت ئاجرىتىپ كەلگەنلەرنى قىزغىن كۇتۇۋېلىپ ئۇلارغا ئۆز تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ بالدۇرراق ئىشسىزلىق بىلەن خوشلىشىپ، چىقىش يولى تېپىۋېلىشىغا قولىدىن كېلىشىچە ياردەم بەرگەن.

قىستۇرما بايان: بىزدە كىچىك ئىشنى ياراتمايدىغان، چوڭ ئىشنى تاپالمايدىغان ئەھۋال خېلىلا گەۋدىلىك. دەۋرنىڭ تەرەققىيات قەدىمى نۇرغۇن ئىشلارنى تۇپتىن ئۆزگىرىشكە ئېلىپ كەلدى. ئىلگىرى بىز خىزمەتنى تاللىغان بولساق ھازىر خىزمەت بىزنى تاللاۋاتىدۇ. بۇ بىر مۇقەررەر يۇزلىنىش. «ئۇستىمدە كىيىم يوق، ئىسىمىم مارجان بۇۋى» دەيدىغان ھالەت ئەمدى ئاقمايدۇ. خىزمەتنىڭ يۇقىرى - تۆۋىنى بولمايدۇ. ھالاللىق بىلەن چىقىش يولى تاپقىلى بولىدىغانلا خىزمەت بولسا قىلىش كېرەك. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، چەت ئەللەردە مۇلازىمەتنى ئاساس قىلغان ئۇششاق ۋە ئادەتتىكى خىزمەتلەرنىڭ ئىقتىسادىي ئۇنۇمى ناھايىتى ياخشى ئىكەن، بۇنداق بوشلۇقلار بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزدە كۆپ ئۇچرايدۇ. مەن كۆزەتكەن ئەھۋاللاردىن قارىغاندا، مايلاڭچىلىق، ياماقچىلىق دېگەندەك كىشىلەر ئادەتتە كۆزگە ئېلىپ كەتمەيدىغان ئىشلارنىڭ ساپ پايدا نىسبىتى خېلىلا يۇقىرى ئىكەن. دېمىسىمۇ كۆزىتىشكە، بايقاشقا ماھىر بولسىلا چىقىش يولى ھامان تېپىلىدۇ. لۇشۇن «دۇنيادا ئەسلىدە يول يوق ئىدى. كىشىلەر مېڭىۋېرىپ ئاندىن يول ھاسىل بولغان» دېگەنىكەن. مەن بۇ سۆزنى كەڭ ئوقۇرمەنلەرگە سوۋغا قىلىشنى لايىق كۆردۈم.

قىستۇرما بايان: ئىشتىن قالدۇرۇلۇش ۋەھىمىسىدە ئۆزىنى قىيناش ئارتۇقچە، ئەڭ ئاۋۋال ھەركىم ئۆز قابىلىيىتىگە ئىشىنىش ئۇنى جارى قىلدۇرۇش كېرەك، يەنە بىر تەرەپتىن ھۆكۇمىتىمىز قايتا ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئىزچىل چىڭ تۇتۇۋاتىدۇ، ھۆكۇمىتىمىزنىڭ سىياسىتىگە ئىشىنىشىمىز كېرەك، سوتسىيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكى ھامان مەۋجۇت، ئۇنىڭ ئۇستىگە قايتا ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىغا ئائىت بەلگىلىمە، سىياسەتلەر بىلەن ئۆزىمىزنى قوراللاندۇرۇپ قانۇنىي مەنپەئىتىمىزنى قوغدىشىمىز كېرەك، ئىشتىن قالدۇرۇش ھەرگىزمۇ بىرەر شەخسنىڭ خاھىشى بويىچە ئېلىپ بېرىلمىدىغان ئىش ئەمەس، بەلكى مەلۇم پرىنسىپ ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلىدىغان ئورۇنلاشتۇرۇش. ئىشتىن قالدۇرۇلۇش ھەرگىزمۇ جەمئىيەت، ھۆكۇمەت، ياكى شۇ كارخانا تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلىش دېيىلگەنلىك ئەمەس. شۇڭا ئەمگەك ئىدارىلىرى ۋە قايتا ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ئورۇنلىرى بىلەن ئاكتىپ مۇئامىلە قىلىشىمىز كېرەك.

مۇستەقىل يول ئېچىپ بېيىغان مىليونېر ئايال

ئارخىپى: 40 ياش ، ئويغۇر، جەنۇبىي شىنجاڭدىكى مەلۇم بىر ناھىيىلىك تەمىنات سودا كوپېراتىپىنىڭ پرىكازچىكى . تۇم قارا رەڭنى ۋە تەنھالىقنى ياخشى كۆرىدۇ . ئۇ بۇ ئىدارىدە

توپتوغرا ئون ئىككى يىل پىركازچىلىك بولۇپ ئىشلىگەن. 1998 - يىلى 8 - ئايدا خادىملارنى قىسقارتىش دولقۇنىدا ئىشتىن قىسقارتىلغان..

قىستۇرما: بۇ ئايال خىزمەتتىن قىسقارتىلغاندىن كېيىن يا بىر شىركەت، يا بىر كارخانا قۇرمىغان... ئەمما ئۇنىڭ ھازىر ئۇچ مىليون 560 مىڭ يۇن پۇلى بار. ئەلۋەتتە بۇ ئاز پۇل ئەمەس! بىراق، شۇنچە نۇرغۇن پۇل زادى نەدىن كەلدى؟ ئۇنىڭ يا ئىگىلىك باشقۇرۇش كەسپىدىن خەۋىرى، يا كارخانا باشقۇرۇش تەجرىبىسىمۇ يوق تۇرۇقلۇق قانداقسىگە شۇنداق چوڭ مىليونېرغا ئايلىنىپ قالدى؟... بۇ مەسىلىگە قىزىقسىڭىز، ئۇنىڭ ئۆز ئېغىزىدىن ئاڭلاڭ:

مىليونېر ئايالنىڭ بايانى: مەن خەرىتىگىمۇ چۈشمەيدىغان، توك، ماشىنا، گېزىت - ژۇرنال دېگەندەك ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىنىڭ ئىزناسىمۇ بولمىغان ناھايىتى چەت بىر چۆللۈكتە، تارىم دەرياسى بويىدىكى شارائىتى ناچار بىر يېزىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن. شۇنداق بولغاچقىمۇ، مەن كىچىكىمدىن تارتىپلا جاپا - مۇشەققەتنى يەتكۈچە تارتقان ۋە ئىشقا پىشقان. بۇ يەردىكى قىزلار شەھەردىكى يىگىتلەر بىلەن توي قىلىپ قالسا، ئۇنىڭ بېشىغا دۆلەت قۇشى قونغان ھېسابلىناتتى. دېمىسىمۇ، شەھەرلىكلەرگە پەقەت ئەڭ تەلىيى بار قىزلارلا ياتلىق بولالايتتى. ئۇلار شەھەرلىك يىگىتلەر بىلەن توي قىلسا، بۇ چەت يېزىنىڭ جاپا - مۇشەققىتىدىن قۇتۇلۇپ قالاتتى، بولۇپمۇ ئۇنداق قىزلارنىڭ بۇنىڭ بىلەن بىراقلا يۇرتتا ئورنى، يۈز - ئابرويى كۆتۈرۈلۇپ ھەممە ئىشلىرى توسقۇنسىز يۈرۈشۈپ كەتكەندەك بولاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەينى يىللىرى قارا ئاشلىقنىمۇ تۇزۇك تاپالمايدىغان يۇرگەن يېزىلىقلار شەھەرلىكلەرنى «شاكىپىڭ نوپۇسى بار كادىر» دەپ ناھايىتى چوڭ بىلەتتى.

مەن ئەمدىلا ئون ئالتىگە كىرەي - كىرمەيلا مېنىمۇ شەھەرگە يېقىن يېزىدىكى بىرسىگە ياتلىق قىلىشتى. ئۇ چاغلاردا ياشلارنىڭ ئۆزلىرى تونۇشۇپ، ھازىرقىدەك مۇھەببەتلىشىپ ئاندىن توي قىلىدىغان ئىش يوق ئىدى. ئاتا - ئانىسى كىم بىلەن پۈتۈشكەن بولسا، خۇددى ئات - ئۆلاغنى سېتىپ بەرگەندەك قوشۇپ قوياتتى.

بىز گەرچە تويدىن ئاۋۇال بىر - بىرىمىزنى تۇزۇك بىلىشمىسەكمۇ، بىر يىلغىچە خۇددى كىنودىكى ئاشىق - مەشۇقلاردەك ئېچىكىپ كېتىشتۇق. بىر - بىرىمىزگە مېھرىمىز چۈشۈپ قالدى. ئۇ بىر زاۋۇتنىڭ توختاملىق ئىشچىسى ئىدى. ئۇنىڭ ئالغان ماڭاشى بىر ئايلىق تۇرمۇش خىراجىتىمىزگە يەتمەيتتى، بىز ناھايىتى ياخشى ئۆتتۇق. مەن ئائىلە ئايالى، ئائىلىمىز ئۇنىڭ ئازغىنە ماڭاشىغا قاراشلىق ئىدى. شۇنداق بولغاچقىمۇ، مەن تۇرمۇشتا ئاددىي - سادىدا، تېجەشلىك ئىدىم. تۇمۇز كۈنلىرى بازارغا چىقىپ ئۈسساپ ھالىمدىن كەتسەممۇ، بىرەر موچەن بولسىمۇ تېجەلسۇن دەپ بىكىگۈر چاغلىق نەرسە يېمەيتتىم.

بىر كۈنى مەن ئېرىم بىلەن كوچا ئايلىنىپ كېتىۋاتاتتۇق، ئالدىمىزغا ئۆرۈك سېتىۋاتقان بىر باققال ئۇچراپ قالدى. بۇ مېۋىنىڭ بۇ يىل چىققان ئۆرۈكىنى تۇنجى كۆرۈشىم ئىدى. چوڭ ئۆيۈمدە بۇرۇن ئۆزۈم ئۆرۈككە چىقىپ ئولتۇرۇپ راسا يەيدىغان. ئەرگە تەگكەنىنىڭياقى پۇلىنىڭ كۆزىگە قاراپ، بىرەر نۆۋەتمۇ بازاردىن مېۋە - چېۋە ئېلىپ يەپ باقمىغانىدىم، ھارۋىدىكى ياغلاپ قويغاندەك پارقىراپ تۇرغان بۇ كىشمىش ئۆرۈككە قاراپ ئىختىيارسىز ئېغىزىمغا سېرىق سۇ يۈگۈردى.

مەن ئۆرۈكنىڭ باھاسىنى سورىدىم، باققال خۇشخۇيلۇق بىلەن «كىلوسى سەككىز يۈەن» دېدى. شۇ چاغلاردا بۇ پۇلغا ئىككى كىلو گۆش كېلەتتى. بىر كىلو گۆش بىزنىڭ يېرىم ئايلىق تامىقىمىزغا يېتەتتى. مەن گۆشنى ساناپ توغراپ يۈرۈپ دېگۈدەك بىر ئامال قىلىپ يەتكۈزەتتىم. ئەگەر، بىر كىلو ئۆرۈك سېتىۋالساق، بۇ بىر ئاينى چىقىرالماي قىينىلىدىغىنىمىز ئېنىق ئىدى. چۈنكى، ئۇنىڭ ئايلىقى ئاران 70 يۈەن ئىدى، يەنە كېلىپ شۇ پۇلمۇ قولىمىزغا تولۇق تەگمەيتتى. ئۆرۈكنى ئالاي دېسەم، ئېرىمغۇ ئېلىپ بېرەر، بىراق ئاينى قانداق چىقىرارمىز؟ ئالماي دېسەم، ئېغىر ئاياق ۋاقتىدا ئادەم ئۆزىنىڭ كۆڭلى تارتقان، ئۆزى سېزىك بولغان نەرسىسىنى يېمىسە بالا مېيىپ تۇغۇلۇپ قالارمىش... مەن باققالغا يېلىنغاندەك، ئۆتۈنۈش ئاھاڭىدا:

- بىر تاللا بەرگەن بولسىلا...- دېيەلىدىم ئارانلا.

باققال بىزنىڭ روھىي ھالىتىمىزغا قاراپ ئەھۋالنى چۈشەنگەن چېغى:

- ھېچقىسى يوق، بەرە دانە ئۆرۈك دېگەننى... ئالسلا سىكلىم، ئېلىۋەرسلە... - دېدى.

مەن ئۇنىڭ گېپىگە تۆگە - تۇگىمەيلا خۇشاللىق بىلەن بىر تال ئۆرۈكنى ئالدىم، ئالدىم - دە، بىرە ئېرىمگە، بىرىدە باققالغا قارىدىم، ئېرىم نېمە قىلارىنى بىلمەي تەڭلىكتە قېلىۋاتقىنىنى ئۈچۈن، باققالنىڭ ئالدىدا بەرەر - يېرىم كىلو ئۆرۈكنىمۇ ئېلىپ بېرەلمىگىنى ئۈچۈن قولاقلىرىغىچە ھۇپپىدە قىزىرىپ كەتكەنىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يېنىدا، ياق، ھەر ئىككىلىمىزدىلا ئاران ئون يەنىلا پۇل بار ئىدى. بىز بۇ پۇلغا ئىككىمىزگە ئانچە - مۇنچە زۆرۈر بولغان ئېچ كىيىم ۋە پايپاقتەك نەرسىلەرنى سېتىۋېلىش

ئۇچۇنلا شەھەرگە كىرگەندۇق. شۇ تۇرقى ئۆرۈك يەيمەن دېسەم ئېرىم بۇ يۇلغا بولسمۇ ئېلىپ بېرىشقا تەييار ئىكەنلىكى ماڭا ئايان ئىدى. بىراق، ئېرىمنىڭ شۇ تۇرقىنى كۆرۈپ ئىچىم سېيرىلىپ كەتتى. بىر ئەر، بىر ئەركەك بىر ئايال ئالدىدا شۇنداق بىچارە، شۇنداق ئامالسىز، شۇنداق ئاجىز ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىش ھەقىقەتەن ئادەمنىڭ ئىچىنى سېيرىدىغان ئېچىنىشلىق ئىش ئىدى. مەن قولۇمدىكى بىر تال ئۆرۈكنى ئىختىيارسىز ھارۋىغا تاشلىدىم... شۇ چاغدا، مەن ئۆزۈمنى يىغا تۇتۇپ كېتىپ ئېرىمنى كۆرمىسۇن ئۈچۈن باشقا ياققا قارىغان كىشى بولۇپ تىلمىنى چىشلەپ ئۆزۈۋەتكىلى تاس قالدىم، شۇنداق قىلمىسام ئۆزۈمنى تۇتالماي ھۆكۈرەپ كوچىدىلا يىغلىۋېتەر ئىدىم.

مەن پۇل خەجلىگەندە ئەنە شۇنداق بىر موچەننىڭ تۇشۇكىدىن مىڭ قېتىم ئۆتۈپ ئاندىن خەجلەيتتىم. بىراق، مەن بىر بالىنى تۇغقاندىن باشلاپ ئېرىمنىڭ مىجەزى ئۆزگىرىپ كەتتى. ئۇ ھە دېسە ماڭا سوغۇق مۇئامىلە قىلىدىغان، ئەدىكى بىر ئىشلارغىمۇ چېچىلىدىغان، مېنى جىق خەق بار يەردىمۇ سىلكىنىشلەيدىغان ياكى سۈندۈرىدىغان بولۇۋالدى. ئۇ ماڭا بۇرۇنقىدىن ئۆزگىرىپ ئاستا - ئاستا مەندىن يىراقلاپ كېتىۋاتقانىدەك، ئارىمىزدا قانداقتۇر بىر كۆرۈنمەس ھاڭ شەكىللىنىۋاتقاندەك تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالدى. دېمىسىمۇ، ئۇ مەن ئۈچۈن يات، يوچۇن بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قېلىۋاتاتتى. بۇرۇن ئاز بولسىمۇ ماڭا شىنى ھېرەتتى. ماڭا ئەمدى، بىر تىننىمۇ تۇنۇقازمايدىغان بولۇۋالدى. مەنمۇ «بوپتىلا، ئىقتىسادىي جەھەتتە قىينالسامۇ ئېرىم ياخشى بولسا، بىز ئوبدان ئۆتسەكلا بولدى، بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتەر» دەپ قۇلىقىمنى يوپۇرۇپ يۇرىۋەردىم. بىراق، قەلەندەر بىر نان تاپسا داپ چاپتۇ دېگەندەك ئۇنىڭ مەندىن يوشۇرۇن ھالدا باشقا ئايالالارغا پۇل خەجلەپ يۈرگىنىنى كىم بىلسۇن؟

بىر پاسكىنا ئېرىمنىڭ ئىدارىسىگە بېرىپ مېنى ئالمىسا بولمايدۇ، دەپ ئەرز قىلىپ تۇرۇۋالغاندىلا مەن بۇنى بىلدىم.

بۇ ئىش ماڭا ھار كەلدى. ئارىمىزغا سوغۇقچىلىق چۈشكەندىن كېيىن مەن ئۇنىڭغا ئانچە ئىشەنمەس بولدۇم.

قەھرىتان قىش مەزگىلى ئىدى. ئۇ ئاتىسى ئاغرىپ قالغاچقا چوڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلەي دەپ شۇ بىر كەتكەنچە توپتوغرا 17 كۈن يوقاپ كەتتى. ئاڭغىچە ئۆيدىكى ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلەر توگىشىپ قالدى. بىر كۈنى مەن كىر يۇيۇۋاتىپ، ئۇنىڭ شىمىنىڭ يانچۇقىدىن ئون يۆنلۈك بىر پۇلنى تېپىۋالدىم. شۇ كۈنلەردە ئۆيدە نە ئۇن، نە تۇز، نە سۇ مېيى، ھېچنەرسە قالمىغاندى. مەن بۇ پۇلغا سۇ مېيى، ئۇن، سەي - كۆكتاتنىڭ ھەربىرىدىن ئاز - ئازدىن سېتىۋالسامۇ تۇزغا كەلگەندە يەتمىدى، ئامالسىز تۇزنى قوشنىمىزدىن سوراپ ئىشلىتىپ تۇرۇشنى ئويلىدىم.

ئۇ قايتىپ كەلدى، ھېلىقى ئون يۆنگە بىرنەرسىلەرنى سېتىۋالغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ گېپىمىم تۇگە - تۇگىمەيلا گەپ - سۆزسىز كېلىپ شاپىلاق بىلەن چاڭگىدە بىر قويۇۋېدى، ئوڭ قۇلىقىم خېلىغىچە غۇڭۇلداپ كەتتى. مەن ئولتۇرۇپ قالغان يېرىمدىن ئاستا تۇردۇم، بېشىم ئايلىنىپ ھازىرلا يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك قىلاتتىم.

ئۇ بۇنىڭ بىلەن بولدى قىلماي ئېغىزىنى بۇزۇپ تىللىغىلى تۇردى :

– ھۇ پېسەنده، مەن يوق ۋاقىتتا يانچۇقىمنى ئاختۇرغىنىنى قارا بۇنىڭ، بىر نېمە سوۋۇتۇپ قويغاندەك. كىم ئېرىنىڭ يانچۇقىدىن ئوغرىلىقچە پۇل ئېلىپ خەجلەيدىكەن؟ مەن ئۆيدە نەچچە كۈنلا يوق بوپ قېپتىكەنمە، خوسى ئاشىنىلىرىڭغا ئوستەك بەدىگۇ، شۇڭچى پاسكىنا !...

ئۇنىڭ ئېغىزىدىن يوق تاماتتى ، قولۇم - قوشنىلار يىغىلدى. ئۇلار «خوتۇنىڭلا خەجلىسە ئۆيگە خەجلەپتۇ، ئاچچىقىڭلىغا ھاي بېرىڭلا» دېسە زادىلا گەپ يېمەي تۇرۇۋالدى، ئۇ ماڭا:

– ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيگە يامانلاپ كېتىشمۇ ئايال كىشى ئۇچۇن بىر پەزىلەتكەن، بۇ بىرنېمە يا يامانلاپ كېتىشنى بىلمىگەن، سەنمۇ باشقىلارنىڭ خوتۇنىدەك كۆزۈمدىن بىر يوقىلىپ باقساڭ بولمامدۇ؟... ئادەمگە بۇدۇشقاقتەك چاپلىشىۋالغىچە...– دېدى چالۋاقاپ.

– ئادەم دېگەن خام سوت ئەمگەن نەرسىكەن، مەنغۇ ئۇقۇشماستىن ئېلىپ ئۆيگە ئىشلىتىپتە مەن، سىزمۇ نى - نى پۇللارنى باشقا خوتۇنلارغا...– ئېغىزىمدىن ئاچچىق ئىچىدە بۇ سۆزلەرنىڭ قانداقسىگە چىقىپ كەتكىنىنى بىلمەيمەن، بىر چاغدا تۇيۇقسىز تەگكەن بىر تەستەك گېپىمنى ئۇزۇپ قويدى .

– تالاق، نەچچە يۈز مىڭ تالاق، سەندەك بۇزۇقنى... تېخى بارچە قىلغۇلۇقنى ئۆزى قىلىپ قويۇپ يەنە پۇل ئىگىسىدىن ئوغرى كۆچلۈك دېگەندەك ماڭا ھۆكۈرەيدا، بۇ پېسەنده !...

ئۇ باشقىلارنىڭ قۇچىقىدىن يۇلقۇنۇپ چىقتى - دە، ماڭا ئېيىقتەك تاشلاندى. بايا قولاق تۇۋۈگە ئۇرغىنى يەتمىگەندەك ئۇدۇل كەلگەنلا يېرىمگە ئۇرۇپ - دەسسەپ ئاغزى - بۇرنۇمنى كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە قان قىلىۋەتتى... باشقىلار ئۇنى تارتىپ يۇرۇپ ئوستۇمدىن قوپۇرۇۋەتمىگەنده ئىدى، ئۇ چوقۇم مېنى ئۇرۇپ ئولتۇرۇپ قويار

ئىدى.

مەن نومۇس، خورلۇق، ئەلەم ۋە تاياقتىن مىلك يېرىمدىن تۆكۈلۈپ تۇرساموۇ، يەنىلا ئۇنىك يوتىسىغا ئېسىلىپ يالۋۇراتتىم... كەچۈرۈم سوراپتتىم. ئۇنىك بۇ قەدەر نېيىتى بۇزۇلغىنىنى بىلمەپتىمەن، ئۇ شۇ باھانىدە مېنى قويۇۋەتمەكچى، مېنى قويۇۋېتىپ ھېلىقى پاسكىنا بىلەن توي قىلماقچى ئىكەن. ھازىر ئويلىسام، شۇ دورام ئۇنىڭغا يالۋۇرغىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمدىن قاتتىق يىرگىنىمەن. چۈنكى، مەن ئۆزۈمدە قىلچە گۇناھ يوق تۇرۇقلۇقمۇ يەنە ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراپتىمەن، ئۇنىك بۇزۇلغىنىنى، مېنى «كەچۈرمەيدىغان» لىقىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ ئەپۇ سوراپتىمەن. ئۇنىك يۈرىكى ئادەم ئىشەنگۈسىز دەرىجىدە تاشتەك قېتىپ كەتكەنىدى. ئۇ ھېچنەرسىگە پەرۋا قىلماي مېنى شۇ كۈنىلا ئاجراشقىلى سوتقا سۆرەپ باردى.

مەن سوتقا كىرىش ئالدىدىمۇ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم، قىزىمىزنىڭ يېتىم بولۇپ قالماسلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ بولسىمۇ «ئۆيىمىزنى تۇتۇپ قالايلى» دېدىم. ئۇنىك كۆزىگە ھەتتا شۇ نارەسىدە بالىمىزمۇ كۆرۈنمىدى:

- مەنمۇ يېتىم چوڭ بولغان، يېتىم بولسا بولامدۇ، ئۇنداق بىر ماڭقىنى دەپ ئەمدى جېنىمنى سىپ بەرسەم بولامتى!...

شۇنداق قىلىپ ئۇ مىنىك خېتىمنى مەجبۇرى بېرىپ، مېنى بالا بىلەن قوشۇپ ئاشۇ قەھرىتان قىش كېچىسى ئۆيدىن قوغلاپ چىقاردى. بىر ھېسابتا ئۇ خېتىمنى بېرىپ ياخشى قىلدى، ئۇنىڭغا تېگىپ قانچىلىك خۇۋلۇق كۆرۈپ كەتكىنىم ئۈچۈن شۇنچىۋالا تارتىشىمەن؟ يامىنى كەلسە، قىزىمىز يېتىم بوپ قالار. مەكتەپكە بارسىمۇ باشقا بالىلار ئۇنى يېتىم ئوغلاق دەپ تىللىشار... ئاھ، مىنىك شور پېشانە قىزىم!... مېنى سەن بولساڭمۇ كەچۈرگىن، ئاتاڭ بىزنى مۇشۇنداق قەھرىتان قىشنىك سوغۇقىدا ئۆيدىن قوغلاپ چىقاردى، مەندەك ناتۇۋان، ئاجىز بىر ئايالغا نېمە ئامال بولسۇن دەيسەن؟!... مەن ھېچنېمە بىلمەيدىغان، ئەمدىلا بىرنەچچە ئايلىق بولغان بوۋاقنا ئەنە شۇنداق شۇڭىرلاپ ئۆز - ئۆزۈمگە تەسەللى بېرەتتىم.

مەن ئۆيدىكىلەر «بىزگە تېنمايلا ئاجرىشىپ كەتكىنىڭ نېمىسى» دەپ خاپا بولارمۇ، دەپ قورقماندىم. بىراق، ئاپام ئەھۋالنى بىلگەندىن كېيىن بوينۇمغا ئېسىلىپ يىغلىغاچ مېنى ئەيىبلىدى:

- جېنىم بالام، بارچە گۇناھ شۇ قوڭالتاقتا تۇرسا، يەنە نېمىشقىمۇ ئۇنىڭغا تىزلىنىپ يالۋۇرۇپ يۈرگەنسەن... تاشنى تاياقتا تاڭغىلى بولمايدۇ، ياخشى ئۆتەلمەسلىك بېنىپ كېلىۋەرسەك، سېنى باقالمايتتىممۇ، بالام؟

مەن ئەنە شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئەر دېگەندىن سەسكىنىپ كەتتىم، باشقىلار ئەرنىك گېپىنى قىلسا نېمىشقىدۇر بەدەنلىرىم تىكەنلىشىپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. شۇغىنىسى، مەن ئادەم خالىماس بوپ قالدىم، ھەرقانداق مېھماندارچىلىق ياكى توي - تۆكۈن دېگەندەك ئاممۇۋى سورۇنغا بېرىشتىن، توغرىسى باشقىلار بىلەن ئۇچرىشىشتىن قورقاتتىم، ھەتتا كوچىغا چىقىپ ئايلىنىشقا توغرا كەلگەندە، پۇتلىرىم قاپىرىپ كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ كىرا ھارۋىسى ياكى كوچا ئاپتوبۇسلىرىغا ئامال بار ئولتۇرمىسامكەن دەپ تىلەيتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ تاكى ھازىرغىچە ۋېلىسىپىتكە شۇنچىلىك كۆنۈپ كەتتىمكى، ۋېلىسىپىت گويا مېنىڭ بىر مۇھىم ئەزايىمدەك تۇيۇلىدۇ.

مەن چوڭ ئۆيگە كېلىپ بىر يېرىم يىلدىن كېيىن ئاتام پېنسىيىگە چىقتى (ئاتامنىڭ خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن بىز تېخى ئالدىنقى يىلىلا ئائىلىمىزنى ناھىيە بازىرىغا كۆچۈرۈپ ئەكەلگەنىدۇق). ئۇ پېنسىيىگە چىقىدىغان چاغدا ئۆزىنىڭ ئورنىغا مېنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. مەن پىرىكازچىك بولدۇم، مەن ھۆكۈمەتنىڭ قوينىدىكى بىر خىزمەتچى بولدۇم! شۇ كۈنى مەن خۇشاللىقتىن، چەكسىز ھاياجاندىن كېچىلە زادىلا ئۇخلىيالمىدىم.

ئەنە شۇنىڭدىن ئېتىبارەن مېنىڭ يېڭى تۇرمۇشۇم، يېڭى ھاياتىم باشلاندى: مەن ھەممىدىن بۇرۇن ئىشقا كېلىپ دۇكانىنى، دۇكاننىڭ ئالدىنى ئۆزلۈكىدىن سىرىپ - سۈپۈرۈپ چىنىدەك پاك - پاكىز قىلىۋېتەتتىم، ھېرىپ ھالىمدىن كېتەي دەپ قالسامۇ باشقىلاردەك باشلىقلىرىمىز يوق ۋاقىتلاردا جايىمدا ئولتۇرۇۋالمايتتىم، ئىشتىن ھەممىدىن كېيىن چۇشەتتىم. بەزىدە ئۆزىچىلا بۇرۇن ئېرىم ئۇرۇۋەتكەن ھېلىقى قۇلىقىم ئاڭلىماس بوپ قالاتتى، بۇنداق ۋاقىتتا مەن خېرىدارنىڭ گېپىنى ئاڭقىرالماي مەسخىرىگە قېلىشىمدىن ۋە قۇلىقىمنىڭ ئېغرىلىقىنى باشقا تونۇش - بىلىشلەرنىڭ بىلىپ كېتىشىدىن خۇدۇكسىرەيتتىم، ئىش ئۇستىگە بەرەر - يېرىم باشلىقىمىز كېلىپ قالسىغۇ بولغىنى شۇ، قارشى تەرەپنىمۇ ئۇنلۇكرەك سۆزلىسۇن ئۈچۈن ۋاراقراپ دېگۈدەك سۆزلەپ ئۆگىنىپ قالغانىدىم. چۈنكى سەل - پەللا دەققەت قىلمىسام باشقىلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭقىرالماي قالاتتىم. بىر قېتىم بىر خېرىدار مەندىن چاي بارمۇ، دەپ سورىسا، مەن «قانداق ماي؟» دەپ سوراپتىمەن. ھېلىقى خېرىدارمۇ، باشقا پوكەيدىكى ئىككى -

ئوچ پريكازچىكلارمۇ مەيدىسىنى توتۇپ ئۆچەيلىرى ئۇزۇلگىدەك كۈلۈشتى . . . ئېرىم قۇلىقىمغا ئۇرۇۋەتمىگەن بولسا، مەن مۇشۇ كۈنگە قالاتتىممۇ؟ ئەمدى ھەممىسى مېنى مۇشۇنداق مەسخىرە قىلىشىپ ئۆتەرمۇ؟ . . .

مەن دۇكاندىن يىغلىغانچە چىقىپ كەتتىم، شۇ چىققانچە ئۇدۇل ئۆيگە كېلىپ ئاپامغا «ئەمدى دۇكاندا ئىشلىمەيمەن» دېدىم.

ئاپام ماڭا تەسەللى بېرىدىغان گەپلەرنى قىلدى.

دۇكان ئاممىۋى سورۇن، ئۇ يەرگە ھەر تۈرلۈك ئادەملەر كىرىدۇ. بەزىدە ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ قالغان ياشلار، بەزىدە خوتۇنى ئاغرىپ قالغان ياكى چوڭ ئۆيگە يامانلاپ كەتكەن ئاتام دېمەتلىك كىشىلەرمۇ ئالغان بىرنەرسىسىنىڭ تۈزۈك تايىنى يوق ئۇنى - بۇنى دەپ مېنى گەپكە سېلىپ، دۇكاندا خودىدى باشقا ئادەم يوقتەك ماڭا ھەرقىسما گەپلەرنى قىلىشىدۇ، قاش - كۆزلىرىنى ئوينىتىشىدۇ، بىر ئامالالارنى قىلىپ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىمنى تۇتۇۋلىشقا ئۇرۇنىشىدۇ، ئىشقا ماڭغاندا، ئىشتىن چۈشكەندە ئالدىمنى توسۇپ تۇرۇۋالىشىدۇ، بەزىسى ھەتتا مەندە ئېلىشى بارەدەك ۋېلىسىپىتىمنىڭ ئارقىغا ئېسىلىپ يۈرۈپ مېنى يىقىتىپ دېگۈدەك توختىتىشىدۇ . . .

بىلىمەن، ئۇلار مەن سەتەك، چىرايلىق بولۇپ قالغىنىم ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى يەككە - يېگانە، تۇل خوتۇن بولۇپ قالغىنىم، ئۇلارنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ قويغىدەك، ئۇلاردىن مېنى ھىمايە قىلغۇدەك بىر ئەرنىڭ يوقلۇقىدىن شۇنداق ئاڭىي تېپىپ ئېچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان ئەرمەك، ئويۇنچۇق قىلۇۋلىشقان. مەن بۇلارغا چىشىمنى چىشلەپ بەكمۇ تەستە چىداپ يۈرەتتىم.

بىر كۈنى دىرېكتور مېنى ئىشخانىسىغا چاقىرتتى. ھەقاچان ھېلىقىدەك مېنىڭ پېيىمدا يۈرىدىغانلار ئاللىقانداق سۆز - چۆچەكلەرنى تارقاتقان گەپ، بىلىمسەم - بىلمىسەم «مېنى دېققەت قىلىڭ» دەپ ئۆزىچە ماڭا تەربىيە بەرگىلى چاقىرتقان نېمە، دەپ ئويلىدىم.

كىم بىلسۇن، ئۇنىڭ يامان نىيىتىنى؟ ئۇ مەن كىرىشىمگە ئىشكنى گۈپپىدە تاقىدى - دە:

- قورقماي يېقىن ئولتۇرۇڭ، مەن . . . مەن سىزنى ئاخشام چۈشۈمدە . . . خودىدى راستەكلا . . . مانا مۇنداق . . .

ئۇ، گەپ قىلغاچ ئاستا - ئاستا يېقىنلاپ مېنى كاپىپدە قۇچاقلىۋالدى .

قورقىنىمدىن يۈرەكلىرىم يېرىلاي دېدى. مەن ۋارقىراشقا تەمشىلۈۋىدىم، ئۇ ئېيىقنىڭكىدەك چۈپۈر باسقان، يوغان، كۈچلۈك قوللىرى بىلەن ئېغىزىمنى مەھكەم ئېتىۋالدى.

- ئۆتۈنۈپ قالاي، ئۇنداق قىلماڭ . . . - دەپ يالۇۋۇراتتى ئۇ ماڭا.

- مېنى باشقىلار ئېرىم بولمىغىنى ئۈچۈنلا شۇنداق ئەخمەق قىلغان، خورلىغان . . ئەمدى بۇنداق قىلمىغان سىز قالدىڭىزمۇ؟ ! ئېرى يوق بولۇش شۇنچە گۇناھلىق ئىشمۇ؟ ئېرى بولمىغانلىكى خوتۇنلارنىڭ ھەممىسى سىلەر ئەرلەر ئويلىغاندەك بۇزۇق بولامدۇ؟ . . .

مەن شۇ گەپلەرنى قىلىۋېتىپ چەكسىز خورلۇقتا چىدالماي يىغلاپ تاشلىدىم. بۇنىڭ بىلەن ئۇ بىرئاز تېڭىرقاپ قالدى.

- قويۇۋېتىڭ، بولمىسا ھېلى بىكا . . .

- ھە، ھېلى بىكا نېمە قىلماقچى . . .

- مانا ئەمسە . . . - مەن شۇنداق دېدىم - دە، ئۇنىڭ قولىنى ئاچچىقىمدا گاچچىدە چىشلىدىم. ئۇ «ۋايجان! . . . » دەپ ۋارقىرىۋەتتى ۋە قولىنى ئىشقىلىغانچە چىرايلىرىنى سەت پۈرۈشتۇرۇپ پۇكۇلۇپ قالدى. ئاڭغىچە ئىشكنى قانداق ئېچىپ قاچقىنىمنى بىلمەيمەن. پەشتاقتىن ئوقتەك ئېتىلىپ چۈشۈاتقىنىمدا ئۇنىڭ مېنى ئارقامدىن:

- ھوي پاسكىنا قانجۇق، خەپ توختاپ تۇر قېنى، ئەتىلا ئەدىپىڭنى بېرمەيدىغان بولسام! . . . - دېگىنى ئاڭلاندى .

شۇ كۈنى كېچىچە كۆزۈم ئۇيقۇغا بارمىدى. باش - ئاخىرى يوق خىياللار مېنى ئىلكىگە ئالغانىدى .

بۇرۇنقىلار «ئۆڭكۈر بولسىمۇ ئۆيۈڭ خوپ، ئېيىق بولسىمۇ ئېرىڭ خوپ» دەپ بىكار ئېيتمىغان ئىكەن - دە! خەپ، ئەتىلا ھەرقانچە ئەسكى بولسىمۇ بىر ئەرنىڭ پېشىنى تۇتمايدىغان بولسام . . .

تۇيۇقسىز ئاجرىشىپ كەتكەن ئېرىم ئېسىمگە كېچىپ قالدى. ئۇ چوقۇم ھېلىقى پاسكىنىنىڭ كاساپىتىدىن ماڭا شۇنداق قوپاللىق قىلدى، ئۇنىڭ بۇنچىۋالا ئەسكى بولۇشىغا ئىشەنمەيمەن، ئۇ ھامان بىر كۈنى ھېلىقى پاسكىنىدىن زېرىكىدۇ، شۇ چاغدا ئۇ جەزمەن مېنى ئىزلەپ كېلىدۇ. ئەگەر، راستىنلا شۇنداق بولسا ئۇنى كەچۈرەرمەنمۇ؟ . . . ئۇ يېنىمدا بولغان بولسىمۇ بۇ كۈنگە قالماستىم . . . توۋا، سارائدەك نەدىكى بىر خىياللارنى قىلىپ يۈرىمەن - ھە! . . .

ئەتىسى دىرېكتور ئېيتقىنىنى قىلدى: مېنى «قۇلىقى ئېغىر، داۋاملىق پرېكازچىكلىق قىلسا سودىغا تەسىر يېتىدۇ» دېگەندەك بىر توقۇم گەپلەر بىلەن ماڭا ئىدارىنىڭ تازلىق ئىشچىلىقىنى قىلدىغىنىمنى ئۇقتۇردى.

شۇنداق قىلىپ مېنىڭ پرېكازچىكلىق ھاياتىمغا خاتىمە بېرىلدى. ئۇلار ئورۇنلاشتۇرغان

تازلىق ئىشىنى پەقەت قىلغۇم يوق ئىدى، راستتىنى ئېيتسام بۇنداق قىلىش زادىلا ئىدىيەمدىن ئۆتمەيتتى. شۇڭا مەن ئۆيدىكىلەرگە «ئىدارىدىن ھەيدەلدىم، ئەمدى ئىشلىمەيمەن» دېدىم. ئۆيدىكىلەرمۇ شۇنداق بولارىنى بۇرۇنلا بىلگەنىدەك ياكى بىرەر ئىشنى سەزگەنىدەك «نېمە سەۋەبتىن ئىشتىن ھايدالدىڭ» دەپ سورىمىدى.

مەن پۇلدىن قىسىلغان بولساممۇ شۇ ياتقانچە تالا - تۇزگىمۇ چىقماي ئىككى ئاي راسا ئارام ئالدىم. نەچچۈاختىن بېلىنمىگىنى بىلەن كۆپ چارچىغان، چارچاشتىن يىقىلىپ قالايلا دەپ قالغان ئىكەنمەن. دېمىسىمۇ، بىز پرىكازچىكلار جايىمىزدا جىم تۇرۇپ ئىشلىگەنىدەك قىلغان بىلەن ئەمەلىيەتتە توختىماي مېڭىپلا يۈرۈشىمىزگە توغرا كېلەتتى. ئەگەر مېنىڭ ئون ئىككى يىلدىن بۇيان پرىكازچىكلىق قىلىش جەريانىدا پوكەي ئالدىدا ماڭغان يولۇمنى ئۇلىسا، چوقۇم يەرشارىنى بىر نەچچە نۆۋەت ئايلىنىپ چىقىش مۇمكىنىدى.

مەن ئەنە شۇنداق قىزغىنلىق بىلەن ئىشلىدىم، شۇغىنىسى ئەزەلدىن پېشانەم تەتۇر بولسا كېرەك، 200 يۇەن مائاش ئالىدىغان شۇ خىزمىتىمدىنمۇ قۇرۇق قالدىم. مەن خۇددى كىچىك بالىدەك ئاتا - ئانامغا تايىنىپ ياشىمىسام ياشىيالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدىم. قىزىم بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئاش - تامىقى، كىيىم - كېچىكى چوڭ ئۆيدىن ئىدى. مېنى تەندۇرۇس، ياش بىر ئايال تۇرۇپ ئاللىقاچان ئەمگەك كۈچىدىن قالغان شۇ بىچارە ئاتا - ئانامغا تايىنىپ ياشاۋەرسەم بولمايتتى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەمدىلا ئىككىنچى سىنىپقا چىققان قىزىم:

- ئاپا، پۇل بېرىڭ، مۇئەللىم ئەتىدىن قالماي 250 يۇەن تاپشۇرۇڭلا دەيدۇ، - دېدى. مەن ئاچچىقىمدا ئۇنىڭ ئېغىزىغا كېلىشتۇرۇپ تازا قويدۇم...

- ئادەم ئۆلىمەن دېسە بىرنېمە قىلىمەن دېگەنىدەك قانداق گەپ بۇ !... - دېدىم مەن قىزىمغا قاراپ، - پۇل يوق ساڭا بېرىدىغان... پۇل بولمىغاندىكىن ئوقۇما، ئۇنداق مەكتەپتە.

ئۇنىڭ لەۋلىرى يېرىلىپ قىپقىزىل قان ئېقىۋاتاتتى. ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ ماڭا يېلىندى:

- ئاپا، جېنىم ئاپا، مېنى مەكتەپتىن چىقىرۋالماڭ... ماقۇلمۇ ئاپا، خۇش بوپ قالاي، پەقەت بولمىسا بولدى، مەن كىتاب ئالماي... باشقا بالىلارنىڭ كىتابىنى ئارىيەت ئېلىپ ئىشلىتەي... بولامدۇ ئاپا!...

بالىنىڭ بۇ ئېچىنىشلىق ھالىتىنى كۆرۈپ ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى... بالامنى باغرىمغا بېسىپ ھۆكۈرەپ يىغلاپ كەتتىم...

مەن ئۆمۈر بويى قىزىمنىڭ دېگىنىنى قىلىپ بېرىمەن، ئۇنىڭغا يېتىملىقىنى ھېس قىلدۇرمايمەن، ھەرقانچە ئىش بولسىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىگە، سەبىي قەلبىگە قىلچە ئازار بەرمەيمەن، دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە قەسەم ئىچكىنىم قېنى؟ ! .. شۇ تاپتا ئۇ ئىچىدە «مېنىڭمۇ باشقا بالىلاردەك ئاتام بولغان بولسا مەكتەپكە پۇل تۆلەپ ئوقۇتار ئىدى» دەپ قالغانمىدۇ؟...

تۇيۇقسىز خىيالىمغا بۇرۇنقى ئىشلار كەلدى. مەن ئون يۇەن ئوچۇن بىر ئائىلىدىن قوغلاپ چىقىرىلدىم، ئون يۇەن ئوچۇن بولۇشىغا تىل - ئاھانەت ئاڭلىدىم، ئون يۇەن ئوچۇن قانتىتق تاياق يېدىم، ئون يۇەن ئوچۇن بالىنىڭ يېتىم بولۇپ قېلىشىغا سەۋەبچى بولدۇم، ئون يۇەن ئوچۇن يىگەن شۇ قېتىمقى تاياق زەربىسىدىن بىر قۇلىقىنىڭ ئاڭلاش سېزىمىدىن مەڭگۈلۈك مەھرۇم بولۇپ قالدىم... مانا بۇلارنىڭ ھەممە، ھەممىسى پۇلنىڭ كاساپىتى! ئەمدىلىكتە يوقسۇزلۇق دەستىدىن قىزىمنى مەكتەپتە، ئاددىيغىنە بىر باشلانغۇچ مەكتەپتىمۇ ئوقۇتالمىسام قانداق بولغىنى؟ ! بۇ يىلغۇ قەرز ئېلىپ بولسىمۇ بىر ئامالىنى قىلارمەن. ئۇنىڭدىن كېيىنكى يىللىرىچۇ؟ ئۇ، ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقماسمۇ؟ باشقا بالىلارغا ئوخشاش ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇسى كەلمەسمۇ؟ !... شۇلارنىڭ ھەممىسگە پۇل كېتىدۇ، پۇل!...

مەن ئەنە شۇ مىنۇتتىن باشلاپ جان تىكىپ پۇل تېپىشىم كېرەكلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم. ئەتىسلا بۇ ئىدارىدىن ماڭاش ئالمىغاندىن سىرت يەنە ئىدارىگە ئايدا 200 يۇەن تاپشۇرۇش شەرتى ئاستىدا شتاتىمنى ساقلاپ قويۇپ ئىش ئورنىدىن ۋاقىتلىق ئايرىلدىم.

كۆڭلۈمدە «مەن ئون نەچچە يىل سودا ساھەسىدە ئىشلەپ سودىنىڭ ئېپى - جېپىنى خېلى بىلىپ قالدىم، بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتسام چوقۇم باشقىلاردىن ئاشۇرۇپراق قىلىمەن» دېگەن ئىشەنچ بار ئىدى. شۇنداقتىمۇ، مەن ئىشنى نەدىن ۋە قانداق باشلاشنى بىلەلمەي نەچچە كۈننى بىكار ئويلىنىش بىلەن ئۆتكۈزۈۋەتتىم.

بىر كۈنى مەن ناشتىغا ئولتۇرغاندا، ئاتامغا بۇ باش قېتىنچىلىقىنى ئېيتتىم.

- مەنمۇ كۆپ ئويلاندىم، سەرمايە بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا زادى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئاز بولسىمۇ تاپالىغان دائىرىدە تونۇش - بىلىشلەردىن قەرز ئالساق، قالغىنىغا ئۆيىمىزدە ئانچە - مۇنچە پۇلغا يارىغۇدەكلا نەرسە بولسا ساتساق، شۇنىڭ بىلەن بىر گەپ بولار، - دېدى.

بىز ئاتامنىڭ ئېيتقىنى بويىچە قىلدۇق. ئانچە - مۇنچە پۇلغا يارىغۇدەكلا نەرسە بولسا ساتتۇق؛ نەچچە كۈنگىچە ئاياغلىرىمىزنىڭ چەمى

تېشىلگۈدەك قاتراپ يۇرۇپ تونۇش - بىلىشلەردىن قەرز ئالدۇق. لېكىن ئىش بىز ئويلىغاندەك بولۇپ چىقمىدى. قولىمىزدىكى پۇلنى قايتا - قايتا سانىدۇق، يەنىلا 3000 يۈەندىن ئاشمىدى. مەن بۇ پۇلغا كىچىكرەك بولسىمۇ بىرەر ئاشخانىدەك بىرنەرسە ئاچايمىكىن دەپ ئۇقۇشۇپ كۆردۇم. بۇ پۇل ئاشخاننىڭ رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىش، ئاشخانىغا كېرەكلىك قازان - قوموش، تاماق شىرەسى - ئورۇندۇق، ئۈن - ماي دېگەندەك لازىمەتلەكلەرنى سېتىۋېلىشقىلا ئاران يېتەتتى، ئاشخاننىڭ ئىجارىسىنى تۆلەشكە بولسا ھېچقانچە پۇل ئاشمايتتى.

ئاخىر ئاتام ئامال تاپتى! ئۇ «پۇلىمىز بولمىغاندىكىن، سودا كوپىراتىپىنىڭ بېسىلىپ قالغان قاقلىرىنى ئىچكىرىگە تارتايلى، پۇلىنى كەلگەندە بېرىدىغانغا ئۇلارنى كۆندۈرەلىسەكلا بولدى» دېگەن مەسلىھەتنى بەردى. ئاتام يېزىلىق سودا كوپىراتىپلىرىدا ئۆزۈن مۇددەت مۇدىر بولۇپ ئىشلەش جەريانىدا، ئۆزىمۇ ئىچكىرىگە بىر نەچچە نۆۋەت قاق ئاپىرىپ سېتىپ كەلگەن بولۇپ، چۆپقەتلىرى خېلى كۆپ ئىدى. قاقنى ئۈدۈل بېرىپ شۇلارغىلا ئۆتكۈزسەك بولاتتى. بىراق، بۇنىڭ ئۈچۈن ماشىنىغا كىرا قىلىش كېرەك، بىزنىڭ 3000 يۈەن پۇلىمىز بىر ماشىنىنىڭ يېرىم كىراسىغىمۇ چىقمىشمايتتى.

سەۋەب قىلسا، سېۋەتتە سۇ توختاپتۇ، دېگەندەك ئاخىر بۇنىڭغىمۇ ئامال تېپىلدى. ئاتام پېنسىيىگە چىقىشتىن بۇرۇن داۋاملىق ئۇرۇمچىگە، ئۇرۇمچىدىن بۇ يۇرتقا توشۇيدىغان يۈك تېپىپ بېرىدىغان بىر شوپۇر تونۇشى قاقنى نىسىگە ئاپىرىپ بېرىشكە ماقۇل بولدى.

شۇنداق قىلىپ، ئاتام بىلەن ئىككىمىز دەسلەپتە شۇ بىر ماشىنىغا 12 تونىنا قاق بېسىپ ئىچكىرىگە ئاپىرىپ توپ ساتتۇق. ئۇنىڭ ھەر كىلوسىدا بەش مودىن جەمئىي 6000 يۈەن پايدىسى قالدى. بۇ بىزنىڭ تۇنجى سودىمىزنىڭ مېۋىسى ئىدى. مەن ئۆمرۈمدە بۇنچىلىك پۇلنى ساناپمۇ باقمىغانىدىم. مېنىڭ بۇ سودىنى كۆرۈپ بىردىن كۆز ئالدىم ژاللىدە يورۇپ كەتكەندەك بولدى. بىز ئۇچۇن بۇ ئاز پۇل ئەمەس ئىدى.

بىز شۇ يوسۇندا، ئىچكىرىگە ئۈچ ئاي قاق تارتتۇق. ھەر بىر قېتىملىق بېرىپ كېلىشىمىز ئۇچۇن ئىككى - ئۈچ ھەپتىلەپ ۋاقىت كېتەتتى، سەپەرنىڭ ھاردۇقى يېتىپ ئاشسىمۇ، بىز بىرپىلا تاماقمۇ يېمەستىن ئاچ قورساق پېتى سودىنىڭ كويىدا بولاتتۇق، قاقنى قولدىن چىقىرىپ بولغاندىلا ئاندىن ئۆھ دەيتتۇق.

بىراق، قاقنى مۇقىم مال قىلىپ تۇنۇقلى بولمايتتى. چۈنكى، قىش كىرسىلا خەقنىڭ قولىدا قاقمۇ تۇگەيتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە قاق بىرنەچچە ۋاخ تۇرۇپ بېسىلىپ قالسىلا نورغۇن پۇلنى تۇتۇپ ياتاتتى، بۇنى ئاز دەپ يەنە قۇرتلاپ، سېسىپ تۇگىشەتتى. جىڭنىڭ جىڭنى يېيىشى، قاقنىڭ قورۇپ ئاۋۇالقىدەك جىڭ باسماسلىقى قاتارلىق سەۋەبلەردىن كېلىپ چىقىدىغان زىيانچۇ - تېخى!

شۇڭا قاقنىمۇ چوڭ ئومىد باغلاپ كەتكىلى بولمايتتى. پۇلىمىز بىر تۇمەنگە ئولاشقان كۇندىن باشلاپ، ئىككىنچىلەپ قاقنىڭ قېشىغا يېقىن يولىمىدۇق.

ئاتام بىلەن ئىككىمىز ئۇرۇمچىگە بېرىپ بۇ پۇلغا ھەرخىل ماللاردىن ئاز- ئازدىن سېتىۋېلىپ، ئاپتوبۇستا ئەكىلىپ ساتتۇق. دەسلەپتە دۇكان بولمىغاچقا كەچلىك بازاردا، كېيىن قولىمىز پۇل كۆرگەنچە چوڭ كوچىغا قارايدىغان قوشنىمىزنىڭ كىچىككىنە بىر ئېغىز ئۆيىگە مىكا يۈەندىن ئايلىق ئىجارە تۆلەپ مەخسۇس دۇكان قىلىپ ئاچتۇق. بىر يىلغىچە قولىمىزغا خېلى پۇل كىردى. بۇنىڭ بىلەن بىز بۇ دۇكاننى ۋە بۇ دۇكانغا ياندىش سېلىنغان كىچىكرەك بىر ئېغىز ئۆينى تېگىدىن سېتىۋېلىپ توپ تارقىتىش دۇكىنى قىلىپ ئاچتۇق. بەزىدە پارچىمۇ سېتىپ بېرەتتۇق. ھەتتا بەزىدە ئۇششاق بالىلار بىر - ئىككى موچەنلىك نەرسە ئالغىلى كىرەتتى، بۇنداق چاغدا گەرچە بىز ئالدىراشلىقىمىزدا يېتىشىپ بولالماي، ئىككى قولىمىزنى تۆت قىلالماي تۇرغان بولساقمۇ يەنىلا شۇ بالىلارغا دېگەن نەرسىلىرىنى سېتىپ بېرىشكە ئۇلگۈرەتتۇق. بىز سەللا يېتىشىپ بولالماي قالساق مال ئالغىلى كىرگەنلەر يا بىزنى قارا باستۇراتتى، يا مالنى ئوغرىلاپ چىقىپ كېتەتتى. بىز ئاق ئوستىخان كىشىلەرنىڭ پۇشتى بولغاچقا ھارام سىڭمەيتتى. شۇڭا، مال باھاسىنى باشقىلاردەك ئونچىۋالا يوقىرى قىلىۋەتمەيتتۇق. ئوبوروت ناھايىتى تېز ئايلىناتتى. بىز ئىككىلا قىز بولۇپ بۇ ئائىلىدە ئاتامدىن بۆلەك بىرمۇ ئەر زاتى يوق ئىدى. سىڭلىم تېخىنكوم مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاچقا تەتىلدە ئۈنچە - مۇنچە قارىشىپ بەرگەننىسى ھېسابقا ئالمىسا، ھەممە ئىشقا ئاتام بىلەن ئىككىمىزنىڭ چېپىشىغا توغرا كېلەتتى. سەپەر ئوستىدە باشقىلار بولۇشىغا يەپ - ئىچىپ ماڭسىمۇ پۇلنى ئازغىنە بولسىمۇ تېجەش ئۈچۈن بىز قورۇق نان بىلەن چاي ئىچەتتۇق، مەنغۇ ئايال كىشى ھەتتا ئاتامنى بولسىمۇ تاماق يەڭ دېسەم ئۇنىماي ماڭا ئوخشاشلا قاتتىق نانىنى غاجىلايتتى . . . ئۇرۇمچىگە بارغانلىرىمىزدا بەزىدە بىللە، بەزىدە يالغۇز بېرىپمۇ قالاتتۇق. ئەمما، نەچچىمىزلا بارساق كىيىم - كېچەكمىزنىڭ ئەڭ ئەسكىسىنى كىيىپ ، پۇل - پوچەكنى ئەڭ سەت نەرسىلەرگە سېلىپ باراتتۇق . كوچا ئاپتوبۇسلىرىغا چىقىپ

قالغۇدەك بولساقمۇ ھەممە خەق، جۇملىدىن ئۇغرىمۇ بىزگە سۇۋۇشۇپ كېتىپ قېلىشتىن ئېھتىيات قىلىپ يىراق قاچاتتى. ئاتام ياشىنىپ قالغىنىغا ۋە كۆزىنىڭ ئاجىزلىشىپ ئۇپىراتسىيە قىلدۇرغىنىغا قارىماي ھەر - ھەر ئېغىر ماللارنى ئۆزى يۆدەيتتى، ئاپتوبۇس ئۇستىگە باساتتى، چۈشۈرەتتى... بۇنداق ئىشلارغا ئادەم سالايلى دېسەك، ئۇنمايتتى، ئاتامغا ئىشىنىڭ ئېغىرىنى تاشلاپ قويۇپ قول قوشتۇرۇپ قاراپ تۇرۇشنىڭ ئۆزىنى يوق، ھەمۇ ئەرلەردەك ھەر ئېغىر يۈكلەرنى ئۆزۈم كۆتۈرۈشكە تۇغرا كېلەتتى. كۈندە ھېرىقچىلىق دەستىدىن لايدەك ئېزىلىپ ئۇخلاپ كېتەتتۇق، ئاخشىمى دۇم يېتىپ ئەتىسى ئۇيقۇ قانمىسىمۇ بالدۇر قوپاتتۇق. ھېرىقچىلىقتا ۋاخچە تۇرۇپ قالمايلى دەپ، يانقىلى ئورۇن راسلىغاندا تېگىمىزگە كۆرپە ئەمەس، تاش ۋە پىششىق خىشلارنى پىچاقتەك قىر چىقىرىپ چېقىش ئارقىلىق تەييارلانغان «بالدۇر ئويغاتقۇچ» نى ئەدىيالدەك نېپىز نەرسىلەرنىڭ ئاستىغا يېيىتىپ ئاندىن ئۇخلايتتۇق. دەسلەپتە، بۇنداق ئۇخلاش ماڭا بەك ئېغىر كەلدى، بەدەنلىرىمگە ئۇ دوڭگۇلدوس نەرسىلەر پېتىپ كېتىپ زادىلا ياتالمىدىم. نەچچە كۈندىن كېيىن بۇنىڭغىمۇ ئاستا - ئاستا كۆنگەندەك بولدۇم. قاقبودا قوپۇشتا ھەقىقەتەن بۇ چارىنىڭ ئۇنۇمى ياخشى ئىدى، بىز بىرەر نۆۋەتمۇ ۋاخچە قوپمايتتۇق. چۈنكى، ئۇ نەرسىلەر ئادەمگە پېتىۋېرىپ تورغاي چۈۋۈلدىماستىلا قوپۇپ كېتىشكە مەجبۇر قىلاتتى.

ئاتام بىلەن ئىككىمىز ئۇرۇمچىگە مالغا كېتىپ قالغۇدەك بولساق، ئۆيدە ئاپام يالغۇزلا قالاتتى. ئۇ، ئاتمىشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان، ئاغرىق - سىلاقتىن نېرى بولالمايدىغان ئايال ئىدى. ئۇ، بىز يوق ۋاقىتلاردا كېچىلىرى دۇكانغا ياكى ئۆيگە ئوغرى كىرىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپلا تاڭ ئاتقۇچە ئۆرە ئولتۇراتتى.

شۇ كۈنلەردە مەن كۈندە دېگۈدەك بىر ئەرنى، پەقەت بىر ئەرنىلا چۈشەيتتىمەن. ئۇ بولسىمۇ قىزىمنىڭ ۋاپاسىز دادىسى ئىدى... كۈندۈزلىرى مەن ئۇنى ئۆزۈل - كېسىل ئەستىن چىقىرىۋېتىشىم كېرەك دەپ قاتتىق ئىرادە قىلاتتىم، گۈگۈم پەردىسى تارتىلىپ ئەتراپ قاراڭغۇلىشىشقا باشلىغاندا بولسا بىردىنلا ئۇنى خىيال قىلىپ قالاتتىم. يامانىنىڭ ئوتى يامان دېگىنى راست بولسا كېرەك. قەلبىمدىن ئۇنى ھەرگىز ئەيىبلىگۈسى، ئۇنى ئەسكى دېگۈسى كەلمەيتتى. ھازىر زامان بۇزۇلۇپ كەتتى، ھەرقانچە ياخشى ئەر دېگەن بىلەنمۇ ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتە ئەسكى بولۇپ چىقىشى مۇمكىن... بىز يوق ۋاقىتلاردا ئالمادىس ئوغرى ئاپامغا زىيانكەشلىك قىلىپ قويسا... ياق، ئۆيمىزدە چوقۇم بىر ئەر بولمىسا بولمايدۇ. ئۇ بۇ چاققا تۇرمۇشنىڭ ئىسسىق - سوغۇقىنى باشتىن كەچۈرۈپ ئوڭۇشلىپمۇ كەتكەندۇ...

مەن بۇ خىيالىمنى ئەتىسىلا ئاپامغا دېدىم.

- نېمە دېدىڭ؟- ئاپامنىڭ جۇدۇنى تۇتۇپ مەندىن ئەتەي ياندۇرۇپ سورىدى،- ئۇنىڭ بىلەن يارىشىۋالسام... دېمەكچىمۇ؟... شۇ قوڭالتاق ئوغرى بىلەن؟... بىلمەپ قوي، قىزىڭ ئۆز ۋاقتىدا مەندىن مېنىڭ ئاتام قېنى دەپ نەچچە نۆۋەت سورىغاندا، ئاتاڭ ئۆلۈپ كەتكەن، سېنىڭ ئاتاڭ يوق دېگەنمەن. دېمىسىمۇ ئۇ مېنىڭ نەزەرىمدە، ئاتاڭنىڭ نەزەرىدە، ھەممىمىزنىڭ نەزەردە ئاللىقاچان ئۆلگەن...

- مەيلى ياخشى بولسۇن، مەيلى ئەسكى بولسۇن، ئۇ يەنىلا بەربىر قىزىمنىڭ ئاتىسى - دە! يەنە كېلىپ بۇ ئۆيدە ئېغىر - يېنىك ئىشلارنى قىلىدىغان، ئاخشام - ئەتىسى دۇكانىنى بېقىپ ياتىدىغان بىر ئەر ئورامى بولمىسا، بىز مالغا كەتكەندە سىز...

- دەۋاتقان گېپىنى قارا بۇنىڭ، ئۆز ۋاقتىدا ئۇ سېنى ئون يۇەن ئوچۇن ئورۇپ - تېپىپ، قولىقىڭغا خېتىگىنى قىستۇرۇپ، بالاڭنى قولۇڭغا قۇچاقلىتىپ كۆتىگگە تەپسىزە، سەن مىڭ تەستە ئاران مۇشۇ كونگە ئېرىشكەندە، ئۇنى بۇ يەگە ئەكىلىپ تاپقان پۇلۇڭنىڭ راھىتىنى كۆرسىتەي دەپسەن - دە! قارا تۇر، ئۇ سېنىڭ تاپقان - تەرگەن پۇلۇڭنى بۇزۇپ - چېچىپ گاڭسا - جىسا قىپ قويمايدىغان بولسا مانا مەن... سېنى خېلى ئەقلى - ھوشى جايىدا ئادەم بولدى دېسەمزە...

- بولدى، بولدى... گېپىمنى ياندۇرۇۋالىدىم.

مەن ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن ئۆز - ئۆزۈمگە ئاگاھلاندۇرۇپ: «ئەگەر بۇندىن كېيىن ئەرنىڭ خىيالىنى قىلىدىغان بولسام ئۆلۈۋالمەن» دەپ قەسەم ئىچتىم. بىراق، قېرىشقاندەك مەن كۈندۈزلىرى ھەرقانچە ئويلىمىسامۇ پات - پات چۈشلىرىمدە ئۇنى كۆرەتتىم. ئويغانغاندا، مېنى يىغا تۇتۇپ كېتەتتى: «قارىغاندا مەن ئۇنى مەڭگۈ ئۇنتالمايدىغان ئوخشايمەن. قاچانغىچە ئۇنى ئۇنتۇپ كېتەلمەيمەن؟ ئۇ شۇنداق ئەسكىلىك قىلغان تۇرسا، مېنىڭ بۇ پەس كۆڭلۈم يەنە ئۇنى نېمىشقا ئەستىن چىقىرىۋەتمەيدۇ؟ مەن ئۆز كۆڭلۈم ئالدىدا شۇنچە زەئىپ، ئاجىز بىر قورتمۇ؟... مەن ئۆز - ئۆزۈمدىن يىرگىنەتتىم...

مەن ئۇنى ئۆزۈل - كېسىل ئەستىن چىقىرىش، كېچىلىرى تېنىمنىڭ ئېزىقتۇرىشىغا قولاق سالماسلىق ئوچۇن ئۆزۈمنىڭ تېنىنى جازالىشىم، قاتتىق چارچىتىپ ھېچنەرسىنى

سەزمەس ھالغا كەلتۈرۈشۈم كېرەكتەك، شۇنداق قىلمىسام ئۆز ئىرادەمگە خىلاپلىق قىلىپ سالىدىغاندەك تۇيۇلاتتى... شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، مەن ئىشتىن باش كۆتۈرمەيتتىم، مەيلى ئۇ مۇھىم ئىش ياكى ئادەتتىكى ئۇششاق - چۈششەك ئىش بولسۇن، مەيلى كۆپرەك پۇل تاپقىلى بولىدىغان ۋە مەيلى ھېچقانچە ئىقتىسادىي قىممەت يارىتالمايدىغان ئىش بولسۇن، ھەممىسىنى بىر باشتىن پاك - پاكىز تۈگىتىپ قىلاتتىم... راستىنى ئېيتسام، مېنىڭ مىليونېر بولۇش ئۈخلاپ چۈشۈمگىمۇ كىرمەيتتى. كېيىنچە، مەن پەقەت پەس قەلبىمنى يېڭىش ئۈچۈنلا جان تىكىپ ئېلىشىۋاتقاندەك تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالدى.

بۇندىن ئۈچ يىل بۇرۇن قىزىمنى شەخسىي خىراجىتىم بىلەن لوندونغا ئوقۇشقا چىقاردىم. ئۇ، ئىنگلىيە باشقۇرۇش كەسپىدە ئوقۇۋاتىدۇ. خىيالىمدا ئۇ كەلسە ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىدۇ، دەپ ئويلايمەن.

ھازىر ھال - كۈنىمىز كۆپ ياخشى. 200 مىڭ يۇەنگە ئولتۇراق زېمىن سېتىۋالدۇق، ئوقۇش پۈتتۈرۈپ ئۇرۇمچىگە يانالىق بولغان سىڭلىمىزغىمۇ ئىدارىسىدىن يېڭى ئۆي تەقسىملەپ سېتىپ بېرىپتۇ، بىز ئۇنىڭغىمۇ 50 مىڭ يۇەن بەردۇق، قىزىمىز ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كەلسە ئەسقاتار دەپ ئۇنىڭ نامىدا 70 مىڭ يۇەنگە زېمىن سېتىۋالدۇق. قولىمىزدا يەنە ھازىر ئۈچ مىليون يۇەندەك پۇلىمىز بار.

بۇ پۇللارنى بىر ئۆمۈر يېتىپ يېسەكمۇ يېتىپ ئاشىدۇ. لېكىن، بىكار تۇرماي ئىشلەپ كۈنۈپ قاپتۇق، ئىشلىگۈمىزلا كېلىپ تۇرىدۇ.

ئاكىلىساق، بۇ يىل (1998 - يىلى) 8-ئاينىڭ بېشىدا ئىدارىمىزغا يۇقىرىدىن 120 خىزمەتچى خادىمنى قىسقارتىش ئۇقتۇرۇشى چۈشۈرۈلگەنمىكەن، قارىسا مەندەك شتاتنى ساقلاپ قويۇپ سودا قىلىپ يۈرگەنلەرمۇ مۇشۇ سانغا يېتەي دەپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىدارە پاتگۇرۇپپىسى مۇشۇلارنىڭ ئۆزىنىلا ئىشتىن قىسقارتۇۋېتىسى بولىدىكەن دەپ، ئىشتىن قىسقارتىش بۇيرۇقى چۈشۈرۈپتۇدەك. مەن ئىدارەمنىڭ بارلىقىنىمۇ ئۈنتۇپ قالاي دېگەندە، ئىشتىن قىسقارتىلدىم. بۇ ماڭا ئېغىر كېلىش تۇگەل ئەكسىچە خۇش قىلدى. چۈنكى، مەن ئىدارىگە ئوشۇق - تۇشۇك پۇل تاپشۇرىمەن دەپمۇ ئاۋارە بولمايمەن، ئۇلارنىڭ بەزى مۇھىم يىغىنلىرىغا ياكى يىغىلىشلىرىغا چاقىرتىلىپمۇ يۈرمەيمەن. ئەگەر، مەن ئىدارىمىزنىڭ قىسقارتىشىنى كۈتۈپ مۇشۇ كۈنگىچە سۈكۈت قىلغان بولسام، خىزمەتتىن قىسقىراش باشقىلاردەك ماڭىمۇ ئېغىر كەلگەن، بېشىمغا تاغ يىقىلغان بولاتتى... بۈنى ئويلىسام، ئىدارىدىن بالدۇرراق چىقىپ كېتىشىمگە سەۋەبچى بولغان ھېلىقى شاللاق جىڭلىرىمىزغا رەھمەت ئېيتىمەن.

قىستۇرما: كىمدۇر بىرى تۇرمۇشنى جەڭ مەيدانىغا ئوخشاتقانىكەن. دەرۋەقە تۇرمۇش بىر جەڭ مەيدانى، ئۇنىڭدا ھەرۋاقىت جەڭ مارشى ياڭراپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭدا قۇربان بېرىش، بەدەل تۆلەش بولۇپ تۇرىدۇ. ئىس - تۈتەكلەر تارقاپ زەپەر سىگنالى چېلىنىدىغان، تەنتەنىگە چۆمۈلىدىغان ۋاقىتلارمۇ بولىدۇ. بۇ تۇرمۇشنىڭ ئۆزىگە خاس قانۇنىيىتى. ئەنە شۇ تۇرمۇشتىن ئىبارەت جەڭ مەيدانىدا ھەركىم ئۆز يولىنى تاللاشقا ئىنتىلىدۇ. ئەلۋەتتە بۇ خىل ئىنتىلىشنىڭ مەقسىتى تىنچلىق، خاتىرجەملىك، موھتاجسىزلىقتىن ئىبارەت بولىدۇ. ئەمما بۇ گۈزەل مەقسەت ھەممىلا ئادەمگە نېسىپ بولۇۋەرمەيدۇ.

نۆۋەتتە يولغا قويۇلۇۋاتقان ئارتۇق ئەمگەك كۈچلىرىنى قىسقارتىش سىياسىتى جەمئىيەتتە كۈچلۈك زىلزىلە پەيدا قىلماقتا. چۈنكى بۇ نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ جانجان مەنپەئىتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئەمما ھازىر بۇ سىياسەت يۈرگۈزۈلمىسە ئەتە، ئۆگۈن تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتى زىيانغا ئۇچرايدۇ. كۆز ئالدىمىزدىكى رېئاللىق بىزگە شۇنى ئۇقتۇرماقتا. ئەگەر بىز بۇ رېئاللىق ئالدىدا پۈت تىرەپ تۇرىمىز دەپدىكەنمىز، ھازىردىن باشلاپ ئۆزىمىزنىڭ چىقىش يولى ئوستىدە باش قاتۇرىشىمىز لازىم.

سىز يۇقىرىدا ئىش ئورنىدىن قالغان بىرنەچچە كىشىنىڭ قىسقىغىنە كەچۈرمىشلىرى بىلەن تونۇشتىڭىز. بەلكىم ئۇلار سىزنىڭ خىزمەتداشلىرىڭىز، تونۇش - بىلىشلىرىڭىز، ھەتتا ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭىز بولۇشى مۇمكىن، بەلكىم سىزنىڭ بۇ ھەقتە بىلىدىغانلىرىڭىز بىزنىڭ بىلىدىغانلىرىمىزدىن كۆپتۇر. بەلكىم سىز ئۇچرىتىدىغان كىشىلەرنىڭ ئىش ئورنىدىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى كەچۈرمىشلىرى بىزنىڭ ئويلىغىنىمىزدىنمۇ مۇرەككەپ، ئەگرى - توقاي، ئىچىنىشلىق بولۇشى مۇمكىن. ئىش ئورنىدىن قالغان دوستلىرىمىزغا نىسبەتەن سىز ياردەم قولىڭىزنى سۇنسىڭىز، بىز ياردەم قولىمىزنى سۇنساق، ئۇلار ياردەم قولىنى سۇنسا ئۇلارنىڭ غەم - قايغۇسى ئازراق بولسىمۇ يەڭگىللىشى مۇمكىن. قولىمىزدىن چوڭ ئىش كەلمىگەن تەقدىردىمۇ ئۇلارغا كۆيۈنەيلى، ئۇلارغا مېھرى - مۇھەببەت يەتكۈزەيلى. ئېسىڭىزدە بولسۇن، دۇنيادا مېھرى - مۇھەببەتتىن قىممەتلىك، مېھرى - مۇھەببەتتىن ئۇلۇغ، مېھرى - مۇھەببەتتىن مۇقەددەس يارەدەم يوق. كېلىڭ، سىزنىڭ، بىزنىڭ، ئۇلارنىڭ گۈزەل تۇرمۇشى ئۈچۈن قول تۇتۇشايلى، دۇنيا مۇھەببەتكە تولسۇن!

تۆلەندىن ئەزىم

ھەۋەس، قىزىقىش دېگەنلەرمۇ ئەتىيازنىڭ شامىلىدەك ئۆزگىرىپ تۇرىدىكەن. مەنمۇ «ئوۋدى» ماركىلىق ماشىنىنىڭ رولىنى تۇتقان يېرىم يىلدىن بېرى ئىلگىرى تويۇپ كەتكەن شوپۇرلۇق كەسپىمگە ئەمدى باشقىچىلا ھەۋەس بىلەن قىزىقىدىغان بولۇپ قالدىم. ماشىنا دېگەن مانا مۇشۇنداق بولمامدۇ، كىشى خۇددى ئانىنىڭ قۇچىقىدا ئەللەيلىنىۋاتقاندەك ھۇزۇرلىنىدۇ. قانداق ئەقىلدار لايىھىلىگەن بولغىيتتىكىن - تاڭ. ئىسىت، «ئازاد» ماركىلىق ئاشۇ ئاپتوموبىل بىلەن ھەپىلىشىپ ئۆتكەن نەچچە يىللىق ئۆمرۈم. بىردەم ئۇ يېرىنى، بىردەم بۇ يېرىنى چۇقچىلاپ مايغا مىلىنىپ جۇلۇقۇم چىقىپ كېتەتتى. ئاۋازىنىڭ سەتلىكىچۇ تېخى، سەللە كۇچەشكە توغرا كەلسە قانجۇقتەك غىڭشىپ ئادەمنىڭ مېڭىسىنى قوچۇۋېتىدۇ. «دۇڭفىڭ» بىلەن قوغلاپ كېلىپ سەت ھىجىيىپ قاراپ ئارقىغا تاشلاپ كېتىدىغانلار ئەمدى مېنىڭ ئۆزلىرىنى قانداق تاشلاپ كېتىدىغىنىمنى كۆرۈپ قويۇشسۇن. شۇ خىياللار بىلەن خوت يۆتكەپ، ماي كلاپانىنى قاتتىق بېسىشىمدىن ھاسىل بولغان سۇرئەت سىلكىنىش يېنىمدا مۇگدەپ ئولتۇرغان ئالىم ئاكىنى سەل چۆچۈتۈۋەتتى بولغاي، كۆزلىرىنى ئېچىپ بىر نەرسە دېمەكچى بولغاندەك كالپۇكىنى مىدىرلىتىپ مەيدىسىنى يەنە بىر قېتىم سىلاپ قويدى.

ئالىم ئاكا ئەللىك ياشتىن ھالقىغان بولسىمۇ، قىرىق ياشقا كىرگەندەك تىمەن كىشى ئىدى. زەڭگەرگە مايىل كۆزلىرى دائىم دېگۈدەك كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ھەرقانچە خاپىلىق ئىش بولسىمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ئاسان ئاچچىقلانمايتتى. ئوچۇق چىراي، كىچىك پېئىل بۇ كىشى بىرقانچە چوڭ شەھەر ۋە قوشنا دۆلەتلەردە سودا شىركەتلىرى بار كاتتا باي تۇرۇقلۇق ئادىدي - سادىدا يۈرەتتى. قولى ئوچۇق، سېخىي ئىدى. خەلقنىڭ ئىشلىرى ئۈچۈن پۇلنىڭ كۆزىگە قاراپ ئولتۇرمايتتى. «ئوۋدى» ماركىلىق مانا مۇشۇ كىچىك ماشىنىغىمۇ شەھەر باشلىقلىرى ئولتۇرماستىن بۇرۇن بۇ ئادەم ئولتۇرغانىدى.

- كۆڭلۈمنى چۈشىنىپ مەنزىلگە تېزرەك يەتسىپ بېرىشنى ئويلىدىڭىز - ھە، ئۇستام، - دېدى ئۇ ماڭا كۈلۈمسىرەپ. مەن بۇ گەپكە ئۇدۇل جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا:

- بۇگۈن كەم سۆز بولۇپ قاپسىزغۇ ئالىمجان ئاكا؟ - دەپ سۆزنى مەقسەتلىك ھالدا باشقا ياققا بۇرىدىم.

ئالىم ئاكا ئادەتتە خوش چاقچاق، مۇڭداشقاق ئادەم. ئىككىنچى ئوغلىدەك بولغىنىمغا قارىماي بەزىدە ماڭىمۇ چاقچاق قىلىپ قويىدۇ. بۇگۈن ئۇ نېمە ئۈچۈندۇر گەپ - سۆز قىلماي خىيال سۈرۈپ ئولتۇردى. مەن ئۇچۇن غەيرىي تۇيۇلغىنى بويىندا ئالتۇن زەنجىرلىك مېدالىئون ئېسىقلىق ئىدى. مېدالىئوننىڭ شەكلى، چوڭ - كىچىكلىكىنى كۆرمىگەن بولساممۇ يۇڭلۇق مەيدىسىنى توسۇپ تۇغان جىگەررەڭ كۆڭلەك

ئاستىدىن بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ كىچىك بالىدەك ئۇنى توختىماي سىيلاپ ئوينىاپ كېلەتتى. «توۋا،- دەيتتىم ئىچىمدە،- نېمە بولدىكىنە بۇگۈن ماۋۇ ئادەمگە، شۇنداق يارىشىملىق بۇرۇتىنى ئوينىماي مېدالىئون ئوينىاۋاتقىنىنى قارىمامدىغان خوتۇن كىشىدەك» .

- شۇنداق ئۇستام، بەزىدە ئادەم ئۆزگىرىپمۇ قالىدۇ،- دېدى ئالىم ئاكا سوئالىمغا.

- مېدالىئون ئېسىۋالغىنىڭىزغا قارىغاندا سىزمۇ ئۆزگىرىپ قالدىڭىزمۇ نېمە؟- دېدىم پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي چاقچاق قىلىپ.

- ھا، ھا. . . بەك يامان نېمە جۇمۇڭ سىز ئۇستام. مۇشۇنى نەزەرىڭىزدىن ساقىت قىلماپسىز. كۆزىڭىز بۇركۇتنىڭ كۆزىدەك ئۆتكۈردە سىزنىڭ،- دېدى ئالىم ئاكا تاماكىسىنى ئالغاچ.

- يەڭگەمنىڭمۇ قالتىس ھۇنىرى بار ئىكەن ئالىمجان ئاكا، چوكانلارنىڭ يامان كۆزىدىن، جۇۋانلارنىڭ يامان سۆزىدىن كۇنلەپ مېدالىئوندىڭىزغا ئەپسۇن پۈتۈپ قويغان ئوخشىمامدۇ؟

- بەللى مانا تاپتىڭىز، يەڭگىڭىز مېنى بەك ئاسرايدۇ دەڭا، خۇددى مەن بۇ تۇمارنى ئەتىۋارلاپ ئاسرىغاندەك،- ئالىم ئاكا يەنە سىيلاپ قويدى.

تۇمارنى مېدالىئون دەپ خاتا پەرەز قىلىپ قويغىنىمغا خىجىل بولۇپ بىرئاز جىمىپ قالدىم - دە، يەنە چاندۇرماي سۆز تاشلىدىم.

- دېمىدىمۇ، مانا مەن دېگەندەك چىقتى. ئۇ تۇمارغا ھەرقاچان سىزنى خېنىملارغا سەت كۆرسىتىدىغان ئايەتلەر پۈتۈلگەن گەپ.

- راست دەيسىز ئۇستام، بۇ ئايەت ئاشۇنداق سېھىرلىك ئايەت. ئەمما خاسىيىتى بەك چوڭ دەڭا، مانا ئاز قالدۇق، دادام ھاشىم مەرگەننىڭ كەچۈرمىشلىرىنىڭ شاھىدى بولغان بۇ خاسىيەتلىك تۇمارنىڭ سىرىنى سىزمۇ بىلىپ قالىدىغان بولدىڭىز،- ئالىم ئاكا شۇنداق دېدى - دە، سول تەرەپكە بۇرۇلۇشۇمنى ئىما قىلدى.

بىز تاشيولدىن چىقىپ ئەگرى - بۈگرى توپلىق يول بىلەن ئانچە ئۇزاق يۈرمەيلا ساي ئىچىگە جەينەكتەكلا ئۆسۈپ كىرگەن بىر دوقمۇشنىڭ يېنىغا كېلىپ ماشىنىنى توختاتتۇق. قارىغاندا، بۇ خاسىيەتلىك تۇمارنىڭ سىرى مانا مۇشۇ دوقمۇش بىلەن باغلىنىشلىقتەك قىلاتتى.

* *

بۆرە تۇمشۇق دەپ ئاتالىدىغان بۇ دوقمۇش يىراقتىن ئىنچىكىلەپ قارىسا تۇمشۇقىنى ئالدى پۇتىغا قويۇپ ياتقان بۆرىنىڭ بېشىغا ئوخشايتتى. قىر ئۇستىدىكى يۇلغۇنلار بۆرىنىڭ يايلىنىشىنى ئەسلىتەتتى. ساينىڭ ئىچى شۇڭاق، قومۇشقا ئوخشاش چۆل ئۆسۈملۈكلىرى بىلەن قاپلانغان بولۇپ، ئاخىرى كۆز يەتمەس قويۇق جاڭگاللىقلا- رغا ئۇلىشىپ كېتەتتى. تۇمشۇقنىڭ ئاستىدا سۇكۇتكە چۆمگەن بۇ دالانىڭ كۆز يېشىدەكلا سىزغىپ چىقىپ تۇرىدىغان بۇلاق بولۇپ، بىرقانچە يۇز مېتىر ئارىلىققا ئېقىپ بېرىپ يەنە يەرگە سىڭىپ كېتەتتى.

ھاشىم مەرگەن ئېشەكلىرىنى ھەيدەپ دەل چىڭگى چوڭ مەزگىلدە بۇ يەرگە يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭغا بۇ جاي ئوبدانلا تونۇش ئىدى. ھاشىم ئون يىلنىڭ ئالدىدا بۇ بۇلاقتا سۇ ئىچكىلى كەلگەن بىر توپ جەرەنگە دۇچ كەلدى. جەرەنلەر قاچتى، ھاشىم ئات سېلىپ قوغلىدى. ئون مىنۇتقا يەتمىگەن ۋاقىتتا ھاشىم ئۇچ جەرەننى يېقىتتى. شۇندىن كېيىن كىشىلەر ئۇنى ھاشىم مەرگەن دەپ ئاتىشىدىغان بولدى. بۇ نامنى ئۇ ئۆزىمۇ ياقتۇرۇپ قالدى.

بورتال دەريا‌سى ئېقىنىنىڭ شىمالىي ۋادىسىدا قەد كۆتۈرگەن بۇ يېڭى شەھەر، ئۇ چاغلاردا بىرنەچچە يۈزلا ئائىلىسى بار كىچىك بازار ئىدى. دەريا ياقىلاپ جايلاشقان كەنت، قورۇقلار توپلىق چىغىر يوللار بىلەن تۇتىشاتتى. ئۇچ تەرىپى قارىغايلىق ئېگىز تاغلار بىلەن قورشىلىپ تۇرغان بۇ كەڭ دالا غەربتىن شەرققە تەدرىجىي پەسىيىپ، پەسەيگەنسېرى كەڭرىپ ئاخىر ئىنبۇر كۆلىنىڭ شەرقىي قىرغاقلىرى ئارقىلىق جۇڭغار ئويمانلىقى بىلەن تۇتىشىپ كېتىدۇ. تاغ ئېتەكلىرى پايانسىز ئوتلاقلار، سايلىرى رەخت ئۇستىگە چېكىلگەن گۈلدەك سۈزۈك بۇلاقلار بىلەن گىرەلەشكەن. دەريا ياقىلاپ سوزۇلغان بۇك تاللىقلار، سازلىقلىردا تۇتاش كەتكەن قومۇشلۇقلار، سۇسىز دالالىرى يۇلغۇن، سۆكسۆك، توغراقلار

بىلەن قاپلانغان.

هاشىم مەرگەن دەسلىپىدە يۇنۇس بايىنىڭ ئۆيىدە ياللىنىپ ئىشلىدى. ئۇنىڭ ئىشچان، سەمىمىيلىكى، ياش هەم بەقۇۋەتلىكى يۇنۇس بايغا ياراپ قالدى. ئۇ دەسلەپتە ئېكىنزارلىقنىڭ ئېغىر ئىشلىرىنى قىلدى. كېيىنرەك ئېكىنزارلىقنى باشقۇرۇش، چارۋىچىلارنىڭ كەم-كۈتىسىنى يەتكۈزۈپ بېرىشتەك ئىشلارنى ئۈستىگە ئالدى. بۇگۈنمۇ ئۇ قوزىلارنىڭ ئەي بولۇش ئەھۋالىنى ئىگىلىگەچ چارۋىچىلارغا تۈز ئېلىپ ماڭغاندى.

بۆرە تۇمشۇققا يېتىپ كەلگەن هاشىم مەرگەن تۈز ئارتىپ كەلگەن ئۈچ ئېشەكنىڭ يۈكىنى چۈشۈرمەيلا ئۆزى مىنىپ ماڭغان ئېشەكنىڭ توقۇمىنى يېشىۋېلىپ ئېشەكلەرنى ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى. تاڭ يورۇماستىنلا يولغا چىققان ئېشەكلەر دالا چۆپلىرىنىڭ مەززىلىك پۇرىقىنى ئىشتىها بىلەن هىدلاپ تۇمشۇقلىرىنى يەرگە تىرىدى. هاشىم مەرگەن توقۇمنى بىر قۇرام تاشنىڭ يېنىغا يايدى. ئاندىن قورسىقىنى ئەستەرلىۋېلىش ئۈچۈن بۇلاق سۈيىدىن قانغىچە ئىچىپ، خورجۇنىدىن گىردىسىنى ئالدى-دە، توقۇم ئۈستىدە يانپاشلىدى.

كۈن پانقىچە مەنزىلگە يېتىمەن دەپ ئويلىدى مەرگەن ناننى چاينىغاچ. ئۇنىڭ خىيالىدا: گۈلسۇمخانىنىڭ ئۈزمەي قۇيۇپ تۇرىدىغان قىزىق قايماق چېيى، داستىخىنىغا تولدۇرۇپ قويۇلغان بوغۇرساق، ئېرىمچەك، سېرىقمايلار چايدىن كېيىن سىرىكچاينىڭ يانپاشلاپ يېتىپ سۆزلەيدىغان تۈگمەس قىزىق گەپلىرى، قازانغا تولدۇرۇپ سېلىنغان گۆش، تاماقتىن كېيىن سورۇپ - سورۇپ قويۇلۇۋاتقان قىمىزلار گەۋدىلەندى. بىردىنلا ئۇنىڭ دىمىغىغا پىشقان گۆشنىڭ مەززىلىك پۇرىقى ئۇرۇلغاندەك بولدى. قۇرۇق نان ئەمدى گالدىن ئۆتمىدى. قالغان يېرىم گىردىنى ئېرىنچەكلىك بىلەن خورجۇنغا سالدى. ئېشەكلەرگە قاراپ قويۇپ يەنە بىردەم چۆپ چاينىۋېلىشىغا قويۇپ كۆزىنى يۇمدى. دەل شۇ پەيتتە يىراقتىن بىر جۈپ يېشىل نۇر هاشىم مەرگەن تەرەپكە قاراپ كېلىشكە باشلىدى.

ناهايىتى ئۇزاق مۇساپىنى بېسىپ نەچچە كۈندىن بېرى ئېغىزىغا تۇزۇكرەك بىرەر نەرسە سالمىغان چىشى بۆرە بۇنداق ئامەتنى قولدىن چىقىرىپ قويۇشنى خالىمايتتى. چىشى بۆرە سەپەر ئۈستىدە بىرنەچچە قېتىم جەرەنلەر توپىغا يولۇققان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ جانۋارلار چىشى بۆرىگە تۇتۇق بەرمىدى. بۇ دۆرەم ئەمدى ئېھتىيات قىلماي بولمايتتى، چىشى بۆرە كۆز ئالدىدىكى بۇ ئولجىلاردىن قۇرۇق قالماسلىق ئۈچۈن پەم بىلەن نىشانغا يېقىنلىشىۋاتاتتى. ئېشەكلەر بۆرە تۇمشۇقىنىڭ كۈنگەي تەرىپىدە ئوتلاۋاتاتتى. چىشى بۆرە تەسكەي تەرەپ بىلەن كېلىپ بۆرە تۇمشۇق ئۈستىدىكى بىر يۇلغۇننىڭ ئارقىسىغا كېلىپ يوشۇرۇندى. نىشان يېقىنلا يەردىن ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. چىشى بۆرە ئالدىدىكى نىشانلارنى بىر قۇر كۆزىتىپ چىقىپ، نەزىرى ئۈستىگە يۈك ئارتىلمىغان بىرسىگە كېلىپ توختىدى. ئۇ ئۆزى يالغۇز هەممىسىنى ئولجىغا ئالالايتتى - ئورنىدىن تۇرۇپ بىرلا ئېتىلسا ئانچە كۈچىمەيلا بۇ مەخلۇقلارنىڭ بوينىغا ئۆتكۈر چىشىنى پاتۇرۇپ تومۇرىنى ئۈزۈۋېتەتتى. خالىغان يېرىنى يەپ، قېنىنى ئىچىپ ئاشقىنىنى قۇزغۇنلارغا تاشلاپ كەتسە بولىۋېرەتتى. بىراق بۇنداق قىلىش بۆرىلەرگە نىسبەتەن تولىمۇ نامەردلىك ئىدى. ياشاش ئۈچۈن قورساقنىڭ تويۇشىغىلا قانائەت قىلىش ئاجىز، قورقۇنچاقلارنىڭ ئىشى. بىرسىنى يېيىش ئۈچۈن ئۆچرىغىنىنى بوغۇپ، ئۈدۈل كەلگەن يېرىنى تىلىپ تاشلاپ سۇر - توقاي قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ كۈچ - هەيۋىسىنى كۆرسىتىپ قويۇشى چۆلنىڭ شىجائەتلىك، جەسۇر ئەركىسى دېگەن نامىنى بۇلغىغانلىق ئىدى. چىشى بۆرە ئىلگىرى نۇرغۇن قېتىملىق ئوۋلارنى ئەنە شۇنداق قىلغانىدى. بۇنداق كۆڭۈللۈك ئوۋلارنى باشقىلار بىلەن - جۈپتى، يايلى قېلىن، بېشى يوغان ئەركەك بۆرە بىلەن ماسلىشىپ ئېلىپ باراتتى. يوغانباش ئاشۇنداق ئوۋلاردا يوشۇرۇن پىستىرمىدا تۇراتتى. تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ جەرەنلەر توپىنى مەلۇم نىشانغا هەيدەپ بېرەتتى. پۈتۈن كۈچى بىلەن جاننى ئېلىپ قېچىۋاتقان جەرەنلەرگە هۇجۇم قىلىپ ئۇرۇپ يىقىتىش، بوغۇپ ئۆلتۈرۈش نىمىدىگەن كۆڭۈللۈك - هە، چىشى بۆرە ئەنە شۇنداق ئوۋلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ يوغانباشنى ئەسلەپ قالدى. بۇگۈن ئۆزى يالغۇز

بولسىمۇ يوغانباشنىڭ روھىنى خۇش قىلغىدەك بىر ئوۋ قىلىش كېرەك. بۇ مەخلۇقلارنىڭ قانچە چوڭ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر قوغلاپ يۈرۈپ ئۆزىنى بىر كۆرسىتىپ قويۇشى لازىم. قوغلاشمۇ ئۇستۇنلۇك، باتۇرلۇقنىڭ ئىپادىسى. . . پىلان تۈزۈلۈپ بولدى. ئورنىدىن دەس تۇرۇپ يۇگۇرسىلا ئېشەكلەر ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغىچە ئۇلارنىڭ ئىسسىق قېنى بۆرىنىڭ ئاغزىدا ئاقىدۇ. . .

ھاشىم مەرگەن شىلدىرلىغان بىر شەپىنى سەزگەندەك بولدى ۋە ئىتتىنىك بىشىنى كۆتۈردى. ئوتتۇز قەدەمچە ئارىلىقتا بىر بۆرە ئېتىلىپ كېلىۋاتاتتى. ھاشىم مەرگەن ھودۇققىنىدىن يېنىدىكى قورام تاشنىڭ دالدىسىغا قانداق ئۆتىۋالغىنىنىمۇ سەزمەي قالدى. مىلتىقىنى ئېلىۋالمىغانلىقى ئۈچۈن قاتتىق ئۆكۈندى. بۇنداق جىددىي پەيتتە مىلتىق بولغىنى بىلەنمۇ بەربىر ئىدى. ھاشىم مەرگەن كۆزلىرى چەكچەيگەن پېتى بۆرىگە قاراپ قېتىپ قالدى. ئېشەكلەر ھاكىراپ ئۇدۇل كەلگەن تەرەپكە چېپىشتى. بىراق بۇ ئىش قانداق تېز يۈز بەرگەن بولسا شۇنداق تېز توختاپ قالدى.

شۇ ئارىلىقتا چىشى بۆرە بۆرە تۇمشۇقىنىڭ كۈنگەي باغرىغا ئۇلىشىپ بولغاندى. ئۇ بىرىنچى سەكرەشتە يۇلغۇن يېنىدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ ھاشىم مەرگەننى كۆرۈش بىلەن بىر جۇپ تونۇش كۆز قادىلىپ تۇرغاندەك ئۇچىنچى قەدەمنى ئېلىش ئارىلىقىدا قاتتىق چۆچۈپ كەتتى. تىزىنى يەرگە تىرەپ سۆڭگىچى ئارقىلىق خېلى يەرگىچە سۈركىلىپ بېرىپ زوڭ ئولتۇرغان بىر تونۇش چىراينىڭ ئالدىدا توختاپ قالدى. ئۇنىڭ ئاياغلىرىدىن ئۇچۇپ چىققان شېغىللار بۆرە تۇمشۇقىنىڭ ئاستىغىچە دومىلاپ چۈشۈپ كەتتى.

بۆرە ھېچقاچان بىرەر نەرسىنى خاتا تونۇپ باقمىغاندى. ئۆزى ئازابلىنىۋاتقان ئاشۇ چاغدىكى تونۇش چىراي، ئالدىدىكى قورام تاشنىڭ دالدىسىدا خودىدى ئەينى ۋاقىتتىكى ئۆزىگە ئوخشاش قورقۇنچ ئىچىدە قاراپ تۇراتتى. ئۇ چاغدا ئۇنىڭ قولىدا بىر جۇپ قارا تۆشۈكى بار ئۆزۈن قارا نەرسە بار ئىدى. بېشىغا، بەدىنىگە قوي تېرىسىدىن قىلىنغان نەرسىلەرنى ئارتىۋالغاندى. كۆزىدىن ئىچ ئاغرىتىشقا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل ھېسسىيات چىقىپ تۇراتتى. ئاغزىنىڭ ئۇستىدە قىزىل باسقان تۆكلەر دىڭگىيىپ تۇراتتى. ھازىر ئۇ قىياپەتلەر ئۆز ئەينى بولمىسىمۇ، ئەمما ئاغزىنىڭ ئۇستىدىكى تۆكلەر، دەسلىپىدە ياۋۇز، كېيىن مېھرىلىك تۈيۈلغان كۆزلەر يەنە شۇ ئىدى. چىشى بۆرە ئاسمانغا قاراپ ئاچچىق ھۇۋلىۋەتتى - دە، ئارقىغا بۇرۇلۇپ تېزلا غايىب بولدى.

ھاشىم مەرگەننىڭ پىيالىدەك چەكچىيىپ كەتكەن كۆزلىرى قايتىدىن ھەركەتكە كەلدى. يۈزىگە قىزىللىق يۈگۈردى، قولىدىكى تاياقنى سىقىمدىغان پېتى ئورنىدىن تۇرۇپ: «يا پەرۋەردىگار، شۇ پەيلى بىلەن ئېتىلىپ كەلگەن بولسا - ھە! گەپ يوق تۆگەشكەن بولاتتىم، بالا - قازادىن قۇتۇلدۇرۇپ ئامانلىق ئاتا قىلغان ئاللا ئىگەمگە مىڭ قاتلا شۈكۈر» دەۋەتتى.

ئوچۇق ھاۋادا چاقماق چاقىنىدەكلا تۈيۈقسىز يۇز بەرگەن بۇ ھادىسىدىن كېيىن مەرگەننىڭ ھەركەتتىن توختاپ قالغان سەزگۈلىرى قايتىدىن ئويغىنىپ، تونۇشلا بىر جۇپ يېشىل نۇر كاللىسىدىن يالت قىلىپ ئۆتكەندەك بولدى. ئاۋازىمۇ تونۇشلا ئاۋاز - پۈتمەس غەزەپ، ئاچچىق ناله ئارىلاشقان ئاۋاز، ھايات - ماماتلىق پەيتىدىكى ئېلىشىشقا تەييارلىنىش ئاۋازى. . . بىردىنلا مەرگەننىڭ ۋۇجۇدىدىكى ۋەھىمە بۇلۇتلىرى تارقاپ كۆڭلى پاللىدە ئېچىلىپ كەتتى - دە، يېقىن دوستىدىن دېرەكسىز ئايرىلىپ قالغاندەك «ئايزە» دەپ توۋلىۋەتتى.

مەسۇم قارىي ياۋاش، بەش ۋاخ نامازنى قازا قىلمايدىغان تەقۋادار كىشى ئىدى. ئۇ ھاشىم مەرگەن بىلەن يۇنۇس بايغا ئۆزۈن يىللاردىن بۇيان ئوتاقچى بولۇپ ئىشلەۋاتاتتى. ھاشىم مەرگەن يەرگە ساپان سېلىنغاندىن باشلاپ سۇ تۇتۇش، قوناق تۆپىلەش، ئورما ئورۇش، خامان تېپىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە قارىمىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئىشلەيتتى. خامان ئالىدىغان مەزگىلدە قارىمىنىڭ قۇشناچمى گۈلشەن خېنىم چۈشلۈك تاماقنى خامانغا ئېلىپ كېلەتتى. قوشناچىم قارىمىنىڭ قارىسىنى كۆرۈشى بىلەن چۈمبىلىنى چۈسۈرۈۋالاتتى. تاماق يېيىلىپ قايتقىچە چۈمبەل بىلەن ئولتۇرغاچ ھاشىم گۈلشەن خېنىمنىڭ چىرايىنى پەقەت ئۇ تەرلىرىنى

سۇرتكەندىلا چالا - پۇچۇق كۆرۈپ قالاتتى.

بىر كۈنى گۈلشەن خېنىمنىڭ ئىشى چىقىپ قالدى بولغاچ، غەزانى ئون ئالتە ياشلار چامىسىدىكى بىر قىز ئېلىپ كەلدى. چۈمبەلسىز، يالاڭ ئاياغ ھالدا بەخىرامان كېلىۋاتقان قىزنى كۆرگەن مەسۇم قارىنىڭ چىرايى غەزەپتىن تاتىرىپ كەتتى - دە، قولىدىكى ئارنى تاشلىۋېتىشىنىمۇ ئونتۇپ يۈگۈرگەن پېتى قىزنىڭ ئالدىغا كەلدى. قارى نېمىلەرنىدۇر دەپ كايىپ قىزنىڭ قولىدىكى تاماق كورسىنى ئالدى - دە، قىزنى شۇ يەردىنلا قايتۇرۇۋەتتى.

ھاشىم مەرگەن قىزنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرمىسىمۇ ئۇنىڭ زىلۋا قامىتى، سىلىق، يېڭىل قەدەم ئېلىشلىرى، مەسۇم قارىنىڭ ئالدىدا ئىزا تارتىپ يەرگە قاراپ تۇرۇشلىرىدىن ھۆسنى - خۇلقى جايىدا، ئەخلاقلىق بىر نازىنىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ جىسمىنى قىزىق بىر ئېقىم لەرزىگە سالدى. ئۇنىڭ قارىمىنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۇرۇپ، بىر يىلدىن بېرى مەسۇم قارىنىڭ ئۆيىگە بىرقانچە قېتىم بېرىپمۇ ئۇنىڭ بۇنچىلىك بويىغا يېتىپ قالغان قىزنىڭ بارلىقىدىن خەۋەرسىز ئىكەنلىكىگە ھەيران بولدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ھاشىم مەرگەننىڭ قەلبىدە بىر ئوت يوشۇرۇن كۆيۈپ ۋاقىت ئۆزارغانسېرى قىزنىڭ ۋىسالىدا پۈچىلىنىشقا باشلىدى. ھاشىم مەرگەن بىرەر باھانە - سەۋەب تېپىپ قارىمنىڭ ئۆيىگە بىرىشنى، قىز بىلەن دىدارلىشىشنى ئىستەيتتى. شۇنداق قىلىپ يىگىرمە ياشتىن ھالقىپ قالغان شوخ ھاشىم ئاخىر قارىمنىڭ قىزىل گۈلىنى ئۈزۈۋالدى. بىر خاسىيەتلىك كۈز كۈنىدە يۇنۇسباي ھاشىم مەرگەنگە ئاتا بولۇپ ئىككىسىنىڭ بەشىنى قوشۇپ قويدى.

ئاي، يىللار ئۆتۈپ تۇنجى ئوغۇل ئاسىم دادىسىنىڭ ئىشلىرىغا ئەسقاتقىدەك بولۇپ قالدى. چوڭ قىزى ئاسىيەم ئايزەمدىن تۆشۈك تالىشىدىغان بولۇپ قالدى. ئىككىنچى قىزى ئايشەم ھەر كۈنى دېگۈدەك ھەدىسىدىن ئۇنى - بۇنى تالىشىپ ئاپىسىنىڭ بەشىنى ئاغرىتىدۇ. قوشاقتەكلا چوڭ بولۇۋاتقان بۇ قىزلىرىنى كۆرۈپ زوقلىنىدىغان ھاشىم تۇنجى بالىسىنىڭ ئوغۇل بولۇپ ئاسمىغا ھەمراھ بولۇشىنى ئارزۇ قىلدى. ھەتتا ئۇ بولغۇسى تۇنجى پەرزەنتىگە ئاسمىنىڭ ئىسمىغا ئوخشاش قىلىپ ئالىم دېگەن ئىسىمنىمۇ ئويلىشىپ قويدى. ئەمما تۇنجى پەرزەنتىمۇ قىز تۇغۇلدى. ھاشىم مەرگەن تەڭرىنىڭ بۇ رەھمىتىنىمۇ خۇشال قوبۇل قىلدى ۋە قىزغا ئامىنەم دەپ ئات قويدى. ئامىنەم تۇغۇلۇپ ئۇزاق ئۆتمەي ھاشىم مەرگەنگە مەڭگۇ يادنامە بولۇپ قالغان، شۇنداقلا ھاياتىدىكى بىرقانچە قېتىملىق خەۋپتىن ئامان قېلىشنىڭ ۋە ئۇزلۇكسىز كەلگەن ئامەتلەرنىڭ يىلتىزى بولغان بىر ئىش يۈز بەردى.

قويلارنىڭ تۆللەش مەزگىلىگە يېقىن ھاشىم مەرگەن مالچىلارنىڭ ئوزۇق - تۆلۈكى ھەم يۇنۇسباينىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى ئېلىپ قىشلاققا يول ئالدى. مەرگەن بۇ سەپىرىدە تاغدا بىرنەچچە كۈن ھايال بولۇپ قالدى. مالچىلار بىلەن ئۇۋ قىلىپ قىشنىڭ ئاخىرقى ئۇۋ پەيزىنى سۈردى. قايتىشدا يۇنۇسباينىڭ تاپشۇرۇقىغا جاۋابەن ئۆزۈنىڭ مۆلچەرىنى مولجا قىلىپ توغراقلىق جاڭگالغا خېلى ئىچكىرىلەپ كىرىپ كەتتى. يۇنۇسباي كۆزى ئېچىلمىغان بۆرە كۇچۇكىدىن تېپىپ بېقىۋېلىشنى خېلىدىن بېرى ئارزۇلاپ يۈرەتتى. ھاشىم مەرگەننىڭ بۇ ئەتراپتا چىقمىغان تاغ، كىرمىگەن جاڭگاللىرى ئاز بولسىمۇ بۇ نۆۋەت ئىلگىرى قەدىمى يەتمىگەن جايلارغىچە ئىچكىرىلەپ كەتتى. يول ئۇستىدە ئىككى توشقاننىمۇ ئېتىپ غانجۇغىلىۋالدى. ئاخىر ئۇ ئىزدىگەن ئولجىسىنى يولۇقتۇرالماسلىققا كۆزى يېتىپ ئارقىغا قايتتى - دە، چۈش قېيىلغاندا بۆرە تۇمشۇقىغا يېتىپ كەلدى.

مەرگەن ئاتىنى چۈشۈەتتى، ئاندىن توۋرىسىنى بوينىغا ئېسىپ قويۇپ، مىلتىقىنى دولىسىغا سېلىپ ئەپلىكىرەك جاي ئىزدەپ مېڭىپ كەتتى. ئۇ ئەمدىلا ئولتۇراي دېگەندە ئاچچىق ناله قىلغان بوش بىر ئاۋازنى ئاڭلىغاندەك بولدى. تازا زەن سېلىۋىدى، ئۇنى ھېچنېمىنىڭ ئاۋازىغا ئوخشىتالمىدى، ھاشىم مەرگەن مىلتىقىنى ئېلىپ ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ ئېھتىيات بىلەن قەدەم باستى. ئىككىنچى يۈز مېتىردەك ماڭغاندىن كېيىن، ھېلىقى ئاۋاز بارغانسېرى ئېنىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئۇ تېخىمۇ يېقىن بېرىپ قاراپ ئۆز كۆزىگە

ئىشەنمەيلا قالدى. قورام تاشلار ئاستىدىكى كىچىك ئۆڭكۇردە بىر چىشى بۇرە ھېشىنى ئىنىدىن چىقىرىپ غىڭشۇاتاتتى. ئوزايدىن تولمۇ ئازابلىنىۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

بۇرىنىڭ ئۆتكۇر سېزىمى قانداقتۇر بىر غەيرىي پۇراقنىڭ ئۆزىگە يېقىنلىشىۋاتقانلىقىنى سەزگەن بولسىمۇ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قاماپ تۇرۇۋاتقان ئاچچىق تولغاق ئازابى ئۇنىڭ قارشىلىق قىلىش كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋەتكەنىدى. چىشى بۇرە ھاشىمنى كۆرۈپ قورقتى بولغاي، ئىنىنىڭ ئىچىگە ئازراق سۈرۈلدى. بىراق يەنە نېمە ئۈچۈندۇر توختاپ قالدى. بەدىنىدىكى قانلىرى سىرتقا ئېقىپ چىقىۋاتقاندەك ھالسىزلاندى. ئالدىدا تۇرغان بۇ دۈشمىنىنىڭ رەھىم قىلمايدىغانلىقىنى، قولىدىكى نەرسىنىڭ تولىمۇ رەھىمسىز ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئۇ ئەمدىلا يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقان ۋە كۆز ئېچىش ئالدىدا تۇرغان بالىلىرىنىڭ قوغداش ئۈچۈن جېنىنى تىكىپ دۈشمىنى بىلەن ئېلىشىش قارارىغا كەلدى. ئاچچىق ئاغرىق دەستىدىن بوشاپ كېتىۋاتقان بەدەنلىرىنى زورىغا ھەرىكەتلەندۈرۈپ ئالدىغا سىلجىدى. ئالدىدىكى دۈشمىنىنى چايناپ پۈركىۋەتمەكچى بولغاندەك غەزەپ بىلەن بوش ھۇۋلىۋەتتى. ئۇ يوغانباشنىڭ مۇشۇنداق خەۋپلىك پەيتتە ئۆزىنى يالغۇز قالدۇرۇپ كېتىپ قالغانلىقىدىن ئۆكۈنۈپ ئۇنىڭغا نەپرەتلەندى. ئۆزى ھالاك بولسىمۇ بالىلىرىنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن بارلىق غەيرىتىنى يېغدى. لېكىن ئۇ ئالدىدىكى بۇ دۈشمىنىگە ئېتىلىپ بارالمايتتى. ئۇ دۈشمىنى يېقىنلاشسىلا ئۆتكۇر چىشلىرى بىلەن پارچە - پارچە قىلىۋېتىشكە تەييارلاندى.

ھاشىم مەرگەن تۇرغان يېرىدە قېتىپ قالدى. چىشى بۇرىنىڭ تولغاق ئازابى تارتىۋاتقانلىقىنى بىلدى. يۇنۇسباي «ئۇچراپ قالغىدەك بولسا بىرەر بۇرە كۈچۈكى تاپقاچ كېلەرسەن» دېگەنىدى. كۈچۈكلەر يەرگە چۈشۈپ بولسىلا چىشى بۇرىنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىش ھېچقانچە ئىش ئەمەس ئىدى. مەرگەن ئىچ ئاغرىتىش، ھېسداشلىق نەزىرى بىلەن بۇرىگە بىر ھازا قاراپ تۇردى. بۇرە ئازاب ۋە غەزەپ ئىچىدە تىپىرلايتتى. كۆزلىرىدىن يېنىۋاتقان نۇر ياشقا قوشۇلۇپ ئېقىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

مەرگەن بىردىنلا ئايزەمنى ئەسلىدى.

ئايزەمنىڭ تولغىقى يېرىم كېچىدە تۇيۇقسىزلا باشلانغانىدى، ئالدىنقى ئۈچ بالا تۇغۇلغاندا ھاشىم مەرگەن تۇغۇت ئۇستىدە بولالمىغانىدى. بۇ نۆۋەت تولغاقنىڭ قانچىلىك ئاچچىق، تۇغۇتنىڭ قانچىلىك قىيىن ئىكەنلىكىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. ئايزەم تولغاق ئازابىغا چىدىمايۋارقىردى. ئۆزىنى ئۇيان - بۇيانغا تاشلايتتى. پېشانىسىدىن مونچاق - مونچاق سوغۇق تەر قۇيۇلدى. ئۇخلاپ قالغان بالىلار ئويغىنىپ ئۆڭى ئىچىدە قىيامەت بولغاندەك يىغا - زارە باشلاندى. مەرگەن نېمە قىلارىنى بىلمەي گاڭگىراپ قالدى. پەقەت ئايزەمنىڭ «ئاپامنى...» دېگەن گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا ئېسىگە كېلىپ قىشنىڭ كۈنلىرى ئىكەنلىكىنىمۇ ئەستىن چىقىرىپ يېلىڭ كىيىملىرى بىلەنلا قېينانىسىنىڭ ئۆيىگە چاپتى. مەرگەن قېينانىسى بىلەن مەھەللىنىڭ تۇغۇت ئانىسىنى باشلاپ ئۆيگە كىرگەندە ئايزەم چىشىنى چىشلەپ، قولىنى قاتتىق تۇڭگەن پېتى ئىڭراپ ياتاتتى. بالىلارنىڭ ئۆڭۈ - سۆلى ئۆچكەن بولۇپ، چوڭ قىزى ئاسىيەم ئانىسىنىڭ يېنىدا پايپېتەك بولۇپ يۇرەتتى. ئەنە شۇ كۆرۈنۈش ھاشىم مەرگەننىڭ يۈرىكىنى قاتتىق ئېزىپ، بەدەنلىرىنى جىغىلدىتىۋەتكەنىدى. ئانىلىق مېھىرىنىڭ نېمىشقا شۇنچىلا كۈچلۈك ھەم يۇمشاقلىقىنى شۇ ۋاقىتدا تېخىمۇ ئېنىق بىلگەنىدى. شۇلارنى ئەسلەپ ئۇنىڭ بىردىنلا يۇنۇسبايغا ئۆچلۈكى كەلدى. ئۇ ئارقىغا قايتىپ غانجۇغدىكى ئىككى توشقانىنى ئەكىلىپ بۇرىنىڭ ئىنى ئالدىغا قويدى - دە، چىشى بۇرىگە ئېچىنىپ يېقىملىق نەزەر سالغاچ كېتىپ قالدى. بۇرىنىڭ ئازاب ۋە غەزەپ ئارىلاشقان كۆك كۆزلىرى ھاشىم مەرگەننىڭ مېڭىسىدە ئۆچمەس ئىز بولۇپ قالدى. ھاشىم مەرگەن چىشى بۇرىگە ئۆزى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان «ئايزە» دېگەن ئىسمىنى قويۇۋالدى.

ئارىدىن بەش ئاي ئۆتۈپ كەتتى. شۇ يىلى ھاشىم مەرگەننىڭ ئاشلىقى ئوخشىدى، ئورما باشلىنىش ئالدىدا ھاشىم مەرگەن سەھەردىلا ھارۋىنى قوشۇپ چىغ ئەكىلىش ئۈچۈن جاڭگالغا يول ئالدى.

شۇ كۈنى ئايزە يوغانباش بىلەن

كۇچۇكلىرىنى ئەگەشتۇرۇپ دالا سەيلىسىگە چىقتى. تۆكلىرى يېتىشىپ پارقىراپ كەتكەن كۇچۇكلەر بىر - بىرى بىلەن ئوينىشىپ، موللاق ئېتىشىپ بىرده ئايزەنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتسە، بىرده ئارقىدا قېلىپ قانغىچە ئويناشتى. ئالدىغا ئۇچرىغان توشقانلارغا قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ قاراپ ئارقىدىن قوغلاپمۇ قويۇشتى. چۈشكە يېقىن ئايزه بىلەن يوغانباش ئېگىزرەك بىر دۆڭلۇكتىكى چۆپلۈكته سۈنايلىنىپ يېتىشتى. كۇچۇكلەر بولسا ئوينىشىپ يىراقلارغا كېتىپ يەنە قايتىپ كېلەتتى. يوغانباش ئۆزىنى تاشلاپ خاتىرجەم ياتاتتى. ئايزه بولسا بالىلىرىنىڭ ئويۇنلىرىغا زوقلىنىپ كۆزىتىپ ياتاتتى.

هاشىم مەرگەن چىغ ئورۇۋېتىپ يېقىنلا يەرده موللاقلىشىپ ئوينىشۋاتقان ئىككى كۇچۇكنى كۆرۈپ قالدى. يەنە ئىككىسىنىمۇ كۆردى، كۇچۇكلەر تۆت ئىدى. هاشىم مەرگەن كۇچۇكلەرنىڭ ئوماق، شوخ قىلىقلىرىغا قىزىقىپ خېلىغىچە قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئاده‌م بولمىغان بۇ چەت جايدىكالدا ئىت كۇچۇكلىرىنىڭ بولمايدىغانلىقىنى جەزملەشتۇرگەن هاشىم مەرگەن ئۇلارنىڭ بۆره كۇچۇكلىرى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئانا بۆرىنىڭمۇ چوقۇم بىرگە بولىدىغانلىقىنى ئەسكە ئېلىپ ئەنسىزلىك ئىچىده ئەتراپقا قارىدى.

هەممىنى كۆرۈپ تۇرغان ئايزه هاشىم مەرگەننى تونۇپ يوغانباشنىڭ ئۇنىڭغا خەۋپ يەتكۈزۈپ قويماسلىقى ئۈچۈن سەل سەگەكلەشتى. يوغانباش شۇ ئارىلىقتا ئورنىدىن قوزغىلىپ هاشىم مەرگەننى كۆردى - ده، دەررۇ سەگەكلەشتى. يوغانباشنىڭ ئەلپازىنى كۆرگەن ئايزه: «ئۇ بىزنىڭ دوستىمىز، ئۆزۈڭنى بېسىۋال» دېگەندەك بوش هوۋلاپ يوغانباشنىڭ مەيدىسىدىن قېقىۋەتتى. ئۇ ئايزەنىڭ كۆڭلىدىكىنى تۇيدى ۋە نېيتىدىن يېنىپ ياۋاشلىق بىلەن ئايزەگە ئەگەشتى. كۇچۇكلەرمۇ ئويناشقان پېتى ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن كېتىپ قالدى. چىغنى سقىمدىغان پېتى قېتىپ قالغان هاشىم مەرگەن كۇچۇكلەرنىڭ ئالدىدا كېتىۋاتقان چوڭ بۆرىلەرنى كۆرۈپ زور خەۋپتىن ئامان قالغىنىغا شۈكۈر قىلدى ۋە ئايزەنى يەنە بىر قېتىم ئەسلەپ قالدى.

ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئايزەمۇ ئىككى قېتىم كۇچۇكلىدى. ئۇچىنچى يىلى باش باهارنىڭ بىر كېچىسى ئايزه كۇچۇكلىرىنى ئىنىدا قالدۇرۇپ يوغانباشنى ئەگەشتۇرۇپ ئوۋغا چىقتى. ئۇلار قانچه ساي، قىرلارنى بېسىپ ئۆتۈپ بىر جىلغىغا كەلگەنده قوي قوتىنىغا يولۇقتى. ئاده‌ت بويىچه يوغانباش بىر تەرەپتىن كېلىپ قويلارنى قوغلاپ چىقىش، قېچىپ چىققان قويلارنى ئايزه بىر ياقتىن چىقىپ بوغۇپ هۇجۇم قىلىشنى بۆلۈشۈالدى. ئايزه پەيتىنى كۈتۈپ ئېگىزرەك بىر جايغا يوشۇرۇندى. يوغانباش قوتانغا يېقىنلىشىۋاتقاندا سەزگۈر ئىتلارنىڭ قاۋاشلىرى، ئاده‌ملەرنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى جىلغا ئىچىنى قاپلىدى. مالچى مىلتىقىنى ئېلىپ ئىتلارنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى. يوغانباش جىم يېتىۋالدى. بىرئازدىن كېيىن ئىتلارنىڭ ئاۋازى پەسەيدى. ئەمما تەجرىبىلىك مالچى كۆڭلى بىر خەۋپنى تۇيغانده‌ك، قوتانىنىڭ يېنىدىكى ئەپلىك بىر جايغا يوشۇرۇنۇۋالدى - ده، مىلتىقنى بەتلەپ ئەتراپنى سەگەكلىك بىلەن كۆزىتىپ ياتتى. يوغانباش ۋاراڭ - چۇرۇڭ جىمىققاندىن كېيىن قوتان تەرەپكه يەنە سىلجىدى. هوشيار مالچى بۇ قېتىم يېقىنلىشۋاتقان نەرسىنى ناھايىتى ئېنىق كۆردى. دەسمىنى ئىچىگه يۈتۈپ يوغانباشنى قارىغا ئالدى. يوغانباش قوتان تەرەپكه ئېتىلدى. «پاڭ» قىلغان ئاۋاز ساينىڭ ئىچىنى زىلزىلىگه سېلىپ يىراقلارغا سىڭىپ كەتتى. ئىتلار قايتىدىن قاۋاپ كەتتى. ئوق يوغانباشنىڭ تۇمشۇقىغا تېگىپ باش سۆڭىكىنى چېقىپ ئۆتۈپ كەتكەنىدى.

ئايزه، يوغانباشنىڭ قوتانغا قاندىق يېقىنلىشۋاتقانلىقىنى كۆزىتىپ تۇرغاچقا، ئاۋاز بىلەن تەڭ يوغانباشنىڭ يېقىلغىنىنى كۆرۈپ كۆڭلىده بىر شۇملۇقنى سەزدى. يوغانباشنىڭ يېقىلغان يېرىده ئاده‌ملەر نەمىلەرنىدۇر دېيىشىپ ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئولجىدىن سۆيۈنگەن مالچى يوغانباشنىڭ تېرىسىنى تولۇمچىلاپ سويۇۋېلىپ قالغىنىنى كۆمۈۋەتتى.

ئايزه ئەنسىزچىلىك ئىچىده ئاچچىق هۇۋلاپ تاڭ يورۇغىچه ئەتراپنى ئايلىنىپ يۈردى. يوغانباشنى كۆتتى، قەدىردانىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا ئېچىنىپ چەكسىز قايغۇ - هەسرەت ئىچىده ئىنىغا - بالىلىرىنىڭ يېنىغا قايتتى.

شۇنداق قىلىپ يوغانباش ئۇلاردىن مەڭگۈلۈك ئايرىلدى.

ياز كېتىپ قىش كەلدى. كۆچۈكلەرمۇ يوغىناپ قالدى. ئايزە يوغانباش يىقىلغان ھېلىقى جايغا نەچچە قېتىم باردى. ئەما يوغانباشنى، يا قوتانىنى ئۇچرىتالمىدى. كۆنلەر ئۆتكەنسېرى كۆچۈكلەر چوڭ بولۇپ ئۆز قىلىشنى، ئۆزلىرى مۇستەقىل ياشاشنى ئۆگەنگەندى. بىر يىلى كۆزدە كۆچۈكلەر ئۆزلىرىگە جۈپ تېپىشىپ ئايزەنىڭ يېنىدىن غايىب بولدى. ئايزە ئەمدى يالغۇز قالدى. ئۇ تەنھا ھالدا قەيەردە كەچ بولسا شۇ يەردە تۇنەپ، نېمە ئۇچرىسا شۇنى يەپ ئۆزىنى تاشلىۋېتىپ يۈردى. ئۇ بەزىدە ئايرىم بولۇپ كەتكەن بالىلىرى بىلەن ئۇچرىشىپمۇ قالاتتى. ئەمما ئۇلار ياتلىشىپ كەتكەندەك بىرئاز قارىشىپ قويۇپلا يەنە كېتىپ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئايزە ئازابلىناتتى. يوغانباشنى ئەسلەپ كۆڭلى يېرىم بولاتتى. يوغانباش ھايات چاغدا بەزىدە باشباشتاقلىق قىلىپ ئايزەنىڭ يېنىدىن بىرقانچە كۈن يوقاپ كېتەتتى. قايتىپ كەلگىنىدە ئايزە ئۇنى تونۇمىغان بولۇۋېلىپ قېيداپ يېتىۋالاتتى. يوغانباش ئۇزۇن، يىرىك تىللىرى بىلەن ئۇنىڭ تۇمشۇقىنى يالىغاندىن كېيىنلا ئاندىن ئاچچىقىدىن يانىاتتى. ئەنە شۇنداق گۈزەل كەچمىشلەر ئايزەنىڭ چۈشىگە پات - پات كىرىپ قالاتتى، بالىلىرى - تۇنجى قېتىم كۆچۈكلىگەندىن باشلاپ يوغانباش يوقاپ كەتكەنگە قەدەر ئەي قىلىپ چىققان كۆچۈكلىرىنى ئەسلەپ قالاتتى. بالىلىرىنىڭ سۈركىلىپ، غىڭشىپ تۇرۇپ ئەمگەنلىرىنى، تاتلىق قىلىقلىرىنى، ئۇلارنىڭ ئوخشىمىغان پۇراق، ئوخشىمىغان بەلگىلىرىنى بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزەتتى. ھېچقايسىسىنى ئالماشتۇرۇپ قويمايتتى. ئۇلارنى سېغىناتتى، ئىزدەپ تاپقۇسى، كۆرگۈسى، پۇراپ يالغۇسى كېلەتتى...

ئايزە چىدىمىدى، دەرد - ئەلەملىرىنى، خاپىلىقلىرىنى، ھەممىنى ئۇنتۇش ئۈچۈن بىر كۈنى سەھەردە ئويغىنىپلا ئۇزۇن سەپەرگە ئاتلاندى.

ئايزە ئىبنۇر كۆلىنىڭ غەربىي قىرغىقىدىكى قېلىن توغراقلىق جاڭگالدىن يولغا چىقىپ ئاۋۇال شىمالغا قاراپ ماڭدى، ئاندىن ئالاكۆل بويلىرىنى ئايلىنىپ شەرققە بۇرۇلدى. ئۇ يەرلەردىن يەنە جەنۇبقا بۇرۇلۇپ مېڭىپ تەڭرىتېغىغا كەلدى. سەپەر ئۇستىدە سۇغۇر، توشقانلا ئوخشاش ھايۋانلارنىمۇ ئوۋلاپ يەپ ئوۋ ئۈچرىمىسا ئاچ قورساق مېڭىۋەردى. بىرقانچە قېتىم جەرەنلەر توپىغا يولۇققان بولسىمۇ بىكار ئۇرۇنۇشتىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى. ئۇ ئىسسىقكۆل ئەتراپلىرىدىن قايتىپ سايرام كۆلى ئەتراپىدا بىر كېچە تۇنىدى. ئالا تاغ باغرىنى ياقىلاپ بۇرە تۇمشۇقىغا يېتىپ كەلگەندە - ئۆزى يالغۇز تۇنجى چوڭ ئوۋنى باشلاش ئالدىدا - ھاشىم مەرگەننىڭ ئۇچىنچى قېتىم يولۇقۇشى ئۇنىڭ ئاخىرقى شىجائىتىنى سۈندۇرۇۋەتتى.

ھاشىم مەرگەن ئېسىگە كېلىپ ئايزەنى يادىغا ئالغاندا ئۇ ئاللىقاچان كۆزدىن غايىب بولغانىدى. ئايزەنىڭ كۆزلىرىدىن چاقنىغان كۆكۈچ نۇر بىر ئىللىق ئېقىمغا ئايلىنىپ ئۇنىڭ جىسمىنى ئىسسىتۇانقاندەك تۇيۇلدى. ئىككى قېتىملىق خەتەردىن ئامان - ئېسەن قېلىش ھاشىم مەرگەننىڭ ئايزەگە بولغان مېھرىنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى.

ھاشىم مەرگەن ئايزەگە تۇنجى قېتىم يولۇققان يىلىدىن باشلاپلا ئۇنىڭ ئىش - ئوقىتى يۇرۇشۇپ ھال - كۈنى ياخشىلىنىشقا يۈزلەندى. يوقسۇلۇق، ئوڭۇشسىزلىقلارنىڭ ئورنىغا ئامەت، خۇشاللىق ئالمىشىشقا باشلىدى. بەش يىل ئىچىدە يۇنۇسباينىڭ ھويلىسىدىكى ئىككى ئېغىزلىق ئۆيىدىن ئۆزى سالدۇرغان ئازادە، يوروق ئۆيلەرگە كۆچۈپ چىقتى. ئاشلىقلىرىمۇ يىلسېرى ئوخشاپ، مالىلىرى ئونتۇز تۇياقتىن ئاشتى. ئايزەممۇ كىشىلەرنىڭ ئىشىكىگە دوقۇرۇپ سوت تىلەشتىن قۇتۇلۇپ ئۆزى ئىنەك سېغىپ سوت، قايماق قىلىدىغان بولدى. ئۇ ھامىلىدار بولۇپ ھاشىم مەرگەنگە بەشىنچى ئوغۇلنى تۇغۇپ بەردى. بۇنىڭلىق بىلەن ھاشىم مەرگەننىڭ بېشى ئاسمانغا يەتكەندەك بولدى. ھاشىم مەرگەن بۇ كۈنلەرگە شۈكۈر قىلىپ بىرپەس دۇئا قىلغاندىن كېيىن ئېشەكلىرىنى يېغىپ كېلىپ مەنزىلگە يۇرۇپ كەتتى.

ئاردىدىن ئىككى ئاي ئۆتۈپ ھاشىم مەرگەن يەنە بۇرە تۇمشۇقتا تۇتىنچى قېتىم شۇنداقلا ئاخىرقى قېتىم ئايزە بىلەن ئۇچراشتى. بىراق بۇ ئۇچرىشىش ھاشىم مەرگەننىڭ يۈرىكىگە ئازابلىق پۇچىلىنىش، چەكسىز ھەسرەت بولۇپ قانغا چىلانغان مۆھۈرەدەك بېسىلىپ قالدى.

شۇ كۈنى ھاشىم مەرگەن ئاتلىق تاغدىن كېلىۋاتاتتى. بۇرە تۇمشۇققا كەلگەندە ئات

ئۇركۇپ مەرگەننى تاشلىۋەتكىلى تاس - تاس قالدى. مەرگەن ئاتنى تەستە توختىتىپ ئالدىغا قارىۋىدى، بۆرە تۇمشۇق ئۇستىدە بىر نەرسىنىڭ ياتقانلىقىنى كۆردى. ئۇ ئاتنى دالدا بىر يەرگە باغلاپ قويۇپ بۆرە تۇمشۇق ئۇستىگە چىقتى. چىقتى - يۇ، تېنى جۇغۇلداپ ئاچچىق ۋارقىرىۋەتتى. ئۇنىڭ ئالدىدا قورسىقى يېرىلىپ ئۆچەي - باغرى سىرتقا چىقىپ قالغان، بىر پۇتى ئوشۇقىدىن ئۈزۈلۈپ پايخان بولغان ئايزە قانغا مىلىنىپ ياتاتتى.

هاشىم مەرگەن ئېغىر سۇكوت ئىچىدە خېلى ئۇزۇن تۇرۇپ قالدى. ئاندىن ئېسىنى يىغىپ ئايزەنىڭ ئۆچەيلىرىنى ئىچىگە سېلىپ قورسىقىنى يۇلغۇن ياغىچى بىلەن تىكىپ قويدى. كۆرۈنۈپ تۇرغان ئوشۇقىنى يالداما سۇپىتىدە چىقىرىۋېلىپ ياغلىقىغا ئوراپ قوينىغا سالدى. ئوت - چۆپلەر بىلەن ئۇنىڭ ئۇستىنى يېپىپ قويۇپ قىيالماسلىق نەزىرى بىلەن ئايزەگە يەنە بىر قېتىم قارىۋېتىپ كېتىپ قالدى.

هاشىم مەرگەن شۇ كېچىسى هەرقانداق قىلىپمۇ ئۇخلىيالمىدى. كۆز ئالدىدىن ئايزەنىڭ كىشىنى شۇركەندۇرىدىغان غەزەپلىك كۆزلىرى، ئېچىنىشلىق قىياپىتى زادى نېرى بولمىدى. هاشىم مەرگەن بۇلارنى ئېسىدىن چىقىرىۋېتىشكە، ئۇنتۇپ كېتىشكە زورۇقاتتى. ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلەتتى. ئۇ ئاخىر بامدات نامىزىغا يېقىن بىر چاغدا كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى.

ئايزە بۆرە تۇمشۇقتا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن يوغانباشنى قايتىدىن ئەسلەپ قالدى. نەچچە كۈندىن بۇيانقى ئاچلىق ئايزەنى هالسىزلاندۇرۇپ، نېرۋىلىرىنى قالايمىقانلاشتۇرۋەتتى. ئۇ تۇنۇگۈن كېچە يوغانباشنى يەنە چۈشەپ قالدى:

ئايزە هېلىقى جىلغىدىكى قوي قوتىنىنىڭ يۇقىرىسىدا يوشۇرۇنۇپ، يوغانباشنىڭ قويلارنى تېزرەك سۈرۈپ چىقىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ ياتاتتى. بىر چاغدا بۇلۇتلار ئارىسىدىن كۈلۈپ چىققان تولۇنئاي كەينىدىن بىر پارچە قىزىل ئوت ئۆچۈپ چىقىپ يەرگە چۈشۈشكە باشلىدى. ئايزە هەيرانلىق هەم قورقۇنچ ئىچىدە ئۆچۈپ چۈشۈۋاتقان ئوتقا قارىدى. ئۇ بىردەم ئۆچۈۋاتقاندەك، بىردەم يۇگۇرۇپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئايزە ئۇنىڭ هەربىر كىتىنى يوغانباشنىڭ هەربىر كىتىگە ئوخشىتىپ بېشىنى كۆتۈردى. هېلىقى قىزىل ئوت راستىنلا يوغانباش ئىدى. ئۇ ئايزەگە يېقىنلاپ كېلىپ:

«ئايزە، قېنى ئەمدى تەييارلان، مەن سېنى ناۋۇمىد قالدۇرمايمەن؛ مانا هازىرلا قويلارنى قوتاندىن قوغلاپ چىقىمەن، سېنىڭ ئۇ ئولجىلارنى قانداق بوغۇپ، يېقىتىشىڭنى بىر تاماشا قىلاي، مەن ئاتلاندىم ئەمىسە!» ئوت شوندىاق دەۋېتىپ قوي قوتىنىنىڭ تۆۋەن تەرىپىگە سۇرۇلدى. ئايزە ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىغاندى، ئۇ بىر پارچە قىپقىزىل ئوت بولۇپ كۆرۈندى، يەنە بىر قارىۋىدى، يوغانباشقا ئوخشاپ قالدى. بېشىنى قايتا - قايتا سىلكىۋېتىپ قايتا قارىغاندى، قان تامچىلاپ تۇرغان بىر پارچە قىزىل گۆشنى كۆردى. ئايزە بۇنىڭدىن هەيران بولۇپ تۇرۇۋىدى، ئۇ سىلىق ئۆچۈپ كېلىپ يامغۇر سۇيى يالاپ كەتكەن بىر ئېقىن بويىغا چۈشتى:.

- هوشيار بول ئايزە، مانا قوغلىدىم!

يوغانباش قوي قوتىنى تەرەپكە ئېتىلدى. ئېتىلدى - يۇ، ئورنىغا دومىلاپ چۈشتى...

ئايزە چۈشىدىن ئويغىنىپ يۇرىكى دۈكۈلدەپ سېلىپ كەتتى، ئەتراپقا ئۈمىدلىك قارىدى. ئۆزى تۇرغان دائىرىنى بىر ئايلىنىپ چىقتى. هەربىر ئېقىن، هەربىر جىلغىنى هوشيارلىق بىلەن پۈراپ مېڭىپ كۆز باغلىنىشقا يېقىن يوغانباشنى يوقىتىپ قويغان هېلىقى جىلغىغا يېتىپ كەلدى. ئۇ يىراقتىنلا يوغانباشنى تونۇدى. يوغانباش ئېگىز بىر خادىغا تۇمشۇقىدىن ئېسىلىق تۇراتتى. يوغانباشنىڭ بۇ پاجىئەلىك هالىتىنى كۆرگەن ئايزەنىڭ قانلىرى غەزەپتىن ئۆركەشلەپ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى. ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا يوغانباش بىلەن ئوۋغا كېلىپ يوغانباش دەل مۇشۇ جىلغا، مۇشۇ قوتاندا غايىب بولغانىدى. ئايزەنىڭ كۆزىگە قان تولۇپ چىشلىرى كاراسلاپ تىترەپ كەتتى. هەممىنى ئۇنتۇپ بۇ يەردىكى جىمى مەخلۇقنى بوغۇپ تاشلاپ يوغانباشنى قۇنقۇزۇپ چىقىشقا ئاتلاندى.

ئىتلار قاۋاشقا باشلىدى. ئەتراپنى قىقاس - چۇقان قاپلىدى. ئايزەنىڭ كۆزىگە يوغانباش ئېسىقلىق هالەتتە تىپىرلاۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى...

ئايزە يوگۇرگەن پېتى ئالدى بىلەن ئۆزىگە ئەڭ يېقىن يەردىكى هەيۋە كۆرسىتىۋاتقان قارا ئىتنى كانىيىدىن ئېلىپلا بوغۇۋەتتى. بۇنى كۆرگەن باشقا ئىتلارنىڭ ئاۋازى ئۆچتى. ئايزە ئارقىدىنلا پېتىراپ يۇرگەن قويلارنىڭ ئۈدۈل كەلگىنىنىڭ قارنىنى يېرىۋەتتى. ئۇنىڭ يېقىنلا يەردە مىلتىق تۇتۇپ زوكۇزىيىپ ئولتۇرغان

مالچىغا كۆزى چوشۇشى بىلەن قولىدىكى رەھىمسىز نەرسىسى بىلەن قوشۇپ مالچىنىڭ چاياپ پۈركىۋېتىش ئۈچۈن پوتۇن كۈچى بىلەن ئېتىلدى. دەل شۇ پەيتتە پاڭ قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئايزەنىڭ ئاچ بېقىنىنى ئىسسىق بىر ئېقىم تىلىپ ئۆتكەندەك بىلىنىپ ئولتۇرۇپلا قالدى. ئەمما ئايزە شۇ ھامان ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى. ئاغرىق ئازابىنى ئۇنتۇپ ئىككىنچى قېتىم يەنە ئېتىلغاندا يەنە شۇ ئاۋاز بىلەن تەڭ ئوڭ پۇتىنىڭ ئوشۇقىغا قاتتىق بىرنەرسە زەرب بىلەن ئۇرۇلغاندەك كەينىگە نەچچە مېتىر قاڭقىپ چۈشتى. ئۇ يەنە زورۇقۇپ باقتى - يۇ، بىراق بەدىنى بارغانسېرى بوشاپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ پۈتىنى سۆرەپ ئېقىن ياقىلاپ ئارقىغا قايتتى. خىلى يەرگىچە ئاقساپ بېرىپ بىر سۆكسۈكنىڭ دالدىسىغا ئۆزىنى تاشلىدى. ئاخىرقى ئۈمىد بىلەن يوغانباشقا يەنە قارىدى. ئۇ يەنىلا شۇ يەردە ئېسىقلىق تۇراتتى. ئەتراپىتا ۋارقىرىغان ئاۋازلار تېخىچە بېسىقمىغانىدى. ئايزە جاندىن ئۈتۈۋاتقان ئاغرىق ئازابى ۋە قىساس ئىچىدە بۇرە تۇمشۇقىنى ئەسلەپ قالدى. ئۇنىڭ نەزەرىدە پەقەت ئاشۇ بىرلا ئادەم ئۇنىڭغا مېھرىبانلىق قىلاتتى. ئۆلۈك ئىككى توشقان كۆزىگە كۆرۈندى. ئۇ ئادەمنىڭ بۇرە تۇمشۇقى يېنىدىكى تاشنىڭ دالدىسىدا چەكچىيىپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان كۆرۈنۈشى نامايان بولدى. ئۇ بارلىق كۈچىنى يىغىپ گاھ ئورنىدىن تۇرۇپ، گاھ يېقىلىپ بۇرە تۇمشۇقىنى نىشانلاپ يۇرۇپ كەتتى...

بۇرە تۇمشۇق ئۇستىدە ئوچەيلىرى چۈۋۈلۈپ قانغا مىلىنىپ ياتقان ئايزەنىڭ كۆز ئالدىدا ھېلىقى تونۇش چىراي پەيدا بولغاندەك بولدى. ئۇ كۆزىنى يۇمدى. يىراقتىن بىر زەڭگەر نۇر ئېقىپ كېلىپ، جەسەت ئەتراپىدا بىرقانچە قېتىم ئايلىنىۋېتىپ يەنە يىراقلارغا ئۇزاپ كەتتى...

«يا پەرۋەردىگار، ئەجەب ئېغىر ئۇخلاپ كېتىپتىمىنا.» ھاشىم مەرگەن ئاشۇنداق دەپلا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلىغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ چۈشىدە ئايزەگە ئايلىنىپ قالغىنىدىن ھەيرانۇ ھەس بولۇپ ياقىسىنى چىشلىۋەتتى.

ئايزەنىڭ يالدامىسى بۇشۇكىنىڭ بېشىغا ئېسىقلىق تۇراتتى. ئەمدىلا ئۈچ ئايلىق بولغان ئوغلى ئالىم خودىدى بىرنەرسە دېمەكچى بولغاندەك، دادىسىنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى كۆزىتىپ جىمجىت ياتاتتى. ھاشىم مەرگەننىڭ تېنى تۇيۇقسىز يېنىك جۇغۇلداپ كەتتى.

ھاشىم مەرگەن ئايزەنىڭ ئۆلۈكىنى كۆمۈۋاتقاندا ئاي دالاغا تاشلاپ قويغىنى يادىغا يەتتى. ئۇ ئالدىراپ تەرەت ئالدى - دە، بامدات نامىزىغا مەسچىتكە بېرىشقىمۇ ئۇلگۈرمەي لازىملىق سايمانلارنى غانجۇغىلاپ ئۇزەڭگىگە پۇت قويدى.

ئايزەنىڭ ئۆلۈكى ئەسلىدىكى ئورنىدا تۇراتتى. ھاشىم مەرگەن ئۇنى ئۆزى يىقىلغان ئورنىغىلا كۆمۈشنى قارار قىلىپ كەتمەننى يەرگە كۈچەپ چاپتى. مەرگەن ئورەكنى يېرىم مېتىردەك كولىغاندا، كەتمەن تاڭ قىلىپلا بىر نەرسىگە تېگىپ قاڭقىپ كەتتى. ئۇ ھەيران بولغىنىچە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ يەنە ئازراق كولىۋىدى، قولىغا بۇرە بېشى چوڭلۇقتىكى بىر كومزەك چىقتى. ھاشىم مەرگەن تىترەپ تۇرغان بارماقلىرى بىلەن كومزەكنىڭ ئاغزىنى ئېچىپلا يۇرىكى دۈكۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. كومزەكتە ژالىلداپ تۇرغان جاۋاھىراتلار بارئىدى...

ھاشىم مەرگەن ئايزەنىڭ جەسىتىنى كۆڭۈل قويۇپ كۆمدى. سايدىن بىر قارا تاشنى ئەكىلىپ قەبرە بېشىغا تىكلەپ ئايزە ئۈچۈن ئابىدە تۇرغۇزدى. ئاندىن ئىككى رەكەت نامازغا ئولتۇردى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ھەر يىلى شۇ كۈن كەلگەندە بۇرە تۇمشۇقىغا كېلىپ، ئايزەنىڭ ئابىدىسى ئالدىدا ئۇنىڭ روھىغا دۇئا قىلىش ھاشىم مەرگەننىڭ ئادىتىگە ئايلاندى.

* *

بىز ماشىنىدىن چۈشۈپ بۇلاق بېشىدا تەرەت ئېلىپ بۇرە تۇمشۇق ئۇستىگە چىقتۇق. تۇمشۇق ئۇستىدە غوللىرى شاخ ئايرىغان باراقسان بىر تۈپ قېرى يۇلغۇننىڭ يېنىدا راست دېگەندەك يامغۇر ۋە شامال سىيلاپ سىلىقلىنىپ كەتكەن قارا تاش قۇياش نۇرىدا پارقىراپ تۇراتتى. ئالىم ئاكا تاش يېنىدا يۇكۇنۈپ ئولتۇرۇپ بوينىدىن خاسىيەتلىك تۇمارنى ئالدى. بۇ تۇمار راستىنىلا يۇرەك شەكلىدە ناھايىتى نەپىس قىلىپ ئىشلەنگەن بىر تال ئۆرۈك چوڭلىقىدىلىك ئالتۇن مېدالىئون ئىدى.

ئالىم ئاكا مېدالىئوننى ئېچىپ بىر بۇرجىكى پۇچۇق پارقىراپ تۇرغان ئوشۇقىنى ئېلىپ تاش ئۇستىگە قويدى - دە، مۇڭلۇق ئاۋازدا قىرائەت باشلىدى...

ئىشىك

(ھېكايە)

رەپقەت غازى

1

مەن ئىشىككە ئۈچىنچى قېتىم قول ئۇزىتىپ يەنە توختاپ قالدىم. شۇنىڭغىچىمۇ ۋاقىت خېلىلا ئۆتكەن بولۇشى كېرەك. لېكىن شۇ تاپتا ۋاقىتنى ئىدراك قىلغۇدەكمۇ ھەپسىلەم قالمىغانىدى. مېنىڭ سىرتقا چىقىشىم بەرىبىر! مەن ئاخىر غەيرەتكە كېلىپ ئۆز - ئۆزۈمگە ئەنە شۇنداق خىتاب قىلدىم. ياتاقنىڭ ئىچىدە مەقسەتسىز چۆرگىلەۋېرىپ پۇتلىرىم قاتتىق تېلىپ كېتىۋاتاتتى. ئەمەلىيەتتە ھېچقانداق بىر مەسىلە ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتمايتتىم. لېكىن ئۆزۈمنى زادىلا باسالماي قالغانىدىم. ئىچىمنىڭ قانداقتۇر بىر يېرىدا ئاجايىپ ئېغىر تەسىرات پەيدا بولۇپ مېنى ھەدەپ ھەرىكەت قىلىشقا قۇترىتاتتى. مەن ئەنە شۇنداق غەزەپلىك ۋە يەنە كېلىپ بىچارە ھالدا توختىماي چۆرگىلەيتتىم. ئىشىكتىن چىققاندىمۇ بىرەر مەسىلىنىڭ ھەل بولۇشى ناتايىن. مەن ئەڭ زور قىزغىنلىقىم بىلەن ئىنتىلگەن مۇھەببەتمۇ كۆز ئالدىمدا ئوچۇقتىن - ئوچۇقلا بەربات بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇدۇلۇمدىكى ئۆگزىدە كۆرۈمسىز، ئىسلىشىپ كەتكەن بىرنەچچە ئاق قۇشقاچ چۇۋۇرلىشىۋاتاتتى. ئۇلار گويا قەپەستىكى قۇشتەك جىملىقنى بۇزۇپ، ئېتىلىپ تۇراتتى. مەن مەھەللىمىزدىكى ھازىدار ئاياللارنى ئويلاپ قالدىم. ئۇلار ھازا ئاچسا مېنى چىدىغۇسىز سۈر بېسىپ كېتەتتى. بۇنىڭغا كىچىكىمدە دادامنىڭ كېچىسى ۋاژىلدىتىپ ئوقۇيدىغان سۈرە - ياسىنى سەۋەبچى ئىدى. يۈرەك ۋە ئۇنىڭغا تۇتاش كەتكەن سانسىز تومۇر بىر - بىرلەپ سوقماقتا. ۋاقىت ئېچىنارلىق ھالدا قۇرۇقتىن - قۇرۇق ئۆتمەكتە. نۇر بىلەن قاراڭغۇلۇق خام خىيالدەكلا ياتاقنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىغىچە تولغان. تام - تورۇس دەرد - ھەسرىتىنى پىنھان تۆكۈپ بەرمەكچىدەك ئېڭىشىپ، چاپلىشىپ تۇرىدۇ. مەن ئېغىر كەيپىياتتا. چۈنكى ئۇ ئاللىبۇرۇن ئۆلگەنىدى. ئۇنىڭ ئاغزىنىڭ شامنى پۈۋلىگەندىكى يۇمىلاقلىقىنى ئويلىساملا يۈرىكىم ئېغىپ كېتىدۇ. ئۇ ئاشۇ كۈنى ئۆزىنىڭ ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگەنىدى. مەن بۇنى ئۇنىڭ «بۇ شەھەردە يۇلتۇزلار ئازلاپ كېتىۋاتىدۇ» دېگىنىدىن ھېس قىلغانىدىم. مەن دائىملا ئۇنىڭ مۇزلىغان جەسىتىنى يولدىن تېپىۋېلىشتىن ئەندىشە قىلاتتىم. ئاخىر ئۇ مەندىن ئايرىلىپ كەتتى. ئەمەلىيەتتە مۇنداق دېيىشمۇ بىمەنە. ھېچكىم بىزنى باغلاپ قويمىغانىدى. كارىۋاتنىڭ تۆمۈرىمۇ ھۆل چىۋىقتەك ئېگىلىپ كېتىۋاتاتتى. يوتقاننى قايرىپ ئېچىپ ئورنۇمدىن تۇرماقچى بولىمەن، لېكىن يوتقان شۇنچىلىك ئېغىر، قولۇم بىلەن ئېچىۋاتىمەن. بىراق قولۇم ئۆزى كۆرۈنمەيدۇ. بېشىمنىڭ ئۈستىدىلا ئۇزۇن بىر تور گويا مېنىڭ تەقدىرىمنى بىر يولىلا ئۇياق - بۇياق قىلىۋەتمەكچىدەك سۇس تەۋرەپ تۇرىدۇ. مەن زورۇقۇپ تۇرۇپ ئويلايمەن. ناۋادا مۇشۇ ياتقىنىمچە ئىككىنچىلەپ تۇرمىسام ھەپتە ئۆتۈپ قوشنام بايقىغىچە مەشەدە قالارمەنمۇ؟ ئۈنۈمنىڭ بېرىچە ۋارقىرىدىم، لېكىن چىۋىن قانىتى ۋىڭىلدىغاندەكلا ئاۋاز ئاڭلاندى. ياق، تۇرۇش كېرەك. تۇرمۇش قانداق بولغۇسى كەلسە شۇنداق بولىۋېرىدۇ. ياتاقتىن چىقماسلىق، ھېچ ئىش قىلماسلىقمۇ بەرىبىر.

ئورنۇمدىن تۇرۇپلا ئۆزۈمگە زېرىكمەي ۋەدە قىلىشقا باشلايمەن. مەن بۇ كۈننى كۆڭۈللۈك باشلاشنى نىيەت قىلىۋاتقىنىمدا ئىشىك سىڭا بارمىقىمنى قىسىۋالدى. مەن شۇنىڭغا قەدەر كىتابىي يوسۇندا ياشاپ كېلىۋاتاتتىم. دەل شۇ مىنۇتتا «18 ياشتا ئوغلۇم بولغان بولسا، شۇ تاپتا ئىككىمىز مۇڭداشقۇدەك بولۇپ قالاتتۇق...»

دېگەنلەر يالتتىدە خيالىمدىن ئۆتۈپ، ئىچىم مۇزدەك بولۇپ قالدى. ئاندىن كۆتۈپخانىدىكى ھېلىقى ئايالنى ئەسكە ئالدىم. ئۇ ماڭا تولىمۇ مېھرىبانلىق قىلىدۇ. ئۇ بالىسىدىن ئەنسىرىمەي كۈن ئۆتكۈزەلمەيدۇ. كىشىلەر ئۆزلىرىنى ئۆتمۈش ۋە كېلەچەكنىڭ داۋاملىشىشى دەپ قارايدۇ. بىرنەچچەيلەن « 道 » (داۋ) خېتىنىڭ ھېكمىتى ھەققىدە بەس - مۇنازىرە قىلىشماقتا. سەھەردىكى يامغۇر بىر خىل تەسەللى، شۇنداق، قىزلار داۋاملىق چوڭ بولىدۇ. ھاراق ھەرگىز ئۇزۇلۈپ قالمايدۇ. ئۇلار ئۆپكىدەك قىزىرىپ، ھۇرپىيىشىپ، كەسكىن، كۆڭۈلسىز ژارقىراشماقتا. بىرسى ياتاقنىڭ ئارقىسىدىكى ئېگىز، قويۇق ئورمانىنى كۆرسىتىپ شۇنداق دېدى:

- بۇ دەرەخنى نېمىشقا كېسىۋەتمەيدۇ؟

بالىلار قاراڭغۇدا قورقۇپ ئوينىيالمايدۇ. بۇنداق زىچ ئورمانلىقتا ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋەتسىمۇ ئۇقمىغۇدەك.

دەرەخلەر كېسىلىپ تۈرۈۋاتىدۇ، دەرەخلەر ئۆزلىرىنى قوغداشقا ئامالسىز. بۇنىڭسىزمۇ ئادەملەر خالىغاندا بىر - بىرىنى ئۆلتۈرەلەيدۇ. بۇ شەھەرمۇ مېنى قوغداپ قېلىشقا ئامالسىز.

- نېمىدەپ ئۇنى ياخشى كۆرگەن؟
- بۇ مېنىڭ زور خاتالىقىم.
- بىر ئادەم ئۇچۇن مۇھىمى نېمە؟
- قىزغىنلىق... ئاغزى يوغان ئايالالار ئەرلىرىنى باقالايدۇ،- مېنىڭ بۇ پاينەكۇاش ئاغىنەم توختىماي سۆزلەيدۇ. ئۇ بىر كۈنى ماڭا: «ياشلىق قىزغىنلىقى سۆيۈشۇ ھەم سۆيۈلۈشنى تەلەپ قىلىدۇ» دېگەنىدى.

- چاي ئىچەمسىز؟
- ياق.

ئۇدۇلۇمدا ماڭا چېكەتكەدەك قاراپ ئولتۇرغان قىز قېلىن كەلگەن ئاستىنقى لېۋىنى يىمىرىپ نەمدەپ قويدى. بۇ ماڭا قاتتىق ھار كەلدى. مەن مۇنچىغا كىرىۋېلىپ ئۆزۈمگە ناھايىتى رەھىمسىزلىك قىلغانلىقىمنى ئويلاپ يېتىمەن. ئەمدى مېنى ھېچنېمە توسۇپ قالالمايدۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە چوڭ كوچىدىكى تەنھا روھىم بىلەن بۇياقتا نەزەر سالىمەن. ھاياتىنىڭ ئۆزىمۇ ئاخىر بىرلا مۇجىزە. بەلكىم ئەتە تۇرۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتەرمەن. ئاشۇ سىڭا بارمىقىمنى دو تىكىپ ئۇتتۇرۇۋېتىشىنىمۇ قايتا - قايتا ھېس قىلىمەن. مەن ھېلىلا بىچارە چاقلار ئاستىدا بەتبەشىرە جەسەت بولۇپ كۆزگە تاشلىنىشىم، بۇ ئارقىلىق ناتونۇش كىشىلەرنىڭ ئېچىنىشىنى قوزغاپ قويۇشۇم مۇمكىن. مەن ناھايىتى قىزغىن ئادەملەرنى كۆرگەن، ئازاب ھېلىقى بىر كۆزلۈك ئادەمنىڭ نەزىرىدە دۇنيادىكى ئەڭ مۇكەممەل نەرسە، چىرايلىق قوشنامنىڭ نېمىشقا ئېرىدىن زېرىككەنلىكىنى بىر خۇدا بىلىدۇ. جوزامدىكى چاي ئىستاكىنىم ھامان بىر كۈنى چېقىلىپ كېتىشى مۇمكىن. شۇنداقتىمۇ دۇنيادا يەنىلا بەختلىك ئادەملەر بار. شۇڭا ئۇنى ئانچە ئاۋايلاپ كەتمەيمەن. ئۇ چېقىلغان. دېمەك چېقىلىش بىلەن ساق تۇرۇشمۇ ئوخشاشلا. چېقىلىش - ئۇ مېخ دېگەن سۆز بىلەن باراۋەر. مېخ قولغا قېقىلغان مېخ! مەن ھېچنېمىنى ئۇمىد قىلماسلىققا ئۆزۈمنى كۆندۈرسەم دەيمەن. ئۇمىدنىڭ بولۇش - بولماسلىقىمۇ بەربىر. مېنىڭ ئۇلارغا، ئاشۇ بەختلىك ياشاۋاتقانلارغا ئېچىنغۇم كېلىدۇ. كۆزەينەكلىك ئاداش تۈكۈرۈكلىرىنى چاچرىتىپ چۈشەندۈرمەكتە:

- ئوكا، سەن تېخى بىر سويما، قارا، مەن ئۆز ۋاقتىدا شۇنداق تىرىشقان. لېكىن ئۇلار بۇنى چۈشەنمەيدۇ. ئويلاپ باقسام بۇ مىللەت ئۇچۇن مەن نورمىدىن ئارتۇق كۈچەپ كېتىپتىمەن. پۇل تاپىمەن، پۇل! تەلىيىم ئوڭدىن كېلىپ قالسا مۇزىكانتلارنى يىغىۋېلىپ بېشىغا ئۇرۇپ تۇرۇپ چالغۇزمەن. سىمفونىيە ئىشلەيمەن!

- توغرا، پالۋانغا مەيدان كېرەك!

- نام چىقىرىمەنلا دەيدىكەنمەن، ئىككى - ئۈچ ئاي ئىچىدىلا يەتتە ياشتىن 70 ياشقىچە ھەممىسى مېنى تونۇپ كېتىدۇ. لېكىن مەن خالىمايمەن. مەن ناھايىتى ئادەتتىكىدەك ياشىسام، ماڭا ھېچكىم ھەتتا قوشناممۇ دىققەت قىلمىسا، كىملىكىمنىمۇ بىلمەي قالسا دەيمەن.

كوچىدىلا يىغلاپ كەتكەن كىشى بىر سەرگەردان. ياق، ئۇ مېنىڭ دادام بولۇشىمۇ مۇمكىن. مەن ئۇ كىشىگە مەڭگۈ ھۆرمەت بىلدۇرمەن. چۈنكى مېنىڭ يىغلاش ئىقتىدارىم يوق. يىغلاپ بىر پەستىلا ئىچىم تامامەن بوشاپ ئۈيقۇ ېېسىشقا باشلايدۇ. مەن بۇنىڭدىن دائىم كۆپ قېنىلىپ كېتىمەن. مېنىڭمۇ قالتىس تەسىرلەنگەن چاغلىرىم بولغان. ئىشەنچ بىردىنبىر مۇناسىۋەت تۈيغۇسى. دېرىزە تەكچىسىدە بىرنەچچە تەشتەك گۈل ئۆستۈرۈشمۇ كىشىنى يەڭگىللىتەلمەيدۇ. دېڭىز مېنىڭ نەزەرىمدە تېخى يۇزى ئېچىلمىغان قىز...

2

بىز توپتوغرا بەشەيلەن بىر - بىرىمىزگە

قارىشىپ ئولتۇراتتۇق. بىز تۇرك توخۇسى يېيىش ئۈچۈن ئولتۇراتتۇق. ئەگەر بۇنى زىياپەت دەيدىغان بولسا تولىمۇ كۆلكىلىك گەپ بولاتتى. بىز ھېچقايسىمىز كۆلمىدۇق. جىمجىت بۇرۇقتۇرمىچىلىق جېنىمىزغا تېگەتتى. بىز مۇشۇنداقلا ئولتۇرۇۋېرىدىغان بولساق ۋارقىرىۋېتىشتىن، يا ئۇستەلنى مۇشتلاپ پاچاقلىۋېتىشتىن ساقلىنالمايدىغاندەك قىلاتتۇق. دېرىزىدىن سىرتقا قارىۋالدىم. چارلاشقا چىققان ئۈچ ئەسكەر رەتلىك مېڭىپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇلارغا ھېچكىم دىققەت قىلمايتتى. بالىلارمۇ سۇ تاپانچىسى بىلەن سۇ چېچىپ چوڭلارنى تېرىكتۇرۇپ ئويناۋاتاتتى. ھەممىلا يەردە دېگۈدەك ئىسلانغان توخۇ سېتىلاتتى. ئۇنىڭدىن پورۇخنىڭكىگە ئوخشاش ئۆتكۈر پۇراق تارقىلاتتى. بىكەتتىكى ئادەملەر جان - جەھلى بىلەن ئاپتوبۇس كۈتۈشەتتى. بۇ يەردە يەنە ئاللىقانداق غەلىتە ضىيالارنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولمايتتى. بۇ ئىشلارغا ناھايىتى ئۇزۇن بولغانىدى. مېنى غەشلىك قاپلىۋالدى. ئەتىگەنده خامۇش ھالدا ئۇستەلدىن بېشىمنى كۆتەرگەندىلا شۇنداق ئويلاشقا باشلىغاندىم. ئۇستەلدىكى تېلېفون، چاي ئىستاكىنى، كالىنداردىكى «30 - ماي» دېگەن رەقەم، سىياھ قۇتىسى سوت مەيدانىدەك جىمجىت، ئېغىر تۇيۇلاتتى. 14 تال تاماكىنى چېكىپ بولۇش ئۈچۈنمۇ زور تىرىشچانلىق كېرەك. سائەت 12 دىن 39 مىنۇت ئۆتكەنده مەلۇم بىنانىڭ تۆتىنچى قەۋىتىدىكى ئوتتۇرىدىكى ئۆينىڭ ئىشكى تۈۋىگە بىر دەستە ئەتىرگۈل قويۇپ خوشلاشىش ھېچقاچان ئەخمەقلىق ئەمەس.

ئادەم ئۇزىتىش تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ئىش. لېكىن پويىز ئىستانسىسى ئادەمنى بىردىنبىر ئەڭ ھاياجانلىق تەسىراتقا ئىگە قىلغۇچى جاي. ئۇ گويا قايغۇسى يېنىكلەپ قالدىغاندەك ۋە بىردىنلا ئۇزىنىڭ داۋاملىق ياخشى ياشىشى كېرەكلىكىنى ھېس قىلىپ بۇ شەھەردىن كېتىپ قالدى. خودىدى شۇنىڭغا ئەگىشىپلا دېگەندەك ھېلىقى قەپەستىكى تۆت قۇشقىچىنىڭ بىرسى ئۈچۈپ كەتتى. قىزنىڭ دادىسى كېيىن باققان بىر تۇرغىيى ئۇسسۇلۇقتىن ئۆلدى.

- ئۇچۇپ كەتكەن بىلەن جېنىنى باقالمايدۇ.

ئۇنىڭ ئاھانىدىن نە ئېچىنىش، نە پەرۋاسىزلىقنى بىلگىلى بولمايتتى. ئۇنىڭغا نىسبەتەن قەپەسنىڭ سىرتىدا جان بېقىش بەكلا تەسكە توختايتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە جورىسىدىن ئايرىلىپ يالغۇز يۈرۈش - ئۇ ئۇزۇنغا بارمايلا ئۆلۈپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى. ئۇ قەپەس ھەشەمەتلىك ئاسما چىراغقا ئوخشايتتى. شۇنىڭ بىلەن قەدىمكى رىم تىياتىرخانىسىدىكى يىرتقۇچلار بىلەن ئېلىشقان گىلادىئاتورلارنىڭ جەسۇر قىياپىتى ۋە يول بويى كىرىستقا مىخلانغان قوزغىلاڭچىلار؛ سوغۇق، غۇۋا قىزىللىقتا پۈركەنگەن دالا بىردىنلا ئىشىككە بۆسۈپ كىردى. ئىشىك ئۆپكە كېسىلىگە گىرىپتار بولغاندەك سەكىلىپ كېتىۋاتاتتى.

قۇياش جىمجىت، ئېغىر نۇر چېچىپ تۇراتتى. خامۇش ھالدا دېرىزە ئالدىغا كېلىپ ئاشۇ بىرلا ئادەم ئۆتىدىغان يولغا قارىدىم. ھېلىقى كونى ئوغرىلىقچە ئۇزۇۋالغان بىر باغلام ئەتىرگۈلنىڭ سولىشىشقا باشلىغانلىقىنى، ئېچىلىپ تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ بەرىبىر ئېچىلىپ بولالمايدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئۇزىمگەن بولساممۇ بوپتىكەن دەپ ئويلاپ قالدىم. مەن گۈلنى ياخشى كۆرىمەن. سەنمۇ بىر گۈل.

كۆكرىكىم، يىلىكلىرىم سۇغۇرۇپ ئېلىۋېتىلگەندەك ئېچىنىشقا نەقەدەر بوش، قۇپقۇرۇقلىقىنى سەزمەكتىمەن. مەندە چاقناپ تۇرغۇدەك ھېچقانچە خاتىرە قالمىغانىدى. ئەمما مەن قايناپ - تاشقىنلىق، شىددەتلىك ئۆزگىرىش بولۇشى كېرەكلىكىنى تىنماي ھېس قىلاتتىم. مەن ئۇزۇمگە ناھايىتى سوغۇققان، پەرۋاسىز بولۇشقا كۆپلەپ ۋەدە بەرگەنىدىم. ئۇزۇمنى ئەتەي دېگۈدەك ئالداپ كېلىۋاتاتتىم. چۈنكى ئۇزۇن يىللار ئىلگىرىكى ئاشۇ ئۆسمۈرلۈك چېغىمدىلا ئۇزۇمنىڭ بۇ ئورۇندا خاتا ئولتۇرۇپ قالغانلىقىمنى بىلەتتىم. ئىشىك ئېچىلىشى، مەن خوشلىشىشىم كېرەك ئىدى. يازنىڭ بىر ئەتىگىنى قوشنىمىزنىڭ بالىسى ئۆكسىنىڭ بىگىز بارمىقىنى چېپىپ ئۇزۇۋەتتى. ئۇزۇلگەن بارماق كەسلەنچۇككە ئوخشاش تاقىلداپ قاچتى. بىز ئاران دېگەندە ئۇنى تۇتۇۋالدۇق. ئەتىسى دادىسى ئۇ بارماقنى قۇمغا ئاپىرىپ كۆمۈپ قويدى. بۇ يەردە يەنە باشقا قەبرىلەرمۇ بار ئىدى. ئەمدى بولسا تېخىمۇ كۆپ قەبرىلەر قوشۇلدى. بۇ قەبرىلەر ئېگىز - پەس، چوڭ - كىچىك بىر توپ يىلتىلاردەك نامايان بولاتتى. ئۇيىمىزنىڭ شىمالىدا يامغۇردىن كېيىن غۇۋا كۆرۈنىدىغان تاقىر تاغلار سۇزۇلۇپ ياتاتتى. بۇ ئۇيۇ مەندە ئانچە سېغىنىش كەيپىياتى پەيدا قىلالمايتتى (ئۇيدىن ئايرىلغىلى توپتوغرا 10 يىل بولغانىدى.

ئايرىلغىلى ئۇزۇن بولمىغاندىمۇ سېغىنىشىم ناتايىن ئىدى) . ئۆيگە قايتىش بىلەن باشقا بىر يەرگە بېرىشمۇ ھېچقانچە ئىش ئەمەس ئىدى. مەن بۇنى يالغۇز دەرەخ تۈۋىدە دىمىق ئاسمانغا قاراپ ياتقاندا ھېس قىلغانىدىم. بىرنەچچە يوغان چىۋىن بۇ ئەتراپنىڭ جىمجىتلىقىغا ئۈزلۈكسىز، پۈتۈن ھەرىكىتى بىلەن تاقابىل تۇرۇۋاتاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئەكسىچە تېخىمۇ زېرىكىشلىك كەيپىيات پەيدا قىلىپ قويۇۋاتاتتى. نېرىقى گۈللۈكتىن ئىككى بالا كېپىنەك ياكى يىڭناغۇچتەك بىرنېمىلەرنى تۇتۇش ئۈچۈن ئېھتىيات بىلەن پۇتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ يۈرەتتى. ھەر قېتىم سەپەرگە چىققاندا بۇ تاقىر تاغلار مېنى تېخىمۇ يالغۇز قالدۇراتتى. شۇنداقتىمۇ ئېنىقكى، ئۇزۇن يىللاردىن كېيىن ناتونۇش يەرلەردە سەرسان بولۇپ يۈرگەن كۈنلەردە ئاشۇ مىسكىن تاغلارنىڭ ئېچىنىشلىق مېھرىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كېتەلمەيتتىم. مەن نەم چۆپلۈكتە سوزۇلۇپ ياتاتتىم. ئادەمدە ئارتۇقچە ئەسلىمە مەجبۇرىيەتمۇ، زىيادە خۇشاللىقمۇ بولمىسا بىر تال چۆپ ياكى مۇنۇ دەرەختەك ياشىسا دەپ ئويلايتتىم. بىمالال ئۇخلاۋاتقان قىزنىڭ چاچلىرىنى سىيلىغاچ، بېشىم زىڭىلداپ ئاغرىۋاتاتتى. ئۇنىڭ تېنى ئاق ھەم يۇمران ئىدى. مېنىمۇ بەكلا ئۇيقۇ بېسىپ كېتىۋاتاتتى. قىپقىزىل قان ئاپئاق بەدەننىڭ سىرتىغا، كىيىمىگە بوخسۇپ چىقىۋاتاتتى. مېنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن قوبۇل قىلماقچى بولغانلىرىممۇ ئەرزىمەس، بىمەنە تۇيۇلاتتى. مەن ناھايىتى ھارغىن، خامۇش ھالدا ئۇزۇن ئۇخلاپ كەتتىم. قان خۇددى مېنىڭ كۆكرىكىمدىن بۆسۈپ چىقىۋاتقاندەك كۆڭلۈم ئوغۇيتتى. بىر خىل بېسىم ئاستىدا ھۇرۇنلۇق بىلەن چۈش داۋام قىلاتتى. قان بىرنەچچە كۈن توختىماي كېلەتتى. ئۇ ئەنە شۇنداق ئۆلۈپ كەتكەنىدى.

3

بەترەڭ يول كېلەڭسىز بىنالارغا، ئاپتاپ چىقىپ تۇرغان سايلىققا، پاسكىنا، خىرە قىمىرلىشىپ تۇرغان بازارغا تەلۋىلەرچە ئۇرۇلۇپ ئىچكىرىلەپ بارىدۇ. پويىز ئۆتكەلدە ئالتە سائەت توختايدۇ. شۇ ۋاقىتقا بارغاندا يىگىت ئۆزىنىڭ بۇ سەپىرىنىڭ قىزغىنلىقتىن كۆرە نائىلاجلىقتىن، يەنىمۇ ئېنىقراق ئېيتقاندا ھاقارەت تۈپەيلى بولۇۋاتقانلىقىنى يەنە بىر قېتىم خىيال قىلىدۇ ۋە بۇنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايدۇ.

4

سىز چۈشتىسىزكى، بىر ئادەمنىڭ پۈتۈنلەي ئۆز - ئۆزىگە تەۋە بولۇشىنى قالتىس ئامەت دېيىش كېرەك. چۈنكى سىز ھېچبولمىغاندا بىرەرسىنىڭ ئۇكىسى بولىشىڭىز ياكى گەپ - سۆزلىرى كىشىنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرۈپ تاقەت قىلىپ بولمايدىغان بىرەر قۇشقاچ تىللىق بىلەن بىر ئىشخانىدا بىرەر يىل ئىشلەپ قېلىشىڭىزمۇ مۇمكىن. ھەتتا خىيالدىلا ئەمەس، چۈشىمۇ پەقەتلا شۇ ئادەمگە تەۋە بولۇشى ناتايىن. ھېچ بولمىسا مېنىڭ نەزەرىمدە شۇنداق، 42 كۋادرات مېتىر مۇتلەق دائىرە ئىچىدە قانداقتۇر ئىزچىل چەكسىزلىكنى ھېچقانداق كاشىلىسىز، سۈزۈك خىيالنى ۋە گۈزەل بىر چۈشنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولسۇن؟ ئەلەمدىن بوغۇزۇم شۆلگەيسىز غورتۇلدايتتى. تۆت تام، تورۇس، ئىشىك، ئىشىكنىڭ ئاجراپ كېتەي دەپ قالغان تۇتقۇچى ۋە گۈنسىز دېرىزە قورۇلۇپ خۇددى سۈنئىي تالالىق كىيىمدەك بەدىنىمگە سۈركىلىپ چىڭ چاپلىشىپ قېلىۋاتاتتى. تولغىنىپ جان - جەھلىم بىلەن ۋارقىراپ ئويغىنىپ كەتمەكچى بولساممۇ ئاۋازىم چىۋىن قانىتى ۋىڭىلدىغاندەكلا چىقىۋاتقانلىقىنى ئىدراك قىلاتتىم. چۈش رەھىمسىزلەرچە داۋاملاشماقتا. يەنە ھېلىقى قەبرىستانلىق، گۆر ئالدىدا نېمە قىلىشىنى بىلمەي قېقىلىپ - قېقىلىپ، تۆكۈلۈپ تۇرغان قىز، پارىلداپ قۇتلۇق نۇر چېچىپ تۇرغان مۇقەددەس قۇياش. . .

بۇ نۇرنى قاچان ئۇنتۇپ قېلىشىمنى ۋە قاچان توي قىلىشىمنى بىلمەيمەن. مەن بەدەل تۆلەشكە رازى، ئەگەر ئۇ قوبۇل قىلىنىدىغانلا بولسا. بىراق كىم ئۆزىنىڭ نېمىگە بەدەل تۆلىشى لازىملىقىنى نەدىن بىلسۇن؟ توي تەقەززاسى پەرۋانىنىڭ ئاتەشكە ئۇرۇلغىنىدەكلا ئۆلۈم ھەۋىسىدىن ئىبارەت، خالاس. كۆيگەن قانات،

سۆيۈلگەن لەۋ، ئاققان دەريا كۆكلىمەيدۇ. ئۇزۇن كېچىلەردە خىياللارنىڭ نېرۋىلىرىمغا رەھىمسىز تۇستە زورلۇق قىلىشلىرىنى سۆكۈت قىلىپ ئۆتكۈزىمەن. بۇراق بۇ ئۆمۈچۈكنىڭ تور توقۇشىغا ئوخشىمايدۇ. ياتاقنىڭ غول بۇلۇڭىدا بىر ئۆمۈچۈك توري بار. لېكىن ئۇنىڭغا بىرمۇ چۈشمىدى. مەن دائىم قارايمەن. قارىغانسېرى هودۇقۇپ كېتىمەن. چۈنكى مەن چۈشىنەلەرنى قوغلاپ يۈرۈپ ئۆلتۈرۈۋەتتىم. مەن ئۆمۈچۈك ئالدىدا كۆپ خجالەتمەن. ئۇ مېنىڭ بېشىمغا ئۇدۇللاپ ئۇزۇن بىر تور چۈشۈردى. تور توختىماي سۈس تەۋرەپ تۇرىدۇ. تور ئانامنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدىكى بارماقلىرىدەك تىترىمەكتە. تاغام قوغۇنلارنى ئاجايىپ ئوخشىتىدۇ. شەبنەمدە يېرىلىپ كەتكەن قوغۇندىن تازا بىر يەڭ، بارغانسېرى ئۇيقۇ باسىدۇ. ئاندىن چۈشىنەلەر يالىڭاچ، ساغلام بالىلارنىڭ ئېغىز - بۇرۇنلىرىنى هەتتا بۇرۇن تۆشۈكلىرىنىمۇ ئالا قويماي يالاشقا كىرىشىدۇ. مەن چىدىيالماي قالىمەن. گويا چۈشىن ئۇلارنىڭ يېقىن دوستىدەك. چۈش بىخارامان داۋاملىشىدۇ. ياق! مانا ئەڭ ئاخىرقى بىر چۈشىن پالىقىم ئاستىدا ئۆزىنىڭ خاتىمىسىنى كۈتۈۋالدى. كېرەك يوق، ئۇنىڭ يىرگىنىشلىك قېنىنى هازىرلا سۈپۈرۈپ تاشلاپ كەيپىياتىمنى تەڭشۈالىمەن. بۇ ئۆمۈچۈك چوقۇم خۇدانىڭ ئەڭ يېقىن سەۋرى - تاقەتلىك پەرىشتىسى. مېنىڭ ئۇنى يەنە بەزلىگىم كېلىدۇ. چۈنكى مەن بەزلەشنىڭ نېمىلىكىنى بىلىمەن. ئەمەلىيەتتە ئۇ قىزلىقىنى يوقاتقانچىلىكىمۇ ئىش ئەمەس. قىزلىق قېنى بالياقۇغا ئوخشاشلا مۇرەككەپ بىر تۈگۈن. مەن چۈشىنەلەرنى قوغلاپ يۈرۈپ بىر - بىرلەپ ئۆلتۈرۈپ كۆپرەك قان چىقىرىشقا ئۇرۇنمەن. شۇنىڭ بىلەن ئەكسىچە مەندىكى بىئاراملىق تۇيغۇسى تېخىمۇ ئېغىرلىشىدۇ.

دېرىزە ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان قىز غىدىقىمنى كەلتۈرۈۋەتتى. مەن بولۇشچە هاراق ئىچتىم. هاراق ئايالىنىڭ بىر تەرىپى. يەنە بىر چۈشىن زېرىكىشلىك گىژىلدىغىلى تۇردى. ئەڭ ئاخىرقى دېرىزىمۇ يۇزىمىزگە يېپىلدى. سائەتنىڭ چىكىلدىشى بىرەر قىزنىڭ ئەجىلى توشۇۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. كېچە تولماقتا. باش ئاغرىش مەڭگۈلۈك ئىش ئەمەس، ئىسمىڭنى يۆتكىۋەتسەڭلا بولغىنى.

5

پويىز شەرقتىن غەربكە داۋاملىق ئىلگىرىلىمەكتە. ئۇ بۇ ئالتە سائەتلىك بېكەتتە قارامىلىق بىلەن چۈشۈپ قالدى. ئۇ ئاشۇ كۈنى كېيىكتەك شوخ زىل قىزنىڭ ئوقيادەك كىرپىكلىرىنى، مەرمەردەك نۇرلۇق ماڭلىيىنى كۆرگەندە، ئەمدى ئىككى جۈپ تۇمۇچۇق هەققىدە خىيال قىلىشنىڭمۇ بىھۇدە بولىدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ هەردەم قىسمەتلەرگە دۇچار بولۇشتىن خالى بولالمايدىغانلىقىنى هېس قىلىپ يەتكەنىدى.

6

كۈن، ئاي، تۆت تام ۋە خىيال تەمكىن، ئېرىنچەكلىك بىلەن ئۇنى غاجىماقتا. دەل شۇ چاغدا بىر پەرۋانە ئەينەككە ئۇرۇلدى. هاراقنىڭ پەيزى بار جۇمۇ. ئوت كۆيمەكتە. پەرۋانىنىڭ ئۆلمەي قېلىشىنى تىلەش تولىمۇ نومۇسسىزلىق. بۇ كېچىدە هاراق ئادەمنى مەست قىلالمايدۇ. بۇ يەردە مېڭىنىڭ ساقچى ماشىنىسىغا ئوخشاش غوڭۇلدىشىدىن باشقا هېچقانداق بىر ئىش هەل قىلىۋاتقىنى يوق. مەھەللىدىكى ئىتلار كۈندۈزىمۇ قاۋايدۇ. قوشنام ئەخلەت تۆككىلى ماڭدى. هەر جۈمە كۈنى تۆتتىن 45 مىنۇت ئۆتكەندە مۇنچىغا بېرىشقا ئادەتلىنىشىمۇ ئازاب. بۇۋاقنىڭ جەلپ قىلىش كۈچىمۇ ۋاقتى كەلگەندە بىر ئەر ئۈچۈن هېچنېمىگە ئارا تۇرالمايدۇ. مەن ئاجايىپ مۇھەببەتلىك ئۆتكەن ياش ئەر - خوتۇنلارنى كۆرگەن. سەھەردە مۇنچىدىن چىققان سۇلار ئارا تامدىن ئۆتۈپ ئىشىك يوچۇقىدىن ياتقىمغا سىرغىپ كىرىپ مېنى تۇنجۇقتۇرۇۋېتىدۇ. ۋەھىمىلىك بۇرۇقتۇرمىلىق ئىچىدە ئۇزۇندىن - ئۇزۇن قېينىلىپ تۇرۇپ كېتىشكە مەجبۇر بولىمەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ يەردە ئەتىسى هېچكىم ناشتا قىلمايدۇ. تېخى تۇغۇلمىغان بالىلارمۇ چاچراپ كېتىدۇ. بۇ ئادەمنىڭ كۆڭلىنى تولىمۇ غەش قىلىدۇ...

ۋاهىتجان ئوسمان

I

ئېتىقاد جەۋھىرى جۇغلىغان ۋۇجۇد،
روھ قۇشلىرىنىڭ ئالتۇن ئۇۋىسى.
ئىلاھلار لېۋىدىن تېمىپ تۇرغان قۇت،
تەندىن بالقىغان روھ ئۇچۇرمىسى.
ئەسلى بىر ئېقىندا ئاقار كۆك - زېمىن،
بىر دىماغدا نەپەسلىنەر ئىلاھ ۋە ئىنسان.
كۆيۈپ - پىشسىمۇ بىر ئوچاقتا،
بىر ساداىدىن تارايدۇ ۋەھى ھەم چۇقان.
بىرسى - بىرسىنى دەيدۇ: «مەن ئۇنىڭ پۇشتى،
مەن ئۇنىڭ باغرىدا بولغان تىندۇرما.»
بىرىكىش يوسۇنىدىن نۇر چاقناپ تۇرار،
بىرسى تۆگىدۇر، بىرسى كولدۇرما.
تەبىئەت، ئىلاھ ھەم ئادەم، ئېتىقاد،
دۇنيانىڭ ھۇلىغا قويۇلغان زور تاش.
قوشۇلغان ئاۋازدىن تۇغۇلار ئۇزلۇق،
بىر - بىرىنى ياسار بوپ ھەيكەلتىراش.

II

بىز كۆكنى سېغىنىپ قىلمىز ندا،
لېكىن تەڭرىنىڭ تۇپراقتۇر تۇتمى.
شۇڭا سېغىنچلار بولۇپ بىر گەۋدە،
گۈزەل تىلغا ئايلانغان دۇنيا ئۇقۇمى.
ياشاپ كەلدۇق تەڭرىنىڭ ئەس ۋە يادىدا،
كۆڭلىگە تويۇندۇرۇپ ياخشى - ياماننى.
ئۇ، چۈشىدە بىر خىل، ئوڭىدا بىر خىل،
بىزگە بەخش ئېتىپ تۇردى زاماننى.
زېمىنغا داپنى تۇتۇپ چۈشكەن شامان،
ياخشى - ياماننى روھنىڭ لىلا قازىسى.
خورلانغىنىغا قىلىدۇ ھىمات،
ئۇنىڭ جىسمى بەخت ۋادىسى.
باغلىغان تۇغنىڭ بىر ئۇچى كۆكتە،
ئاددىي چاغلانمىسۇن تۇغ پەلەك شوتىسى.
تەندىن ئاجرىغان روھ ئەركىن يۈرمەكتە،
ئاق بۇلۇتنى قىلىپ شايى پوتىسى.
يامان روھ ئايلىنىپ ئالۋاستى-جىنغا،
چېقىندى تاملارنى تۇتماقتا ماكان.
شامان ئۆلگىن①، ئواي② نى قىلماقتا رازى،
پاك تەڭگە پاك روھنى تولۇقلاپ ھامان.
تۇغقا چېگىلگەن ئالمىنىڭ شېخى،
قولىدا ئويىنىغان سۆگەتنىڭ تېلى.
كۆزىدىن ياندۇ سىنچىنىڭ ئوتى،
چېچەك تۆكىدۇ ئەپسۇندا تىلى.
بىر مەركەزدىن كەتمەس يىراقلاپ،
شامال - بوراندەك چۆرگىلەشلىرى.
ئەسلىتەر ئورماندا كۈچ تاپقان شىرنى،
جىمغورلۇق ئۇستىدىن ھۆركىرەشلىرى.
چىشىغا بېسىلغان چوغلانغان كەتمەن،
سەھەر ئۇيۇقىغا ئۆرلىگەن قۇياش.
زۇلمەت جەندىسىدىن يېشىنىپ چىقار،
تۇغ تۇتۇپ، روھى نۇر ئىزلىگەن ياۋاش.
داپ ئەمەس تولۇن ئاي چېكىلگەن قولدا،
زېمىن يۈرىكىنىڭ رىتىم ساداسى.
باغرىغا پاتمىغان شامان ناخشىسى -
ئۆلگىن، ئومايىنىڭ قۇتلۇق نىداسى.
تەپچىگەن بىر تال تەر بىر يۇلتۇز،
شامان ئايلانماقتا سامان يولىغا.
ئادراسمان تۇتۇنى - لەيلىگەن بۇلۇت،
جىسمىنى ئايلاندۇرۇپ بېرەر يامغۇرغا.
ئەي يامغۇر ئىچىڭلار ئاغرىدى كىمگە؟

سىلەر ئىلاھلارنىڭ كۆز يېشى.
كۆز ياش بىلەن چۆرگىلەر زامان،
كۆز ياش بىلەن تىرىكتۇر ئىنسان،
كۆز ياش بىلەن ئەسلىنەر شامان.
شامال - بوران - تەڭرى نەپسى،
ئىچىڭلار ئاغرىدى كىمگە؟
قانىتىڭلارنى قىلىپ سۇپۇرگە،
كىرىپ چىقامسىلەر يەكسۇرۇن ئۆيگە.
قۇياش - قۇياش تەڭرى دىدارى،
تەبەسسۇمىڭلارمۇ قىيام نۇر ئاپتاپ؟
سىلەرنى دوراپ - سىلەرنى ئويلاپ،
بېغىشىدىن ئۇزۇلۇپ يۇرەك،
چىقىپ كېتەرمۇ كۆكرەكتىن چاچراپ،
ئۇچۇپ كېتەرمۇ ۋۇجۇدنى تاشلاپ.
ئومايىنىڭ چېھرى - قوتانلىغان ئاي،
شامانغا تەككەن لاتا - پۇرۇچتىن،
تىكىپ بەرسەڭ ماڭا بىر چاپان.
داپ چېلىپ،
تۇغ باغلاپ،
ئىسرىقداپ،
كەتمەن قىزىتىپ، ئۇچۇقدىسام بىر نۆۋەت،
دەس تۇرارمۇ روھى يىقىلغان،
ئويغىنارمۇ ئۇيۇپ ئۇخلىغان.

III

مۇقەددەس بوز تەڭرى ③ نىڭ ئېزىقىدا،
ھۇزۇرلۇق چاينالغان بىر كاپام تۇپراق.
لايچىدا ياسالغاندەك بىر جۇپ قونچاق،
سەكرەپ چۈشتى يەرگە چۇرۇقلاپ.
بوز تەڭرى ئالدىدا تىزلاندى ئۇلار،
بالىنىڭ دادىغا يەتتى تەزىمى.
مېھىر رىشتىسىدە چېتىلدى يۇرەك،
ۋۇجۇدنى ئېرىتتى سۆيگۈ سېزىمى.
ئىخلاس توپىسىغا ئايلاندى تۇپراق،
تويۇندى تەم بىلەن تۇزى كەم بەدەن.
يەركىندىك قېنىنى باغرىدا ساقلاپ،
بولدى ئادەملەرگە ئەبەدلىك ۋەتەن.
چوقۇنۇش كۆينىنىڭ شېرىن ئازابى،
تىترەتتى تەننى يەنە بىر قېتىم.
كۆي تاراتقان ئەمەس كەييۇمارس④،
ئەمەس پرومىتى⑤، نۇڭا ⑥ ۋە يەھۇە⑦،
كۆينىڭ مەنبەسى يەر - سۇپ مۇقەددەس.
ئايلاندى يەر تەڭە، تەن ھەم توپراققا.
تۇغۇم - ئۆلۈمدىن باشلاندى سەپەر.
بولسا تۇغۇلغان تۇپراقتا چۈشكۈن،
يەرلىككە كىرگىنى ساناڭدى گۆھەر.
كۆك تەڭرى ئىسسىدىن چىققاندا بىزلەر،
بەركەت قوۋنىقىغا سېلىنغاندا دەم،
بۇلاقلار كۆز يۇمۇپ، دەريا تىنجىپ.
تۇپراقنىڭ لەۋلىرىدىن قاچقاندا نەم،
مۇڭلىنىپ ياش تۆكىدۇ جىمى ئادەم.
رەھمەتنىڭ توختاپ كۆكتە يېشىنلىرى.
يېغىشقا باشلىغاندا سېرىق توپا،
تۇپراق جاندىن، جان تۇپراقتىن،
ئىزلەيدۇ چاك - چاك بولۇپ سۆيگۈ - ۋاپا.
شۇ دەمدە خىزىر سۇپەت يۇرت چوڭلىرى،
روھنى پاكلاپ چىقىپ سۇ بېشىغا،
قان قىلار ئات ئۆلتۈرۈپ كۆك تەڭرىگە،
كىشىنىگەن ساداً تېگەر ئەس - ھوشىغا.
ئورالغان سۇ يىلىنى ئات كاللىسى،
ياتىدۇ ئېقىن ئىچىدە كۆكتىن تىلەپ.
ئاغزىنى يوغان ئېچىپ يىلان كۆككە،
پىچىرلار بىرنېمىنى تىترەپ - تىترەپ.
ئادەملەر قولىدا بار قان تامغان تاش،
زېمىننى كۆككە ئۇلار سۈرەنلىرى.
يادا تاش سوقار بولۇپ تىرىك يۇرەك،
كۆپىدۇ يەلۋى ⑧ نىڭ گۈرەنلىرى،
ئېچىلار چاقماق چېقىپ كۆك قوۋنىقى،
ئايلىنىپ بۇلۇتلارغا تەڭرى مېھرى.
ئىللىق يەل پۇشقۇرتىدۇ نەپەسلىرى،
سىم - سىملاپ تۆكىلىدۇ مىڭ بىر سېھرى.
مانا بۇ ئىلاھلارنىڭ پاكلىقىدۇر،
مانا بۇ ئېتىقادنىڭ ساپلىقىدۇر.
يادا تاش ئۇنتۇمايلى كۆك تەڭرىنى،
چېقىن ۋە يېغىن بولماي كۇلمەس تۇپراق.
يۇيۇنماي پاكلانمايدۇ ۋۇجۇد ھەم تەن،
بوراننى سېغىنىدۇ ھامان توغراق.
تىلەكلەر يەتسۇن كۆك ۋە بوز تەڭرىگە،
ئىلاھى قانات بەرسۇن كېرەك ماڭا.
تىلسىمات كوچىسىغا بىللە كىرىپ،
تىلەكلەر پۈتۈپ چىقاي تۆگەل ساڭا.
يادا تاش تامچە - تامچە قان سېغىنساڭ،
ئىتتائەت زەردىسىدىن ياراي يۇرەك.

بىر يۇلتۇز بۇگۈن چۆكسە يەر ئاستىغا،
ئەتىكى مىڭ يۇلتۇزدىن بىرەر دېرەك.
قولىاق ⑨ نىڭ تىنىقىدىن ئالاي نەپەس،
بەرسۇن ئۇ بۇرە سويغان پىچىقىنى.
ياندۇراي بۇ زامانىنىڭ ئەلەس باققان،
ئورنىغا كۆزىدىكى قارىچۇقىنى.

IV

كۆنچىنىڭ بويلىرىدا قۇملار بارخان،
ئاستىدا تۇشى بار ئېقىن سۇدەك.
ىبلىقى مەيدىسىنى نۇرغا قاقلاپ،
قارىنغا ئالتۇن يىققان غۇژمەك - غۇژمەك.
ئاي كىرىپ تاپىنىدىن، كۈن بېشىدىن،
جاھاننىڭ يۇرىكىدە يانقانمىدۇر.
ئاي بالقىپ، قۇياش چۆككەن قۇم ئاستىغا،
ئۇستىخان چۈشۈپ قېلىپ پانقانمىدۇر.
ئېچىلغان قەبرىلەردە قۇياش يانقان،
قەدىمكى يىلتىزدىن مەشئەل كۆكلەپ.
قاچاندا بولغان كۆكتە قەتلە قىلىش،
بۇ يەرگە ئۇنى كىملەر قويغان پۇكلەپ.
بۇ يەردە تۆرەلگەنمۇ قۇياش پۇشتى؟
كەتمىگەن قۇم جىسمىدىن نۇر ھارارەت.
كەتمەندە ئېچىپ بولماس پايانىي،
تېرەنگە شەھەر سالغان قەۋەت - قەۋەت.
يىلتىزى نۇرنى ئەمگەن چۆل توغرىقى،
قۇرۇتماي چاقنىتىدۇ ئالتۇن شاخنى.
يۇلغۇنلار كۆيەر تىناي قان قاينىتىپ،
مىليون يىل ساقلاش ئۈچۈن روھىي پاكنى.
ئۇۋىدۇر بۇركۈتكە تاغ، قۇشقاچقا باغ،
ئالىپلار - ئالىپلارغا سالار ھىجران.
ھەممىگە خىل - خىلىدا باقار ئەزگۈ،
چىللىگە چېچەك سۇنسا قىلار ۋەيران.
ئاپىللو⑩، مترا⑪ بىلەن تەڭقۇر بورخان⑫،
تۇغۇلغان ئەمەس يۇنان، نىل بويىدا.
ئۆتكەن، خانتەڭرىنىڭ سېزىكىدە،
تارىمدا تۇغۇلغان ئۇ نۇر قوينىدا.
سەھەرنى ئويغىتىدۇ قۇم يۇرىكى،
قۇياشتەك بالدۇر تۇرۇپ سىلىپ چۇقان.
ئۇخلايدۇ ئېتىقادسىز قان - يېرىڭدا،
شۇڭىمۇ قۇتنىڭ ئاڭا باغرى قانقان.
تۇنۇنىش - سېغىنىشنىڭ شولىسىدا،
قۇياشنىڭ تۇرار چاقناپ نۇرى ئۆڭمەي.
ئىخلاستا ۋۇجۇد كەتسە دەرمانىدىن،
نۇرلارغا تەركىب بولار روھى ئۆلمەي.
قۇياشقا باققان تۇڭلۇك - ئىشكىلەرنىڭ،
كۆڭلىدە بىر ئۇلۇغلۇق بولغان سىماب.
تويۇنۇش، تاشقىن ياساش بەيگىسىدە،
ئۇزگەنگە يارىشىدۇ ھەممە قىماپ.
كۆڭلىنى تۇندۇرغان كۈنگە - ئايغا،
ئېسىلار تۇمار بولۇپ كۆك كۆكسىگە.
بەزىدە بۇلۇت مىنىپ كۆكتە ئۇزسە،
بەزىدە ھېكمەت ئاڭلار تاغ ئوستىدە.
زۇۋلار ئۇزۇپ بەرگەن ئېتىقادنىڭ،
چاڭگىلى ئۇچۇمدىغان بىر توپ ئاچقۇچ.
كەلگەندە گىزى ئاچار لوك - قۇلۇپنى،
ئۇ ئەمەس يىراقتىكى قەدەم باسقۇچ.
ۋايساشلار غاپىلىققا بېرىپ جۇرئەت،
قۇياشقا ھاقارەتلىك شىلتىلسا قول.
بولمامدۇ ئۆز كۆكسىگە ساداق ئۇزگەن،
يەكسانلىق چاپلاشمامدۇ كېلىپ ئۇدۇل.
نۇر چاچقان قۇياش شەكلى قەبرىلەردە،
نېمىگە ئايلىنىدۇ ياتقان تەنلەر.
قاپقانغا چۈشۈرمەمدۇ روھنى ئەپچىل،
تۇتسىنىڭ ھىجراندا زار يۇرگەنلەر.
ئۇلۇغلۇق بەدەل بىلەن چۈشەر قولغا،
لېكىنزە كىچىك ئىشتا كېتەر قولدىن.
ئېتىقاد زەردىلەرنى تاۋلار خۇمدان،
يانمايلى قۇياش بەلگە سالغان يولدىن.

V

بوينىغا ئەجدىھانى يۆگەشتۇرۇپ،
بېشىغا ئولتۇرغۇزۇپ يېڭى ئاينى.
ئۇچ بىسلىق نەيزە تۇتۇپ ئاق ئۆكۈزدە،
ئايلانغان شۇڭا ⑬ كۇرىسىڭ مۇشۇ جاينى.
يېڭى ئاي ئەستكىتۇر ئاسمىنىغا،
ئاي دېسە لەرزە تارار قان - قېنىغا.
بۇ يەرنى يوقلاپ تۇرار شۇڭا قەدىرى،
تەلەينى چېتىپ قۇتىنىڭ ئارقىنىغا.
ئەجدىھا تۇخۇم تاشلاپ قويغان غاردا،
تۆرەلدى بىر مۆجىزات يېرىپ شاكال.
ئەجدىھا بالىق ⑬ ى دەپ ئىسىم قويدى.
تەڭرىقۇت ئەقىلدارى بىر ئاقساقال.
تۇغۇمى - ئۇلۇسىمۇ مۇشۇ جايدا،
ھەم دەردتىن قاسراق تاشلاش، روھنى پاكلاش،
ئەجدىھا جىسمى بىلەن بىر تۇتاشتۇر،
دىلىغا تۇنۇنىشتىن ئېقىن باشلاش.

ئىبادەتخانىلارغا ئىسسىم بەرگەن،
مۇقەددەس كۆك ئەلچىسى ئەجدىھا دەپ.
ئەجدىھا بالىقنىدا تىلەك پۈككەن،
قەلبىگە پىلە قۇرتىنەك ئارمان يۆگەپ.
بايىتاللار بوغاز بولغان ئەجدىھادىن،
تۇغۇلغان قۇلانلىرى قانات بىلەن.
تىركەشمە جەڭلەر قىلغان ئۇچۇپ يۇرۇپ،
تاغلارنى يارغان ھۇررا - چۇقان - سۈرەن.
تەڭرىقۇت ئۇچقان مىنىپ قاناتلىق ئات،
قوندۇرۇپ ئاي، قۇياشنى جۇپ قاناتقا.
يارەنلەر كارامەتكە ياقا تۇتسا،
ھەسەتخور ياش تولدۇرغان كۆز-چاناقتا.
تۇتسى ئەجدىھا دەپ ئەلگە تاراپ،
ياشغان بولۇپ ئۇلار ئۇزاق ئەركە.
بار ئىسمى تارىخ پۈككەن ژاراقلاردا،
دۇنيانىڭ پاتىسغا بولغاچ سەركە.
قايسى كۈن كۆپۈرلۈقتا مەست بولدى روھ،
ئەجدىھا ئۇچۇپ كەتتى باشقا غارغا.
پۇشايمان ساقاللارغا ئېپ باردى قول،
كەلمىدى يىغلاش-قاقشاش ھەرگىز كارغا.
چىللىساڭ كەلمەس ئەمدى ئۇ بۇ يەرگە،
ھەممىگە خىرىدارلىق زىبالىقتۇر.
ئۆتمۈشنى قارىسىغا كۆمۈپ قويۇپ،
چاقناتماي سۆزلەپ يۈرۈش گۈناھلىقتۇر.
ئېتىقاد يەڭگۈشلەشكە خۇمار ئەجداد،
ئاخىرى ئايلاندۇردى كىمنى خارغا؟!
بىلىپ قوي ببباھا نەرسەڭ يوتسە،
تېپىلماس ھەرگىز كىرمەس ھەم بازارغا.

VI

پۈت - قولى چانالغان ئون ياشلىق بالا،
قانسىراپ يانقاندا تاشنىڭ ئۈستىدە.
ئاسماندىن تامغاندەك، يەردىن ئۈنگەندەك،
ھىماتچى روھ كەلدى بۆرە تۈسىدە.
بالىنى ئاپاردى يۇدۇپ ئۆڭكۈرگە،
ياندۇردى ئۇ يەرنى «ئانا» قىلىقى.
بېشىدا ئولتۇردى قىرىق تۈن - كۈندۈز،
باشقىدىن نۇرلاندى ھايات چىرىغى.
بالىنىڭ ئوزۇقى بۆرە ئوغۇزى،
غەلياننىڭ ئوتى بار قانىنىڭ تەپتىدە.
چاقنىدى ئەجدادلار بەردەم سىماسى،
بىر پۈشتىنى ساقلىغان بالا ئەپتىدە.
«ئانا» دەپ باش قويدى كۆپكۆك يايلىغا،
كۆز - كۆزگە تاشلىدى تاشتەك ئويۇللۇق.
تومۇردا ساپ قاندىن بولسا بىر تامچە،
جىگەردىن بالقىيدۇ ساپلىق - غۇرۇرلۇق.
ئۆڭكۈرگە پاتمىغان بالا خىيالى،
لەيلىدى ئۆتمەكەن، ئالتاي ئۈستىدە،
بالىنىڭ رەغدىنى پەملىگەن «ئانا».
نۇرلىنىپ يوقىدى جىمجىت كېچىدە.
ئۇ بىرىپ ئۆلگەن ۋە ئوماي قېشىغا،
بىر - بىرلەپ سۆزلىدى ئەتمىش - كەچمىشنى.
ئۆلگەن، ئوماينىڭ باغرى ئېزىلىپ،
چاقنىراق يوقسۇن دېدى تەشۋىشنى.
ئاسماندىن ساقىدى بىر ساھىبجامال،
ئۆزىنى تاشلىدى بالا باغرىغا.
بىر جۇپ تەن لەرزىگە كەلدى بىر قەپەس،
سۆيگۈ چوكىسىنى ئۇرۇپ ناغرىغا.
كۈن ئۆتتى، ئاي ئۆتتى، يىللارمۇ ئۆتتى،
ئۇلۇغلۇق دەرىخى ئاچتى ئۇز چېچەك.
كۆك مەلىكىسىنىڭ كۆزى يورىدى،
ئۇلاندى بۇرۇنغا يەنە كېلەچەك.
قىسسىچى ھەر دائىم سۆزلەيدۇ شۇنى:
ياۋلاردىن خالىراق ياشاشنى ئىزلەپ،
ئۇلار ئورۇن تۇنقانمىش ئەگىرنە قوندىن.
تۆت يۇز يىلنى ئۆتكۈزۈپ خۇشال،
غالىب كەلگەنمىش نۇرغۇن توسقوندىن.
ئۇلارنى پات - پاتلا يوقلارمىش بۆرە،
قالدۇرۇپ كەتكەنمىش كۆپكۆك يايلىدىن.
بېشىغا كۈن چۈشسە كۆيدۇرۇپ ئۇنى،
ئۇستۇن كەلگەنمىش رەقىب پەيلىدىن.
بۆرە تېرىسىنى قىلىپ يېپىنچا،
چوغلىنىپ ئۆتكەنمىش زىمىستانلاردىن.
بۆرە ئوشۇقىنى ساقلاپ يېنىدا،
دۇنيانى ئۇنقانمىش شاھ - سۇلتانلاردىن.
بۆرە باشلاپ ماڭغان يول بىلەن،
كەتكەنمىش ئۇزاقتا تىنچ - خىرامان.
قىتانىڭ باغرىغا سانجىپ نەيزىنى،
يولۇاسنىڭ پوستىغا تىققانمىش سامان.
خىيالغا سىغمانلا يەرلەرگە بېرىپ،
تىكلەپ قويغانمىش ئەلەم - تۇغىنى.
بىر كۈنى غاپىللىقنى ئوماي قاغىشلاپ،
باغرىغا سالغانمىش ھەسرەت دېغىنى.
ئىلاھى قولدىكى شانۇ - شەۋكەتنى،
بىر خاقان بۆلۈپ بېرىپ بەش بالىسىغا.
پارچىلىغانمىش سىرلىق گۆھەرنى،
كېلەچەكنى مۆلچەرلەپ قارىسىغا.
بۆرىنى قالدۇرۇپ قىردا يېگانە،
يېنىپ كەلگەنمىش مەھەللىسىگە.
ئەرگىنە قوندىن تېشىپ چىقىشى،
ئايلانمىش تارىخىنىڭ پەللىسىگە.

VII

بىز كۆكتىن تامدۇق، يەردىن ئۈندۇق،
ئىلاھى كۈچكە تولغان يىلتىزىمىز.
كۆكلىدۇق، قۇربدۇق، يەنە كۆكلىدۇق،
يىلتىزلىق تارىختا قالدى ئىزىمىز.
ئېتىقاد دەرىخىدە ئېچىلدى چېچەك.
ئايلاندى غولىمىز ئالتۇن شاخلارغا،
ئويلاپ كۆرسەك ئوخشايمىز ئەينى.
دەۋر - دەۋرگە ئاتقان ئوق - ساداقلارغا.
بىز يەنە كۆكلەيمىز ئالتۇن شاخلاردا،
ئېتىقاد مۆگىسىگە تۆگۈپ مېڭىلەر.
يىمىرىلىش — ئۆخلىساق چۈشكىمۇ كىرمەس،
جۇغلانغان روھلاردىن قاچار دېڭىلەر.
ئەسلەپ تۇرايلى ئۆتكەن كۈنلەرنى،
قۇرۇتماي تۇرايلى چاپان - چورىنى.
ئالتۇن شاخلاردىكى ئالتۇن ياپراقلار،
سۆزلەپ تۇرسۇن ئار غۇرۇرىنى.

ئىزاھات

① ئۆلگىن — تۈركىي خەلقلەرنىڭ ئەجدادى بولغان ئالتاي شامانلىرىنىڭ ئەڭ بۇيۇك تەڭرىسى قاراخانىنىڭ ئوغلى بولۇپ، ئۆلگىن سۆزىنىڭ قەدىمكى تۈركىي تىلدىكى مەنىسى «بۇيۇك» ، «ئۇلۇغ» دىن ئىبارەت. ئۇ ئاي بىلەن قۇياشنىڭ ئارىلىقىدا يۇلتۇزلارنىڭ ئوستىدە ياشايدىغان تەڭرى، كۆكتىن چۈشكەن يامغۇر ئۇنىڭ ئاغزىدىن چۈشكەن شال ئىكەن دېگەن ئەپسانە تارقالغان.

② ئوماي — شامان دىنىدىكى ئايال تەڭرى. ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى ئەپسانىلىرىگە ئاساسلانغاندا، ئالەمنىڭ ئوستى يارانقۇچى تەڭرىنىڭ ماكانى بولۇپ، ئۇ پارلاق ماكاندۇر. ئوماي پارلاق ماكان بىلەن ئاستىنقى زۇلمەت ماكانىنىڭ ئارىسىدا ياشاپ، ئىنسانلارغا توپراق ۋە سۇ مەنبەلىرىنى ئاتا قىلىدىغان بەخت ئىلاھىدۇر.

③ بوز تەڭرى — تۇپراق تەڭرىسى. تۈركىي خەلقلەر ئەپسانىلىرىدە تىلغا ئېلىنغان بۇيۇك تەڭرىلەرنىڭ بىرى. ئەپسانىدە: «ئۆتكەن تېغىدىن 500 يول يىراقلىقتا بىر ئېگىز تاغ بار، ئوستى تاقىر بولۇپ بۇنى «بوز تەڭرى» دەيدۇ» دېيىلگەن.

④ كەيىۋ ماراس — «تۇپراقشاھ» ، «گىلىشاھ» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. پارسلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى «ئاۋىستا» دا: تۇنجى ئادەم كەيىۋ ماراسنىڭ تۇپراقتىن قۇدرەتلىك بولۇپ يارالغانلىقى سۆزلىنىدۇ.

⑤ پرومتى — قەدىمكى گرېك ئەپسانىلىرىدە تەسۋىرلەنگەن تەڭداشسىز قۇدرەتلىك ئىلاھ بولۇپ، ئۇ لايدىن ھايۋانلارنى ياساپ، يەنە ئىلاھلارنىڭ ئىرادىسىگە ئاساسەن ئادەم قىلىپ يارانقان.

⑥ نۈۋا — خەنزۇ ئەپسانىلىرىدىكى ئايال ئىلاھ. ئۇنىڭ سىرىق توپىدىن ئادەم ياساپ، قومۇش كۆلى بىلەن توپان بالاسىنى توسۇپ قالغانلىقى ھەققىدە نۇرغۇن بايانلار تارقالغان.

⑦ يەھۋە — يەۋرىيلەرنىڭ خۇداسى. «تەۋراتتا» يەھۋەنىڭ تۇپراقتىن ئادەم يارانقانلىقى توغرىسىدا ئەپسانە بار.

⑧ يەلۈى: — سىبىرىگەر. بۇرۇنقى زامانىدىكى كىشىلەر ئۇنى تەڭرىنىڭ ئاشكارا كۆرۈنۈشى دەپ ئېتىقاد قىلىپ، تۇغۇلۇش، قېرىش، ئاغرىش، ئۆلۈش، يارىشىش - ئۇرۇشۇش قاتارلىقلارنى يەلۈگە باغلىغان.

⑨ قولباق — كارامەت كۆرسىتىدىغان ئەۋلىيا. مەھمۇت قەشقەرى «تۈركىي تىللار دىۋانى» دا: «قولباق — تۈركلەردىن بىر ئەۋلىيانىڭ ئىسمى، ئۇ، بالاساغۇت تاغلىرىدا ياشايدىكەن. ئېيتىشلارغا قارىغاندا ئۇ قاراتاشقا تەڭرى قۇلى قولباق دەپ يازسا، ئاق بولۇپ چىقىدىكەن. ئاق تاشقا يازسا قارا بولۇپ چىقىدىكەن. ئۇنىڭ ئىزلىرى تاھازىرغىچە بار ئىكەن» («تۈركىي تىللار دىۋانى» 1-توم.) دەپ مەلۇمات بەرگەن.

⑩ ئاپىللۇ — قۇياش ئىلاھى. ئۇ يۇنان ئەپسانىلىرىدە ئىنسانلارغا يورۇقلۇق ۋە بەخت ئاتا قىلغۇچى سۈپەتىدە تەسۋىرلىنىدۇ.

⑪ مىترا — ئىران ئەپسانىلىرىدىكى ئىنسانلارغا يورۇقلۇق ئاتا قىلغۇچى تەڭرى.

⑫ بورخان — يورۇقلۇق تەڭرىسى. تۈركىي مىللەتلەردە بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلغان مەزگىلدە بۇ تەڭرىنىڭ ئىسمى «تەڭرى بورخان» دەپ ئاتالغان. مانى دىنىغا ئېتىقاد قىلغان مەزگىلدە «تەڭرى مانى بورخان» دەپ ئاتالغان. قايسى دىنغا ئېتىقاد قىلغان مەزگىلدە بولسۇن، بۇلار ئىنسانلارغا شولا چېچىپ قۇت ئاتا قىلىدۇ دەپ ئۇلۇغلانغان.

⑬ شۇۋا — جۇڭگو رىۋايەتلىرىدىكى «شى ۋاڭمۇ» ، ھىندىستان رىۋايەتلىرىدىكى «ئوما» بولۇپ، ئۇنى تەتقىق قىلىپ يەكۈن چىقارغۇچىلار تۈرك رىۋايەتلىرىدىكى «ئوماي» بىلەن بىر دەپ قارايدۇ. شۇۋا توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر بۇنىڭدىن 5000 يىل بۇرۇن ھىندىستانغا بارغان قورۇم تاغ رايونىدا ياشىغۇچى ئاريانلار ئارىسىدا پەيدا بولغان.

⑭ ئەجدىھا بالىق — (لوك چىك) — ھۇنلار دەۋرىدە ياسالغان شەھەر بولۇپ، خەننامە: ھۇنلار تەزكىرىسىدە: «ھەر يىلى بىرىنچى ئايدا ھۇنلارنىڭ باشلىقلىرى تەڭرىقۇت ئوردىسىدا كىچىك مەرىكە ئۆتكۈزۈپ نەزىر - چىراق قىلاتتى. 5- ئايدا ئەجدىھا بالىق (لوك چىك) شەھىرىدە چوڭ مەرىكە ئۆتكۈزۈپ ئەجدادلىرىغا، يەر - ئاسمان ۋە روھ - ئەرۋاھلارغا نەزىر - چىراق قىلاتتى» دەپ خاتىرىلەنگەن. بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلىش باسقۇچىغا كىرگەندە ئەجدىھاغا چوقۇنۇش مۇكەممەللەشكەن. ئەينى دەۋرنىڭ قىياپەتىنى پاكىتلار بىلەن تولۇق تەمىنلەيدىغان مادىدىي پاكىتلار بۇ نۇقتىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. مەسىلەن: مايتىر بودداغا ئەگىشىدىغانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئەجدىھا ھەيكىلى ياسىتىپ، رەسىملىرىنى سىزغۇزۇپ ئۆزلىرىگە ھەمراھ قىلىش، ئۆلگەنلەرنى دەپنە قىلغاندا جەسەت كۆلى قاچىلانغان كومزەكلەر ياكى ساندۇققا ئەجدىھا رەسىمىنى سىزىش قاتارلىقلار.

ئېسىڭ قوياشىم ①

(هېكايە)

ئەركىنجان ئەمەت

مۇھەررىردىن: ئەركىنجان ئەمەت 1965 - يىلى 12 - ئاپرېل ئاتۇشتا زىيالىي ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملاپ كېيىن خىزمەتكە قاتناشقان. 1985 - يىلىدىن تا ھازىرغا قەدەر ئاتۇش شەھەرلىك سودا - سانائەت بانكىسىدا ئىشلەپ كەلمەكتە.

ئەركىنجان ئەمەت 1989 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 7 - ساندا ئېلان قىلىنغان «قايتا ئۇچراشقاندا» ناملىق ھېكايىسى بىلەن ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. شۇنىڭدىن كېيىن ھەرقايسى مەتبۇئاتلاردا «مازار چاشقىنى» ، «ئۆگزىدىكى زەدەك» ، «باقىنىڭ كۈنلىرى» ، «ئۇ خەلقلەر» ، «سەن يەنە كېلىسەن» ، «بۇرۇقتۇرما كېچە» قاتارلىق ھېكايىلىرى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن ئوقۇرمەنلەرنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن.

بىز ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىگە تېخىمۇ چوڭ نەتىجە تىلەپ ئوقۇرمەنلەرگە بىر پارچە ھېكايىسىنى سۇندۇق.

بالا كىيىملىرى لاي ھەم يىرتىق ھالدا ئۇنىڭ ئالدىدا مەغرۇر تۇراتتى. قولىدا يىلى چىقىپ كەتكەن توپ. ئەتىگەن تېخى يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ چىقىپ كەتكەنىدى. ئۇ قاتتىق خاپا بولغان بولسىمۇ بىراق بالىنىڭ ئەلپازىغا قاراپ بوشىشىپ كەتتى. قولىنى ئىختىيارسىز ئەستايىدىل بىر ھەرىكەتتە مەيدىسىگە قويۇپ:

- ھەي، ھارام تاماق، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟- دېدى.

- نېمە كارىڭىز؟- دەپ ياندى بالىسى.

ئاۋاز ئۇنىڭغا بەك چىڭ ئاڭلىنىپ كەتتى. ئازار يېگەندەك بىئارام بولۇپ تولغىنىپ كەتتى. يەنە گەپ قىلاي دەپ بىردىنلا نىيىتىدىن ياندى. بالىسى ئۇنىڭغا مەنسىتمەسلىك نەزەرى بىلەن قاراپ ئارقىچىلاپ مېڭىپ ئىشىك ئالدىغا كەلدى. ئۇ دائىم ئاشۇنداق قىلاتتى. پۇتى بىلەن ئىشىكنى ئاچتى، ئۇ ئاشۇنداق بولۇۋالدى. ھەرقانداق ئىشنى پۇتىدا قىلىشقا ئۇرۇناتتى.

- ئانا، ئاپلا يەنە ئانا دەپ سالدىم ئانا. . .- دەپلا ئىشىكنى چىڭ يىپىپ چىقىپ كەتتى. ئىشىك يېپىلغان ئاۋاز قاتتىق بولغاچ ئۇ چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئاندىن يەنە لاسسىدە بوشىشىپ ئورنىدا ئولتۇرۇپ قالدى.

ئۇ ئۆزىنىڭ بىزارلىق، زېرىكىش تويغۇسىنىڭمۇ ئاياللارنىڭكىگە ئوخشاپ قېلىۋاتقانلىقىدىن بەك ئەنسىرىدى. ئۆز ھەرىكەتلىرىنى ئۆزىمۇ بىلمەي ئاياللارنىڭ خۇلق - مىجەزىگە ئوخشىتىشقا تەبىئىيلا ئۇرۇنۇۋاتاتتى. ئۆزىمۇ توسالمىدى. بالىسى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇنى كەچۈرۈش نىيىتىگە كەلدى. «ئۇنىڭ ھەرقانداق قوپاللىقىنى كۆتۈرۈشۈم كېرەك» دەپ ئۆزىنى بەزلىدى. ئۇ ئايالىنى ئويلاپ قالدى. ئايالى ئۆزىنى زاڭلىق قىلىپ ئاتايىن نازۇك بىر ھەرىكەتلەرنى دورايتتى. ئاۋازىنى ئىنچىكە چىقىرىپ ئۇنىڭ گەپلىرىنى تەكرارلايتتى. ئۇنىڭ

① ئىتالىيە يۇقىرى ئاۋازلىق ناخشىچى پابرودنىڭ ئەڭ داڭلىق ناخشىسىنىڭ ئىسمى.

قىلىقلىرىنى بەك ئېغىر ئالسىمۇ توسۇشقا ئامالسىزلىقىنى ھېس قىلدى. بالا تېخى كىچىك. ئانىسىنىڭ قانىتىق تايىنىمۇ ئۇنىڭغا كار قىلماس بولۇپ كەتتى. ئايالىمۇ خۇددى بالىنى تۇغۇش، بېقىپ چوڭ قىلىش جەريانىدىكى بارلىق دەردىنى ئۇرۇپ ئېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭدىكى بالىنىڭ كەينىدىن جان يېرىگە بىرنى تېپىۋەتتى. ئىششىق يانماي بالىنى ياتاقتا ياتقۇزغاندى. خاپا بولۇپ:

– ئوغۇل بالىنىڭ شۇ يېرىگىمۇ تېپىمسەن؟ بالا تۇغماس بولۇپ قالسا قانداق قىلاتتىڭ!– دەپ ئايالىنى ئەيىبلىگەنىدى. ئايالى:

– سەندەك بىرنېمە تۇغۇلغىچە تۇغماس بولسا تېخى ياخشى ئەمەسمۇ!– دەپ قاتتىق زەردە قىلغانىدى.

ئايالى ھازىر ئاشۇنداق ھېيىقماس بولۇۋالدى. خۇشى تۇتسا بىرەر ئايال دوستى بىلەن مۇڭداشقاندەك ھەممىنى دەۋېتىدۇ. مىجەزى غەلىتە. ھېيىز كېلىش مەزگىلى سەۋەبىدىنمىكىن دەپ ئويلىسا ئۇنداق ئەمەس. ئۇ دائىم ئانىسىنىڭ ئاتمىش ياشتىمۇ ھېيىز كېسىلمىگەنلىكىنى دەپ كۆز - كۆز قىلاتتى. بۇنداق گەپنى ئاڭلىغاندا ئۇ قاتتىق بوشىشىپ كېتەتتى. «بالدۇرراق بولسا بېسىقىغا چۈشەرمىكىن» دېگەن ئارزۇسى كۆپۈككە ئايلىناتتى. ھازىر ئۇ ئۆزىنى مۇشۇ ئائىلىنىڭ ئادىمىمۇ، ئەمەس؟ دەپ ئويلىدى. ناۋادا مۇشۇنى ئائىلە دېگىلى بولسا، ئايالى بەزىدە كىمنىڭ ئۆزىگە قانداق ئىش - پەش تارتقانلىقى، كىمنىڭ قانداقراق ئىكەنلىكىدىن تارتىپ ھەممىنى دەيتتى. ئۇرۇشۇپلا قالسا قاتتىق ئازار بېرەتتى. ھازىر ئايالىنىڭ قېيناشلىرىغا قانداق تاقابىل تۇرۇشنى بىلەلمەيۋاتاتتى. بۇ ھەقىقەتەن بىر ئاپەت بولدى.

ئوغلىنى ئويلاپ كۆزىگە ياش ئالدى. چوڭ ئوغلى ئوقۇشقا بىر كېتىپ بۇ تەرەپلەرگە زادىلا ئاياغ باسمىدى. ئۇ بۇنى دائىم ئايالىدىن كۆرەتتى. ئۇنى چوڭ بولۇپ قالغاندىمۇ ئۇراتتى. قاتتىق ھاقارەتلەيتتى. ئادەم بار - يوق دېمەي زىتىغا تېگەتتى.

ھاۋا تۇتۇق بىر كۈنى ئىدى. ئۇ بالىسى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنى - بۇنى ئويلاپ قاتتىق ئازابلاندى. «ئەسلى ئۇلارنىڭ – شۇ كىشىلەرنىڭ ئورنىدا ئۆلۈپ كەتكەن بولسام بۇ كۈنگىمۇ قالماس ئىدىم» دەپ ئويلىدى. راست، ئۇلار ئۆلۈپ كەتتى. بالىلىرى قالدى. ئۇ تۇيۇقسىز ئايالىنىڭ خۇلقىنى ئويلاپ قالدى. بىر تۇرۇپ ئايالىنىڭ خۇلقىنىڭ پاساھەتلىكىنى تۇپەيلىدىن ساق قالدىم دەپ ئويلايتتى. ئايالى پۈتۈن ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ غەمزە قىلىدىغان بولسا ئۇ ئەقلى - ھوشىنى يوقىتىۋېتەتتى. ھازىر ئۆزىنىڭ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئىشتىن باش تارتقانلىقىغا ئىشەنمىدى. لېكىن شۇ سەۋەبلىك ئەرشكە چىقمىدى. ئەكسىچە بالىلىرىمۇ كۆزگە ئىلمايدىغان دەرىجىگە چۈشۈپ قالدى. ئەمدى ئويلاپ ئۆزىنى كونا، تەجرىبىلىك ئوقۇتقۇچى دەپ مەيدىسىنى كېرىپ يۈرگەنلىكىدىنمۇ خىجىل بولدى. ئايالى ئۆخلاپ يېتىپ باشقىلارنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ غەمزە قىلىدىغان بولدى. بىر تۇرۇپ كىچىك بالا ئەركىلەتكەندەك قىلاتتى. بەزىلەر: «ياش بالىلارغا ئامراق بولۇپ قالدى» دەپ يۈرۈشكەنىدى. ئۇ بۇلارنى ئويلىغانسېرى يۈرەكلىرى پوچۇلىنىپ كەتتى. ئۆزىنى قاتتىق ھاقارەتلەنگەندەك، ئازار تارتقاندەك ھېس قىلدى.

ئۇ قۇتۇلۇشنى ئويلىغان، ھازىر بىردىنبىر ئۇمىدى پېنسىيىگە چىقىشتا قالدى. ئۇ «پېنسىيىگە چىقىپلا شۇ ۋەيرانە يۇرتۇمغا كېتىمەن» دەپ ئويلىدى. لېكىن بۇرۇن ئەمىلىم ئۆسسە تۆۋەندە ئىشلەي دەپلا كېتىۋالىمەن دەپ يۈرگەنلىكى ئېسىگە كەلدى. يەنە بوشىشىپ كەتتى. مانا ھېچ ئىش يۇز بەرمىدى. ئۇ ئىرادىسىدىن قاتتىق گۇمانلاندى. ئەمدى ئۇ: «پېنسىيىگە چىقىشنى كۈتۈشمۇ خەتەرلىك ئىكەن» دېگەن يەرگە كەلدى. نەچچە قېتىم ئايالىنى قويۇۋېتىشكە نىيەت قىلغان. بىرنەچچە تونۇش - بىلىشى خوتۇنلىرىنى يېتەرلىك سەۋەب بىلەن قويۇپ بەرگەن بولسىمۇ، قايتا ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولۇشقا قۇربى يەتمەي، يەنە يارىشۇالغانىدى. ئۆزىنىڭمۇ شۇنداق قىلىپ سېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. ئەسلى كۆنۈك تۇرمۇش يامان. ئۇ ئويلىغانسېرى ئۆزىنى پاتقاقتا چوڭقۇر چۆكۈپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلدى. تېنى شۇركىنىپ كەتتى. بەلكى بۇ خىل قاتمالىلىقتىن قانداق قۇتۇلۇشنى زادىلا ئويلاپ تاپالمىدى.

مانا ئەمدى ئۆزىنىڭ خۇسۇسىيىتى، قىلىقلىرى باشقىچە بولۇپ قېلىۋاتاتتى. دەققىتىنى ھەرقانچە يېغىپ، كۈچىنىپ زورۇقۇپمۇ قۇتۇلالمىدى. كۆز ئالدىغا ئايالىنىڭ تولغان جەزىبىلىك تۇرقى كەلدى. ئۇ «خۇلق دېگەن بىر سەنئەت دېگەنىدى». ئەمدى ئويلاپ،

ئۆزىنىڭ نېمىشقا شۇ قېتىم ئاسان بوشىشىپ كەتكەنلىكىنى شۇنىڭغا ئارتتى. بىراق شۇ چاغ خۇددى ئاشۇلاردەك يول تۇتۇشقا قادىر ئىدىغۇ؟

شۇ چاغ، بۇنىڭغىمۇ ئۆزۈن بولۇپ كەتتى. ئۆزىمۇ باش بولغان، پىلانلىغان. لېكىن ئىشلار ئۇلارنىڭ ئويلىغىنىدەك بولماي قالدى. ئۇلار - سەپداشلىرى كۆزلىرى يۇمۇلماي ئۆلۈپ كەتتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئەتىسى قېرىنداشلىرى كەلگىچە يۇمۇلماي تۇرۇپتۇ. «ئولىشۇالغان چىۋىنلار كەچتە كېتەمدىغاندۇ ياكى تاكى قورۇۋەتمىگۈچە تۇرامدىغاندۇ» دەپ ئويلىغانىدى. ئۆزى ئازابلانغان بىلەن ياشاۋەردى. ئايالى ئۇنتۇلدۇرۇۋەتتى. لېكىن بۇمۇ ۋاقىتلىق ئىدى. كۆپ قېتىم ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىش خىيالىغا كەلدى. لېكىن «ئۆلۈۋېلىش قانىتىق گۇناھ» دەپ ئاڭلىغان. شۇڭا يالتايغانىدى. ئويلاپ بۇنىڭمۇ باھانە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى.

ئايالى ئۆيدە يوق ئىدى. بالىسى سىرتتا باشقا بىر بالا بىلەن سەت تىللىشىۋاتاتتى. «مۇشۇنداق دىمىق، تەلەتى سۆرۈن ھاۋا بولغان كۈنىمۇ ئولتۇرۇش بولغان نېمىسى» دەپ ئويلىدى. ئايالى بىر يەردىكى ئولتۇرۇشقا كەتكەن. ئۇ چوقۇم تولغان ساغرىسىنى لىغىرلىتىپ ئۇسسۇل ئويناۋاتىدۇ. قىزىق، ئۇ ئەمدى بۇرۇتى خەت تارتقان خام سويمىلارغا ئامراق، ياكى يېڭى توي قىلغان ياش بالىلار. شۇلار بىلەن قاتار ئولتۇرۇش ئويناىدۇ. ئۆزى تەشكىللەيدۇ. ئۇنىڭ قىلىقى شۇ ئوخشايدۇ. ئۇ دائىم «دەرستە يېتىشەلمىدى» دەپ يېڭى ئوقۇغۇچىلارنى ئۆيگە، ئىشخانىلىرىغا ئېلىپ كىرىۋالاتتى. ئۆي تامىقى كۆرمىگەن بۇ بالىلار ئۇنىڭ مەززىلىك تامىقىغا بەك ئامراق ئىدى. نېمە دېسە بىجاندىل ئورۇنلايتتى. ئادەم بولمىسىلا قۇچىقىغا ئېلىۋالاتتى. بۇنى بىرى دەپ قويغان. شۇمۇ قويۇپ بېرىشكە يېتىپ ئاشاتتى. بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى نەم، ئۇ ئۆزىنىڭ بوشاڭلىقىنى يەنە نەم ھاۋاغا ئارتماقچى بولغانلىقتىدىن ھەيران قالدى. «نېمە ئامال، ھەي ئىسىت» دەپ ئاۋازىنى چىقىرىپ «ئۇھ» تارتتى. ئۇ شۇ بىر ئۇھ بىلەن يېنىكلەپ كەتكەندەك ھېس قىلدى. بىر تۇرۇپ كۈلۈپ سالدى. ئايالىنىڭ ئىشلىرى ئەينى ۋاقىتتا ئۆزى پىلانلىغان ئىشتەك ئوڭۇشلۇق كېتىپ باراتتى.

ئورنىدىن تۇرۇپ تالاغا چىقتى. كاللىسى تولا خىيال قىلىپ ئېغىرلىشىپ كەتكەندەك تۇراتتى. توپا ياغقان ھاۋا ھەم دىمىق، ھەم نەم ئىدى. يامغۇر ياغمىغاچ ھاۋادىن توپا - توزان ئۇچۇپ تۇراتتى. خۇددى توپان بالاسى بېسىققاندىن كېيىنكى ھاۋادەك. ئۇلار ئېتىلغاندا مۇشۇنداق ھاۋا بولغان. شۇڭا ھەر قېتىم مۇشۇنداق ھاۋا بولغاندا قاتتىق بىئارام بولاتتى. ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالمايتتى. ئۇلاردىن ئېتىلىش ئالدىدا: «نېمە تەلىپىڭلار بار» دەپ سورىسا، قاراڭغۇ كامىردا ئۆزۈن يېتىۋەرگەن بولغاچ: «كۈننى بىر كۆرۈۋالساق» دەپتۇ. لېكىن ھاۋا تۇتۇق، توپا ياغقان، كۈن چىقمىغاچ ئوخشاشلا ئەپچىقىپ ئېتىۋېتىپتۇ. شۇلارنى ئويلاپ كۈننى ئىزلەشتۇردى. كۈننىڭ نەگە كەتكەنلىكىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى. ئۇنىڭمۇ خۇددى ھازىر قۇياشنى بىر كۆرۈۋالغۇسى كەلدى. ئۆزىچە ئۇدۇلدىكى بىر بىنانى توسۇۋالغان چېغى دەپ ئويلاپ، بىنانى ئايلىنىپ ئۆتۈش ئۈچۈن ماڭدى. بىرەر تونۇش - بىلىش ئۇچراپ قالمىسۇن دەپ بېشىنى ئېگىگە تىقىۋالدى. يول بويىدىكى ھەر خىل ئالا - يېشىل ئېلانلارغىمۇ قارىمىدى. ئىتتىنىك ماڭدى. دىققەت قىلالماي بىرى بىلەن سوقۇلۇپ كەتتى.

- ھەي ئادەم، كۆزىڭىز بارمۇ، يوقمۇ!- دەپ قاتتىق ۋارقىرىغان ئاۋاز بىلەن ئۇ چۆچۈپ كەتتى. مەڭدەپ تۇرۇپ قالدى.

- ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن. دۇنيادىن كۆزۈڭ كور، زۇۋانىڭ تۇتۇق ئۆتۈپ كېتىدىغان نېمە ئوخشىمامسەن!

«بۇ كىشى مېنى بىلەمدىغاندۇ» دېگەن خىيال كېلىپ پۈت - قولى تىترەپ كەتتى.

- ئۆيدىكى ئىشنى ئاز دېگەندەك، نېمانداق ئادەمنىڭ كۆزىگە كۆرىنۋالىدىغاندۇ؟- دەپ سالدى. ئەسلى گەپ چىقىپ كەتتى. بىردەمدە بىرمۇنچە ئادەم ئولىشىپ بولۇپتۇ. بىرى قاپىقىنى تۇرۇۋېلىپ قاتتىق ئازار يېگەندەك ئاغزىنى بۇزۇۋاتاتتى.

- ھەي مۇناپىق، ئائىلەڭدىن نېسىۋەڭنى يېسەڭ سىرتقا چىقىپ بىرىنى ئوسسۇپ دەردىڭنى ئالامسەن! مۇنداق قىينالغۇچە ئۆلۈۋالساڭ بولمامدۇ؟- دېدى شالىنى چاچرىتىپ.

- ھەجەپ بىزار قىلدى. نېمە دېسەم زۇۋانىڭنى يىغىشتۇرارسەن؟- دېدى.

- دۇرۇس ئادەم بولساڭ بۇ چاغقىچە ئۆلمەي ياشامتىڭ قېرى ھېجىقىز! . . .

يەنە نېمە گەپ چىقىشنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايتتى. ئۇ ئامالسىز كىشىلەر ئارىسىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىدىغاندەك تۇراتتى. «قارىغاندا ئۇنىڭمۇ ئالالمىغان دەردى بار ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ قېلىپ سەل پەسكويغا چۈشتى. قانچە ئويلىسىمۇ ئۇنى بىر يەردە كۆرگەندەك ئەمەس ئىدى. زەھەرلىك تىلدىن خۇددى بىلىدىغاندەك. ئۆزى يېقىندىن بېرى «باشقىلارمۇ ئۇنتۇپ كەتتى» دەپ ئويلاپ يۈرەتتى. قارىغاندا ئۇنتۇش تەس ئوخشايدۇ. مەيدىسى تاتىلىغاندەك ئېچىشىپ كەتتى. ئىككى قولىنى مەيدىسىگە ئېلىپ يۇرىكىنى تىندۇرۇۋېلىش ئۈچۈن كۆزىنى يۇمۇپ بىردەم تۇردى. ئۇ شۇتاپ ئۆزىنى چالما - كېسەك قىلىنىش ئالدىدا تۇرغاندەك ھېس قىلدى. كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپقا قاردى. ئۇ بىنانىڭ ئارقا تەرىپىگە بېرىشى كېرەك.

شۇ چاغدا، «كەڭچىلىك» قىلىنىپ قويۇپ بېرىلدى. لېكىن شۇندىن كېيىن ھېچ كىم ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى. ئۆزى ئۆلگەن بولسا باشقىلار قۇتۇلۇپ قالارمىدى؟ ھاۋامۇ دەل مۇشۇنداق تۇتۇق بولارمىدى؟ بايىقى ئادەم بىرنەچچە ئېغىز گەپ بىلەن ئۇنى كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ يالىڭاچلاپ كوچىغا تاشلىۋەتكەندەك ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى. ئايالىنىڭ تىلى ئالدىدا بۇ خىل يالىڭاچلىق ياخشى ئىدى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن چاچراپ چىققان تۈكۈرۈك ئۇنىڭ يۈزىنى ئېچىشتۇردى.

ئۇ شۇ دىشۋارچىلىقتا يول ياقىسىغا چىقىپ ئاۋايلاپ ماڭدى. لېكىن كۈننى توسۇۋالغان بىنانىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈشنى ئۇنتۇپ قالمىدى. بىر - بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن بىنالارنىڭ ئايىغى چىقاي دېمەيۋاتاتتى.

بىر كوچىدىن بىر توپ جامائەت چىقىپ قالدى. ئۇ «ھەببەللى» دەپ ئۇلارنىڭ ئارقىسىغا چۈشۈپ ماڭدى. ئۇلار ئۇنى مويسىپىت كىشى دەپ قالدىمۇ، يول بوشتىپ ئالدىغا ئېلىپ ماڭدى. ئەمدى ئۆزىنىڭ مەيلىچە ماڭالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. بىر قورۇ ئۇچراپ جامائەت شۇ يەرگە باشلاپ ماڭدى. قاتار قول قوشتۇرۇپ تۇرغان جامائەت بىلەن بىر - بىرلەپ كۆرۈشتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ئۆزىگە شۇبھى بىلەن قاراۋاتقاندەك بىلىندى. ئۇلار كۆرۈشكەندە ئادەمنىڭ قولىنى ھەر خىل ئاتاتتى. بىرى ئېگىزگە، بىرى پەسكە، بىرى يانغا. قارىغاندا ھەر يۇرت، ھەر يەرنىڭ ئادەملىرى بولسا كېرەك. كەيپىيات ئىنتايىن تۆۋەن ئىدى. باشلىغان ئۆيگە كىردى. دۇئاغا قول كۆتۈرگەندىن كېيىن جامائەت سالاملىشۋالدى. ھازىردار بىرەر ئادەم كۆرۈنمىدى. بىر تۈرۈپ قاتار تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ھازىردەك. يېنىدا ئولتۇرغانلار «خوش، تەقسىر» دەپ قالدى. ئۇ دەمالالمىغانلىقىنى بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي تۇرۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئۆزىنى خەتمىقۇرئان قىلىشقا تەكلىپ قىلىۋاتقانلىقىنى ئۇقۇپ بىردىن قارا تەر بېسىپ كەتتى. ئۆزى كىچىكىدە قارىيلىقتا ئوقۇغان، لېكىن شۇندىن كېيىن يەپ كەتتى. ئۇ ئەپلەپ بىرنەچچە ئۇششاق سۈرىنى ئوقۇدى. خىيالىغا لاتىنچە ئۆزى بىلىدىغان خىمىيە ئاتالغۇلىرى كېلىۋېلىپ كۆپ قېتىمالدى. ئۆزىنىڭ قېيىن - قىستاقتا ئېلىنغاندىمۇ مۇنداق قېتىمالمىغانلىقىنى ئويلىدى. ئالدىراپ ئاخىرىنى چۈشۈرۈپ دۇئاغا قول كۆتۈردى. بايا ئۆزىنى تۆرگە تەكلىپ قىلىپ چىقىرىپ قويغانلارنىڭ تىزىغا قويغان قوللىرى تۆگۈلۈپ كېتىپ باراتتى. يەر تېگىدىن گۈلىيىپ قاراۋاتاتتى. ئۇ سۈرە ئارىلىغىدا خېلى تۇرۇپ قالغانىدى. ياكى خاتا ئوقۇغاندۇ. جامائەت ئوپۇل - توپۇل پەگاغا چۈشۈپ ئالدىراش ئاياغلىرىنى كىيىپ چىقىپ كېتىشتى. ئۇ ئۈيۈشۈپ قالغان پۇتنى تەستە ئەيۋەشكە كەلتۈرۈپ پەگاغا قارىسا ئايىغى يوق. ئورنىغا بىر جۈپ كونا يىرتىق ئاياغ قاپتۇ. كىيىپ باقسا پۇتىغا پاتمىدى. ئەسلى ئىگىسىمۇ پۇتىغا پاتماي سوڭغا دەسسەپ كىيگەندەك تۇراتتى. ئۇ ئەپلەپ پۇتنىڭ ئۈچىغا ئىلىۋېلىپ تالاغا چىقتى. ئۇنى بىرىمۇ ئۇزىتىپ قويمىدى. ئارقىسىدىن نۇرغۇن كۆز ئالىيىپ قاراۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ياكى تونۇپ قالغاندىمۇ؟

تالاغا چىقىپ توپا يېغىۋاتقان ھاۋادىن چوڭقۇر بىر نەپەس ئالدى. ئاسمانغا قاردى. قۇياش يەنىلا كۆرۈنمەيۋاتاتتى. بىردىن پاۋرودى① ئېسىگە كېلىپ قالدى. «مېنىڭ قۇياشىم» نى نېمىشقا شۇنچە كۆچەپ ئېيتىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ قالدى. ۋاقىتنىڭ قايسى چاغ بولۇپ قالغانلىقىنى ئۇقالمىدى. ھاۋانىڭ سەتلىكى خۇددى قۇملۇقنىڭ قارا قۇيۇنى قۇملارنى ئاسمانغا ئۇچۇرۇپ چىقىپ پەسكە قۇيۇۋاتقاندەك. خۇددى بىر چىنە سۇغا بىر چىنە تۇز ئارىلاشتۇرغاندەك،

① پاۋرودى - ئىتالىيەدىكى يۇقىرى ئاۋازلىق ناخشىچى.

قانچىلىك ھاۋا بولسا شۇنچىلىك توپا - توزان بارەدە ئىدى. ئۇ ئوق ئاۋازىنىڭ مۇنداق ئېغىر ھاۋادا يىراقتا بارالمايدىغانلىقىنى ئويلىدى. ئارقىدىن بۇنىڭ يەنە نېمە ھاجىتى دېگەن يەرگە كەلدى.

ئاياغ پۇتىنى ئاغرىتىپ ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلۈپ قويدى. يول بويىدىكى ئېگىز بىنالار ھالقىغىلى بولماس ھەم يات كۆرۈنەتتى. بىر يەرگە كەلگەندە، قورسىغى ئاغرىپ تەرىتى قىستاپ ئالدىراپ قالدى. پۇتى بوغۇلغان ئادەمدەك قەدەملىرىنى ئاران - ئاران يۆتكەپ كېتىۋاناتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە ئۆز ئىشلىرىغا ئالدىراش كېتىۋاتقان كىشىلەر ئەزەلدىن تەرەت قىلمايدىغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. بىرەرسىدىن سوراي دەپ شۇنچە تەلمۈرسە بىرسىمۇ قاراپ قويمىدى. «بىزدەكلەرنىڭ نېمىشقا ئىناۋىتى يوق؟» ئەتراپقا ئالاق - جالاق قارايتتى. كەلگەن نىشانىنىمۇ يوقىتىپ قويدى. ئىشتانىغا چىقىرىۋېتىشكە ئازلا قالدى. تەلىيىگە بىر بىنانىڭ قىسلچىقى ئۇچراپ قالدى. قىسلچاقتا كىرىپ كەينىنى يول بويىغا قارىتىپ ئولتۇردى. تار يەردىن قورقۇش كېسىلىنىڭ بولۇشىغا قارىماي ھۇزۇرلىنىپ ئولتۇرۇپ كەتتى. مۇشۇنداق ناچار ھاۋا شارائىتى، بىر تار، قىسلچاقتا ھۇزۇرلىنىپ ئولتۇرغانلىقىغا ئۆزىمۇ ھەيران قالدى.

- ھەي قوپە! قانداق نومۇس قىلمايدىغان نېمە بۇ! ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن!

ئۇنىڭ قولىقىغا سەت بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. بىردەم بولسىمۇ جىم ئولتۇرۇۋالغوسى بار ئىدى. ئۇ ئادەم سۆزلەۋەردى. تەرەت تۇتگىگەندىن كېيىن بىر كىرىلىۋالاي دېۋىدى، ئورۇن بەك تار بولغاچ كىرىلىمىدى. كەينىگە ئۆرۈلۈپ قارىسا نەچچە بىكارچى تاماشا كۆرۈپ تۇرۇپتۇ. ئۇلارنىڭ ئالدىدا قىزىل يەڭ بەلگىسى تاقىغان ئاقۇاش، ئاق ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن بىر قېرى ئالىيىپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئايىغىنى قولىغا ئېلىۋالغاندى. ئۇ چىقىشتىن قورقۇپ تۇرۇپ قالدى. ئۇلار خودىدى ئۇيرىدىغاندەك ئەلپازدا تۇراتتى. بايىقى ھۇزۇرلۇق كەيپىياتىمۇ يوقاپ كەتتى. بەك ئوسال بولدى. يوشۇرۇنىدىغان يەرمۇ يوق ئىدى. ئاقۇاش ھەدەپ پوپوزا قىلىپ ۋارقىراۋاتاتتى. تەرىتى خودىدى ئۇنىڭ يارىسىدەك، ياق، قورقۇنچاق يۇرىكىدەك لىغىرلاپ تۇراتتى. قارىغانسېرى ئۇنىڭغا يوغىناۋېرىپ يوشۇرغۇسىز بولۇپ كېتىۋاتقاندەك بىلىندى. بىر قارىسا يۆگىشىۋالغان يىلاندەك تۇراتتى. ئۇ ئىتتىك بېشىدىن شىلەپىسىنى ئېلىپ گەندىسىگە يېپىپ قويدى.

- ھەي، ئاپلا ماۋۇ كىسپۇرۇچنى، ئىسىت شىلەپە! - دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئاقۇاش ۋە تاماشا كۆرۈۋاتقانلارنى ھەيدىۋەتتى.

- قارا، مايەرگە چىق، يېشىك خېلى چوڭ نېمىدەك قىلىسەن، كىچىك بالىدەك نېمە قىلغىنىڭ. ھەي، بىر ئوبدان شىلەپىنى... - دەپ سۆزلەپ كەتتى.

ئۇ قورقۇپ چىقالمىدى.

- ماڭا قارا، مەنمۇ مەست بولسام كۆزۈمگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەي ئۇدۇل كەلگەن يەرگە تەرەت قىلىۋېرىمەن. كىچىكى بولسا بەزىدە ئۆرە تۇرۇپمۇ قىلىۋېرىمەن... - دېدى. تەلەپپۇزى سەل يۇمشاپ قالغاندەك تۇراتتى. ئۇ بىر كۈن ئىچىدە ئاڭلىغان يۇمشاقراق گەپ شۇ بولدىمۇ يۇزىنى پەلتۇسىغا ئوراپ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى. قانچىلىك يىغلىدى، بىلمىدى. ئۇ ئاقۇاشنى خىجىل قىلىپ قويغاندەك تۇراتتى. يىغدىن توختاپ ياش - ماكىقلىرىنى سۈرتۈۋەتتى. باشقىلارنىڭ گەندىلىرىدىن ئاۋايلاپ ئاتلاپ ئۆتۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى.

- مەن سىزگە دېسەم، مەن ئارام ئېلىشقا چىققاندىن بېرى مۇشۇ ئەتراپقا نازارەتچىلىك، ياق جېسەكچىلىك قىلىۋاتىمەن. شۇڭا مەن پرىنسىپىتا چىڭ تۇرىدىغان ئادەم. جەرىمانە تۆلىمىسىڭىز بولمايدۇ. لېكىن بىر بوتۇلكا ھاراق ئېلىپ بەرسىڭىز ئۇنى ئۆزۈم تەرەت قىلغانغا چىقىرىۋېتىمەن، قانداق؟ - دېدى.

ئۇ قارىغاندا مەست بولسا كېرەك، تىنىقدىن گۈپۈلدەپ ھاراق پۇراپ تۇراتتى. ئۇ ئېگىز بوي ھەم ئېگىز قونجىلىق ئۆتۈك، گەلەپى شىم كىيىۋاپتۇ. خودىدى بىر قېرى كازاك ئوفىتسېرىنىڭ رولىنى ئېلىپ كوچىغا قېچىپ چىقىۋالغاندەك. ئۇ ئادەم يەنە باشقا گەپلەرنى قىلىپ ئالدىدا يول باشلاپ ماڭدى. بىر كۈن ئىچىدە بىرەر ئېغىز كۆڭلى سۇ ئىچكۈدەك گەپ ئاڭلاپ باقمىغانلىقىنى ئويلاپ قالدى. كونا ئاياغ گۆرۈگە ئېلىنغاندەك ئۇنىڭ قولتۇقىدا تۇراتتى. مېڭىپ بىر بىنانىڭ يەر ئاستى ئۆيىنى دۇكان قىلغان قاراڭغۇ بوتكىغا چۈشتى. چۈشۈپلا ئىچىدىن چىقىۋاتقان زەي ئارىلاش سېسىق پۇراقتىن شۇركىنىپ كەتتى. كىرىپ بۇلۇتلىرى

تىتىلىپ كەتكەن بىر كرېسلوغا كېلىپ ئولتۇردى. بىر تەرەپتە ئىككى ياش ئەرزان باھالىق ھاراق ئىچىۋاتاتتى. ئۇلار دېمىسىمۇ دۇكاندار بىر بوتۇلكا ھاراق ئېلىپ كەلدى.

– بىزنىڭ بۇ يەردە دېموكراتىيە بار. ھەركىم ئۆزىنىڭ زوقىغا لايىق قۇيۇپ ئىچىۋالىدۇ،– دەپ كوركىرىتىپ قۇيۇپ بىر ئىستاكان ئىچىۋالدى. ئاندىن تامغا بېشىنى يۆلەپ، كۆزىنى يۇمۇپ ھاراقنىڭ مەززىسىنى سۈرگەندەك جىم تۇردى. قورساقلىرىنى سىلاپ كەتتى. ئۇنىڭ ئايىغىنى شىرەگە قويۇپ قويدى. بىردەمدىن كېيىن:

– ھە، ئۇكام، ئەمدى ئىمانىمغا كېلىۋالدىم. دېگىنە، پېنسىيىگە چىقىۋالدىڭمۇ؟ راست، دەيدىغان گېپىڭ بولسا دە. دوست دېگەن شۇنداق بولىدۇ،– دېدى. ئىشتىنىنىڭ ئېغىز يىرتىق ئىكەن ئۇقماي ھاڭۇېقىپ قاراۋېرىپتۇ،– ھەي، نېمانداق قاراۋېرىسەن. مۇشۇ كەمدە گەلەپى شىم كىيىپ يۈرىدىغانلارمۇ يوق ھەم تىكىدىغانلارمۇ يوق. شۇڭا كىيىۋەردىم،– دېدى.

ئۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۆزىنىڭ قانداق رەزگى ھالغا كېلىپ قالغانلىقىنى ئويلىدى. بۇنىمۇ بىر ئۆزىدىكى غىلىجىلىقنىڭ تەسىرىدىن دەپ قارىدى. قارىغانىدىمۇ ھاڭۇېقىپ قاراۋەرگەن ئوخشايدۇ. ياندا ئولتۇرغان ئىككى ياش گەپ قىلىپ قالدى. دەققەت قىلسا: «ماۋۇ ئىككى قېرى ھېجىقىزنىڭ نېمە دەردىگە ھاراق ئىچىدىغاندۇ» دېگەندەك گەپلىرى قۇلىقىغا ئاڭلىنىپ قالدى. ئۇ ھاراق ئىچمىگەنلىكى ئېسىگە كېلىپ لىق بىر ئىستاكان قۇيۇپلا كۆتۈرۈۋەتتى. ئۆزى دوختۇر كۆرسەتمىسى بويىچە ئۆزۈن بولغان ھاراق ئىچىپ باقمىغىلى.

– ھەببەللى، ئەسلى ياش ۋاقتىدا مەندەك يىگىت ئىكەنسەن! ئىچە،– دېدى.

بۇنى ئاڭلاپ كۆڭلى بۇزۇلدى. بېشىنى چاتىرىقىغا ساڭگىلىتىپ ئېسىۋەتىپ يىغلاپ كەتتى. بوغۇق ئاۋازدا: «راست يىگىت ئىدىم» دەپ تېخىمۇ كۆڭلى بۇزۇلۇپ يىغلىدى. ئۇ كىشى: «بولدى قىل، سەۋرى قىل» دېگەندەك گەپلەرنى قىلىپ باقتى، بولمىدى. ئاخىرى ئۇنىڭغا ئېسىلىپ ئاقۋاشمۇ يىغلاپ كەتتى. ئۇ ئېسىۋەتىپ ھەم بىردەم كۆلۈپ تېلېفېپ كەتكەندەك يىغلايتتى. پات - پات بۇرنىنى تارتىپ قويىاتتى. «بىزمۇ يىگىت ئىدۇق» دەپ بوغۇق ئاۋازدا بىرنەچچە قېتىم تەكرارلىدى. دېگەنسېرى ئۇنىڭ كۆڭلى شۇنچە بۇزۇلدى. بىردەم «ئىسسىت، ئىسسىت» دەيتتى. بىردەم «خەپ» دەيتتى. ياندىكى ئىككىسى كۆلۈپ تېلىفېپ كېتىۋاتاتتى. دۇكاندار ھېچ ئىش بولمىغاندەك تۇكسىز يۇزىنى پۈرۈشتۇرۇپ ئولتۇراتتى. تاماكىنى ئۇزۇلدۇرمەي چېكىپ تۇراتتى.

بىر چاغدا قېرى ئاقۋاش ناھايىتى ھاردۇقى چىققاندەك «ئۇھ» دەپ كېرىلدى. خودىدى ئۇ بايا تەرەت قىلىپ بولۇپ كېرىلگەندەك.

– بولدى، ماڭا قارا ئۇكام، جەرىمانىمۇ ئالمايدىغان بولدۇم. ئەمدى ھاراقنىڭ پۇلىنىمۇ مەن تۆلىۋېتەي، ئەمدىغۇ كۆڭلۈڭ بۇزۇلمايدىغاندۇ؟ بولدى يىگىت، ئەمدى دوست بولۇپ قالدۇق،– دېدى.

ئۇ قۇياشنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى.

– راست، بۇرۇن ئۇزۇن يىل بولدى، مۇشۇنداق توپا ياغقان سەت ھاۋا بولغان بىر كۈنى بىرمۇنچە ئادەم ئېتىلغان. شۇ ئىش توغرۇلۇق بىرنەرسە بىلەمسىز؟– دەپ سوراپ قالدى.

– نېمە دەيدىغانسەن، كۆرگەن، مۇشۇ كۈنلەردە ئۇنى دەپ نېمە قىلىسەن. بولدى، ساڭا راستىنى دېسەم، سەن تۇنۇلۇپ قالغان قىسلىچاق بىر قاپقان. ئانچە - مۇنچە تۇنۇلۇپ قالغانلارغا ھاراق ئالدۇرۇپ ئىچمەن. ئەسلى ئېتىۋەتسەملا بولاتتى. ساڭا دېسەم قالپىقىڭنى مەن يۇيۇپلا كىيىۋالىمەن. بۇ چاغقىچە نەچچىسى ئېلىپ قاراپ بېقىپ تاشلاپ قويدى،– دېدى.

ئۇ نېمە دەپ سالغانلىقىنى ئويلىدى. قارىغاندا ئاقۋاش ئۇقمايدىغان ئوخشايدۇ دېگەن يەرگە كەلدى.

– بۇگۈن كۈن چىقارمۇ؟– دەپ يەنە سوراپ سالدى.

– ماڭا قارا، ساڭا كۈننىڭ نېمە لازىمى بولۇپ قالدى؟ قارا ماۋۇ ئۆتۈككە، بىر پاي ئوق تاپىنىغا تېگىپ تېشىۋېتەلمىگەن. شۇڭا ئايلاپ كېيىمەن. باشقا ئۆتۈك بولىدىغان بولسا... ئۇ چاغدا مەن ئات ئۈستىدە تۇرۇپ تۆيماي قاپتىمەن.

– ئالدىمىزدىكى بىنا كۈننى توسۇۋالغاندەك تۇرىدۇ. بايا شۇ بىنانىڭ ئارقىسىغا كېتىپ بارانتتىم.

– ئوغۇل بالا بولساڭ يۇلۇپ ئېلىۋەت. سەن قاپقانغا چۈشكەن. ئايىغىڭ مەندە گۆرۈدە. ئۇققانسەن. تېخى يىگىتمىش. قېچىپ كېتىشىڭ، خودىدى قاپقانغا چۈشكەن تۈلكە قىسلىغان پۇتىنى ئۆزى يەپ قېچىپ كەتكەندەك قېچىشىڭ كېرەك...

ئاقۋاش جېسەكچى بىردىنلا مەست

بولۇۋالدى. يوغان تۆكلۈك قولىدا شىرەنى بىر قويدى. شىرە پەنەركە بولغاچ ھاراق قاچقىپ كېتىپ ئۇنىڭ پۇتىغا چۈشۈپ چېقىلىپ كەتتى. تىلى سەمرىپ گېپىنىمۇ راۋان قىلالمىدى. قوپۇپ ئاران مېڭىپ چىقىپ كەتتى. دۇكاندار ېشىنى بۇراپ قاراپمۇ قويمىدى. ھاراقنىڭ سېسىق پۇرىقى بوتكا ئىچىنى چاڭ چىقىرىۋەتتى. ھاراقنا ئوت قويۇپ كۆيدۈرۈۋېتەي دەپ يەنە يالتىيىپ قالدى.

شۇ چاغ بۇنىڭدىنمۇ سەت توپا ياغقان ھاۋا بولغان بولغىيمىدى؟ شۇ چاغ بىرى نەق مەيداننى كۆرۈپتىكەن. تېخى يېقىندا سۆزلەپ بەردى. پاكار بىرى كۆپ قېتىملىپ كېتىپتۇ. ئۆزىنىڭ قېنىدا تېپىچەكلەپ كۆپ ئېغىناپتۇ. تاپىنى بىلەن يەرنى تولا تىرەجەپ يەرنى تېپىپ ئايىغى يىرتىلىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ دېيىشچە، ئوقنىڭ ئۆچىنى ئىكەك بىلەن تۆز قىلىۋەتكەچكە شۇنداق بولغانىكەن. شۇنچە قاقاس جاڭگالدا بىر دەمدە نۇرغۇن چۈشىلەر پەيدا بولۇپتۇ. ئۇنىڭ ئېتىنى كۆپ ئويلاپ تاپالمىغانىدى. ھازىر ئويلاپمۇ تاپالمىدى. ئېگىز بوي بىرى تولا لەپەكلەپ يېقىلماپتۇ. ئاققان قان چوڭ كەلگەن ئۆتۈكىگە توشۇپ، ئۆتۈكىنىڭ قونجىسىنى بويلاپ يەرگە ئاققاندىن كېيىن تېيىلىپ يېقىلىپتۇ. يېقىلغاندىن كېيىن ئۇ ئېگىز يىگىت كېيىپ بولۇپ يەرگە ئۇزارتىپ يېيىپ قويغان كىيىمدەك نېپىزلەپ كېتىپتۇ.

ئۇ، يەردىكى سېسىق پۇراپ تۇرغان ھاراقنا قاراپ شۇلارنى ئويلىدى. بىر سىلكىنىپ كەتتى. دۇكاندار بۇ يەردە ھېچ ئىش بولمىغانلىقىنىڭ گۇۋاھچىسىدەك ئۇنسىز تاماكىسىنى چېكىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ:

- خوجايىن مەن پۇلنى تۆلەۋېتەي، بىرنەرسە تېپىپ بەرسىڭىز ئادالىۋەتسەمۇ بولىدۇ، - دېدى. دۇكاندار قارىغان بىلەن قارىمىغانىنىڭ ئارىلىقىدا ئۇنىڭغا بىر نەزەر سالدى. ئۇنىڭ قارىشىدىن شۇركىنىپ كەتتى. نەزەرىگە ئاجايىپ بىر مەنىستەمسلىك يوشۇرۇنۇپ تۇراتتى.

- ئۇ كىشى ئۆزى تۆلەيدۇ. ئۇنىڭ ماڭا گۆرۈگە قويغان بىر كونا قىلىچى بار. سەن يولۇڭغا مېڭىۋەرسەڭ بولىدۇ، - دەپ ئۆز خىيالىغا چۈشۈپ كەتتى. ئۇ قىزىقىپ:

- ماڭا قاراڭ، ئۇنىڭ نەچچە پۇلى قەرز بولسا مەن بېرەي، قىلىچىنى ماڭا بەرسىڭىز. مەن ئۇ كىشىگە قايتۇرۇپ بەرسەم، - دەپ ئىلتىماس قىلدى. خوجايىن قاشسىز قاپقىنى مىتىلدىتىپ كەتتىر ئاستىدىن سوكنو رەختكە ئورالغان ئۆزۈن بىرنەرسىنى ئالدى ۋە:

- خالىغىنىڭىزنى قىلىڭ! يۈز يۈەن، - دەپ ئۇنىڭ ئالدىغا زەردە بىلەن قويدى. يۈمشاق نەرسە بىلەن ئوراقلىق بولغاچ ئاۋازى چىقمىدى. ئۇ ئاۋايلاپ قولىغا ئېلىپ چىگىلگەن يەرلىرىنى يەشتى. ئۇچ يەردىن چىگىكلىك ئىكەن. سوكنو رەخت ئىچىدە يەنە بىر قەۋەت مەخمەل بار ئىكەن. لېكىن ئۇنى قايتا چەگمەپتۇ. «بۇ قېرى راستتىن ئاسراپتىكەن» دېگەن خىيال بىلەن مەخمەل رەختىنى ئاچتى. تۆپتۈز، ئۇزۇن چەۋەندازلار قىلىچى ئىكەن. قولىغا ئېلىپ كۆتۈرۈشىگە بوتكا ئىچى «ۋال - ۋۇل» قىلىپ چاقناپ كەتتى. دۇكاندار بۇرۇن ئېچىپ قاراپ باقمىغانمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. قىلىچنىڭ نۇرى ئۆزىنىڭ كۆزىگە چۈشۈشى بىلەن ئوتلۇق بىر ئېقىم كۆزىدىن كىرىپ پۈتۈن بەدىنىنى لەرزىگە سېلىۋەتتى. ئۇنىڭغا كېسەللىكتىن بولغان روھسىزلىق، سۇلغۇنلۇق بىردىنلا يوقاپ كەتكەندەك بىلىندى.

- ياخشى قىلىچ ئىكەن، - دەپ جايىغا ئولتۇردى دۇكاندار.

ئۇنىڭ قېنى قىزىپ كېتىۋاتاتتى. تۇيۇقسىز بىر ئىستەك بىلەن بېشىدىن كۆتۈرۈپ بىر پىرقىرىتىپ قويدى. دۇكاندار چۆچۈپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى. بايىقى مەنىستەمسلىك بىردىن يوقاپ، ئۇركۈپ كەتكەن كۆچۈكتەك كۆزلىرى پىلدىرلاپ قالدى. بولمىسا ئۇنىڭ شۇ نەزەرى ئۇنىڭ يۇرىكىنى خېلى تىلغىغان بولاتتى. ئۇ ھاراقنىڭ تەسىرىدىنمۇ بىردىن غالىبلاردەك ھېسسىياتقا كېلىپ قالدى. پۇلنى ئالدىغا قويۇپ يەنە ئازراق قوشۇپ بېرىپ يۇقىرى ئۆرلەپ چېقىپ كەتتى. ئۇنى قايتىدىن پۇختىلاپ تىكۈۋالغاندى.

تالادا ئاللىبۇرۇن قاراڭغۇ چۈشۈپ بولغاندى. دېمەك كۈن ئولتۇرۇپ بولغان. ئۇ قاتتىق ئەپسۇسلاندى. يول چىراغلىرى كوچىلارنى يورۇتۇۋەتكەندى. كوچىلار شۇنچە ئاۋات، ئېلان چىراغلىرى كۆزنى قاماشتۇراتتى. ھاۋا بەك توپا بولغاچ چىراغلارمۇ ئۆز ئەتراپىنى ئاران يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇلار دەل مۇشۇنداق كۈنى ئۆلۈكلەرنى تۇغقانلىرىغا بەرگىلى ئۇنمايدىغان دالىدا بىر كېچە ساقلاپتۇ. ياۋا ئىتلارمۇ يېقىن كېلەلمەي تاڭ ئاتقاندا تارقاپتۇ.

ئۇ: «ئۇلار ئۇچۇن بولسىمۇ قۇياشنى بىر كۆرۈۋالالمىدىم» دەپ ئويلىدى. لېكىن بىردىن «راست، بايا قىلىچ شولىسىدىن قۇياش نۇرىنى كۆردۇمغۇ؟» دەپ ۋارقىرىدى.

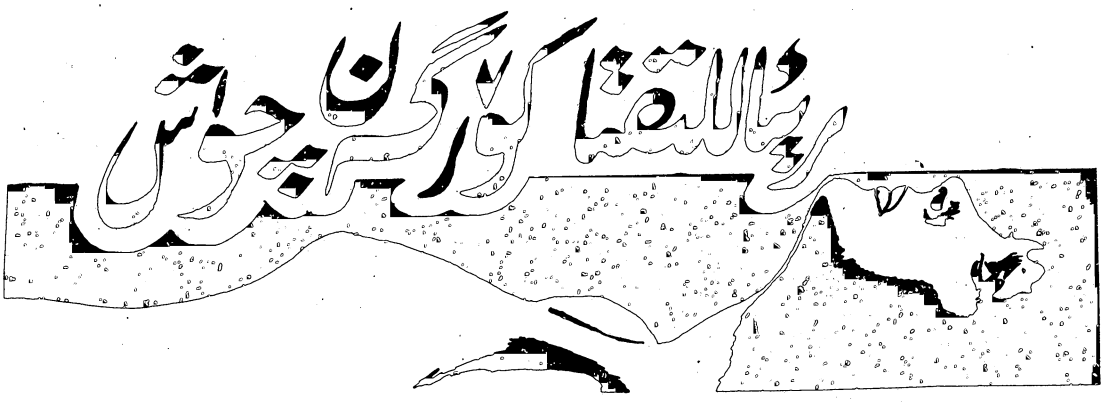

(ھېكايە)

ئابدۇقادىر ھەمدۇللا

1

چېچىلىڭ تال - تال بولغۇچە،
قېشىڭ قارا بولسىچۇ.
خەقنىڭ يارى بولغۇچە،
مېنىڭ يارىم بولساڭچۇ.

ئايجامال غۇنچە بوي، كېلىشكەن قىز ئىدى. شېشىدەك سۈزۈك بويلىرىدىن ئىپارەدەك خۇشپۇراقلار تارىلىپلا تۇراتتى...

ئۇ قانداقلا بىر كىيىم كىيسە شۇنداق يارىشاتتىكى، بىر تال قىزىل گۈل ھۆپپىدە ئېچىلىپ ئاستا كۆچۈۋاتقاندەك يولدا ئۇچرىغانلا يىگىتلەر ئۇنىڭغا خېلى ئۇزاق كۆز تاشلىماي قالمايتتى. بۇگۈنمۇ شۇنداق بولدى. بازار كۈنى بولغاچقا، بۇ كىچىككىنە ناھىيە بازىرى راسا قىزىغان. ئايجامال سودىلىق ئۈچۈن بازارغا چىققانىدى. ئۈچىسىغا توق قىزىل رەڭدىكى گىرىپتىن كالتە يەڭ كۆڭلەك كىيگەن ئايجامال ئاپئاق پەيدەك يۈمران بىلەكلىرىنى تەكشى سىلىپ ماڭماقتا. كۆڭلىكىنى سەل كۆتۈرۈپ تۇرغان بىر جۈپ چىرايلىق كۆكسى قەدەملىرىگە ماسلىشىپ دەم - دەملەردە سىھىرلىك تەۋرەنمەكتە. چوڭ گۈزەدە ئالتە - يەتتە يىگىت رىشاتكىغا يۆلىنىپ تاماكىلىرىنى چېكىشكەچ پاراڭ بىلەن تۇرغاندا، ئايجامال ئاسماندىن چۈشكەندەك يەڭگىل قەدەملەر بىلەن ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى. يىگىتلەر ھاڭۋاققىنىچە تۇرۇپلا قېلىشتى.

- پاھ! بىر پارچە ئونقۇ ئۆزى، مۇشۇنداق چىرايلىق خوتۇن ئالالىسا جەننەتكە كىرىپ نېمە ئىش قىلىدۇ ئادەم دېگەن؟ چېك، چېك، چېك...-

شاپ بۇرۇت قويغان بىر يىگىت بۇرۇتىنى سىلاپ تۇرۇپ تامىقىنى چاكىلداتتى. باشقا يىگىتلەرمۇ كۆڭلىدىكىنى يوشۇرۇپ ئولتۇرۇشمىدى.

- ئىسىت، ئىسىت، كاساپەتنىڭ قىزى، كىمگىمۇ نېسىپ بولارسەن - ھە؟!...

- ھوي - ھوي ھاشىم، گۈلدەك خوتۇنۇڭلا تۇرۇپ بىزدەك بويتاق بالىلارنىڭ رىزقىغا كۆزۈڭلىنى قىزارتماڭلا ئەمدى. بىزمۇ ياشايلى...-

يىگىتلەر پاراققىدە كۈلۈشتى.

- ماۋۇ ئاداشنىڭ گېپىنى، ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يېمەكلا تولا. كىمنىڭ رىزقى كىمگە چۈشكەن بولسا شۇنىڭ ئۇ تۇمۇچۇق...

ئايجامال ئۇلارنىڭ ئالدىدا قانداق پەيدا بولغان بولسا يەنە شۇنداق رەۋىشتە غايىب بولدى. يىگىتلەر ئۇنىڭ كەينىدىن بويۇنداپ كۆزلىرىدىن بىر خىل قىيالماسلىق ۋە ھاياجان ئوتلىرى ياندۇرغىنىچە قاراپ قېلىشتى.

2

تاغدىن كەلدى ئاق بېلىق،
سۈدىن چىقتى ئاق بېلىق.
نەدىن كەلدى بۇ لايىق،
ھەيران قالسۇن خالايىق.

ئايجامال ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئاتا - ئانىسى ئۇنى ئوقۇشتىن

توختىتىۋالدى. ئايجامال بىرنەچچە يىلدەك ئۆي ئىشلىرى بىلەن بولدى. ئون يەتتە ياشقا كىرگەن يىلى ئۇنىڭغا ئەلچىلەر ئۇزۇلمەي كېلىشكە باشلىدى. ئەمما ئاتا - ئانىسى ئەلچىلەرنى «قىزىمىز تېخى كىچىك، كېيىنچە بىرگەپ بولار» دېگەندەك ئۆزرە سۆزلىرى بىلەن قايتۇردى. ئايجامالنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۆزىنىڭ تۇغقانلىرى بىلەن قۇدىلىشىشنى ئويلايتتى.

ئايجامالنىڭ ئۆيى شەھەرگە يېقىن يېزىدىكى تۇگمەنبويى مەھەللىسىدە ئىدى. بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئىشك ئالدىدا بىر جىپ ماشىنا توختىدى - دە، سالاپەتلىك ئىككى مويسېپەت بىلەن يوغان داستىخان كۆتۈرگەن ئەللىك ياشلاردىكى بىر ئايال ماشىنىدىن چۈشتى... ئايجامالنىڭ ئاتا - ئانىلىرى بۇگۈن بۇ مېھمانلارنىڭ ئالدىدا پايپېتەك بولۇپ كېتىشتى. ئالسىلا، باقسىلا دېگەندەك تەكەللۇپلار بىلەن داستىخاننى تولۇك يېمەش، مەززىلەر تولدۇرۇۋەتتى. ساھىبخان مېھمانلارنىڭ كېلىشىدىن بۇرۇن خەۋەر تاپقاچقا داستىخان ناھايىتى مول بولدى.

بىر ۋاقىتتىن كېيىن ساقلىغا ئاندا - ساندا ئاق كىرگەن سالاپەتلىك بىر ئادەم ئاردىدىكى سۇكۇتنى بۇزۇپ گەپ باشلىدى.

- ساۋۇت ئاخۇن، بىز تۇرسۇن قارىمنىڭ ئوغلى مەنسۇر ئاخۇنغا قىزلىرى ئايجامالنى سوراپ كېلىۋىدۇق. مەنسۇرئاخۇن قولى گۈل، ئۆزى ياۋاش خۇدانىڭ مۆمىنى دېگۈدەك ئوبدان بالا بولدى. ئاللا تائالا نېسىپ قىلغان بولسا نىكاھ غايىب، قېنى ھەرقايسىلىرى نېمە دەيلىكىن؟- ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى قىرائەت قىلىۋاتقاندەك ئاجايىپ يېقىملىق ۋەزمىن بىر ئاھاڭدا دېيىلدىكى، ئايجامالنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ كۆڭۈللىرى شامدەك ئېرىپ، چىرايلىرى گۈلدەك ئېچىلىپ كەتتى.

- بىز رازى ھاجىم... ئۆزلىرى بۇنى لايىق تاپقان بولسىلا دېگەنلىرىدەك بولسۇن... - دېدى ساھىبخانلار ئېگىلىپ تۇرۇپ تىترەڭگۈ ئاۋازدا. ھاجىمنىڭ چىزايىغا كۈلكە يۈگۈردى ۋە مۇڭلۇق ئاۋازدا قىرائەت باشلىدى.

3

مەن كىچىك، نادان چېغىمدا،
خوتۇن دەپلا ئاپتىمەن.
چوڭ بولۇپ ئەقلىمگە كەلسەم،
بىر بالاغا قاپتىمەن.

ھەش - پەش دېگۈچە ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئايجامال بىلەن مەنسۇر توي قىلىپ بىر ياستۇققا باش قويغاندىن كېيىن بالىلىق بولدى. مانا بالىلارنىڭ چوڭى گۈلشەن ئالتە ياشقا، ئوغلى نۇرشات تۆت ياشقا كىردى. پۈتۈن ئائىلىنىڭ خۇشاللىقى مۇشۇ ئىككى بالا بىلەن ئىدى. مەنسۇر ئۇستام سەھەردىلا رېمونتخانىسىغا كېتەتتى. ئايجامال بالىلارغا قارىغاچ ئۆي ئىشلىرى بىلەن بولاتتى. ئىچى پۈشسىلا پۇلنىڭ كۆزىگە قاراپ ئولتۇرماي رەخت سېتىۋېلىپ ئۆزىگە ئەڭ يېڭى پاسوندىكى كىيىملەرنى تىككۈزەتتى. كېيىم پۈتكەن كۈننىڭ ئەتىسىلا گۈلدەك ياسىنىپ بازار چۆرگىلەيتتى. تازا تولۇپ ۋايىغا يەتكەن ئايجامال ئۆزىگە ھەۋەس بىلەن قاراۋاتقان كۆزلەرنى كۆرۈپ ھۇزۇرلىناتتى، ئىچ - ئىچىدىن خۇش بولاتتى. دېمىسىمۇ ھېچكىم ئايجامالنى ئىككى بالىغا ئانا بولغان جۈۋان دېمەيتتى. ئۇ ئۆزىنى ھامان تېتىك، روھلۇق تۇتقاچقىمىكىن، نازلىق تەبەسسۇمى يېغىپ تۇرغان ھۆسن - جامالى يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىگە ئوت يېقىپ يوشۇرۇن تۈيغۇلىرىنى ئويغىتاتتى... ئۇنىڭ ئەكسىچە ئەتىدىن كەچكىچە رېمونتخاندا ماشىنا، تراكتور، موتسىكلىتلارنى رېمونت قىلىش، كەپشەرلەش دېگەندەك ئىشلارنىڭ ھەلەكچىلىكىدە تىنىم تاپمايدىغان مەنسۇر ئۇستام ھامان ئالدىراش ئىدى...

مەنسۇر ئۇستام كەمسۆز، بىرەر ئىشقا ئاسان چېچىلمايدىغان، ئوشۇق - تۆشۈك گەپ سۆزلەرگە پەقەت مىيىقىدا كۈلۈپلا قويىدىغان ئاق كۆڭۈل، تۈز، ئېغىر - بېسىق يىگىت ئىدى. مەنسۇر ئۇستامنىڭ رېمونتچىلىق دۇكىنى ئېچىلىش بىلەن دۇكان ئالدى بىر بازارغا ئايلىنىاتتى. ماشىنا، موتسىكلىت، ئېشەك ھارۋىسى دېگەنلەر تولۇپ كېتەتتى. خېرىدارلارنىڭ بەزىلىرى «ۋاي مەنسۇر ئۇستام، ماشىنامنىڭ توك يولىنى كۆرۈپ باقسىڭىز» دېسە، يەنە بەزىلىرى «ۋاي ئۇستام، موتسىكلىتىمنىڭ ماي يولىنى ئوڭشاپ بەرسىڭىز»... دېيىشىپ مەنسۇر ئۇستامنى ئالدىرىتىۋېتەتتى.

مەنسۇر ئۇستام شۇنداق ئالدىراش ئىشلەۋاتقاندا توزدەك ياسىنىۋالغان ئايجامال چوڭلۇق غىزانى كۆتۈرۈپ مەنسۇر ئۇستامنىڭ يېنىدا

سايىدەك پەيدا بولاتتى - دە:

- بولدى! . . . ئىشنى توختاتماپ تامىقىڭىزنى ئىسسىقىدا يەۋېلىڭ، - دەيتتى يېقىملىق ئاۋازدا.

- ھە، كەلدىڭىزما؟ مانا ھازىر، - دەپلا كۇلۇپ قويۇپ تاماقنى ئولتۇراتتى مەنسۇر ئۇستام. مۇشۇنداق چاغلاردا مەنسۇر ئۇستامنىڭ ھارغىنلىقى نەگىدۇر يوقاپ، پەيدەك يېنىك بولۇپ قالاتتى. ئاخشىمى ئىشتىن يېنىپ كەلگەن مەنسۇر ئۇستام شۇ كۇنى تاپقان پۇللىرىنىڭ ھەممىسىنى ئايجامالنىڭ ئالدىغا قويۇپ:

- بۇگۇن مۇشۇنچىلىك تاپاۋەت بوپتۇ، مانا خەجلىسىڭىزمۇ، بانكىغا قويسىڭىزمۇ ئىختىيار. . . - دەيتتى خۇشال ھالدا.

- ئۆزىڭىزدە تۇرسۇن. . .

- بولدى، ئۆي دېگەننى ئايال كىشى تۇتىدۇ، يەنىلا سىزدە تۇرسۇن، - دېگىنىچە ئايالىنىڭ قولىغا تۇنۇقۇزۇپ قويىاتتى مەنسۇر ئۇستام.

- بوپتۇ ئەمىسە، مەن ئىلىپ قويايى، - دېگىنىچە ئىللىق كۇلۇمسىرەيتتى ئايجامال.

كۇنلەر ئەنە شۇنداق بىر خىل رەۋىشتە ئوتەمكتە. ئايجامالنىڭ قولىغا كىرگەن پۇللار ئۇينىڭ ئۇششاق - چۇششەك ئىشلىرىغا سەرپ قىلىنغاندىن سىرت، كۆپرەكى ئۇنىڭ ياسىنىشىغا سۇدەك خەجلىنەتتى. . .

شەنبە - يەكشەنبىلەردىكى توي - تۆكۇن، مەرىكىلەر، نەزىر - چىراغلارنىڭ باغاقلىرىمۇ ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇراتتى. بۇنداق سورۇنلارغا ئايجامال چىرايلىق ياسىنىپ ئۆزىلا قاتنىشاتتى. مەنسۇر ئۇستام بارمىسا بولمايدىغان سورۇنلارغىلا ئاندىن باراتتى. چۇنكى ئۇ تاماكا چەكمەيتتى، ھاراق ئىچمەيتتى، يا بىرەر ئېغىز قىزىق پاراڭ سېلىپ سورۇندىكى ئۇلپەتلەرنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىشنى بىلمەيتتى.

شەنبە كۇنى ئايجامال يەنە بىر خەتنە توي باغىقىنى تاپشۇرۇۋالدى. ئۇ ئەمدىلا ئىشتىن قايتىپ كەلگەن مەنسۇر ئۇستامغا:

- خەتنە تويىنىڭ باغىقى كېلىپ قالدى. سىز بارامسىز؟ . . . - دېدى ئېرىگە كۇلۇمسىرەپ تۇرۇپ.

- بەك ھېرىپ كەتتىم. . . مەن بالىلارغا قاراپ قالاي، سىزلا بېرىپ كەلسىڭىز. . . - دېدى مەنسۇر ئۇستام ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاۋېتىپ.

ئايجامال ئېرىگە قاراپ قويۇپ ئىچكىرىكى ئۆيدە ياسىنىشقا تۇتۇندى.

4

گۇل يارىم، گۇلۇم يارىم،
گۇلنىڭ قېشىدا كىم بار؟
ئۆز يارىنى تاشلاپ،
خەقنىڭ قېشىدا نېم بار؟

ئايجامال ئاجايىپ مەپتۇنكار جىلۋە بىلەن مەرىكە زالىغا كىرىپ كەلدى. قۇلاقلىرىغا ئاسقان ئالتۇن ھالقىسى، تېگى - تېگىدىن سۇزۇك بويىنىدىكى ئالتۇن زەنجىرى، ئاپئاق بىلەك ۋە بارماقلىرىغا سالغان ئالتۇن بىلەيزۈك، ئۇزۇكلىرى كۆزنىڭ يېغىنى يەيتتى.

ساھىبخان ئايجامالنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن قارشى ئېلىپ، بوش ئورۇنغا باشلىغىچە ئولتۇرغان ئەر - ئايال مېھمانلارنىڭ باشلىرى ئىختىيارسىز ئايجامال تەرەپكە بۇرۇلدى.

مېھمانلار غىزالىنىپ بولدى. ئوتتۇرىدىكى ئۇستەللەر يىغىشتۇرۇلۇپ كەچكى بەزمە باشلاندى. سازەندىلەر سازلىرىنى تەڭشەپ شوخ ئۇسسۇل پەدىسىنى باشلىۋەتتى. . .

كۆككىنە كەپتەر ئەمەسمەن،
كۇندە - كۇندە كەلگىلى.
ئايدا، يىلدا بىر كېلۇرمەن،
ئاي يۇزۇڭنى كۆرگىلى.
. . . . .
ئاياربەي. . . ئاياربەي. . .

ساھىبخان ئۇسسۇل ئوينىغاچ ئايجامالنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، ئېگىلىپ تەزىم قىلدى:

- تۇرۇڭ ئايجامال! . . . بىر ئويناپ بېرىڭ! . . . ئايجامالمۇ خېلىدىن بېرى شۇ تەكلىپنىلا كۇتۇپ تۇرغانىدەك لىككىدە ئورنىدىن تۇردى - دە، چىرايلىق بىلەكلىرىنى سوزۇپ يىلانىدەك تولغىنىپ ئولتۇرغانلارنى ئۆزىگە قايتىدىن جەلپ قىلدى. ئەرلەرنىڭ كۆزلىرى ئايجامالغا تىكىلىپ ئوت چاقنايتتى.

ئۇسسۇل ئاخىرلىشىپ تانسا مۇزىكىسى باشلىنىش بىلەن تەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا كىيگەن كېلىشكەن بىر يىگىت ئايجامالنى تانسىغا تارتتى. يىگىت ئايجامال بىلەن كەينى - كەينىدىن تۆت مەيدان تانسا ئويناۋېتىپ ئايجامالنىڭ چىرايىدىن زادىلا كۆز ئۇزمەيتتى. بىر چاغدا ئايجامال يىگىتكە لەپپىدە قاراپ قويدى. يىگىت خۇددى شۇنى كۇتۇپ تۇرغانىدەك ئېغىز ئاچتى:

- ئايجامال، مەن سىز بىلەن ئۇچرىشىدىغان مۇشۇنداق بىر كۈننىڭ كېلىشىنى قانچىلىك تەقەززالىق بىلەن كۈتكەنلىكىمنى بىلەمسىز؟!...
بۇگۈن سىز بىلەن ئۇچرىشىپ، خۇشاللىقىمنى ئىچىمگە سىغدۇرالمايۋاتىمەن.- ئايجامالنىڭ كۆزلىرى يىگىتنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشتى، يۈزى ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى.

- مەن ئەرلىك ئايال، كەلسە - كەلمەس خىيالىلاردا بولماڭ،- دېدى - دە، يەرگە قارىۋالدى.

- مەن ھەممىنى بىلىمەن... تەلىپىمنى رەت قىلمىسىڭىز، ئايجامال، مېنىڭ سىزگە دەيدىغان مۇھىم گېپىم بار ئىدى، ھېلى سىزنى ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قويغاچ دەۋالسام...- دەپ ئۆتۈندى يىگىت. ئايجامال لام - جىم دېمىدى. مۇزىكىمۇ ئاخىرلاشتى...

كەچ كىرىپ قالغان چاغ، ئايجامال ھېلىقى يىگىت بىلەن ياندىشىپ كەلمەكتە. ئۇلار دەسلىپىدە بىر - بىرىدىن يېتىرقاپ قېلىشتى، لېكىن يىگىتنىڭ ئايجامالغا ئېيتقان ھەسرەتلىك سۆزلىرى، ئىلتىجالىرى ئۇنىڭ قەلبىدىكى مۇزنى ئاستا - ئاستا ئېرىتىشكە باشلىدى.

- ماڭا مۇنداق گەپلەرنى قىلماڭ، مەن دېگەن ئۆي - ئوچاقلىق بولۇپ قالغان ئايال، بۇ نىيىتىڭىزدىن يېنىڭ!... سىزگە تېرناقتا توختىغۇدەك نى - نى چىرايلىق قىزلار چىقىدۇ، شۇلار بىلەن توي قىلىڭ!... مۇمكىن بولمايدىغان ئىشقا مېنى مەجبۇرلىماڭ!...- ئايجامال ئۆتۈنۈش ئاھاڭىدا پەس ئاۋازدا شۇ سۆزلەرنى قىلدى. يىگىت تاقەتسىزلىنىپ ئالدىغا ئۆتۈپ ئۇنىڭ مۇرىسىنى تۇتتى.

- ئۇنداق دېمەڭ ئايجامال، مەن سىزنى...

- مېنى قويۇپ بېرىڭ!...

يىگىت ئايجامالنى شۇنداق قاماللاپ تۇتتىكى، ئايجامال قىمىرلىيالمىدى. ئۇنىڭ ئوتلۇق لەۋلىرى ئايجامالنىڭ لەۋلىرىگە تەگكەندە ئايجامالنىڭ تەنلىرى كۆز ياپىرىقىدەك تىترەپ كەتتى. ئۇ يىگىتكە قارشىلىق قىلماقچى بولدى - يۇ، ئەمما تەنلىرى بوشىشىپ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا يول چېتىدىكى دەرەخلىككە كىرىپ كەتتى...

5

ئاسماننى يىراق دەيدۇ،
يۇلتۇزنى چىراغ دەيدۇ.
تۇنجى تاللاپ سۆيگۈنۈڭ،
مەڭگۈلۈك يىراق دەيدۇ.

ئايجامال ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ تاتلىققىنە ئۇخلاۋاتقان قىزى بىلەن ئوغلىغا بىردەم تىكىلىپ قارىغاندىن كېيىن، بىر كۈنلۈك ئىغىر جىسمانىي ئەمگەكتىن چارچىغان، قاتتىق خورەك بىلەن خېمىرىدەك ئۇخلاۋاتقان ئېرىگە ئىپادىلىگىلى بولمايدىغان بىر خىل ھېسسىياتتا قاراپ قويدى - دە، خېلىغىچە كاڭنىڭ لېۋىدە ئولتۇرۇپ چوڭقۇر خىيالغا پاتتى. بايا تۇن يۇز بېرىپ ئۆتكەن ئىشلار... يىگىتنىڭ يالقۇنلۇق ھېسسىياتى بىلەن كۈچلۈك سېھىرلىك قوللارنىڭ ئىسكەنجىسىدە قۇچاقلاپ سۆيۈشلەر... ئايجامالنىڭ يوشۇرۇن، ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان مۇھەببەتنىڭ شامىغا ئوت يېقىپ قەلبىنى ۋاللىدە يورىتىۋەتتى... ئۇنىڭ يۇرىكى ھازىرمۇ ئۆزى ئاڭلىغۇدەك دەرىجىدە شىددەت بىلەن سوقماقتا. توي قىلغان شۇنچە يىللاردىن بۇيان ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى بۇنداق يوشۇرۇن ھېسسىياتنى زادىلا سېزىپ باقمىغان. بۇگۈن ئۇنىڭ ھاياتىدا تۇنجى قېتىم كۈتۈلمىگەن بۇ ھادىسە غەلىتىلا بىر ئىشتەك تۇيۇلسا، يەنە بىر تەرەپتىن قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى، كىشىلىك ھاياتىنىڭ بىلىپ بولمايدىغان مۇڭلۇق تارىخىغا زەخمەك ئۇرۇپ، قەلبىدىكى سىرلىق دۇنيانى ئويغىتىپ، ھاياجان ئىچىدە تىپىتىنچ ئۇيقۇدا ياتقان تەنلىرىنى قاتتىق لەرزىگە سالدى...

ئايجامال ئەنە شۇنداق خىياللار بىلەن ئولتۇرغاندا ئۇيقۇدا ياتقان ئوغلىنىڭ چۈشەكەپ، چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى دەپ جۆيلۈشلىرىدىن خىيال يىپلىرى ئۈزۈلۈپ قالدى.

ئايجامال ئۇھ تارتىپ قويۇپ، ئېرىنىڭ يېنىغا سىلىنغان ئورۇنغا كېلىپ يېرىم يېشىنىپ يېتىپ قالدى. ئەمما ئۇنىڭ ئۇيقۇسى ئاللىبۇرۇن قاچقان، بىر خىل رەۋىشتە توختىماي خورەك تارتىۋاتقان، ئاچچىق تەر بىلەن قاڭسىق ماي پۇرىقى بىرلىشىپ بىر خىل ئەجەش يېرگىنىشلىك ھىد ئىچىدە ياتقان ئېرىگە قاراپ سەسكەندى - دە، ئۆرۈلۈپ تەتۈر قاراپ يېتىۋالدى...

ئايجامال توي قىلغاندىن تارتىپ، ئىككى بالىغا ئانا بولغان بۇگۈنگە قەدەر تۇرمۇشىدا نە خۇشاللىق، نە خاپىلىقمۇ بولمىغان ئىلمان ئۆتكەن ھاياتىنى ئەسلەشكە باشلىدى...

مەنسۇر ئۇستامنىڭ مىجەزى ئەنە شۇنداق ئىغىر، ئۇ ئائىلىسىدە دەم ئالغان كۈنلىرى ئايجامالنى كەينىگە سېلىپ، بالىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ كوچىلارغىمۇ، باغچىلارغىمۇ چىقمايدۇ. ئايجامالنىڭ كۆڭلىگە يارىشا چىرايلىق سۆزلەرنى قىلىپ كۆڭۈل ئاۋۇندۇرۇشنىمۇ،

بالىلارنى ئەركىلىتىپ ئوينىتىشنىمۇ بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ قولىدىكى گۈلدەك ھۇنىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا شۇنداق جانسىز، نە ھېسسىيات، خۇشاللىق، خاپىلىقنى بىلگىلى بولمايدىغان چۈشىنىكسىز ئۆزگىچە خاراكتېر. ئۆيدىمۇ، سىرتتىمۇ ئوخشاشلا بىر خىل مىجەز، ئۇنىڭ يۈرىكى ئەنە شۇنداق مۇزدەك قاتقان، پەقەت قورسىقى تويسىلا، كالىدەك ئىشلىسە، دېڭىزدەك خورەك تارتىپ ئۇخلىسىلا بولدى. ناگان - ناگاندا خۇشلۇقى تۇتۇپ ھەلەپكە تويغان بۇقىدەك ئايجامالغا ئېسىلىپ قويسا كۆڭۈل خۇشلۇقى شۇلار بىلەن چەكلىنەتتى، خالاس. مۇھەببەت، سۆيگۈ دېگەنلەردىن ئەسلا ئېغىز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى مەنسۇر ئۇستام بىلەن ئايجامال ئەزەلدىن مۇھەببەتلىشىپ توي قىلغان ئەمەس، پەقەت چوڭلارنىڭ زورى بىلەن بولغان. بۇ ئائىلىدە بىر - بىردىن تاتلىق شۇ ئوماق ئىككى ناردىسىدە بالىلار ئەر بىلەن ئايالنىڭ رىشتىنى باغلاپ تۇرغاندەكلا سېزىلەتتى...

ئايجامال ئەنە شۇلارنى ئويلاپ، تۇرمۇشنى ئەمدىلا چۈشەنگەندەك، بۇ ھاياتلىق دۇنياسىغا ئەمدىلا كۆز ئاچقاندەك، ھېلىقى يېگىت بىلەن ئېرى ئوتتۇرىسىدىكى ئىككى خىل ئۆزگۈچىلىك روشەن سېلىشتۇرما سۈپىتىدە ئۇنىڭ ھېسسىياتچان قەلبىدە ئېغىر ئەسلىمە بولۇپ ئۆتتى...

ئايجامال ئۆزىدىن بىر ئۆھ تارتىپ قويدى - دە، ئاستا - ئاستا ئۆيقۇغا كەتتى...

6

قاينىمىغان قازاننى،
كۆمۈر قالاپ قاينىتتىم.
قارىمىغان يارىمنى،
قاشنى ئېتىپ قارىتتىم.

شۆھرەت ناھىيە بازىرىدا خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن ياش سودىگەر ئىدى. بۇ بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ئۇنىڭ ئىش - ئوقىتى يۈرۈشۈپ مەيدىسىگە مۇشتلىيالىغۇدەك بايلاردىن بولۇپ قالدى. پۇلى كۆپەيگەنسېرى ئايالى كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ ئاخىرى ئورۇنسىز بىر سەۋەب بىلەن ئايالىنى قويۇۋەتتى. ئۇ دەسلىپىدە ئۆزىنىڭ ئەتراپىنى چۆگىلەپ يۈرگەن نازىنىنلار بىلەن ئىچ پۇشقىنى چىقىرىپ يۈردى، ھېلىقى كۈنى ئايجامالنى ئۆچۈرىتىپ ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپلا قالدى.

ئايجامال ھېلىقى كۈنى كەچتە يۇز بەرگەن ئىشتىن كېيىن ئۆزىنى خېلى كۈنلەرگىچە ئەيىبلەپ يۈردى. ئەمما ئۇ ئىشنى ئۇنتۇيالمىدى. مەنسۇر ئۇستام بۇگۈنمۇ سەھەردىلا رېھونتخانىغا ماڭدى. ئايجامال چۈشكىچە ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئىچى پۇشتى بولغاي، ياسىنىپ - تارىنىپ بازار ئايلانغىلى كوچىغا چىقتى.

مانا، ئايجامال يەنىلا ئاشۇ مەغرۇر قىياپەتتە كوچىدا كەلمەكتە، ئۇ نېمىدۇر بىرنېمىنى ئىزدىگەندەك كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىگە پات - پات قاراپ قويىدۇ. ئەرلەرنىڭ تىغدەك ئۆتكۈر كۆزلىرى ئۇنىڭ ئۇستىدە ئويناپدۇ، ئايجامال بۇنىڭدىن ئىچىدە خۇشال بولىدۇ، سۆيۈندۇ...

تۇيۇقسىز قاتتىق تورمۇزلىنىپ توختىغان موتسىكلىت ئايجامالنى چۆچىتىۋەتتى. ئۇ يېنىغا قاراپ موتسىكلىت ئۇستىدە كۆلۈمسىرەپ ئولتۇرغان شۆھرەتنى كۆردى.

- ياخشىمۇسىز ئايجامال، - دېدى شۆھرەت خۇشخۇيلۇق بىلەن، - سىزنى قاچان ئۇچرىتارمەنكىن دەپ ھەر كۈنى كوچىدىلا يۈردۈم، مانا، تىلىكىممۇ ئىجابەت بولدى.

ئايجامال ھېلىقى كۈندىكى ئىشتىنمۇ ياكى شۆھرەتنىڭ چىرايىغا قاراشتىنمۇ ئېيتاۋۇر چىرايى ھۇيپىدە قىزىرىپ، پوتى بىلەن يەرنى جىجاشقا باشلىدى.

- مەندىن خاپا بولۇپ قالدىڭىزمۇ ئايجامال، نېمىشقا گەپ قىلمايسىز؟

ئايجامال لەپپىدە كەينىگە ئۆرىلىۋالدى. ئۇلارنىڭ يېنىدىن بىرنەچچەيلەن ئۆتۈپ كېتىشتى. شۆھرەت سەل توختىۋالغاندىن كېيىن يەنە ئېغىز ئاچتى:

- بىز بۇگۈن ئارامخۇدا بىر مۇڭداشساق بولاتتى. ماقۇلمۇ ئايجامال؟

ئايجامال بېشىنى چايقىدى.

- ئۇنداقتا ئەتە كەچتە بولامدۇ؟ بىر ماقۇل دەۋېتىڭا جېنىم ئايجامال... - شۆھرەت ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنلىشىپ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارىدى. ئايجامال ئۇلۇغ - كىچىك بىر تىنىپ بېشىنى لىڭشىتتى.

- بەك ياخشى بولدى!... ئەتە كەچ سائەت ئالتىدە كوچا دوقمۇشىدا يولىڭىزغا قارايمەن. شۆھرەتنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى - دە، موتسىكلىتقا مىنىپ كېتىپ قالدى.

ئايجامال ھاياجانلىنىپ كەتتى، يۈرىكى تېز - تېز سوقۇپ ئەتراپىغا ئەلەڭلەپ قاراپ قويدى - دە، مەقسەتسىزلا بىر ماگىزىنغا كىرىپ كەتتى.

7

تۇرۇپ قاپسىز ئايتۇرۇڭ،
ئەگىم كوچا ئالدىدا.
مېنى سۆيۈپ قويارسىز،
باشلاپ بارسام دالدىدا.

ئايجامال ئەمدى ئۆيدە ئولتۇرالمايلا قالدى. قانداقتۇر بىر غايىبانە كۈچ ئۇنى يېنىغا تارتىۋاتقاندەك، تالاغا چاقىرىۋاتقاندەك، قويغان - تۇتقانلىرىنى بىلەلمەيلا يۈردى. ئاخىرى شۇ مۇنۇتلارمۇ يېتىپ كەلدى.

شۆھرەت بىلەن ئايجامال رېستۇراننىڭ چىرايلىق بېزەلگەن ئايرىم خانىسىدا ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل قارشىپ ئولتۇراتتى. مۇلازىم قىز خۇشچىراي كىرىپ كەلدى.

- خوجايىن، قېنى قانداق تاماقلارنى كەلتۈرىسىز؟ . . . - دېدى ئۇ قورۇما - غىزالار تىزىملىكىنى سۇنۇپ تۇرۇپ. شۆھرەت بۇ يەرنىڭ دائىملىق مېھمىنى ئىدى. بەزى چاغلاردا رېستۇراندىكى چىرايلىق مۇلازىم قىزلارغا سېخىيلىقىنى بىلدۈرۈپ قوياتتى. . .

شۆھرەت ئىككى ئىستاكان قەھۋە ۋە بىرمۇنچە غىزا - قورۇمىلارنى بۇيرۇتتى. شۆھرەتنىڭ چىرايىدا مەغرۇرلۇق چىقىپ تۇراتتى. مۇلازىم قىز چىقىپ كېتىپ هايال ئۆتمەي ئىككى ئىستاكان قەھۋە ئەكىرىپ ئۈلارنىڭ ئالدىغا قويدى - دە، تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

- قېنى مېنىڭ ئايجامالىم ئېلىڭ. . . - شۆھرەت شۇنداق دېگىنىچە ئىستاكاننى ئېلىپ قەھۋىگە ئازراق شېكەر قوشقاندىن كېيىن ئىلەشتۈرۈپ ئايجامالغا سۇندى. ئايجامال ئالدىدىكى جىگەررەڭ ئىچىملىككە قاراپ سەل ئىككىلىنىپ سورىدى:

- بۇنى قانداق ئىچىدۇ؟ . . . تەمى ئاچچىقمۇ - تاتلىقمۇ؟ . . . هاراق ئەمەستۇ. . .

- قېنى ئىچىپ تېتىپ باقمامسىز؟ . . .

- بۇرۇن كۆرۈپمۇ، ئىچىپمۇ باقماپتىكەن- مەن. . .

- بۇ چەت ئەللىكلەر ئىچىدىغان چاي، - دېدى شۆھرەت قاقاقلاپ كۈلۈپ.

شىرەدىكى تۇرلۇك نازۇ نېمەتلەرنى كۆرۈپ ئايجامال هەيران قالدى. قورداق، كاۋاپ ۋە بىرنەچچە خىل قورۇمىدىن باشقىنى ئايجامال تېخى تېتىپمۇ باقمىغانىدى. شۆھرەت ئايجامالنىڭ تەخسىسىگە پات - پات قورۇمىلاردىن سېلىپ قوياتتى.

ئايجامال بىر - بىرىدىن تەملىك غىزا ۋە قورۇمىلارنى لەززەتلىنىپ چاينىشقا باشلىدى. شۆھرەتنىڭ بۇنداق مول داستىخان بىلەن كۈتۈۋېلىشى، مەردلىكى، سۆزمەنلىكى ئايجامالنى قايىل قىلدى، ئۇنىڭ شۆھرەتكە نىسبەتەن قىزىقىشى بارغانسېرى كۈچەيدى. شۆھرەت خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئايجامالنىڭ يېنىغا كەلدى - دە، ئۇنىڭ يۈمشاق قوللىرىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ سىيلاشقا باشلىدى.

- جېنىم ئايجامال، مەن سىزنى شۇقەدەر ياخشى كۆرۈپ قالدىمكى، سىزسىز ئۆتكەن كۈنلىرىم مەن ئۈچۈن هارام، مېنىڭچە، سىز تۇرمۇشتا يەختلىك ئەمەس، شۇنداققۇ! ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە مۇناسىپ كېلىمىز ئايجامال. . . بىز توي قىلايلى، بەختلىك ئائىلە قۇرايلى، قانداق ئايجامال، ماقۇلمۇ؟ . . . - شۆھرەتنىڭ تەسىرلىك سۆزلىرى ئوخچۇپ ئېقىۋاتقان بۇلاق سۈيىدەك ئايجامالنىڭ كۆڭۈل ئېتىزىغا ئاستا - ئاستا سىڭىپ كىرىشكە باشلىدى.

شۆھرەت شۇ سۆزلەرنى قىلىۋېتىپ ئايجامالنىڭ بوينىغا قولىنى ئۆتكۈزۈۋالدى. بۇ هەركەتلەر بارا - بارا كۈچىيىپ ئۇ ئايجامالنى ئاچكۆزلۈك بىلەن سۆيۈشكە باشلىدى. . .

- بولدى قىلىڭ! . . . هېلى بىرەرسى كېلىپ قالسا سەت بولىدۇ، - دېدى ئايجامال خۇمارلاشقان كۆزلىرى بىلەن نازلىنىپ تۇرۇپ. شۆھرەت ئايجامالنى قويۇۋېتىپ يانچۇقىدىن بىر كۇرۇپكىنى چىقاردى.

- قېنى سۆيۈملۈكۇم، بۇنى ئېچىپ كۆرۈڭ! . . . لايىقىدا بولمىسا مۇ مۇهەببىتىمىزنىڭ خاتىرىسى سۈپىتىدە قوبۇل قىلىڭ! . . . - ئايجامال كۇرۇپكىنى ئالۋايلاپ ئاچتى - دە، ئىچىدىن پارقىراپ تۇرغان بىر دانە ئالتۇن ئۈزۈكنى كۆردى.

شۆھرەت ئايجامالنىڭ ئاپئاق بارمىقىغا ئۈزۈكنى سېلىپ، قولىغا سۆيۈپ قويدى.

- ئەتە ئاخشام بۇنىڭدىنمۇ ئېسىل بىر جايغا ئاپىرىپ كۆڭلىڭىزنى ئېچىپ قويىمەن. قېنى، ماكا ۋەدە بېرىڭ! . . . مەن يەنە هېلىقى جايدا سىزنى كۈتىمەن. - ئايجامال هاياجان ئىچىدە ماقۇللۇق بىلدۈردى. . .

شۆھرەت كۆتكۈچى قىزنى چاقىردى:

- تاماقنىڭ هېسابىاتىنى قىلىڭ! . . .

- 1 مىڭ 590 يۈەن بولدى.

شۆھرەت چىرايىنى قىلچە ئۆزگەرتمەي كاستۇمنىڭ قويۇن يانچۇقىدىن پىچىتى بۇزۇلمىغان يۈز يۈەنلىك بىر تۇتام پۇلنى كۆتكۈچىنىڭ ئالدىغا تاشلىدى.

- ئۆزىڭىز سانىۋېلىڭ.

قىز ھېساباتتىن ئاشقان پۇلنى شۆھرەتكە ئىككى قوللاپ قايتۇرۇپ بەردى. بۇنى كۆرگەن ئايجامال ھەيران قالدى. نېمىدېگەن مەرد، ئوچۇق قول ئادەم - ھە؟... ئايال دېگەن مۇشۇنداق ئەركەككە تەگسە ھەسەل كۆپىدە ياشىغاندەك بەختلىك بولمامدۇ - ھە؟... دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى ئۇ.

8

مەن يارالدىم بۇ جاھانغا،
كۆرگۈلۈكنى كۆرگىلى.
تەلمۈرۈپ باقتىم يولۇڭغا،
كەلگىن جېنىم بىر سۆيگىلى.

ئايجامال شۆھرەت بىلەن بىرگە بولغان كېچىدىن باشلاپ، ئائىلىسىگە بولغان مېھرى - مۇھەببىتى بارغانسېرى سۇسلاپ كەتتى. مەنسۇر ئۇستام بۇنى كۆرۈپ تېخىمۇ كەمسۆز بولۇپ قالدى.

كۈنلەر ئۆتىۋەردى، ئايجامالنىڭ قەلبىدە ئۆز ئېرىگە ھېچقانداق ئورۇن قالمىغاندەك دائىم شۆھرەتنى ئەسلەيدىغان، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولغۇسى كېلىدىغان، بىرەر كۈن كۆرمىسە چىدىيالمايدىغان، نومۇس دېگەننى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ ئۆزى بىلگەن سەنەمگە دەسسەيدىغان بولدى.

مانا ئەمدى مەنسۇر ئۇستام رېمونتچىلىق دۇكىنىدا ھېرىپ - ئېچىپ ئىشلىسە چۈشتە ئېرىگە مانتا، لەغمەن، چۆچۈرە دېگەندەك لەززەتلىك تائاملارنى كۆتۈرۈپ يېنىدا پەيدا بولىدىغان ئايالى دۇكانغا دارىپمۇ قويمايدۇ. ھارغان چاغلاردا ھەۋەس بىلەن قاراپ ھاردۇق چىقىرىدىغان ئايالى ئەمدى يوق، ئايجامال ئۆيدە تاماق ئەتكۈسى كەلسە ئېتىدۇ. ئەتكۈسى كەلمىسە ئىككى بالىنى ھويلىغا سولاپ قويۇپ شۆھرەتنىڭ يېنىغا چاپىدۇ. بالىلار قورسىقى ئاچسا قورۇق ناننى غاجاپ ھويلىدا بوينىنى قىسىپ قالىدۇ، مەنسۇر ئۇستاممۇ، بالىلارمۇ. ئاش - تاماق يېيەلمەي، ئىسسىقسىز قالىدۇ.

ئايجامال پات - پات «پالانى دوستۇم ئۆيىگە چاقىرىپتۇ، پۇستانى دوستۇم چاپىغا ئېيتىپتۇ» دېگەندەك يالغان - ياۋىداق سۆزلەر بىلەن ئېرىنى ئالداپ قويۇپ، شۆھرەت بىلەن خالىغان يەرلەردە، رېستۇران، تانسىخانا، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىدا مەئىشەتكە تولغان غەمسىز ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈپ يۈرۈپېرەتتى. ئاخشاملىرى كەچ قالسا ئۆيىگە قايتماي شۆھرەتنىڭ ھۇجرىسىدا كېچىنى ئۆتكۈزەتتى.

ئايجامالنىڭ ھەدىسە باھانە - سەۋەب كۆرسىتىپ ئۆيىگە كەلمەسلىكى مەنسۇر ئۇستامدا گۇمان پەيدا قىلىپ قويدى.

- ئاتا ئاپام نەگە كەتتى؟... - دەيتتى ئىككى بالا، - بىزگە نېمىشقا تاماق ئېتىپ بەرمەيدۇ؟ قورسىقىمىز ئېچىپ كەتتى...

بۇنداق چاغدا ئازابلانغان مەنسۇر ئۇستام بالىلارنى بەزلەشكە مەجبۇر بولاتتى.

- بالىلىرىم، ئاپاڭلار مېھمانغا كەتتى. مەن سىلەرگە تۇخۇم پىشۇرۇپ بېرەي - ھە، - دەپلا ئوچاققا ئوت ياقاتتى - يۇ، كاللىسىغا يەنە قانداقتۇر بىر تۇرلۇك خىيالار كىرىۋالاتتى... ئايجامالنىڭ يېقىندىن بۇيانقى سوغۇق مۇئامىلىلىرى، بالىلارنىڭ غىزاسىز قېلىشى، ئۇنىڭ ھەدىسىلا سىرتقا قاتراپ يۈرۈشى مەنسۇر ئۇستامغا بىر قېيىن سوئال بولۇپ تۇيۇلاتتى...

كېچىلىرى ئويغىنىپ كېتىپ يېنىدىكى ئايجامالنىڭ بوش ئورنىغا قاراپ خىيالغا پاتقان مەنسۇر ئۇستام ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاپ «ئايالىم ھەقىقەتەن چىرايلىق، ئەمما مەن ئۇنىڭغا ئىشىنىمەن. لېكىنزە، كۆتۈلمىگەندە... ياق... ياق، بۇنداق خىيالار قۇرۇسۇن!... مەن ئايالىم بىلەن تۇغقان، ئۇ ھەرگىز ئۇنداق يامان نىيەتتە بولمايدۇ...» دېگىنىچە ئۆزىنى بەزلەپ ئۇخلاپ قالاتتى.

9

ئاخشام بىر ھارامزادە،
يارىم بىلەن گەپلەشتى.
مېھمان دەپ قويۇپ بەرسەم،
ئويناپ ھەددىدىن ئاشتى.

مەنسۇر ئۇستام بەكلا ئالدىراش بولۇپ كەتتى. ئۇ، كەچقۇرۇن ئىشتىن چۈشۈپ رېمونتخانىنىڭ ئىشىكىنى ئېتەي دەپ تۇرغاندا چوڭ يولدىن بىر موتسىكلىت قۇيۇندەك ئۆتۈپ كەتتى. مەنسۇر ئۇستام ئىختىيارسىز يولغا

قارىۋىدى، موتسكلىتىنىڭ كەينىدە، موتسكلىت ھەيدەۋاتقان يىگىتنىڭ بېلىدىن قۇچاقلاپ ئولتۇرغان ئايجامالنى كۆردى. مەنسۇر ئۇستامنىڭ يۈرىكى «جىغىدە» قىلىپ قالدى.

مەنسۇر ئۇستام ئېغىر قەدەملەرنى ئاستا يۆتكەپ كەلمەكتە. «خوتۇنۇمنى ئېلىپ ماڭغان ئەر زادى كىم؟... بۇ قانداق گەپ؟... ئۇلار نەگە ماڭدى؟... نەچچە ۋاقىتلاردىن بۇيان ھەدىسە سىرتلاردا قونۇپ...» بۇ باش - ئايىغى يوق چىگىش سوئاللار مەنسۇر ئۇستامنىڭ كاللىسىنى ئوچاق قىلىۋەتتى...

مەنسۇر ئۇستام شۇ ئاخشىمى ئايجامالنى ئىزدەپ ئۇنىڭ دوستلىرىنىڭ ئۆيىگە باردى. ئەمما ھەممىسلا:

«خېلى كۈنلەر بولدى. كۆرمىدۇق!» دېگەندەك جاۋابلارنى بەردى. مەنسۇر ئۇستام ئۆزىنىڭ قاتتىق خورلانغانلىقىنى ھېس قىلدى. «خەپ توختاپتۇر!... ئەتە سېنىڭ نەگە بارغانلىقىڭنى بىر بىلەيچۇ قېنى؟...» دېگىنىچە غەزەپتىن چىرايى تۈمۈرەدەك كۆكىرىپ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى...

ئايجامال ھېچنېمىدىن تەپ تارتمايتتى. باشقىلاردىنمۇ قىلچە ئەيمەنمەيتتى. ئۇ شۆھرەت ئۇچۇن ھەرقانداق نەرسىدىن كېچىشكە، ھەتتا ھاياتىنىمۇ ئۇنىڭ ئۇچۇن قۇربان قىلىشقىمۇ رازىدەك قىلاتتى.

ئايجامال ئەتىسى ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندە مەنسۇر ئۇستام دۇكانغا كەتكەنىدى. ئۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك بەخىرامان يۈرۈشەردى. كەچتە مەنسۇر ئۇستام يەنە ئۆزىنى تۇتۇۋالدى. ئۇنىڭ تۇنۇگۈن ئاخشامقى ئاچچىقى تېخى يانمىغان بولسىمۇ، ئايالىنىڭ ھەربىكىتلىرىگە سوغۇق نەزەردە قاراپ قويۇش بىلەن كۇپايىلەندى. ئايجامال ئېرىنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى كۆرۈپ ئۆزىنى سەل تۇتۇۋالغاندەك قىلدى. ئەمما ئۇچ - تۆت كۈن ئۆتە - ئۆتمەي شۆھرەتنى سېغىنىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ شۆھرەت بىلەن كۆرۈشكىسى، بىرگە بولغۇسى كېلەتتى، نەچچە ۋاقىتلاردىن بۇيانقى كۆڭۈللۈك تاماشىلارنىڭ لەززىتى كاللىسىغا كىرىۋېلىپ زادى ئارام بەرمەيتتى... ئاخىرى بىر كۈنى كەچتە مەنسۇر ئۇستام ئىشتىن چۈشۈپ كېلىشىگە ئۇ سىرتقا چىقماقچى بولۇپ:

- مەن دوستۇمنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلەي...- دېيىشگە مەنسۇر ئۇستامنىڭ نەچچە ۋاقىتتىن يىغىلىپ قالغان قورساق كۆپكى ئاخىرى تېشىپ چىقتى.

- قايسى دوستۇڭنىڭ ئۆيىگە بارىسەن؟ نېمە تۇغىمەيدىغان دوستكەن ئۇ؟ سېنىڭ دوستۇڭ زادى كىم؟ گەپ قىلمىسام ئەجەب ھەددىڭدىن ئاشتىڭا؟...

ئايجامال ئېرىدىن تۇنجى قېتىم تىل ئالدى. ئۇ بۇنداق بولارنى ئويلىمىغانىدى. بۇ گەپلەر ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىپ، قىلدەك نازۇكلىشىپ كەتكەن قەلبىگە قاتتىق زەربە بولدى.

- نېمە؟... سەن تېخى مەندىن گۇمان قىلىۋاتامسەن؟... كۆڭلۈڭدە ئۇنچىلىك غۇم بولسا مېنى ساقلاپ نېمە قىلىسەن، قويۇپ بەرسەڭ بولمىدىمۇ؟... مەنمۇچۇ مۇنداق ئۆيدىن جاق تويدۇم. ساڭا تېگىپ مەن قانچىلىك راھەت، نەچچىلىك خوۋلۇق كۆردۇم؟... خىيالىڭدا تاپقان تۆت تەڭگە پۇلۇڭنى بېرىپ قويۇپ، ماڭا زورۇڭنى كۆرسىتىپ، نېمە دېسەم غەڭ قىلمايدۇ دەمسەن؟!...- ئايجامالنىڭ يامغۇرەدەك سۆزلىرى مەنسۇر ئۇستامنىڭ كۆڭلىگە تاراسلاپ تەگدى.

- مېنى بىلمەيدۇ دەمسەن؟... قايسى كۈنى سەن كىمنىڭ موتسكلىتىنىڭ كەينىگە مىنىپ ماڭدىڭ!؟... سېنى ھەممە دوستلىرىڭنىڭ يېنىدىن ئىزدىدىم، ئەما سەن ھېچكىمنىڭ ئۆيىگە بارماپسەن...- دېدى مەنسۇر ئۇستام ئەلەم بىلەن.

ئايجامال سەل چۆچىدى. لېكىن ئېرىگە قۇيرۇقىنى تۇتقۇزغىسى كەلمىدى.

- كەينىمدىن پايلاپ يۈردۇڭمۇ ھۇ لالما، چىدىمىساڭ قويۇۋەتمەمسەن قېنى...

«چاڭ» قىلىپ تەڭگەن بىر تەستەكتىن ئايجامال بىر يانغا داجىپ مەڭدەپ تۇرۇپ قالدى. كېيىن ھۇقۇيتۇپ يىغلىغىنىچە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

10

يار بولسا تۇزۇك بولسا،
قولىدا ئۇزۇك بولسا.
بىر قاراپ سۆيۈپ قويسا،
ئون كۈنلۈك ئوزۇق بولسا.

ئايجامال مەنسۇر ئۇستام بىلەن ئاجرىشىپ يېرىم ئايدىن كېيىن شۆھرەت بىلەن توي قىلىۋالدى. توي تولىمۇ ھەشەمەت ئۆتكۈزۈلدى.

ناغرا - سۇنايلار چېلىندى. ئون نەچچە ماشىنا تىزىلىپ ئاساسلىق يوللارنى ئايلىنىپ چىقتى.

ئايجامال پىكاپ ئىچىدە شۆھرەتكە چاپلاشقىنىچە دېرىزىنى سەلگىنە چۈشۈرۈپ قويۇپ يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدا تويىنى تاماشا قىلىۋاتقان ئادەملەرنى كۆرۈپ ھۇزۇرلانماقتا. ئۇنىڭ بىر جۈپ شەھلا كۆزى ئادەملەرگە ھاياجان بىلەن تىكىلمەكتە. چىرايلىق لەۋلىرى تىترىمەكتە...

ئايجامال توي قىلىپ ئۇچ ئايغىچە ئۆيدىن مېھمانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. توي پەتىلىرى، ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن ئۆيۈشتۇرۇلغان چاپلار، مېھماندارچىلىق كۈندە ھېيت - بايرام ئوينىغاندەك داۋاملاشاتتى. شۇنداق سورۇنلاردا ئايجامال بىلەن شۆھرەت ھەممىنىڭ دىققىتىنى تارتماي قالمايتتى. بولۇپمۇ ئايجامال ئەرلەرنى ئۆزىگە ئاسانلا جەلپ قىلىۋالاتتى. ئايجامال بىلەن بىرەر قول تانسا ئويناغان ئەرلەر شۆھرەت بىلەن ئايجامالنى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختىشاتتى.

- بىزنىڭ شۆھرەت بايۋەچچە قالتىس جۇمۇ... تىرناقتا توختىغىدەك خوتۇن ئېلىۋالدى!

- ھەي، بۇرۇن زايا كەتكەن خوتۇندە بۇ!...

بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئايجامال دەسلەپتە يۈزى قىزىرىپ كېتەتتى، ھازىر بولسا بۇنداق سۆزلەرگە ئانچە ئېرىكەن قىلمايدىغان بولۇپ قالدى...

ئايجامال كۈندۈزى قىممەت باھالىق رەختلەر بىلەن تولغان ماگىزىندا ئىشلەيتتى. ماگىزىنغا خېرىدارلارمۇ، بازاردىكى ئۇششاق تىجارەتچىلەرمۇ، بىكار تەلەپلەرمۇ كېلەتتى. بەزىدە ماگىزىن ئالدىغا يىغىلىپ پاراڭغا چۈشۈپ كېتەتتى. پاراڭ ئارىلىقىدا بىرەر ئېغىز گەپكە ئايجامالنى قىستۇراتتى. بەزىلىرى مەقسەتلىك ھالدا ئايجامالغا كۆز قىسىپ قوياتتى. ئايجامالمۇ چاندۇرماي كۈلۈمسىرەپ قىزغىن مۇئامىلە قىلاتتى. گاھىدا پاراڭلارغا ئارىلىشىپمۇ قالاتتى... تۆلا چاغلاردا خېرىدارلاردىن پاراڭچىلار كۆپىيىپ سودا ئانچە يۇرۇشمەيمۇ قالاتتى...

شۆھرەت مال ئەكىلىش ئۈچۈن پات - پات سىرتقا چىقىپ كېتەتتى. ئۇنداق چاغلاردا ئۆيدە ئايال مېھمانلاردىن ئەر مېھمانلارنىڭ سانى كۆپ بولاتتى. ئۇلار ھەرخىل باھانە - سەۋەبلەر بىلەن ئۆيىگە كېلەتتى. ئۇي ئىچى قويۇق ئىس - تۈتەك ۋە ھاراق پۇرىقىغا تولۇپ كېتەتتى. مېھمانلار ئۆيدە شۆھرەت يوق دېمەي تۇن يېرىمغىچە توگمەس پاراڭلار بىلەن ئولتۇرۇۋالاتتى.

ئايجامال بەزىدە مېھمانلارنىڭ زورى بىلەن بىرەر رومكا ئىچىپمۇ قوياتتى. مېھماندارچىلىقلارغا شۆھرەت ئۆيدە باردىكىدەك ياسىنىپ - تارىنىپ بېرىۋېرەتتى. كېچىلىرى شۆھرەتنىڭ ئاغىنىلىرى ئۇنى بەزىدە ئۆيىگە ئەكىلىپ قويىدىغان بولدى. بۇنداق ئىشلار بارا - بارا شۆھرەتنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ شۆھرەت ئۇنىڭدىن سەل گۇمان قىلىپ قالدى. «مەنمۇ ئويناپ يۈرۈپ قولغا كەلتۈرۈپ ئالدىم بۇ خوتۇننى، باشقىلارمۇ ماڭا ئوخشاش ئۇسۇللار بىلەن مېنى بابلاپ يۈرمەسۇن يەنە» دېگەن خىياللار شۆھرەتنىڭ كاللىسىدىن ئەگىپ يۈرەتتى.

كۈنلەر ئۆتكەنسېرى ئايجامالنىڭ گۈزەللىكى شۆھرەتنى قىزىقتۇرالماس بولۇپ قالدى. شۆھرەتكە ئايجامالنىڭ نازلىنىپ تۇرۇپ قىلغان ئەركىلەشلىرىمۇ، كۆمۈش قوڭغۇراق جىرىڭلىغاندەك يېقىملىق كۈلكىلىرىمۇ خۇشياقمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئايجامالنىڭ مۇھەببەتكە تولغان، بىر قاراشتىلا جاننى ئالىدىغان سېھرىلىك كۆزلىرىدىن ئەمدىلىكتە شۇملۇق ئىزدەيتتى. شۆھرەت تۇرمۇشتا خودىدى دوئىلغا چىققان قىمارۋازدەك ئاغىنىلىرى بىلەن باغلىشىپ تۇرۇپ قولغا كەلتۈرگەن، تېپتىنچ بىر ئائىلىنى ۋەيران قىلىپ ئېرىشكەن ئايالىدىن چېنىۋاتاتتى.

مال ئالغىلى سىرتقا چىقىپ كەتكەن شۆھرەت بىر كۈنى تۇن نىسبىدە ئۆيىگە قايتتى. ئۇ ئۆيىگە يېقىنلاپ كەلگەندە ئۆز ھويلىسىنىڭ دەرۋازىسى ئېچىلىپ، ھويلا چىرىغى يانداۋۇلدى - دە، ئايجامال ئىككى ئەرنى ئۇزىتىپ قويدى.

- خوش ئەمىسە، ۋاقىتسىزلار يەتسە كېلىپ تۇرۇڭلار.- ھېلىقى ئىككى كىشى ئايجامالنىڭ سۆزىگە چاقچاق بىلەن جاۋاب بەرگەچ، خوشلىشىپ يولىغا ماڭدى. شۆھرەت دەرھال ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ ئۇلارغا زەن سالدى.

- ئايجامال دېگەن قالتىس خوتۇندە بۇ! كاساپەتنىڭ بەدىنى سەللا مىدىرلاپ كەتسە ئۇيۇنغان لەچۈڭدەك تىترەپ كېتىدۇ...

- ھەي، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تارىساڭچۇ تېخى، تىكىلىشلىرى جاننى ئالىدۇ!... شۆھرەت دېگەن ھۇمسى پۇلىغا ئىشىنىپ مەنسۇر دېگەن لاتىدىن بۇ خوتۇننى تارتىۋالدى...

- شۇ تاپتا بۇ خوتۇننىڭ پېيىغا چۈشكەنلەر

ئاز ئەمەس. . .

- كىم بىلىدۇ تېخى، شۆھرەت نوچى خوتۇن ئالدىم دەپ پو ئېتىپ كېرىلىپ يۈرگەن بىلەن بىرەرسى بۇ خوتۇننى قولغا كەلتۈرۈپ ئۇنى «شوۋا گەدەن» قىلىپ قويامدۇ تېخى؟ . . . - ئىككىيلەن تەڭلا قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

شۆھرەت بۇ ئىككىيلەننىڭ ئاۋازىدىن ئۇلارنى تونۇۋالدى. بىرى بازاردا خېلى نام چىقارغان تۈرسۇن قاسساپ، يەنە بىرى سودىدا شۆھرەت بىلەن تەڭ تۇرالايدىغان ئەمەت ئىدى.

شۆھرەتنىڭ قېنى قاينىپ يۈگۈرگەندەك مېڭىپ هويلىنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، دەرۋازىنى مۇشتلاپ، تېپىشكە باشلىدى. ئۆيلەرنى تازىلاۋاتقان ئايجامال قورقۇنچتىن يۈرىكى قالايمىقان سوقۇپ كەتتى ۋە ئۆيدىن هويلىغا يۈگۈرۈپ چىقىپ چىراغنى يانداردى.

- كىم؟ !

- مەن! ئىشكىنى ئاچ! . . .

- هە. . . شۆھرەتمۇسىز؟ . . . مانا هازىر. . . - ئايجامال دەرۋازىنى ئاچتى.

- ئەجەب كەچ قاپسىزغۇ؟ . . . يولدا بىرەر ئىش بولمىغاندۇ؟ . . . جاپا تارتتىڭىزمۇ؟ . . .

شۆھرەت ئايجامالغا گەپمۇ قىلماي تېز - تېز مېڭىپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

ئايجامال ئۆيگە كىرگەندە شۆھرەت تېخى يىغىشتۇرۇپ بولۇنمىغان شىرەگە غەزەپ بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى. شىرەدە قۇرۇقدالغان بوتۇلكا، ئىككى تەخسە ئېشىپ قالغان قورۇما، بىر تەخسە تەرخەمەك تۇراتتى. ئۆي ئىچى قاڭسىق هاراق پۇرىقى، قويۇق تاماكا ئىسى بىلەن تولغان.

- هارغانسىز - هە؟ . . . تاماق ئېتىپ بېرەيمۇ؟ . . . - ئايجامال شۇنداق دېيىشىگە شۆھرەتنىڭ قان قۇيۇلغان كۆزلىرى يالت قىلىپ ئۇنىڭغا تىكىلدى.

- ئاشناڭغا ئېتىپ بەر، ئاشناڭغا! . . . پاسكىنا قوللىرىڭ بىلەن ئەتكەن يۇنداڭنى كىم ئىچىدۇ؟ . . . مەن ئۆيدە يوق چاغدا ئاشنىلىرىڭ- نى كۇتۇپ، ئۆزۈڭچە هاراق قۇيۇپ مېهمان قىلىدىكەنسەن - دە. . . ئېيتە، مەن يوق چاغلاردا نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈردۈڭ - هە؟ ! . . .

ئايجامال بۇ تىل - هاقارەتتىن نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپلا قالدى. شۇ چاغدا شۆھرەت يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئايجامالنىڭ چېچىدىن قامالالاپ تۇتقىنىچە تەستەكىگە كەينى - كەينىدىن بىرنەچچە شاپىلاق ئۇرۇۋەتتى. ئايجامالنىڭ ئېغىز - بۇرۇنلىرىدىن ئوقتەك قان كەتتى. شۆھرەت ئايجامالنىڭ ئۈدۈل كەلگەن يېرىگە مۇشتلاپ، تېپىپ يەرگە يانتۇزۇۋەتتى.

- ئۆيدىن چىق، يوقال! . . . هازىرلا خېتىڭنى ئال، هۇ پاسكىنا. سەن ئەخمەق قىلىپ ئويناپىدىغان ئەركەك مەن ئەمەس. مېنىڭ ئىسمىم شۆھرەت، بىلىپ قوي! . . .

شۆھرەت يەردە ئىڭراپ ياتقان ئايجامالنى دارقىرىتىپ سۆرىگەنچە دەرۋازىنىڭ سىرتىغا تاشلىۋەتتى - دە، دەرۋازىنى جاراق - جۇرۇق قۇلۇپلاپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

ئايجامال بىر چاغدا هوشىغا كەلدى. ئەتراپ تىمتاس. ئۇ ئىككى تىزىنى قۇچاقلىغانچە ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ ئەمدى نەگە بېرىشىنى، نېمە قىلىشىنى بىلمەيتتى، بىر چاغدا باش توخۇنىڭ چىللىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئايجامال ئۆزىمۇ سەزمىگەن هالدا تەستە ئورنىدىن تۇردى - دە، ئېغىر قەدەملىرىنى يۆتكەپ شەھەرنىڭ چېتىدىكى دەريا تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

* * *

ئايجامال هوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچقاندا تۇنجى كۆرگىنى مېهرى بىلەن تىكىلىپ ئولتۇرغان مەنسۇر ئۇستام بولدى. كارىۋاتنىڭ يېنىدا ئۆرە تۇرغان ئىككى بالىسى گۇلشەن بىلەن نۇرشاتلار تەڭلا چۇرقىراشتى:

- ئاپام هوشىغا كەلدى!

- ئاپام كۆزىنى ئاچتى! . . .

مەنسۇر ئۇستام بالىلارنى جىملىدى:

- گەپ قىلماڭلار بالىلىرىم! . . . ئاپاڭلار ئوبدان ئارام ئالسۇن، تىنچلىنىڭلار.

ئايجامال كۆزىنى يۇمدى. ئەمما ئۆزىنى زادىلا تۇتۇۋالالمىدى. ئازابلىق ۋە پۇشايمان ياشلىرى ئىككى مەڭزىنى بويلاپ ئېقىپ كېسەلخانىنىڭ ئاپئاق كىرلىكىنى نەمدەشكە باشلىدى.

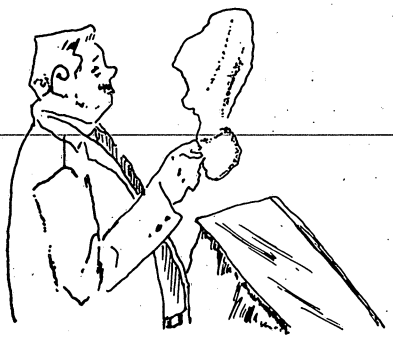

خۇمار

(ھېكايە)

ئېزىز نۇر

زالغا لىققىدە ئادەم توشۇپ كەتتى. بۇنداق چاغدا ئۇنىڭ يېرىمچىلىق ھېس قىلغان كۆڭلىمۇ ئوخشاشلا لىققىدە توشاتتى. ھەربىر ئەزا، ھەربىر يىغىن قاتناشچىلىرىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىنى تولدۇرۇپ تۇرىدىغان سان ئىدى. ئۇلارنىڭ بىرەر - ئىككىسى كەملەپ كەتسىمۇ كۆڭلى غەش بولۇپ قالاتتى - دە، ئۆزىنىڭ ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا سوزۇپ ئېيتىدىغان سۆزلىرىنى ئاڭلايدىغان كىشىلەر قەستەن يوقالغاندەك، ئۇنىڭ ئورنىنى مەڭگۈ تولدۇرغىلى بولمايدىغاندەك رەللە بولاتتى. شۇ ھالدا يۈزىگە تېپىپ چىققان تاتىراڭغۇلۇقنى يوقىتىشقا تىرىشاتتى. ئۆزىنى تەمكىن، كەڭ قورساق، سالاپەتلىك كۆرسىتىشكە ئادەتلىنىپ قالغانىدى. كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن بىزار بولۇپ گۇدۇڭشىشلىرىمۇ قانداقتۇر يىغىن ئەھلى ئۇنى ماختاپ غۇلغۇلا قىلىشىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى - دە، بۇنىڭدىن خېلىلا سۆيۈنۈپ قالاتتى. يىغىن ئەھلى چۇرقىراشقان، بىر - بىرىگە قەغەز پارچىلىرى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئۇششاق نەرسىلەرنى ئېتىشقان، گاھىدا بەزىلىرى باشلىرىنى قويۇپ ئۇيقۇغا كېتىشكەن، خورەك ئاۋازى بىلەن ۋاراڭ - چۇرۇڭلار قوشۇلۇپ، داشقايناق بولغاندىلا مۇدىر ئۆزىنىڭ تەشكىللەش قابىلىيىتىنى كۆرسەتمەكچى بولۇپ:

- تىنچ، تىنچ، ھەممىڭلار بۇياققا قاراڭلار! - دەپ قوياتتى ۋە گاھىدا ئارىلاپ - ئارىلاپ، قوللىرىنى قايتا - قايتا ئوقۇپ كونىراپ كەتكەن ھۆججەتلەرنى يۇمىلاق شىرە ئۈستىگە يېنىش - يېنىشلاپ ئۇرۇپ قوياتتى. كىشىلەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭلىرى دەرھاللا بېسىقاتتى - دە، قانداق تېز بېسىققان بولسا يەنە شۇنداق تېزلا بۇزۇلۇپ، ئۇۋىسى چۇۋۇلغان ھەرىدەك گۇدۇڭشىشلار زالنى كۆتۈرۈپلا كېتەتتى. بۇ گۇدۇڭشىشلاردىن يىغىن قاتناشچىلىرى ئۆزىگە دالدا ئىزلەپ، يەنە مۈگدەككە كىرىپ كېتەتتى. ئۆيلىرىدە ئۇخلىيالماي قالغان ياكى كۆپ خىزمەت قىلىپ چارچىغانلىرى بولسا، ئاشۇ گۇدۇڭشىشلار ئىچىدە، خۇددى بىر رىتىملىق ئۇخلاش مۇزىكىسى ئىچىدە ئارامىغا چۈشۈپ كەتكەندەك لاسسىدە بوشاپ لايدەك ئۇيۇپلا كېتەتتى.

- دىققەت، دىققەت، بۇ ياققا قاراڭلار دەيمەن.

پات - پات تەكرارلىنىپ قالىدىغان، بۇ ئاگاھلاندۇرۇش ئاۋازى، ئۇيقۇ ئىچىدىكى كىشىلەرنى پەپىلەپ - پەپىلەپلا ئۆتۈپ كېتەتتى. ئاغزى تېلىپ، ئەجدىھا سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن ئىستاكاندىكى دورىلىق چاينى پات - پات ئوتلاپ تۇرسىمۇ، لەۋلىرى قۇرۇپ ھاسىراپلا تۇرىدىغان مۇدىر ئۇزاق يۈرۈشتىن كېيىن ھېرىپ بىر جايغا تاشلىنىپ قالغاندەك كۆزلىرى پولتىيىپلا قالاتتى. ئاخىرىدا ئۆزىمۇ ئۇيقۇسىرىغاندەك قېلىن قاپاقلىرى تېخىمۇ ساڭگىلايتتى - دە، كۆزى يېرىم ئوچۇقلا خورىكىنى باشلىۋىتەتتى. ئۇ خۇددى ھەربىر كىشىلەرنى تەپسىلىي كۆرۈپ ئولتۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. ئەمما ئۇ ئىلگىرىدىنلا «مۇدىر يىغىن ئېچىپ تۇرۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ» دېگەن ئاتاققا قېلىشتىن قورقۇپ، ئەنە شۇنداق كۆزى ئوچۇقلا ئۇخلاپ ئادەتلەنگەنىدى. ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغان كىشىلەر، ئۇنىڭ ئاخىر يالغاندىن ئېچىلىپ تۇرغان كۆز ئىكەنلىكىنى بىلگەندىلا ئاستا - ئاستا سۇغۇرۇلۇپ ئورۇن بوشىتىشاتتى. ئۇيقۇغا ئامراقلىرى بولسا، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ئۇخلاپ قالاتتى. ئەتىسى زال تازىلايدىغان ئىشچىلار سۈپۈرگە، توبالىرىنى كۆتۈرۈپ كىرگەندىلا ئاندىن مۇدىرنى ئويغىتىۋېتىشكە، قوپۇرۇپ ئۇنىڭ ئورنىنى تازىلاشقا مەجبۇر بولاتتى. ئۇ زالدا قۇيقۇرۇق ئورۇندۇقلار تۇرغانلىقىنى، تازىلىق ئىشچىلىرىنىڭ بولسا روھلۇق ھالدا گۈس - گۈس دەسسەپ مېڭىپ، ئۇنى - بۇنى توبالاپ، سۈرتۈپ تۇرغانلىقىنى

كۆرگەندىن كېيىنلا تۇنۇگۈن يېغىن ئاچقانلىقىنى ئەسكە ئالاتتى. ئاندىن ئېچىنغان هالدا: «خەپ مۇشۇنداق قىلسام، مۇدىرلىقىمدىن ئىستىپا بېرىمەن» دەپ قويياتتى. ئەمما ئۇ يەنە بىر قېتىم ئۇلىنىپ كېلىدىغان يېغىندىلا بۇ ۋەدىلىرىنى تامامەن ئۇنتۇپ كېتەتتى.

ھەرقايسى قاتلاملاردىن كېلىپ تۇرىدىغان ئەربابلار ئۇزۇلگەن چاغلاردا بۇ يېغىن خۇماري مۇدىر ھەربىر بۆلۈم ئەزالىرىنى يېغىن زالىغا يېغىپ ئەكىلەتتى - دە، يەنە بىر مەجلىس ھالىتىنى شەكىللەندۈرەتتى. ئاندىن ئۆزىنى رۇس تۇتۇپ، يېغىن يوق چاغدا چۈشۈپ كېتىدىغان روھى بىردىنلا كۆتۈرۈلۈپ كېتەتتى. ئۇ ئۆزىگە «باشقا ھېچنېمە بولمىسمۇ، يەيدىغان تامىقىلا بولسا، يېغىن دېگەننى ھەر سائەتتە، كۈندە نەچچە قېتىملاپ ئېچىپ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىۋالسا، ئارمانسىز كېتىدۇ - دە، كىشى» دەپ سۆيۈنەتتى.

ئۇ، ئۆزىنىڭ نەچچە مىڭ قېتىملاپ يېغىن ئاچقانلىقىنى، ئۇنىڭدىن قانچىلىك سۆيۈنگەنلىكىنى ۋە قولىدىكى ماتېرىيالنى ئۆزىمۇ بىلمەي قانچە قېتىملاپ قايتا - قايتىلاپ ئوقۇغانلىقىنى ئەسلىيەلمەيتتى. ئەمدى بۇگۈن، يۇقىرىدىن يېغىنغا ئاز ئېچىش، ئاز سۆزلەش، ئەمەلىي ئىشنى كۆپرەك قىلىش توغرۇلۇق ھۆججەت چۈشۈرۈلدى. ئۇ بۇ ھۆججەت يېتىپ كەلگەندە، خۇددى ئۇشتۇمتۇتلا بىر قارا قۇيۇن كېلىپ ئۆزىنى نەچچە پىرقىرىتىپ ئۇرۇۋەتكەندەك باشلىرى ئايلىنىپ، دائىم چىڭقىلىپ ئېچىلىشتىن قىزىرىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى تېخىمۇ قىزىرىپ سېرىق تۇمانلار ئارىسىغا يېقىلىپ چۈشكەندەك بولدى. ئۆزىنىڭ بىرەر ئەزاسىدىن توساتتىنلا ئايرىلىپ قالغاندەك، ئاشۇ ئەزالىرىنىڭ ئورنىدىن شۇرۇلداپ قان چىقىۋاتقاندەك يۇرىكى ئېچىشىپ، بەدەنلىرى بوشاپلا كەتتى. نەپەسلىرى تېخىمۇ سىقىلدى.

«ھەي، بۇ قانداق گەپ، مەن ئەمدى كەسپىمدىن ئايرىلىپ قالامدىم. بۇ مېنىڭ ئاتا مىراسلىق ئىشىم ئىدىغۇ؟» بۇ راستتىنلا ئۆزى ئېھتىياج بىلەن ئۆمىلەپ ئۆتۈۋاتقان بىر كۆۋرۈك. ياغاچ غارت قىلىپ سۇنغىنىچە قاتمۇ قات دولقۇنلار يۆگىلىپ ئېقىپ تۇرىدىغان چوڭقۇر ھاڭغا شۇڭغۇپ چۈشۈپ كەتكەندەك، قانتىنق ئەندىكىپ بەدەنلىرى شۇركىنىپ كەتتى ۋە ئەتراپىغا ئىنتىلىپ قارىۋىدى، ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم بولمىغان قۇرۇق شىرەلەر، قولىدا تېخىچە تۇتۇپ تۇرغان قىزىل تامغىلىق يېڭى ھۆججەت كۆرۈندى. ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ ھەممىلا يېرىنى پىچاق بىلەن تىلمۇۋتكەندەك ئېچىشىپ قورۇلۇپلا كەتتى. بىرەر يېغىن بىلەن گۇۋرىدە ئولاشقان كىشىلەر، شۇ ھۆججەتنى كۆرۈپ ئولتۇرمايلا كېتىپ قېلىشقاندەك سېزىپ ئېچى ئېچىشىپ كەتتى ۋە: «ئۇلارغا بىرنەچچە ئېغىز سۆزلىۋالسامچۇ كاشكى!» دەۋەتتى. ھۆججەتنىڭ ئالدى - كەينىگە ۋاقىتلىق نىزام بولۇپ قېلىشنى ئۈمىدلەپ قايتا - قايتا قارىسىمۇ، يەنىلا شۇ «رەسمىي چارە» دېگەن چوڭ خەتلەر كۆزىگە قادىلىپ تۇراتتى. ئىچىدىن بىرەر ئوخشىمايدىغان مادىدىلىرى چىقىپ قالارمىكىن دەپ قايتا - قايتا ۋاراقلاشلار، ئۇنىڭ بارماقلىرىنى كۈندە نەچچە يۈز رەت قولدىن قولغا شىلاپ ئۆتكۈزۈلىدىغان قارت خۇمارلىرىدەك تالدۇرۇپ قاپارتىپلا قويغاندى. ئۇ دىمى چۈشۈپ كەتكەن ھالدا ئىشخانىدىن سۆرۈلۈپ چىقتى. تېلېفون جىرىڭلاپ كەتتى. يېڭى خەۋەر ئېلىپ كەلگەن ئەلچى قوڭغۇراق چالغاندەك ئۇنىڭ يۈرەكلىرىمۇ تەڭلا جۈغۈلداپ كەتتى. ھەرقايسى بۆلۈم، قەۋەت - كارىدورلار ئادەمسىز تاشلىنىپ قالغاندەك قىينىلىپلا كەتكەن مۇدىر ئوقۇغۇچىلاردەك ئۈمىدلىنىپلا كەتتى.

- ۋەي، ۋەي،

- ھە، مەن، شۇنداق. ھە...ھە...ھە...

تەشكىلات بۆلۈمىدىن كەلگەن بۇ خەۋەر، دېمىسىمۇ ئۇنى قەۋەتلا خۇش قىلمۇۋتكەنىدى. ئۇنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، تىللىرى ئوينىاپ كەتتى. كۆزلىرى شۇ خەۋەر بىلەن تەڭلا ۋاللىدە يورۇپ كەتتى. چۈنكى ئۇ ھازىرلا «دەرھال كېلىڭ، يېغىن بار» دېگەن ئۈمىدلىك سۆزنى ئاڭلىغان ئىدى. يېغىن دېسىلا جېنى سۆيۈنۈپ، خۇشاللىقىدىن ئۇششاق - ئۇششاق چامداپ، ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ تۇرالماي قالىدىغان بۇ مۇدىر ئۆزىنى چوڭ بىر يېغىن زالىدا كۆرۈۋاتقاندەك بولدى. بۇ زال ئۇنىڭ نەزىرىدە تېخىمۇ ھەشەمەتلىك، چوڭ ۋە كىشىلەر بىلەن لىقمۇ لىق تولغان، تۆۋەندە قاراپ تۇرغان ئۈمىدلىك كۆزلەر سەھنىگە ئاجايىپ ئىشتىياق بىلەن تەلمۈرگەن زال بولاتتى.

چۈنكى، بۇ زال ئۆزى دائىم يېغىن ئېچىپ ئۆز ئۆيىدەكلا بىلىنىدىغان ئاشۇ زالدىن تېخىمۇ ھەشەمەتلىك ئىدى. بۇ دېگەن يۇقىرى ئورگاننىڭ زالى - دە!

ئۇنىڭ ئېچىلىپ تۇرىدىغان ئاغزىدىن، ئىختىيارسىز ئېقىپ جاۋغايلىرى ئارىسىدا توختاپ قالغان شۆلگەيلىرى، بىرنەچچە ئاچ كۆز چۈنىلارنىڭ يەمچۈكى بولۇپ قېلىۋاتاتتى. ئۇ چۈنىلارنىڭ تۇمشۇقلىرىدا تاتىلاپ

گۈزۈلداشلىرىنمۇ سەزمەي قېلىۋاتاتتى. چۈنكى ئۇ شۇ ھالدا ھەشەمەتلىك يېغىن مۇنبىرىگە خىيالىي ھالدا ئاغزىنى ھەيرانلىق بىلەن كامارەدەك ئاچقىنىچە پەلەمپەيلەرگە دەسسەپ - دەسسەپ چىقىپ كېتىۋاتاتتى. گۈلدۈراس ئالقىش سادالىرى ئاڭلاندى. ئالقانلىرى بىر - بىرىگە تىنىمسىز ئۇرۇلۇپ، شامالدا قىمىرلاپ تۇرىدىغان دەرەخ يوپۇرماقلىرىدەك كۆرۈنىدىغان سان - ساناقسىز قوللار كۆزىگە ئېنىق-قالا كۆرۈندى. سالاپەتلىك يۈقىرى دەرىجىلىك بىرنەچچە رەھبەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئورۇن بەردى. ئۇ كېلىپ مۇنبەردىكىلەرگە ۋە پەستەكىلەرگە ھەجىيىپ قارىدى. شۇ چاغدا قولىغا بىرنەرسە ئېغىپ چۈشكەندەك بولدى. قارىۋىدى، قولىغا تامچىغان شۆلگەي ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئۇ ھېلىلا ھەشەمەتلىك زالدا كىشىلەر ئارىسىدا تۇرغاندەك قىلاتتى. ئەمما ئۇ بۇنىڭ ئۆز خىيالى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، يېغىنغا كېچىكىپ قالماسلىق ئۈچۈن ئىتتىك قەدەم ئېلىپ ماشىنىنى چاقىرتتى - دە، ئۇنى يېغىن زالى ئالدىدا قاتار قويۇلغان ماشىنىلار توپى ئىچىدە قالدۇرۇپ، ئۇدۇللا چوڭ يېغىن زالىغا كىرىپ كەلدى. دېمىسىمۇ كىشىلەر زالغا خېلىلا تولۇپ بولغانىدى. ئۇ خۇددى ئەمدىلا ئايىغى چىققان ۋە خاتىرجەم بولغاندەك كىشىلەر توپىغا قاراپ تولدۇرۇپ ئۇھ دېدى. ئۇ چاغدا يەنە ئۇلاپلا سەھنىدىكى گۈل لوڭقىسى تىزىلغان شىرە ئالدىدا ئورۇن ئېلىشقان باشلىق سۆھبەت كىشىلەر كۆرۈندى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆزى تونۇيدىغان بىر - ئىككىسىلا تۇراتتى. «ئاخىرى ئويۇمدىكىدەك چىقتى - دە» دەۋەتتى ئۇ ئىختىيارسىزلا يېغىن سەھنىسىگە قاراپ كېلىۋېتىپ.

سىلىق پارقىراپ تۇرىدىغان پەلەمپەيلەر، ئۇ تىترەپ تۇرىدىغان ئاجىز پۇتلىرىنى يۆتكىدى. خۇددى توساتتىنلا قىزىقارلىق فىلىم ئۆزۈلۈپ قالغاندەك، زال ئىچى بىردىنلا جىمىپ كىشىلەر ئۇنىڭغا قاراپ قېلىشقانىدى. سەھنىدىكى رەھبەرلەرمۇ ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قېلىشىۋاتاتتى. ئۇلار ئىچىدە «بۇ ئادەمگە قىرىلىق يېتىپتۇ - دە، ئەقلىدىن ئازاي دەپ قالدىمۇ - نېمە؟ پەستەكى بوش ئورۇندىن، يېغىن قاتناشچىلىرى ئىچىدىن ئورۇن ئالماي بۇياققا چىقىۋاتىدىغۇ؟» دەپ ئويلىشاتتى. بەلكىم بىرەر جىددىي دوكلاتى بولسا كېرەك دېگەندەك ئۇنىڭ كېلىشىگىمۇ يول قويۇپ تۇرۇشاتتى. ئۇ ئاخىرى سەھنىدە ئولتۇرغان كىشىلەر قاتارىغا كېلىپ توختىدى. ئەمما ھېچكىم ئۇنىڭغا ئورۇن بەرمەيتتى، بەلكى ھەيرانلىق بىلەن تىكىلەتتى. ئۇ شۇنداىلا تۇتۇپ كەتكەن يېغىن خۇمارى بىسىققاندەك بولۇپ بۇ جايدا ئولتۇرغانلارنىڭ ساپلا غوللۇق رەھبەرلەر ئىكەنلىكىنى ئېسىغا قىلالمىدى. «مەن نېمە بولدۇم، ئەمدى قانداق چۈشۈپ كېتەرمەن بۇ سەھنىدىن» دېگىنىچە نېمە قىلارىنى بىلمەي بىر پەس مەڭدەپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ شۇ تاپتا ئارقىغا يېنىپ پەلەمپەيدىن چۈشسىلا شۆھرىتى، ئەمىلى ۋە كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىن بىراقلا چۈشۈپ كېتىدىغاندەك، چېكىسىدىن سوغۇق تەر چىقىپ ئۈمچەيگەن ئېغىزى تېخىمۇ ئۇچلىنىپ تىترەپ كەتتى. بىر قات تېرىسىمۇ ئاستا سويۇلۇپ پۈتىنىڭ ئايىغىدىن چۈشۈۋاتقاندەك بولۇپ قالدى.

- ھەي، بىرىپ ئولتۇرۇڭ، ئورنىڭىز ئاۋۇ تەرەپتە قالدى.

ئۇلار ئارىسىدىن بىرى قولىنى سوزۇپ تۆۋەندىكى بوش ئورۇننى كۆرسەتتى.

ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ كۆچىمۇ، ئىنتىلىشىمۇ، ئۈمىدىمۇ بىراقلا تۈگەپ، ئۆزىنى يۆلەپ تۇرىدىغان ۋە تايىنىۋالغۇدەك ھېچنەرسە قالمىدى -دە، دەلدۇگۇنۇپ ئارقىغا، پەلەمپەيدىكى تەرەپكە سىيرىلدى. بېشى پەڭدەپ پەلەمپەينىڭ ئاخىرقى پەللىسىدە ئولتۇرۇپ قالدى. زالنىڭ بۇ تەرىپىدىن كۈلكە كۆتۈرۈلۈپ، بىر - ئىككىسى كېلىپلا ئۇنى يۆلەشتۈزۈپ ئورنىغا ئولتۇرغۇزدى.

- ئۆزۈمنىڭ مەجلىسخانىسىدىن ئايرىلىپ ھەممە ئىشىم سۇغا چىلىشىدىغان ئوخشايدۇ، ھەي. . . - دېدى ئۇ خىجىلچىلىق ئىچىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ. ئۇ بېشىنى زورۇقۇپ قايتا - قايتا كۆتۈردى، ماڭا سۆزلەش نۆۋىتى كېلەرمىكىن دېگەن ئۈمىد بىلەن، ئۈيقۇسىراپ كەتكەن كۆزلىرىنى تەستە ئېچىپ. نۆۋەت ئەھلى ئۇنىڭغا ھېچبىر يوچۇق ۋە نۆۋەت قالدۇرمايدىغاندەك بىرىلىپ سۆزلەيتتى.

«. . . بۇندىن كېيىن يېغىنلىرىمۇ ئاز ئېچىش، ئىمكانقەدەر ئاچماسلىق، يېغىن ۋە زال راسخوتلىرىنى قىسقارتىش. . . ئەمەلىي ئىشلەش، كۆچنى ئىقتىسادىي ئۇنۇمگە قارىتىش، خىراجەتنى ئەملىي ئىشلارغا سەرپ قىلىش. . . » دەپ ئېيتىلىۋاتقان جارانلىق سۆزلەر ئارقا - ئارقىدىن ئۇزۇلمەي كېلىپ كۆچلۈك مۇشتتەك يۈزلىرىگە، قولاق تۈۋىگە ئۇرۇلۇۋاتقاندەك بولدى. بېشى تېخىمۇ ئايلىنىپ ئارانلا «ھەي، مېنىڭ ئىشلىرىمۇ بىر يەرگە بېرىپتۇ» دېگەنىلا ئويلىيالىدى. ھەممە كىشىلەر تارقالغاندا ئۇ ئاشۇ ھالدا يېغىن ئېچىش داۋاسى قىلىۋاتقاندەك

جىممىدىلا بېشىنى قويۇپ يېتىپ قالغانىدى. شوپۇرى ئۇنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىنلا يېغىن زالىمۇ تاقىۋېتىلدى. ئەمدى زال زادىلا ئېچىلمايدىغاندەك، ئۇنىڭ قەلبىمۇ يوغان قارا قۇلۇپ بىلەن مەڭگۈلۈك تاقىۋېتىلگەندەك بولدى.

ئۇ يۇرەك كېسىلى قوزغىلىپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدى. دوختۇرخانىدا يېتىپمۇ بىرقانچە قېتىم ئۆزىنى زالدا ۋە كۆرۈپ باقمىغان باشقا جايلاردا خۇشال هالدا يېغىن ئېچىپ چۈش كۆردى. بۇ خىل چۈشلىرىنى ئۇزاقراق كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن، كۆزىنى ئاچماي يۇمۇپ ياتقان مۇدىر:

- ئوكۇل سالمىز، مۇنۇ دورىلارنى يېگەچ تۇرۇڭ،- دېگەن دوختۇرلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا كۆزىنى ئومىدسىزلىك بىلەن يېرىپ ئېچىپ قويايتتى ۋە دورا - ئوكۇلدىن ئۇنۇمى ياخشى بولىدىغانلىقىنى بىلىدىغان مۇدىر يەنە شۇ چۈشىنىڭ داۋامىنى كۆرۈش ئۈچۈن كۆزىنى ئاستا يۇمىتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەرقانچە قىلسىمۇ يېغىن ئاچقان چۈشلىرىنى ئۇلاپ كۆرەلمەيتتى - دە، ئاچچىقىنى دورىدىن چىقارماقچى بولغاندەك چاچراپ قوپۇپلا دورىنى ئاغزىغا سالاتتى. دورىمۇ ئانچە كار قىلمىغانلىقىنى بايقىغان مۇدىر ئۆزىنىڭ ئادەتلەنگەن ئۇسۇلى بويىچە ئىچ پۇشقى ۋە خۇمارىنى بېسىش ئۈچۈن بىمارلارنى ئەتراپىغا يېغىپ بولسىمۇ خۇددى يېغىن ئاچقاندەك، قولىنى شىلتىپ - شىلتىپ سۆزلەپ ئىچىنى خېلىلا بوشىتىۋالاتتى. ئەمدى ئۇ بۇگۈن يالغۇز قالغانىدى. ئاللىبۇرۇن ساقىيىپ چىقىپ كەتكەن بىمارلارنى چاقىرىپ ئەكىلىش مۇمكىن بولسۇنمۇ؟ ئۇنىڭ كۆزىگە ئورۇندۇق، شىرە، كارىۋاتلار، ئورۇق - سىمىز ۋە كېلەڭسىز بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان كىشىلەر كۆرۈنۈپ كەتتى. كۆڭلىدە ئىللىق بىر سېزىم پەيدا بولغان بۇ بىمار، ئەمدىلىكتە ئۆمىلەپ يۇرۇپ ئورۇندۇق، شىرە، كارىۋاتلارنى يېغىندا قاتار ئولتۇرغان كىشىلەردەك تىزدى. ئۆزى بولسا ئورۇندۇق ئارىسىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ خۇددى كىشىلەر ئۆز ئەتراپىغا ئولاشقاندەك ھېس قىلىپ كېسىلىنىمۇ ئۇنتۇدى -دە، جانلىنىپ سۆزلەپلا كەتتى. ئەمدى ئاشۇ جانسىز نەرسىلەر بىردىنلا جانلىنىپ چاۋاك چېلىپ ۋاقىرىغانچە ئالقىش ياڭىرىتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. «ئالقىش، ئالقىش، قېنى ياشىسۇن ئالقىش!» دەيتتى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە.

ئۇنىڭغا دورا كار قىلدىمۇ ياكى ياغاچ ئورۇندۇقلار، ئىشقىلىپ خېلىلا يەڭگىل بولۇپ قالغان، ئېچىمۇ بوشاپ روھلىنىپ قالغانىدى. ئاچچىق سېزىملار يوقالغان مەيدىسىنى ئىختىيارسىز سىيلايتتى. ئۇ كاللىسىغا يېڭى بىر يېغىن لايىھىسى كەلگەن هالدا، قولىغا قەلەم ئېلىپ شۇنداق دەپ يازدى:

1 - ماددا: يېغىنلار چوقۇم يېڭىچە بولۇش، يېڭى مەزمۇنلارنى، يېڭى ئۇچۇرلارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىش؛

2 - ماددا: يېغىنىڭ شەكلىمۇ يېڭى بولۇش، مۇكاپاتلاش - جازالاش ئېنىق ئايرىلىش؛

3 - ماددا: يېغىن چوقۇم قىسقا بولۇش.

. . .

ئۇ ئاخىرىدا بۇندىن كېيىن «يېغىننى چوقۇم قىسقا ئېچىشىم كېرەك، شۇنداق قىلغاندا چوڭ يېغىننى پارچىلاپ قېتىم سانىنى كۆپەيتكىلى بولغۇدەك» دەپ قويدى ۋە سەل ئويلىنىۋېلىپ «بۇمۇ ئاقمىغۇدەك، ھېلىقى ھۆججەت تۇرسا، ئۆزۈم يېغىننى ئاچالايدىغان ئەمەلىي چارە ئىزلىمىسەم بۇ ئاقمىغۇدەك، چوقۇم بۇندىن كېيىن يېغىنىڭ قىسقا، جانلىق بولۇشىغا كېپىللىك قىلىمەن» دەپ قوشۇپ قويدى. ئەمما ئۇ يېڭى لايىھە تۈزگەن قەغەزنى ئۇزاققىچە ساقلىدى. كىشىلەرگىمۇ كۆرسىتىپ باقتى. ئۇ دوختۇرخانىدىن چىققاندىن كېيىنمۇ ئوخشاشلا يېغىن ئېچىش پۈرسىتىسىز قېلىۋەردى.

ھەي، ئۇنىڭ قىسقا يېغىنلىرى قاچان ئېچىلار - ھە!

«ھەممە ئىشنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق خۇمارى بولىدۇ» دېگەندەك، يېغىنىڭمۇ خۇمارى خىروئىنغا ئوخشاش بەكمۇ كۈچلۈك بولسا كېرەك.

ئۇ شۇ ئارمانسىز قېلىۋاتقان خۇمار ئىچىدە مەست بولۇپ يەنە يېتىپ قالدى. ئۇ بۇ قېتىم بالنىستتا ئەمەس ئۆيىدە ياتاتتى. چۈنكى ئۇنىڭغا دوختۇرخانىدا يېغىن ئېچىش ئەمەلىي سورۇنى راستتىنلا يوق ئىدى! ئۇ شۇلارنى ئويلىغىنىدا يۈرەكلىرى باشقىدىنلا ئاغرىپ كېتەتتى.

ئۇ خانىمى تەڭشەپ بەرگەن تېلېۋىزور قانىلىدا يېغىن ئېچىۋاتقان بىر خەۋەرنى كۆرگەن هالدا، ئېگىز ياستۇق يۆلەپ ھېرىلگەن كارىۋات ئۈستىدە سۈس كۆلۈپ ياتاتتى. مىجىلىپ كەتكەن ھېلىقى قەغەز، بوشاۋاتقان قوللار ئارىسىدىن ئاستا - ئاستا سىيرىلىپ چۈشۈۋاتاتتى.

- ھەي دادىسى، نېمە بولدى سىلىگە؟ ۋاي، كۆزلىرىنى ئاچسىلا دەيمەن!- ئۇنىڭ كۆزىمۇ يۇمۇلغىنىدى. خانىمىنىڭ ۋارقىرىشى ۋە تېلېۋىزوردىن كېلىۋاتقان ئاۋازلاردىن ئۇنىڭ كۆزى ھېچ بىر ئېچىلمىغاندەك تۇرمايتتى.

ھەي، ئۇنىڭ ئارمانى - «قىسقا يېغىن» مەڭگۈ ئېچىلماي كېتىپ قالمىسىلا بولاتتىغۇ؟! ئۇنىڭ كىشىلەر ئاغزىدىكى «يېغىن مۇدىرى» دېگەن ئاتىقىمۇ چۈشۈپ كەتتىمۇ ئەمدى؟!

قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز

ئەكبەر داۋۇت تەنھايى

قىسمەتنىڭ چەرخى يامغۇر تامچىلىرى
ئارىسىدىن مېنىڭ يولۇمنى نامايان قىلدى...
ئىككىلىنىش تەشتىكىدە ئېچىلغان ئىنتىلىش
گۈللىرى مېنىڭ دەل شۇ چاغدىكى تىنىمسىز ۋە
زىددىيەتلىك قەلبىم!

باغدىكى گۈللەر ئاللىبۇرۇنلا باشقىلارنىڭ
زوقىغا پورەكلىگەن، شامالالار مېنىڭ سۆيگۈ
قەسىرىمنىڭ ئىشىكىنى ھەم يېپىۋەتكەن ۋاقىتتا
نېچۈن سېنى سېغىنىدىم؟ مېنىڭ ئاۋات ئەمما
غېرىب خانەم سېنىڭ يۇمران شولاڭغا موھتاج
ئىدى. ئەمما سەنلا قالدىڭ چېچەك ئاچمىغان،
سەنلا قالدىڭ يۇمرانلىقىڭ، پاكلىقىڭنى
ساقلىغان...

ھالبۇكى، قەلبىم توختاۋسىز ندا قىلىپ
سۆيگۈ قەسرىمنى تىترىتىدۇ...

سەن بەربىر گۈل بولسەن ياتلار بېغىغا!

شۇنداق، ئۇزۇن زامانلاردىن بېرى ھۇشقە-
تىۋاتقان ئازاب بورنى قەلبىمنى سەن ھېس
قىلمايدىغان دەرىجىدە ۋەيران قىلىۋەتكەن مېنىڭ.

قانداق قىلىپ سېنىڭ پاكىز دۇنيايىڭدا
مېنىڭ مۇھەببەت يىلتىزلىرىمنىڭ بىخلىنىپ
قالغانلىقىغا ھەيرانمەن، مېنىڭ بىخلىرىم سېنىڭ
پەرۋىشىڭگە ئەرزىمدۇ؟ بۇنى بىلمەيمەن، لېكىن
بارلىقىم سېنىڭ ھاياتىڭغا ئۇنسىز قول سۇنىدۇ.

ھالبۇكى، مەن قانچىلىك قۇربانلارنى
بېرەلەرمەن؟

مۇھەببەت - ئۇزۇن يىللىق ھۆرمەتنىڭ
سەۋەبىدىنمۇ؟...

* * *

قوللىرىم، تېنىم، باغرىم سېنىڭ جەزبىدار
تەۋىشىڭ ئۈچۈن سەزگۈگە ئايلانماقتا...

نۇرسىز كۆزلىرىم، غەملەرگە قەبرىگاھ
رۇخسارىم، تەمكىن ئەمما ئاچ روھىم قاپقارا
كۆزۈڭنىڭ بېقىشىدا پاچاقلانماقتا...

قىلىقلىرىم، تىنىقلىرىم، خىيابانلىقىم
سېنىڭ سېھرىلىك نۇرۇڭدا ئازابلىق ماھىيىتىنى
ئاشكارا ئەتمەكتە...

- ياخشى كۆرۈش گۇناھمۇ؟

يۈچۈلاڭغان قەلبىمنى كەچمىشىمنىڭ يىراق
چۆلىگە قارماق كەبى تاشلاپ «ياق» سۆزىنىڭ
ئىلىنىشىپ چىقىشىنى ئۈمىد بىلەن كۈتىمەن.
سېنىڭ بارلىقىڭنى ماڭا بېغىشلىشىڭ ساختا
كېلەچەكنىڭ باشلىنىشى، بۇ سېنىڭ كەلمىش
ھېسلىرىڭنى قۇربان قىلىشىڭ بەدىلىگە
ئاشكارىلانغان قىممەتلىك ھەقىقەت.
مېنىڭ بارلىقىمنى ساڭا بېغىشلىشىم -
پىنھاندىكى سۆيگۈ چۆلىگە مەڭگۈ تۈگۈلۈشۈم!

* * *

سېنىڭ شادلىقىڭ، بەختىڭ ئۈچۈن گۈزەك
قەلبىڭگە بۆسۈپ كىرگەن مۇھەببەتلىك
دۇشمەنمەن!

مەن ھەقىقىي ھېسسىياتىمنى ئاشكارا
ئەتكەنلىكىم ئۈچۈن قانا تلىرىمدىن،
پەرىشتىلىكىمدىن ئايرىلىپ، بوسۇغاڭغا يىقىلغان
قۇشمەن...

* * *

ھەر قېتىملىق خوشلىشىش - قەلبىمگە
ئازاب داستانلىرىنى پۈتىدۇ.
ھەر قېتىملىق خوشلىشىش - قەلبىڭگە
سۆيگۈ داغلىرىنى چېكىدۇ.
مەن نېچۈن «سېنى سۆيىمەن» دەپ ئۇنلۇك
ئېيتالمايمەن؟!

سېنىڭ ئىرادەڭ، سېنىڭ ئۆزۈڭنى
تۇتۇۋېلىشتىكى غەيرىتىڭ مۇدھىش قەلبىمدە
پەرىشتىدەك خۇلقىڭنى پارلىتىدۇ.
روھىستانىنىڭ چاڭ - توزانغا مىلەنگەن
چىغىر يولىدا سەن ئاستا - ئاستا مەسۇملۇكتىن
پەرىشتىگە ئايلانغانىدىڭ...

ھالبۇكى، سېنىڭ روھىڭدىكى داغدام يولدا
مەن پەرىشتىلىكتىن ئادەملىكىمگە قايتماقتىمەن!

* * *

كۆز غازاڭلىرىدىن لېچەك سالغان مېنىڭ
ئانا تۇپرىقىم، قەلبىم - سېغىنىش زېمىستانىغا
يۈزلەنگەن ۋاقىتتا سېنىڭ قۇچىقىڭ مېنى
بەزلەيدۇ... ئۇنىڭ يۇمران ئىزلىرى قالغان
قەدىمكى كوچىدىن ئۆتكىنىمدە، يىپەك چاچلاردىن

تارىغان خۇش ھىدنى پۇرىغان سىياقتا، كۆكسۈمده قاغجىرىغان ھىجرانىنى نەمدەيمەن!
بۇ يەردىكى بالىلىق - سەبىيلەرچە ساددا مۇھەببىتى، گۈدەكلەرچە ئازابلىنىشى بىلەن ئۇنتۇلماس! بۇ يەر - تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق توزانلىرى قاتقان يۈرىكىمگە، ئۆز دەۋرىگە خاس بولمىغان يولقۇنۇشلارنى ئاتا قىلغان!
بۇ يەر - سىنىڭ بويۇڭنى قۇچاقلىرىم ئارىسىدىن مەڭگۈ ھىدلاتمىغان يەر! بۇ يەر - نەپرەت ۋە مۇھەببەتسىزلىك ئەسلى ماكانى.

* * *

- خەيرلىك سەھەر!
بىلمەن، ئاڭلىيالمايسەن بۇ سۆزنى جېنىم!
نامازخانلارنىڭ سەھەردەك سۆزۈك ئايەتلىرى ئىچىدىن بەخت قۇشۇڭ قاناتلانغاي ئىلاھىم!
سادىق مۇخلىسلارنىڭ زىكرى ۋە تىلىكى شاد كۆلكەڭنى ساماالرغا چاچقاي، چۈنكى سەن ئۆزۈڭنىڭ پاك تېنى بىلەن، قەلبىڭدىكى پىنھان ۋە مۇستەھكەم ئېتىقاد بىلەن پەرۋەردىگارنىڭ ھەر زامان كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشىسەن. بىلگىنكى، مەندەك لۇكچەكنىڭ بارلىق قىلىقسىزلىقلىرى ئاستىدىكى ئاللانىڭ ھىممىتى سەن ئۈچۈن ئاتا قىلىنغان...

* * *

سەپىرىڭدىكى يىگانە يەلكىنىم ھاياتىڭ دولقۇنى ئارا داۋالغۇپ تۇرسىمۇ، ھىجران ئېيىڭ جۇت - شۇئېرغانغا ئۆزىنى پەرۋاسىز نامايان قىلىدۇ، سىغىنچىڭ نۇرلىرى قاراڭغۇ قەلبىمنى يورۇتقان ئاشۇ ۋاقىتتا سېنىڭ ئەندىشەڭ ئۆزرە تۇن زۇلمىتى مېنى باسىدۇ. كۆزلىرىڭدىن تۆكۈلگەن غەم سۇلكىتى مېنى توختاۋسىز ھالدا ساڭا غايىۋى ھەمراھ بولۇشقا ئۈندەيدۇ...
چاچلىرىڭنى نازۇك رەۋىشتە سىلكىپ بېشىڭنى كۆتەر؛ بىنالار ئارا كۆرۈنگەن ئاسمان تۇتۇق بولسىمۇ كۈلرەڭ پەردىنىڭ كەينىدىكى چەكسىز سۆزۈكلۈك مېنىڭ سۆيگۈمگە ئوخشايدۇ.

* * *

سېنىڭ قاچانلاردا روھىمغا سىڭىپ كىرگەنلىكىڭنى ئېنىق بىلمەيمەن...
نادامەتلىرىم سېھرىڭ ئارا تىرىلىش پەيزىنى سۈرگىنىدە مەن ئۆزۈمنىڭ مەنە چاقمىقىدا چېقىلىمەن.
ھالبۇكى، بۇ رېئاللىقنىڭ بىمەنىلىكىنى ئازاب ئىلگىدە تۇنجى ھېس قىلغان چېغىڭ.
مەن ئۆزۈمنىڭ شېئىرلاشقان شەكلىنى يىراقتىكى لاتاپىتىڭ ئارقىلىقلا سىزىپ چىقتىم.
يۇرىكىم - ئازاب پەسلى ئارا كۆز غازىڭغا ئايلانغاچ يىللارسىرى تەمتىرىگەن مۇڭمەن.
خۇلقۇڭ - ياخشى كۆرۈشنىڭ نېمىلىكىنى تەپرىكلىيەلمىگەن تۇن بولغاچ، تەقدىرىمگە نۇر چاچالمىغان كۈنسەن!

* * *

سايەڭدىكى تەپەككۇر دۇنيارىمدا - مەنىلەر توختاۋسىز ئالمىشىپ، كېڭىيىدۇ...
ياشلىرىڭ - ئىدىقۇتنىڭ ئېقىنى.
كۆزلىرىڭ - ئىدىقۇتنىڭ قۇياشى!
مەدھىيىنىڭ تەكرارلىق رەۋىشىدە ساختا ئۇقۇمغا ئايلىنىشى تۇرغان گەپ. چۈنكى گرامماتىكا ۋە لېكسىكا مەن ئۈچۈن بەكمۇ كونا ۋە بەكمۇ ئاز! ئۇ قانداقمۇ كۆڭۈلنىڭ ئەسلىسىنى نامايان قىلالىسۇن، ھېسسىيات - تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتى، شۇڭا ئۇنى تەڭرى كەبى ئايان قىلماق مۇمكىنسىز.
مۇجىمەللىك ياشىسۇن! چۈنكى «ئۇنىڭ مەنە چېكى يوق». بىز ئىزدەۋاتقان نېمىنىڭ مەنىسىدۇر؟...

* * *

- ياخشىمۇسىز؟ سىز بىلەن خوشلاشش ئۈچۈن...
توغرا، بىز دائىم خوشلىشىش ئۈچۈن كۆرۈشىمىز، ئۆزىمىزنى ئۇنتۇلدۇرۇش ئۈچۈن دائىم ئەسلەيمىز. گۈل ۋە شەپەق نۇرىغا تولغان تەسكەي تاغدىكى چېغىر يولدەك؛ مۇناسىۋىتىمىز قاراڭغۇلۇق ئىچىگە قاراپ سوزۇلسىمۇ...
بىزگە مەنسۇپ بولمىغان مۇھەببەتلا زۇلمەتنى جىلۋە قىلدۇرغان ئاداققى گىرىمسەنلىك...
پاكلىقىڭ روھىڭ ئېتىكاپخانىسىدا ئالتۇن دانىلىرىمنى كۆتكەن قۇش! ھەر قېتىم خوشلىشار چاغدا قەتىرە ياشلىرىم مۇناجات ئۇچقۇنلىرىدا تاۋلىنىدۇ.

* * *

كۆز ئارامىغا چۆمگەن ئانا تۇپراق، گۈللەرگە پۇركەنگەن يېقىملىق غەمكىن شەھەر... سەھەردە خۇددى قۇياش تېۋىشىدەك يېنىك، ياق، تېۋىشىڭ يېقىنلاپ يۈرىكىمنى ئاستا چېكىدۇ... چۈشلەر قۇچىقىدىن ئالدىراپ سۈغۇرۇلىمەن - دە، تەبىئەتنىڭ ئىشىكىنى ئاچىمەن، باراڭدىكى ياماشقاق توپچا گۈل بىلەكلىرىڭنى ئەسلىتىدۇ. دەرەخلەر ئارىسىدىن نازاكىتىڭ كۆزلىرىنى نۇرلاندۇرغىنىدەك بوينۇمنى سوزۇپ يىراقلارغا قارايمەن. كوچامنى قاپلاپ يەلپۈنگەن چاچلار مېنى ئىختىيارسىز ئۆز كوچامدىن گۇمانلاندۇرىدۇ. ئېرىقتىكى گۈگۈم گۈللىرى شەپەق بىلەن قىزارغىنىدا بۇ شەھەردە سېنىڭ يوقلۇقىڭغا ئىشەنچ قىلمەن - دە، ھەسرەتلىك كېچىلەرگە خىيال قەلبىمىم بىلەن سېنى ئالتۇن رەڭدە سىزىپ چىقىمەن... بۇ دەل رېئاللىقىمنىڭ ئىككىنچى تەرىپى.

قىسقا ھېكايىلەر

ئىككى ھېكايە

ئۆمەر ئابدۇللا

پاقا

چۈشتىن كېيىن ئېتىزدىن ھېرىپ - ئېچىپ يانغان بىرنەچچەيلەن ئۇستۇبشىدىكى توپىلارنى قېقىشتۇرمايلا، قوللىرىنى ئېرىقتىكى سۇدا چالا - بۇلا يۇيۇپ بولۇپ ئۆيلىرىدە بىر - ئىككى پارچە ناننى ئۆرە تۇرۇپلا دېگۈدەك يېيىشكەندىن كېيىن، قوشنا مەھەللىدىكى ئاغىنىسىنىڭ تويىغا ئالدىراپ مېڭىشتى.

ئۇلار بارغاندا توي تازا ئەۋجىگە چىققان بولۇپ، نازىركومغا چېلىنغان ناغرا - سۇنايى ئاۋازى ھەممەيلەننىڭ بەدەنلىرىنى رىتىملىق قىمىرلىتىۋەتكەندى. ئەسكى تامنىڭ كەينىدە بىر - ئىككى پىيالىدىن ئىچىۋېلىشقان بىرنەچچىسى ئوتتۇرىدا ئۆزلىرىنى ئونتۇشقان ھالدا ھەر خىل غەلىتە ھەرىكەتلەرنى چىقىرىشىپ نازىركومغا ئويناۋاتاتتى.

ئۇلار داستىخانغا باشلىنىپ پولۇ يېيىشكەندىن كېيىن «باستۇرمىسى كەچتە» دېگەن سۆز بىلەن سىرتقا چىقىپ كەچكىچە ئوسسۇل كۆردى.

كەچقۇرۇن ئۇلارنىڭ مەھەللىسىدىن تويغا كەلگەن ياش مېھمانلارنى كۈتۈشكە مەسئۇل بولغان مۇشۇ مەھەللىلىك بالا ببلىنى تومپايتىپ كېلىپ: «يۇرۇڭلار، سىلەرنى ئايرىم كۈتىمىز» دەپ مەغرۇر قەدەم تاشلاپ مېڭىپ كەتتى. كەلگەنلەر ئايرىم كۈتۈلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ بىر - بىرىگە ھاياجان بىلەن تىكىلىشىپ، ئۇ بالىنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى.

ئۇلار تۆتىسى دەرەخلىكنىڭ ئېچكىرىسىدە- رەك ئېقىۋاتقان بىر ئېرىقنىڭ بويىغا كېلىپ توختاشتى.

ساھىبخان ئوت - چۆپ ئۈستىدىلا زوڭزىيىپ، ئۇلارنىمۇ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. ئۇلار ئوت - چۆپ ئۈستىدىكى قاتتىق - يىرىك نەرسىلەرنى پۈتلىرى بىلەن نېرى - بېرى قىلىۋېتىپلا موك چۆكۈشتى.

ساھىبخان بېلىدىكى ھېلىقى نەرسىنى شارتتىدە ئېلىپ، ئوت - چۆپ ئۈستىگە ھەيۋەت بىلەن تىكلىدى. كەلگەنلەرنىڭ كۆزلىرى يېنىپ كەتتى. ئاندىن ساھىبخان قوينىدىن يەنە ئىككى پىيالىنى ئېلىپ ھېلىقى نەرسىنىڭ - ئاللىقاچان ئىستېمالدىن قالغان، لېكىن بۇ يېزىدىكىلەر ئۈچۈن ئەتىۋارلىق ھەم يېڭى بولغان، ماركىسى ئونتۇلۇپ، ئۇلارنىڭ تىلىدا يېڭىدىن «ساقال» دەپ نام قويۇلغان ھاراقنىڭ يېنىغا قويدى.

- تويىمىزغا قاتنىشىش ئۈچۈن كەلگىنىڭلارغا رەھمەت،- دېدى ساھىبخان بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىۋېتىپ،- ئالدى بىلەن ئانچە - مونچە «گىرىم» قىلىۋېلىپ كەچلىك تويىنى بىر قىزىتمىساق بولمايدۇ.

- قىزلارمۇ كەچكىچە بارمۇ؟- سورىدى بىرى ئالدىراپ.

- بار، شوخراق بىرقانچىسى بار. قىزغا ھەمراھ بولۇپ تۇنەيدۇ،- دېدى ساھىبخان. ئاندىن ھاراقنى يېرىم چىنە قۇيۇپ، يەنە بىر چىنىگە ئېرىقتىكى سۇنى ئېلىپ قۇيدى. «ئۇنداق بولسا سىلكىدىم!①، سوسكا!②» دېدى ئۇلار دوست تارتىشىپ. ساھىبخان ھاراقنى گۈپپىدە ئىچىۋېتىپ پىيالىدىكى سۇنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچىپ ھاراقنىڭ ئاچچىقىنى باستى.

---

① ، ② - «خوشە» نىڭ باشقىچە ئاتالمىلىرى.

چىنە بىرنەچچە ئايلاندى. ئۇلار دەممۇ دەم ئېرىقتىكى سۇنى ئىچىپ، گرادۇسى تولىمۇ يۇقىرى بولغان بۇ ھاراقنىڭ ئاچچىقىنى باساتتى.

- ماڭا سەل جىقلا، - دېدى بەستلىك بىرسى، - سەل قېلىنلىۋېلىپ قىزلاردىن بىرەرسىگە قاش ئاتمىسام بولمايدۇ.

- ھېلىقى قىزلار شوخ بولغان بىلەن چىرايلىقتۇ؟

- ئۇچىسى خېلى بولىدۇ، - دېدى ساھىبخان ئاغزىنى چىكىلدىتىپ، - ئۇزۇن ئۆرۈمە چاچلىق بىرسى بار. باش ياغلىقىنى قەستەنگە چېچى بىلەن تەڭ ساڭگىلىتىۋالغان. ئەتىگەننىڭياقى شۇنى پايلاۋاتىمەن. ئۇنىڭغا يېقىن كېلىشمە، قالغانلىرىغا مەيلى.

- ۋاھ، - دېدى بەستلىك، - بىرسى ماڭا ھېساب. چايقىلىپ ساراڭ بولۇپ كەتسەممۇ مۇرەمنى چايقاپ تۇرۇۋالىمەن.

- چىراغنى ئۆچۈرۈپ، ئۇخلاپ كەتكەندە پايلاپ تۇرۇپ بىرەرسىنى ھاببا① قىلىۋالساملا بولدى، - دېدى مەست بولۇشقا باشلىغان بىرى.

شۇ چاغدا سۇدا بىرنەچچە پاقىنىڭ بېشى كۆرۈندى. كەيپى توشۇپ قالغان بىرسى ئازراق ھاراق قالغان چىنىنى پاقىلارغا تەڭلىدى:

- قېنى، بىرەرنى ئىچىپ قويامسىلەر؟

- قانداق نېمە ئۇ؟ - دېدى بىر پاقا. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئېرىق بويىغا كېلىشتى.

- قانداق نېمە بولماقچى، - دېدى ساھىبخان تىلىنى چاينap، - ئەركەكلەرنىڭ ئەركىسى ئىچىدىغان نېمە.

- قانداق، ئەركەك تۇكۇڭ بارمۇ؟ - دېدى بەستلىك مەسخىرە تەلەپپۇزىدا.

- ئەركەك تۇكسىز بولغاچقا كاككۇكسىمۇ ئەپلىگەندىمىز②، - دېدى ياشراق بىر پاقا ھاياسىزلىق بىلەن.

- ئاچچىقمۇ نېمە؟ - دېدى يەنە بىر پاقا سەسكەنگەندەك.

- تاتلىق بولسا بۇنچە ئىچەمدۇ ئۇنى؟ - دېدى بىر مەست زەردە بىلەن، - سىلەر پاقىلار نېمىنى بىلىسىلەر؟

- بىلەرمىز، - دېدى باشتىكى پاقا، - جىگىرى بار ئىچىدۇ، نوچىلار ئىچىدۇ، - ئۇ پاقا شۇنداق دەپ قىرغاقتا سەكرەپ چىقتى، - قۇيە ھارىقىڭنى!

ساھىبخان ئازراق قۇيدى. پاقا گەپمۇ قىلماي ئىچىۋەتتى.

- بىزگىمۇ بېتەمدۇ؟ - قالغان پاقىلارمۇ ئۆمىلىگىنىچە چىقىپ كېلىشتى. ساھىبخان ئۇلارغا بىر - بىرلەپ ھاراق قۇيدى.

پاقىلار كەڭ - كۆشادە پاراڭلاشقاچ، ئۇلارنى ئونتۇغاندەك مەززە قىلىپ ئىچىشىپ يايراپ كېتىشتى.

- بۇلار ساراڭكەن، - دېدى چوڭراق پاقا، - ئاچچىق بولغاچقا ئىچىمىز دەپ ئىچىپ، ئاچچىقىنى يەنە سۇ بىلەن باسىدىكەن.

- بىزچىلىك ئەقلى يوق، - دېدى كىچىكرەك بىر پاقا ئۆزىنى تېتىكلەشتۇرۇۋەتكەن بۇ سۇيۇقلۇقنىڭ كۈچىگە ھەيران بولۇپ، - قىز دېگەننى قاش ئاتقىچە تاش تەڭلەپ قورقۇتۇپ پوككىدىلا باسماي.

- ھاي، ئەدەپسىزلىك قىلما! - دېدى ساھىبخان.

- ماڭە لاتا، - دېدى يەنە بىر پاقا ئاخىرقى ھاراقنى ئىچىۋېتىپ، - ئەتىگەندىن كەچكىچە بىر قىزنى كەلتۇرەلمەيدىغان ھالىڭغا، ئۆزۈڭنى بىل. بولمىسا ئۇ قىزغا قاراپلا قويسام داغدا قالىسەن ھېلى بىكار.

- ھاراقمۇ تۆگىدى، - دېدى بەستلىك ئورنىدىن تۇرماق بولۇپ، - قىزلار ئوت بولۇپ كەتكەندۇ شۇ تاپتا. بولدى، پاقىلار، رەھمەت سىلەرگە، ئوبدان ئۇلپەتلىشىپ بەردىڭلار.

- يوقلىش، - دېدى چوڭ پاقا ھۆركىرەپ. ئاندىن ھەمراھلىرىغا قاراپ دېدى، - بۇلارنى ئېرىققا ھەيدىۋېتىپ، قىزلىرىنى ئۆزىمىز كەلتۈرەمدۇق - يا!

- شۇنداق قىلايلى!

- يوقىلىش، قەلبى پوقلار!

تويغا كەلگەنلەر ۋە ساھىبخان ھۇلۇقۇشقىنىچە ئېرىقتىكى سۇغا سەكرەپ، سۇدا ئۆزۈپ كۆزدىن غايىب بولدى.

پاقىلار چوڭ - چوڭ چامداپ، ناخشىنى دۆڭ توۋلاپ كەچلىك مەشرەپ ئۇچۇن ئەمدىلا ناغرا - سۇناي ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتقان تويغا قاراپ مېڭىشتى:

پاقا دېگەن غالىبتۇر،
مۇھەببەتنى يېڭىدۇ.
ئەر تاللىغان ھۆر قىزلار،
ئۆزى كېلىپ تېگىدۇ.

---

① ھاببا - سۇيۇپ قويۇش دېگەن مەنىدە.
② رىۋايەتلەردە دېيىلىشىچە كاككۇك پاقا بىلەنمۇ جۈپلەشكەن.

پاقىلار توپىغا بارسا، ئۆيلىرىدىمۇ بېشىدىكى ياغلىقىنى ئېلىۋېتىپ يۈرۈشكىمۇ جۈرئەت قىلالمايدىغان قىزلار سەھرانىڭ مۇقەددەس تۇپا - چاڭلىرىدا ھەممىنى ئۇنتۇپ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كېتىشتى، ئەمما، پاقىلار شۇنچە ساقلىغان بولسىمۇ نازىركوم ئوينالمىدى.

چۈن گۈلى

ئۇ ھەر قېتىم چۈن ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ ئىشىك ئالدىغا بېرىپ ھەيدەلگەندە، ئۆزىنىڭ كىچىك چېغىدا چۈن ئۆلتۈرگىنىنى ئەسلەپ قالاتتى.

ئۇنىڭ كىچىك چېغىدا ئەپچىل ھەم كىچىك پالىقى بار ئىدى. ئۇ ئەنە شۇ پالىقىنى كۆتۈرۈۋېلىپ چۈننلەرنى قوغلاپ يۈرۈپ ئۆلتۈرەتتى. ئۇ چۈندىن 100 نى ئۆلتۈرسە ئاتىسى ئۇنىڭغا بىر موچەن بېرەتتى. يازنىڭ تومۇز ئىسسىق كۈنلىرىدە، چىڭقى چۈشلەردە كىشىلەر سالقىن گەمىلەردە ھوزۇرلىنىپ ئۇخلىشاتتى. ئاتىسىمۇ ئۇنى چۈن ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپ قويۇپ خورەك تارتىپ ئۇخلاپ كېتەتتى. ئۇ ئاتىسىنىڭ خورەك ئاۋازىنى تىڭشىغاچ ھەربىر چۈننى ئۆلتۈرگەندە، ئۆلتۈرمەكچى بولغان چۈننلىرىنى «بىر، ئىككى» دەپ ساناپ چۈننلەرگە پالاق ئۇراتتى. ئۇ ئىسسىقتا تەرلەپ - پىشىپ بىر چۈشتە 300 دەك چۈن ئۆلتۈرەتتى. ئاندىن ئاتىسىنى چاقىراتتى. ئاتىسى ئۇيقۇلۇق كۆزلىرى بىلەن ئۆلۈك چۈننلەرگە قاراپ قويۇپ ئۇنىڭغا ئۇچ موچەن بېرەتتى.

ئۇ كىچىك چېغىدا سەممىيلىك بىلەن چۈن ئۆلتۈرەتتى. بىرنىمۇ كەم سانمايتتى. بىرەرى كەم بولۇپ قالسا قوغلاپ يۈرۈپ ئۆلتۈرۈپ، ساننى توشقۇزمىسا كۆڭلى ئۇنمايتتى. ئەمما ئاتىسى بىرەر قېتىم ئۆلتۈرۈلگەن چۈننلەرنى ساناپ باقمايتتى.

ئۇ كىچىك چاغلىرىدا ئەنە شۇنداق سەممىيلىك بىلەن چۈن ئۆلتۈرەتتى. كىچىك پالىقى چۈننلەرگە دەلمۇ دەل تېگەتتى.

ئۇ ئاشۇنداق چۈن ئۆلتۈرۈپ چوڭ بولدى. ئۆلتۈرگەن چۈننلىرى نۇرغۇن بولۇپ كەتتى. ئاتىسىدىنمۇ نۇرغۇن موچەن ئالدى.

ئۇ ھالسىز تېنىنى سۆرەپ ئولتۇرۇپ ئاشۇ كۈنلەرنى ئەسلەپ قالدى ۋە شۇ ھامان كۈچلەندى. شۇنىڭ بىلەن قايتا غەيرەتكە كېلىپ يەنە بىر ئىشىك ئالدىغا باردى. ئۇنىڭ قولىدا كىچىك چېغىدىكى ھېلىقى پالاق بار ئىدى. ئۇ ئىشىكنى ئۇردى. ئىشىك ئېچىلىپ بىرى چىقىپ:

- بىزنىڭ ئۆينىڭ چۈننلىرىنى ئۆلتۈرسەڭ بولمايدۇ،- دەپ ئىشكىنى زەردە بىلەن يېپىپ كىرىپ كەتتى.

ئۇ يەنە ھالسىز ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ قولىدىكى ھېلىقى پالاق سالقىن شامالدا لەرزان چايقىلاتتى.

ئۇ كىچىك چېغىدا قاتتىق ئىسسىقتا سەممىيلىك بىلەن چۈن ئۆلتۈرگەنىدى. 100 دىن بىرنىمۇ كەم قىلمىغانىدى.

ئۇ زور چىدام بىلەن يەنە بىر ئىشىك ئالدىغا باردى.

- بىزنىڭ ئۆيىدە ئۆلتۈرگۈدەك چۈن يوق،- دېدى بىرى چىقىپ.

ئۇ يەنە پەرىشان بولدى. پۈتۈن بەدىنى ماغدۇرسىز ئىدى. تۆكۈلگەن ياشلىرى كىرلەشكەن يۈزىدە ئەسەبىي ناخشىنىڭ نوتىسىدەك ئىز قالدۇراتتى. قولىدا بولسا كىچىك چېغىدىكى پالىقى قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

ئۇ كىچىك چېغىدا قاتتىق ئىسسىقتا سەممىيلىك بىلەن چۈن ئۆلتۈرگەنىدى. ھەتتا، چۈن دورىسىدا ئۆلگەن چۈننلەرنى قوشۇپمۇ قويمىغانىدى.

ئۇ قولىدىكى پالاققا قارىغىنىدا ۋۇجۇدىدىكى ئەڭ ئاخىرقى كۈچ ھەرىكەتكە كەلدى. ئۇ پالاقنى ئاۋايلاپ كۆتۈرگىنىچە يەنە بىر ئىشىكنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئىشىكنى ئۇرا - ئۇرمايلا ئىشكىتىن ساقال - بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ كەتكەن بىرى كۆرۈندى:

- چۈننلەرنى ئۆزىمىز ئۆلتۈرىمىز.

ساقاللىقنىڭ كۆزى چۈن ئۆلتۈرگۈچىنىڭ قولىدىكى پالاققا ئاچكۆزلەرچە تىكىلگەنىدى.

ئۇ دىمى تۆتۈلۈپ، دىرىلدەپ تىترىگىنىچە بىر خىلۋەت بۇلۇڭغا ئارانلا بېرىۋالدى.

ئۇ كىچىك چېغىدا قاتتىق ئىسسىقتا سەممىيلىك بىلەن چۈن ئۆلتۈرگەنىدى. تەرلەپ - پىشىپ قولاپ يۈرۈپ بىرمۇ بىر ئۆلتۈرگەنىدى.

ئۇ قولىدىكى پالاققا قارىغىنىچە بۇلۇڭدا يېتىپ قالدى. ئۇنىڭ مىدىرلىغۇدەك ھالى يوق. ھەتتا، بۇرنى ئۇستىگە قونغان چۈننىنى قوغلىغۇدەك مادارىمۇ يوق ئىدى. بىرئازدىن كېيىن بىر چۈن ئۆچۈپ كېلىپ ئۇنىڭ بۇرنىغا قوندى. ئارقىدىن 10 نەچچە چۈن كېلىپ قوشۇلدى. كۆپ ئۆتمەيلا ئۇنىڭ بۇرنى كۆرۈنمەي

قالدى. پالاق بولسا ئاۋۇالقىدەك بوشلۇقتا لەيلەپ تۇراتتى. چۈشىلەر ئەمدى توپ - توپى بىلەن كېلىپ قونۇشقا باشلىدى. چۈشىلەر قونۇۋېرىپ ئۇنىڭ يۈز قىسمىنى توسۇۋالدى.

چۈشىلەر بارغانچە كۆپەيگىلى تۇردى. بارا - بارا گازىلداپ تۇرغان چۈشىلەر ئۇنىڭ بەدىنىنى پۈتۈنلەي يېپىپ بولدى. پەقەت پالاقلا بوشلۇقتا لەيلەپ تۇراتتى.

ئۇ كىچىك چېغىدا سەممىيلىك بىلەن چۈشۈن ئۆلتۈرگەنىدى. ئۇ شۇ تاپتا خىلۇەت بۇلۇڭدا چۈشىنگە كۆمۈلۈپ كەتكەنىدى. بىراق، ئۇنىڭغا ھېچكىم دىققەت قىلمىدى.

چۈشىلەر ئۈزلۈكسىز كۆپىيىۋاتاتتى. خىلۇەت بۇلۇڭدا بىر توپ چۈشۈن گازىلدىشاتتى. ئاخىرى بىرىپ ئۇ چۈشىلەر ئۇنىڭ بەدىنىنى قاپلاپ، غۇزمەكلىشىپ يېتىپ قالغان بىر تال گۈل شەكلىگە كەلتۈرۈپ قويدى.

ئۇ قارا رەڭلىك، گازىلداپ ئاۋاز چىقىرىپ تۇرىدىغان بىر تال گۈل ئىدى.

ئىشىق ھىجرانىدا پىغانلىق سايراپ قانغا بويىلىپ كەتكەن بۇلبۇل كېلىپ ئۇ گۈلگە قوندى. ئەمما سايرىيالماي ئۈچۈپ كەتتى.

ئۇ قارا رەڭلىك، لۆمۈلدەپ تۇرغان بىر تال گۈل ئىدى.

بۇ گۈلگە ئۇچۇپ كەلگەن بىر كېپىنەك قونۇپ نىمجان قۇرتقا ئايلىنىپ قالدى.

ئۇ قارا رەڭلىك، پۇراق ئورنىغا چۈشۈن ئاۋازى تارقىتىدىغان بىر تال گۈل ئىدى.

بۇ گۈلگە بىر ئىشچان ھەسەل ھەرىسى قونۇپ قانچە قىلىپمۇ بىرەر تامچە شىرنە ئالالمايى، پۈتۈن بەدىنىنى زەھەرگە تولدۇرۇپ ئۈچۈپ كەتتى.

ئۇ كىچىك چېغىدا سەممىيلىك بىلەن چۈشۈن ئۆلتۈرگەنىدى.

ئۇ قارا رەڭلىك، گازىلداپ ئاۋاز چىقىرىدىغان بىر تال گۈل ئىدى. ئۇ شۇ ھالەتتە خىلۇەت بۇلۇڭدا تاشلىنىپ تۇراتتى.

ئاخىرى بىر كۈنى بىرى ئۇنى كۆرۈپ قالدى ۋە ھاياجاندىن ۋارقىرىۋەتتى.

- قاراڭلار، پاھ، نېمىدېگەن چىرايلىق گۈل بۇ!

كىشىلەر ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى ۋە ئۇنىڭ چىرايلىقلىقى ھەققىدە تىللىرىنى چىكىلدىتىشىپ بىر - بىرىگە باقماي ماختاپ كېتىشتى.

شۇنىڭدىن كېيىن يولدىن ئۆتكەن ئادەملەر ئۇنىڭغا ھەۋەسلىنىپ زوق بىلەن بىرەم قاراپ تۇرۇشۇالىدىغان بولۇشتى.

ئۈيۇنچۇق

تۇرغۇنجان تۇرسۇن

پەقەت كىچىك بالىلا ئۈيۇنچۇق ئوينايدىغۇ، دەپ ئويلىدىم. سەنمۇ ماڭا خۇددى كىچىك بالىدەكلا كۆرۈنۈپ كەتتىڭ. بىردىنلا تۇغۇلغان كۈنۈڭنى ئەسلەپ قالدىم. ئەمەلىيەتتە سەن تۇغۇلغان چاغدا، مەن ئەمدىلا ئوچ ياشقا كىرگەنىدىم. شۇ كۈنى مەن سېنىڭ تۇغۇلۇۋاتقانلىقىڭدىن خەۋەرسىز ئۈيۇنچۇق ئۈيىناۋاتاتتىم. قانداق ئۈيۇنچۇقنى ئوينىغانلىقىمنى زادىلا ئەسلىيەلمىدىم. بۇنى پەقەت مەلۇم يىللاردىن كېيىن، سەن مەندىن باشقا بىرەر يېگىت بىلەن توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈۋاتقان كۈنىلا ئاندىن ئەسلىيەلىشىم مۇمكىن. بىراق سەن كىچىك بالا ئەمەسكەنسەن، شۇنداقتىمۇ قولۇڭدا ئۈيۇنچۇق تۇراتتى. سېنىڭ كىچىكلەشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىڭنى بىلەتتىم. بۇگۈن ئۆز ئاغزىڭ بىلەن مۇنداق دېگەنىدىڭ:

- مەكتىگۇ 20 ياش ھالىتىمدە تۇرسام دەيمەن. قايتا تۇغۇلۇش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمىگەن بولسام، تېخىمۇ خۇشال بولاتتىم.

بۇ سۆزۈڭنى ئاڭلاپ، ئۆزۈمنى ناھايىتى قېرىپ قالغاندەك سەزدىم. بۇ يىل 23 ياشقا كىرگەنىدىم. ئويلاپ باقسام سەن تۇغۇلغان كۈنىلا ئۈيۇنچۇق ئوينىاپ بېقىپتىمەن. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەتتا ئۈيۇنچۇقنى تۇتۇپمۇ باقمىغانىدىم.

قولۇڭدا دۇپدۇگىلەك بىر ئۈيۇنچۇق تۇراتتى. سەن ئەزەلدىن شوخ، غەمسىز ئىدىڭ. بۇ ئۈيۇنچۇققا ئىگە بولغاندىن بۇيان تېخىمۇ خۇشال، تېخىمۇ بىغەم بولۇپ كەتتىڭ. ئىككىمىزنىڭ كۆڭلىنى ئىنتايىن يېقىن دەپ ئويلايتتىم. بىراق سەن مېنى يېنىڭغا چاقىرىپمۇ

قويمىدىك، ئاخىر چۈمۈلدەك سىلجىپ يېنىڭغا كەلدىم.

- ئويۇنچۇق مىجىلىپ كېتەي دەپ قاپتۇ، - دېدىم مەن.

- بارلىق ئويۇنچۇقلارنىڭ تەقدىرى مۇشۇنداق بولىدۇ، - دېدىك سەن ماڭا تىكىلىپ قاراپ. بىراق مەن سېنى ماڭا زادىلا قارىمايۋاتقاندەك ھېس قىلدىم.

- بۇ ئويۇنچۇقنى ساڭا مەن سوۋغا قىلغان تۇرسام. . .

- كەچۈرگىن، - سەن ئۆزۈڭنى تۇتالمايلا كۆلۈپ تاشلىدىك، - ئاتا - ئانام ماڭا شۇنداق ئۆگەتكەن. ئۇلارنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي ئىلاجىم يوق.

- خېلى چوڭ بولۇپ قالدىك، بۇ ئىشتا چوقۇم مۇستەقىل قارىشىڭ بولۇشى كېرەك.

- مېنىڭ كىچىكلەشنى ئارزۇ قىلمىدىغانلىقىمنى ئۇنتۇپ قاپسەن - دە! - سەن يەنە كۈلدۈك.

- چاقچاق قىلمىساڭچۇ، - دېدىم مەن ئۆتۈنۈپ، - مەن بەرگەن نەرسىنى راستتىنلا قەدىرلىمەمسەن؟

- قەدىرلىيەلمەيمەن، چۈنكى ئاتا - ئانام. . .

- مەن ئاتا - ئاناڭغا ئەمەس، ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن.

- راستتىنلا ئامالىم يوق. قەدىرلىيەلمەيمەن.

- قەدىرلىمەيمەن دېگىنە.

- قەدىرلىيەلمەيمەن.

- ئۆزۈڭنىڭ پىكرىنى ئاڭلىغۇم بار.

- سېنىڭ خۇشچاقچاق مىجەزىڭنى ياقتۇرمەن. ئەمما سەن بەرگەن نەرسىنى قەدىرلىيەلمەيمەن. چۈنكى مېنىڭ پۈت - قولۇم ئاللىبۇرۇن باغلىنىپ بولغان. ئىككىمىزنىڭ مەڭگۈ ياخشى دوست بولۇپ ئۆتۈشمىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

- قەدىرلىمەيمەن دە.

- . . .

- ئېنىق گەپ قىل، قەدىرلىمەيمەن دە.

- قەدىرلىمەيمەن، - سەن يەنىلا كۈلۈپ تۇراتتىڭ.

«خوش» دېدىك، ئارقامغا قايتتىم. كوچا چىراغلىرى ئۆچۈپ قالدى. يۇلتۇزلارمۇ پەرەنجە ئىچىگە مۆكۈندى. يولنى ئىلغا قىلالمىدىم، ئەمما تەمتىرىمەي مېڭىۋەردىم. مېنىڭ تېخى ئۈيۈم يوق ئىدى. شۇنداقتىمۇ ماڭمىسام بولمايتتى. قەيەرگە بېرىش مەن ئۈچۈن بەربىر ئىدى. پەقەت سېنىڭ ئۆيۈڭدىن باشقا قانداقلا يەرگە بارساڭ بولۇۋېرەتتى.

شۇ كۈنى ئەسلى بىز بىر دوستىمىزنىڭ تويىنى مۇبارەكلىمەكچى ئىدۇق. قىزىق، نېمە ئۈچۈن باشقىلارنىڭ تويىنى مۇبارەكلەيمەن؟ باشقىلار توي قىلىپ بەختكە ئېرىشتى. بۇنىڭ مەن بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ مۇشۇ كۈنگىچە نۇرغۇن تويلارنى مۇبارەكلىدىم. بىراق بۇلار مېنى بەختكە ئېرىشتۇرەلىدىمۇ؟ شۇنداقتىمۇ بۈگۈنكى مۇبارەكلەشكە قاتنىشىشىم كېرەك ئىدى. بولمىسا تېخىمۇ يېگانە قالاتتىم.

مۇبارەكلەش زىياپىتىدە ئولتۇراتتىم. بۇ يەردە سېنىڭ يوقلۇقىڭنى بىلەتتىم. سېنىڭ «خوش» دېگەن ئاۋازىڭ خۇددى دۇنيادىكى ئەڭ مۇڭلۇق مۇزىكىدەك مېنى ئازابلايتتى. تېلېۋىزورىدا بىر قىزنىڭ نازلىق تولغىنىپ ئۇسسۇل ئويناۋاتقانلىقىنى كۆردۈم، بىراق بۇ قىز سەن ئەمەس ئىدىڭ. كىمدۇر بىرى «بۇ قىز نېمىدېگەن چىرايلىق» دېۋىدى، مەن «بۇ قىزنىڭ نەرىمۇ چىرايلىق بولسۇن» دەپ ئاچچىقلىدىم. بىر قىز خۇددى مېنى مەسخىرە قىلغاندەك «نوچى بولسىڭىز، مېنى تانسىغا ئېلىپ كىرەلەمسىز؟» دېدى. «مەندە گەپ يوق، ھېلى ئۆزىڭىز يېنىۋالارسىز مەكىن» دېدىم چاندۇرماي. دېگەندەك ئۇ بىر دەمدىلا گېپىدىن يېنىۋالدى. ماڭا چاقچاق قىلىدىغانلار كۆپ ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى مېنى خۇددى سەن ئېيتقاندەك «گەپ خالتىسى» دەپ قارايتتى. بىراق مەن بۈگۈن ئەڭ جىمغۇر ئادەم ئىدىم. ھېچكىم مېنى چوشەنمەيتتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى خۇشال ئىدى. چۈنكى بىز خۇشاللىقنى تەبرىكلىمەكچى ئىدۇق. دۇنيادا پەقەت بەختكە ئېرىشكەنلەرلا تەبرىكلىنەتتى. ماڭا ئوخشاش ئازاب چېكىۋاتقانلارنى بولسا، ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم خىيالىغا كەلتۈرۈپ قويمايتتى.

ئۆزۈمنىڭ كېچە ياكى كۈندۈزدە تۇرۇۋاتقانلىقىنىمۇ بىلەلمىدىم. سېنى ناھايىتى چوڭقۇر چوشىنىمەن دەپ ئويلايتتىم. ئەمما سېنىمۇ چوشەنمەيدىكەنمەن. ئادەم، مەن، سەن، قىزلار، يانۋار، سۆيۈش، تەبرىكلەش مۇراسىمى، توي، بەخت، ئۆي. . . بۇ ئاتالغۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ناتونۇشتەك تۇيۇلدى. بىردىنلا ئۆزۈمنى ناھايىتى قاتتىق مىجىلىۋاتقاندەك سەزدىم. بۇ چاغدا تەبرىكلەش مۇراسىمىدىن تايتقاندۇق. بەدىنىم بىر قىزنىڭ بەدىنىگە تېگىشىپ تۇراتتى. ئەمما

مەندە ھېچقانداق سېزىم يوق ئىدى. نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق ئەھۋال يۈز بېرىدىغانلىقىنى پەقەت چۈشىنەلمىدىم. بىردىنلا چۆچۈپ كەتتىم. ماشىنا ئەينىكىدىن سېنى كۆرۈپ قالغانىدىم. سەن ھېلىقى ئويۇنچۇقنى كۆچەپ مىجۇاتاتتىڭ. دۈپىدۈگىلەك بۇ ئويۇنچۇقتىن قىپقىزىل سۇيۇقلۇق تامچىلاپ چۈشۈۋاتاتتى. مەن كۆزۈمنى چاڭ يۇمۇۋېلىشقا مەجبۇر بولدۇم.

«ئابدۇللا»نىڭ تەرجىمھالى

ئابلىز ئابدىللىم

مۇشۇ كۈنلەردە ئىت بېقىش تازا ئەۋج ئېلىپ كەتتى. ئىتۋازلارنىڭ سانىمۇ كۆپىيىپ كەتتى. مەنمۇ شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرىپ، تۆت كۈنلۈك بولغان كۆچۈكتىن بىرنى 500 سوم خەجلەپ ئاران تەستە سېتىۋالدىم. نېمىلا دېگەنبىلەن مېنىڭمۇ ئىتىم بار بولدى. ئۇ چوڭ بولۇپ كەينىمدىن يۈرسە، بۈيرۇغانىنى قىلىپ كۆڭلۈمنى ئاچسا نېمىدېگەن ياخشى - ھە! . . . شۇ چاغدا بىر دوستۇم ماڭا ئەقىل كۆرسىتىپ «ئىتقا ئادەمنىڭ ئىسمىنى قويسا ئەقىللىق بولىدىغانلىقى» نى ئېسىمگە سېلىپ قويدى. ئەمەلىيەتتىمۇ كىشىلەر ئىتقا تۈرلۈك ئىسىملارنى قويۇشىدىغۇ!؟ بىز شۇ گەپ بويىچە ئۇنىڭغا «ئابدۇللا» دەپ قالدۇق. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇ سۇنىڭ سۈرۈكىنى ئىچىپ، بالىلىرىم يېمىگەننى يەپ ئائىلىمىزنىڭ ئەتىۋارلىق ئەزاسىغا ئايلىنىپ قالدى.

بىر كۈن ئۆتتى، بىر ئاي ئۆتتى... بىر يىل ئۆتۈپ كەتتى. «ئابدۇللا» ئويلىغىنىمدەك ئەقىللىق چوڭ بولدى. ھەر كۈنى ئىشتىن قايتىپ كېلىپلا ئىشىك ئالدىدا توختايمەن - دە، ئۇنىڭغا بۈيرۇق قىلىمەن:

- ئابدۇللا ئىشكىنى ئاچ!

- ئابدۇللا، توخۇلارنى قوغلىۋەت!...

ئۇ دېگىنىمنى ئورۇنلاپ مېنى رازى قىلىدۇ. ئىدارىدىكىلەرمۇ «ئابدۇللا»نىڭ قىلىقلىرىدىن سۆيۈنۈپ ئىشىك ئالدىدىن كېتىلمەيدۇ. ئائىلىسام ئۇنىڭ نامىنى بىلمەيدىغانلار ئاز ئىكەن. تېخى باشلىقىمنىكىمۇ ئۇنىڭغا كۆزى چۈشۈپ قاپتۇ. قايسى كۈنى ئۇ مەقسەتلىك ھالدا: «مېنىڭمۇ «ئابدۇللا» دەك بىر ئىتىم بولغان بولسا - ھە!» دەپ قويدى. دېگەندەك ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ بىزدىن ئايرىلىپ باشلىقىمنىڭ ئۆيىدە ماكانلاشتى. مەندە نېمە ئامال؟ يۈرىكىمنىڭ بىر يېرى ئېچىشىپ تۇرسىمۇ، ئىدارىدە بىراقلا يۈز تېپىۋالغاندىكىن بۇ ئىشتا سەۋرى قىلدىم. بىراق بەزى چاغلاردا ئېسىمدە يوق «ئابدۇللا»نى چاقىرىپ سالىمەن. يانقان يېرىگە قاراپ خىيال سۈرىمەن... چۈنكى ئۇ ئائىلىمىزنىڭ بىر ئەزاسى ئىدى...

ئېلى كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى. «ئابدۇللا»نىڭ سىماسى كۆز ئالدىمدىن زادىلا نېرى كەتمەيدۇ. پەمىچە ئۇ تېخىمۇ ياخشى ئوزۇقلىنىپ، كىچىك ماشىنىدا ئولتۇرۇپ تاماشا قىلىپ بارغانسېرى ئەقىللىق بوپ كەتكەندۇ. تۈيۈقسىز ئۇنى يوقلىغۇم كەپ قالدى. بىر كۈنى ئىشتىن چۈشۈپ ئۆدۈللا باشلىقىنىڭ ئۆيىگە باردىم. «ئابدۇللا» ھويلىدا باشلىقىمنىڭ كەپسىز ئوغلى بىلەن ئويناۋاتقانىكەن. ئۇ ماڭا تىكىلىپ قاراپ قويدى - دە، ھېلىقى بالا بىلەن بولۇپ كەتتى.

- ئابدۇللا!- دېدى باشلىقىمنىڭ ئوغلى ئۇنىڭغا بۈيرۇق قىلىپ،- تېز بېرىپ ئۇ كىشىنىڭ ئايىغىنى ئېلىپ كەل!

ئابدۇللا ئېتىلىپ كېلىپ پۇشقىمغا ياماشتى، خىيالىمدا ئۇنى نەچچە يىلدىن بېرى بېقىپ چوڭ قىلغاندەكىن ماڭا ئۇنداق قارامايدىغاندەك، دەپ ئويلىغانىدىم. كىم بىلسۇن؟ ئۇ بىردەمدىلا ئىشتان، پايپاقلىرىمنى يېرتىپ، نەچچە يېرىمنى قانتىتۇەتتى. ئاللا - توۋا چىقىرىپ ھويلىنى بېشىمغا كىيدىم. ئاخىرى بولالماي تاماشا قىلىپ ئويناۋاتقان بالىغا ۋارقىرىدىم:

- ئىتنى چاقىرىۋال، شۇمتەك!

دېگەن گېپىم شۇ بولدى. زەردە بىلەن چېچىلغان بىر ئوچۇم توپا بىلەن تەڭ «ئابدۇللا» قۇيرۇقىنى قىسىپ توختاپ قالدى. قارىسام يېنىمدا چىرايىنىڭ ئۆڭى ئۆچكەن باشلىقىم ئالىيىپ تۇرۇپتۇ.

- شۇمۇ گەپمۇ؟- دېدى ئۇ ئېغىز ئېچىپ،- كىچىك بالىدا نېمە گۇناھ، ئۇ دېگەن بىر ئىتقۇ!

ئويلاپ باقسام، خاتا قىپتىمەن. ئەسلىدە مەن «ئابدۇللا»نى تىللىشىم كېرەك ئىدى...

ئىككى ئەدەبىي خاتىرە

تۇرسۇنبەگ ئىبراھىم

سەدىقە

يۇرتىمىزدا دىۋانە شۇقەدەر كۆپ ئىككى، ھەر بىر كوچىدا قەدەمدە بىر ئۇچراپ ئادەمنىڭ ئالدىنى توسۇپ سازا قىلىپ تۇرۇۋالغىنىنى ئاز دەپ، مانا ئەمدى ھەر ئەتىگىنى ئىشىك قېقىپ، بىرنى يولغا سالسا بىرى كېلىۋېرىپ كىشىنى تولىمۇ قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدىغان بولۇۋالدى.

مانا بۇگۈنمۇ ئورنۇمدىن تۇرۇپ بولغۇچە ئىشىك قېقىلىپ «غېرىبنىڭ قەدىمى يەتتى، بالانىڭ يەتمىسۇن!» دېگەن سوزۇق ئاۋاز ئاڭلاندى. ئالدىراپ داستىخانىنى ئاختۇردۇم، بىراق بالىلار چالا يېپ تاشلاپ قويغان بىر - ئىككى توغرام نادىن باشقا، پۈتۈن بىر نانمۇ چىقمىدى. يانچۇقلىرىمنى ئاختۇرۇپ باقتىم، ئەمما ئاي ئاخىرى تۇرسا، مائاشتىن باشقا ھېچقانداق تاپاۋىتى بولمىغان بىر ئاددىي خىزمەتچىنىڭ يانچۇقىدا ئارتۇقچە پۇل نېمىش قىلسۇن؟ ھېشىم تازا قاتقان بولسىمۇ، ئويلاشقا ۋاقىت يوق ئىدى. چۈنكى سەل كېچىكسەك قالسام بارغانسېرى ھالى ئۇستۈن بولۇپ كېتىۋاتقان دىۋانىلەر رەنجىپ، مېنى بولۇشىغا قارغىغىنىچە كېتىپ قالاتتى - دە، ئالىمادىس «غېرىبنىڭ قەدىمى» ئورنىغا ئۇ ئېيتقان بالا - قازانىڭ «قەدىمى» بېتىپ قالغۇدەك بولسا... شۇڭا ئامالسىز ئۇچامدىكى ئالغىنىمغا تېخى تولۇق ئىككى ئايمۇ بولمىغان كۆڭلەكنى سالدىم - دە، مايكىچان ئىشىك تۈۋىگە چىقتىم. گەرچە ئۇستىبېشىغا قاسىماقلاشسەك كەتكەن كونا كىيىملەرنى كىيىۋېلىپ، ساقىلىنى بولۇشىغا قويۇۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن پارقىراپ تۇرغان قىپقىزىل مايلىشاڭغۇ يۈزلىرىدىن تېخى 40 ياشتىن ئاشمىغانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرغان بۇ تەندۇرۇس ئادەم، قولۇمدىكى كۆڭلەكنى كۆرۈپ ئۆشىنىسىدىكى كۆتۈرەلمەي قالغان يوغان خالتىنى گۈپپىدە يەردە قويدى - دە، ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىشقا باشلىدى.

بىراق، ئۇنىڭ ئەتىسىلا يەنە كېلىشىنى كىم بىلسۇن؟ تاڭ سەھەردىلا ھېلىقى تونۇش ئاۋازنى ئاڭلاپ ھېشىمغا غەم چۈشتى. يەنە بىرەر نەرسە ئېچىقىپ بېرەي دېسەم، ئەمدى ئۆزۈمدە ئارتۇقچە بىرنېمە يوق ئىدى. بەرمەي دېسەم، ناۋادا ئۇ تاڭ سەھەردىلا قارغىۋېتىپ كېتىپ قالسا...

شۇ ئەسنادا ئاخشام ئوقۇپ بولالماي ياستۇق يېنىغا قويۇپ قويغان ژۇرنال كۆزۈمگە چېلىقتى - دە، كۆڭلۈمگە بىر پىكىر كەلدى: «توختا، — دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە، — ئەقەللى ساۋات بويىچە ئېيتقاندىمۇ ئىنسان ھەم ماددىي، ھەم مەنىۋى ئوزۇقتا موھتاج؛ ئۇ گەرچە بىر دىۋانە بولسىمۇ، لېكىن ئۆمۈر بويى ماددىي ئوزۇق يىغىپلا ئۆتكەچكە، بۇ جەھەتتە مەندىن بايلىقى ئېنىق؛ يەنە كېلىپ مەنمۇ ھەر كۈنى ئۇنىڭغا ماددىي ئوزۇقلا بېرىپ كەلدىم. قېنى، بۇگۈن بىر مەنىۋى ئوزۇق بېرىپ باقمايمۇ؟...»

شۇنداق قىلىپ، مەن تېخى تولۇق ئوقۇپ بولالمىغان ژۇرنالنى كۆزۈم قىيمىغان ھالدا ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭغا تەڭلىدىم. ئۇ گويا بۇ دۇنيادا كۆرۈپ باقمىغان غەلىتە بىرنەرسىنى ئۇچراتقاندەك، بىر قولۇمدىكى ژۇرنالغا، بىر ماڭا قاراپ تۇرۇپ قالدى.

— بۇ مېنىڭ ئۇچۇن ئەڭ قىممەتلىك نەرسە. ئۇنىڭ مەندىن كېچىپ سىلىگە بۇنى...

— ئادەم زاڭلىق قىلىپ... قانداق دېگەن گەپ بۇ، — دېدى ئۇ خالتىسىنى مۇرىسىگە سېلىۋېتىپ.

ئەمدى ئۇنىڭدىكى ھەيرانلىق ماڭا ئۆتكەنىدى. ھەرقانچە ئويلاپمۇ مەنىۋى ئوزۇقتا ئەڭ موھتاج بىر كىشىنىڭ، ئۆزىدە زادىلا بولۇپ باقمىغان بىر قىممەتلىك «سەدىقە»نى ئالماي كېتىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمىدىم. بىراق شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ مەھەللىمىزگە ئىككىنچىلەپ يېقىن يولىمايدىغان بولدى. ناگاھ - ناگاھاندا ئېزىپ - تېزىپ بىر كېلىپ قالسىمۇ، مېنى كۆرسىلا خالتىسىنى يۈدۈپ، قولۇمدىكى سەدىقىگە قاراپمۇ قويماستىن كېتىپ قالىدىغان بولدى.

بىزنىڭ يول

يولىمۇ دۇنيادىكى بارلىق مەۋجۇداتلارغا ئوخشاش يوقلۇقتىن بارلىققا كەلگەن؛ كىچىكلىكتىن زورايغان؛ ئاددىيلىقتىن ئالىيلاشقان.

دۇنيادا تۇنجى قېتىم پەيدا بولغان يول — ئېھتىمال چېغىر يول بولسا كېرەك، كېيىن

هارۋا - چاڭغىلارنىڭ كەشىپ بولۇشىغا ئەگىشىپ هارۋا يوللىرى، ماشىنا - پويىزلارنىڭ كەشىپ قىلىنىشى بىلەن تاشيول، تۆمۈريوللار، ئايروپىلان، پاراخوت دەۋرىدە بولسا سۇ ۋە هاۋا يوللىرى بارلىققا كەلگەن.

چېغىر يول — دۇنياغا تۇنجى قېتىم پەيدا بولغان ئىستىخىيىلىك يول بولۇش سۈپىتى بىلەن، پۈتكۈل پۈتلۈق جانلىقلارغا مەنسۇپ. چۈنكى پۈتى بارلىكى جانلىق ماڭىدۇ، مېڭىشلا بولىدىكەن، تەبىئىي يوسۇندا يول ئېچىلىدۇ. بىراق هارۋا يولى هارۋا ئىجاد قىلغانلارغا مەنسۇپ. چۈنكى هارۋا ئىجاد قىلىنمىغان بولسا، هارۋا يولىمۇ بولمىغان بولار ئىدى. بۇ جەھەتتە بىز ئۆز ئىسمىنى تارىخقا «ئېگىز هارۋىلىقلار، قاڭقىللار» دەپ يېزىپ قالدۇرغان ئەقىللىق ئەجدادلىرىمىزدىن پەخىرلىنىشكە هەقلىق.

ئەمما باشقىلار ماشىنا، پويىز، پاراخوت ۋە ئايروپىلانلارنى كەشىپ قىلىپ، يەردە، سۇدىلا ئەمەس، هاۋادىمۇ ئەركىن قاتناۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىزدىن پەخىرلىنىش بىلەن مەست بولۇپ، يەنى قەدىمىي هارۋا يولىدىن چىقالماي باشقىلارنىڭ كەينىدىن تەمتىلەپ يۈرىشىمىز ئادەمنى قاتتىق ئېچىندۇرىدۇ. بۇ ئېچىنىشلىق ساۋاق شۇنداق بىر هەقىقەتنى ئىسپاتلايدۇكى، يول — ئۆزىنى ئاچقان ۋە مېڭىۋاتقانلار بىلەن ئوڭ تاناسىپتا بولىدۇ. يەنى ئۇ ئاچقانسېرى - ماڭغانسېرى شۇنچە داغداملىشىدۇ؛ داغداملاشقانسېرى ئۇنىڭدا ماڭغۇچىلارمۇ شۇنچە روناق تېپىپ سۈرئىتى تېزلىشىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە، يول تارلاشقانسېرى ئۇنىڭدا ماڭغۇچىلارنىڭ قەدىمى ئاستىلاپ، بارغانسېرى ئارقىدا قالىدۇ.

يولنى هەرگىزمۇ باشقىلار ئېچىپ بەرمەيدۇ، بەلكى هەركىم ئۆز يولىنى ئۆزى ئاچىدۇ، ئۆزى تاپىدۇ. شۇڭا گەرچە شەكىل جەھەتتىن ئاز - پاز ئوخشاشتەك تۇيۇلسىمۇ لېكىن ماهىيەت جەھەتتىن هېچكىمنىڭ يولى هېچكىمنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ. يولنىڭ بىر - بىرىگە ئوخشىماسلىقى، ئۇنىڭ ئۆزىگە ئەمەس، بەلكى ئاشۇ يولنى ئاچقۇچىلارغا، ئاشۇ يولدا ماڭغۇچىلارغا باغلىق.

ئىنسانلارنىڭ نەزەر دائىرىسى، نىيەت - ئىقبالى، بىلىم قۇرۇلمىسى ۋە ئادەملىك ساپاسى هەر خىل بولغاچقا، بۈگۈنكى دۇنيادىمۇ هەر خىل يوللار مەۋجۇت. ئالايلۇق: ئالەم كېمىسىگە ئولتۇرۇپ ئوربىتانى بويلاپ «مېڭىپ» ئايغا يېتىپ بارغىلى بولىدىغان پارلاق يول؛ ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ مىڭ كىلومېتىر مۇساپە بىر سائەتتە تاماملىنىدىغان هاۋا يولى؛ پويىزغا ئولتۇرۇپ كېچە - كۈندۈز توسالغۇسىز ئىلگىرىلىيەلەيدىغان تۆمۈريول؛ ماشىنىلارغا ئولتۇرۇپ سائىتىگە 100 كىلومېتىردىن ئارتۇق يول ماڭغىلى بولىدىغان يۇقىرى سۈرئەتلىك تاشيول...

ناۋادا سىز نيۇ - يورك، لوندۇن، موسكۋا، توكيولاردىن يولغا چىقسىڭىز، ئەتىسىلا ئۇرۇمچىگە هەتتا قەشقەر، خوتەنلەرگىمۇ يېتىپ كېلەلەيسىز. لېكىن ئۆيىڭىز جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ناهىيىلىرىدە بولۇپ قالسا بوسۇغىڭىزغا قەدەم قويغۇچە بەك تېز بولسا 4 - 5 كۈن، بولمىسا بىر - ئىككى هەپتە كېتىدۇ. ئاشۇ بىر - ئىككى هەپتە جەريانىدا قارشى تەرەپتىن بىر ماشىنا كېلىپ قالسا يۈرەك جىغىلدايدىغان تار يوللاردىكى ساناقسىز توساق - تەكشۈرۈشلەر، خاتا مېڭىۋېلىپ دەخلى قىلىۋاتقان هارۋا - ئۇلاغلار، هېچكىمنىڭ كارى بولمايدىغان ئېقىن كاتاڭلار، رىۋايەتلەردىكى كۈيىقاپنى ئەسلىتىدىغان چاڭ - توزانلار جېنىڭىزنى جاق تويغۇزىدۇ.

مانا بۇ — بىزنىڭ يول.

ناۋادا سىز ناهىيىدىن يېزىلارغا، يېزىلاردىن كەنت - مەھەللىلەرگە بارماقچى بولسىڭىز، باهالاش ئېھتىياجى ئۈچۈن يوللارغا مەجبۇرى دۆۋىلىۋېتىلگەن قىغ - ئەخلەتلەر، توپا ئېلىش ئۈچۈن كولىنىپ تىندۇرۇلمىغان ئازگاللار، قالايمىقان بېسىپ قويۇلغان ياغاچ - تاشلار قەدەمدە بىر ئۇچراپ تۇرىدۇ. شۇلارنىڭ كاساپىتىدىن بەزىدە تېخى ئۆتەلمەي ئارقىڭىزغا قايتىپمۇ كېتىسىز.

مانا بۇ — بىزنىڭ يول.

ناۋادا سىز كوچىلارغا چىقىپ بۇ باشتىن - ئۇ باشقا ئۆتمەكچى بولسىڭىز، «بۇ يولدا مەندىن باشقا ئادەممۇ ماڭار» دېگەننى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمايدىغان بىكار تەلەپلەرنىڭ يولنى توسۇپ هاڭۋېقىپ تۇرۇپ كېتىشكەنلىرىنى، ۋېلىسىپىت، هارۋا، غالتەك، پايمىچىلارنىڭ دەستىدىن پىيادىلەرنىڭمۇ تەستە ئۆتۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز قوشۇمىڭىزنى تۈرىسىز.

مانا بۇ — بىزنىڭ يول.

ناۋادا سىز بىرەر سودا ئۈچۈن رەستىگە كىرىپ قالسىڭىز، پۇل تېپىشتىن باشقا هېچ نەرسىنى ئويلىمايدىغان هۆپىگەرلەر سىم تارتىپ ئېسىۋەتكەن ئىشتان - پايپاقلار باش - كۆزىڭىزگە يۆگىشىپ هېچيەرنى كۆرەلمەيسىز. بىرەر هۆپىگەرنىڭ ئالدىدا تۆت ئادەم مال كۆرۈۋاتقان بولسا، يولنىڭ تارلىقىدىن ئۇلارنى يانداپ ئۆتۈپ كېتەلمەيسىز.

مانا بۇ — بىزنىڭ يول.

يول ئۆزلۈكىدىن تارلىشىپ قالمايدۇ، بەلكى ئۇنى ئاشۇ يولدا ماڭغۇچى ئادەملەر بىر - بىرىدىن قىزغىنىپ ئۆزلىرى تارلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

يول ئۆزلۈكىدىن راۋانلىشىپ قالمايدۇ، پەقەت ئۇنى ئاشۇ يولدا ماڭغۇچىلار ئۆزىنىلا ئويلاشتىن ۋاز كېچىپ، ئورتاق نىيەتكە كېلىپ ئۆزلىرى راۋانلاشتۇرمىغۇچە، بىراۋلارنىڭ يولىنى يەنە باشقا بىراۋلار كېلىپ راۋانلاشتۇرۇپمۇ بەرمەيدۇ.

(ئەسلىمە)

ئەختەم ئۆمەر

1

بىز، يازغان قوليازما ئەسەرلىرىنى دەستىلەپ تىزسا ئۆزىنىڭ بويىدىن ئېگىز كېلىدىغان، ئۇيغۇرلار ئۇچۇن بىر ئۆمۇر ئەدەبىيات مۇنارى تىكلىگەن، هوسۇلى ئەڭ مول، دۆلەت ئىچىدىمۇ، خەلقئارادىمۇ ئۇيغۇرنىڭ يازغۇچىسى دەپ ئېتىراپ قىلىنغان پىشۋا يازغۇچىمىزدىن ناهايىتىمۇ تۇيۇقسىز ئايرىلدۇق. ئۇنىڭ ئۆمرى بەكمۇ قىسقا بولدى. بىز ئۇچۇن يېزىپ بەرگەن كىتابى تەخمىنەن ئىككى يېرىم يىلغا بىردىن توغرا كەلدى. هوسۇل كۆپىيىپ كەتسە تەمى كېتىپ قالىدىغان ژىتامىن يېتىشمەسلىك هادىسىسى ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە كۆرۈلمىگەنىدى. ئۇنىڭ هەرقانداق بىر ئەسىرىنى ئوقۇسا ئادەمنىڭ ئاغزىدا ئۇنتۇلماس بىر تەم قالىدۇ. ئۇ يازغان ئۇيغۇرلارنىڭ قىسمەتلىرى ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن قىسمەتلەردەك مۇرەككەپ هەم ئەگرى - توقاي ئىدى. بۇندىن ئىككى يىل ئىلگىرى ئۇنىڭ قەدىناس دوستى مىجىت ناسىر ئاكا ماڭا «مەن هەرقانداق ئادەم بىلەن بىر كۇن - يېرىم كۇن مۇڭداشسام گېپىم تۇگەپ كېتىپ جىمىپ قالىمەن. زوردۇن بىلەن ئون كۇن يالغۇز مۇڭداشساممۇ گېپىم تۇگىمەيدۇ. ئۇ ماڭا ئون كۇن گەپ قىلىپ بەرسىمۇ گېپىدىن زېرىكمەيمەن. ئۇنىڭ هەربىر گېپىدىن بىر يېڭىلىق چىقىپ تۇرىدۇ. بىر كۇنى مۇشۇ گەپنى ئۇنىڭغا دېۋىدىم، ئۇزىمۇ هەيران قالدى» دېدى. مەنمۇ ئويلىمىغان ئىكەنمەن. زوردۇنكام بىلەن بىرگە بولغان چاغلىرىمىزنىڭ هەممىسىدە ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ مەنىلىك، غەرەزسىز، كۆڭۈللۈك ئىكەنلىكىنى، ژۇجۇدۇم يايراپ، روهىم كۆتۇرۇلۇپ قالىدىغانلىقىنى كېيىنچە هېس قىلىدىغان بولغانىدىم. ئۇنىڭ قىزغىن، خۇش خۇي مىجەزى، جىددىيلىك، قايغۇ، غەم - ئەندىشىلەرنى بىر چاقچاق بىلەنلا كۆتۇرۇۋېتىپ ياتسىراشلارنى تارقىتىۋېتىدىغان ئېسىل خىسلىتى يازغان ئەسەرلىرىنىڭ هەر بىر قۇرلىرىغا مەڭگۈلۈك روه بولۇپ سىڭىپ كەتكەنىدى.

مۇشۇ بىر قەرنىدە تەڭرىتاغ، تارىم، ئىلى ژادىسىنىڭ بېشىغا كەلگەن جۇدۇن - چاپقۇنلارنى تەڭ تارتقانىنىڭ ئۇستىگە، پۇتكۇل مىللەت ئەدەبىياتىنىڭ دەردىنى قوشۇپ تارتقان پىشقەدەم سەركەردە ئەدىبلىرىمىز بىر - بىرلەپ كېتىپ سورۇنمىز چۆلدەرەپ قالدى. سورۇندا ئاتا سۇپەت، هۆرمەتكە لايىق ئاق ساقال ئەدىبلەرنىڭ ئورنى بوش قالدى. خەلقىمىز ئۆمرىنى تىلىگەئىلەرنىڭ ئۆمرى قىسقىراپ بارماقتا ئىدى.

- تۇيۇقسىز ياشلار ئۆلۇپ كېتىدىغان ئىشلار نېمانداق جىقلاپ كېتىدىغاندۇ. ساپلا ياشلار ئۆلۇپ كېتىۋاتىدۇ زوردۇنكا، - دېدىم مەن يېرىم يىل بۇرۇن بىر كەچتە بىرگە تاماق يەۋېتىپ.

- جانغا تېگىدىغان دىشۋارچىلىقلار كۆپەيگەنچە ئۆمۇر قىسقىرايدىغان گەپ. ئاياللار

يىغلاپ ئىچىنى بوشىتالايدۇ. ئەرلەر ئىچىگە يۈتىدۇ. مانا قاراڭ ئوكا، بىزنىڭ قورۇدا ئەرلەر نۆۋەت بىلەن كېتىۋاتىدۇ. قورۇيمىز تۆل خوتۇنلار قورۇسىغا ئايلىنىپ قېلىۋاتىدۇ. ئەمدى ئەزرائىل كەلسە يېقىرنى چاقىرىدىغان يەرگە يەتتى. پات - پات ئىشىكىم چېكىلسە ئەزرائىل كەلگەن چېغى دەپ «تولا ئىشك قاقماي كىرىپ ئالىدىغىنىڭنى ئالە ئاداش دەيمەن» دەپ گەپنى كۆلكە - چاقچاققا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى زوردۇنكام كۆزەينەكىنى تۈزەپ قويۇپ.

- ئوندىاق دېمىسىلە زوردۇنكا، سىلى ئوزاق ياشايلا تېخى. بۇلتۇر ئاتمىشقا توشقانلىقلىرىنى خاتىرىلىدۇق، ئەمدى خودا بۇيرۇسا يەتمىشكە توشقانلىرىنى خاتىرىلەيمىز.

- ياق ئوكام، تېشىمىز گۈمبەزدەك بولغان بىلەن ئىچىمىزدىن كەتتوق. بەزىدە يۇرىكىم يوقاپ كەتكەندەكلا بولۇپ تىنالماي قالسام، قېنى سەنۇي، جاننى ئالىدىغىنىڭ كەلمەمسەن بوندىاق قىينىغىچە دەپ ناله قىلىپ كېتىمەن.

- بوندىاق دېسىلە بولمايدۇ. ئويغۇر ئوچون سىلە ياشىمىسلا بولمايدۇ. ئوزلىرىنى ئاسراپ، جىقراق يېزىپ بەرمىسىلە بولمايدۇ. باشقا ئىشلارنى تولا ئويلاپ كەتمىسىلە.

- مەن ئوزاقمۇ ئۆمۇر تىلمەيمەن. قولۇمدا تۆت تومۇق رومانىم بار. شۇنى يېزىپ پۈتتۈرۈۋالغۇچىلىكلا ياشسام مەيلى شوكرى. بەزىدە ئولگۈرەلمەسمەنمۇ دەپ ئەنسىرەپ كېتىمەن.

- هازىر قانچىلىك قالدى؟

- ئوچ تومنى يېزىپ بولدۇم، يەنە بىر تومنى تىرەجەپ كېتىۋاتىمەن.

- بىر توم دېگەننى هەش - پەش دېگوچە يېزىپ بولىلا. ئوني يېزىپ بولوپ يەنە ياشىمىسلا بولمايدۇ.

- يەنە ياشاپ نېمە مەززىسى قالدى بۇ دۇنيانىڭ... كېچە - كوندوز خودادىن رومانىمنى پۈتكوزۈۋالسامىلا ئەزرائىل ئۆلوم خەتىمنى كۆتۈروپ كەلسە، ئەكىلە ئاغىنە دەپلا ماڭاش جەدۋىلىگە قول قويغاندەك قولومنى قويۇپلا يور، ئاغىنە كەتتوق دەپ ئالدى - كەينىمگە قارىماي كېتىۋېرىمەن. قەبرىستانلىق بىزنىڭ مەھەللىگە يېقىن، بىرەمدە بېرىۋالىمىز دەگا ئوكا.

بىر يىل بۇرۇنقى چاقچاق ئارىلاش دېيىلگەن بۇ سوزلەر ئوننىڭ تاۋوتىنى ئېلىپ ماڭغان چېغىمىزدا قولاق تۇۋىمدە توختىماي تەكرارلاندى. زوردۇنكام كېچە سائەت ئىككىدىن باشلاپ قىينالغىلى تۇرغاندا هاۋا دەسلەپ ئىنتايىن بولوتلوق، تىنجىق ئىدى. جان ئوزەرگە يېقىن سىم - سىم يامغور يېغىپ سالقىنداشقا باشلىدى. ئىلى دەريا بويىنىڭ ساپ هاۋاسىدا مانا شوندىاق يېقىملىق يامغورلوق سەھەردە بۇ دونياغا كوز ئاچقان بولغىيدىكىز زوردونكا. بوني سىزدىن سورىماپتىكەنمەن. سىز قىينىلىپ تىنىقىكىز توختىغانغا قەدەر يامغور يېغىپ ئاندىن توختىدى. يامغور توختىدى - يو، يامغور بولوتى كون بويى تارقىماي هاۋامو قايغو چىراي بولوتلوق بولدى. مەن ئەسلىدە شو كونى ئەتىگەن زوردون سابىر ئاكىنىڭ قوشنىسى هەم يېقىن سەپدىشى ئابلىمىت سادىق ئاكىنىڭ ئايالى خالىدە خانىمنىڭ ئالدىنقى كونى ژاپات بولغىنىنى ئاڭلاپلا پەتىگە ماڭغانىدىم. يېرىم يولدا قادىر ئارسلاندىن زوردونكامنىڭ بوندىن بىر سائەت ئىلگىرى تۇيوقسىز قازا قىلغىنىنى ئاڭلاپ داڭ قېتىپ توروپ قالدىم. مەن كوڭلومدە ئابلىمىتكامنىڭ ئويىدە پەتە ئوقوپ بولغاندىن كېيىن زوردونكام بىلەن موڭدىشىپ چوشلوك تاماقنى بىللە يەپ قايتىشنى پىلان قىلىپ ئويدىن چىققانىدىم. تونوگون قوشنىسى جان ئوزوپ يەرلىكىگە قويوشنىڭ ئالدى - كەينىدىكى ئىشلارغا تەڭ قارىشىپ پەتچىلەرنى كوتوشوپ - ئوزىتىشىپ ساق - سالامەت مېڭىپ يورگەن ئادەم بوگون جان ئوزسە بۇ قانداق بوپ كەتتى ئەمدى؟...

يازغوچىلار قورۇسىغا كىرىپ ئۇ دونياغا تەڭ سەپەر قىلغان بىر ئىشىك قوشنىلارنىڭ ئويىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، خالىدە خانىمنىڭ ئولوم پەتىسىگە كەلگەن نوروغون كىشىلەرنىڭ تونوگون ئوزلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ بىرگە ئولتورغان زوردون سابىرنىڭ بوگون ئەتىگەندە توگەپ كەتكەنلىكىدىن گاڭگىراپ قېلىشقانىدى. ئىككى ئائىلىنىڭ هازىرلىرى قوشولوپ كەتكەن بولوپ، زوردونكام دېگەندەك ئايالالار هەسرەت - نادامەتتە هازا ئاچماقتا، يىغلىماقتا. ئەرلەر بولسا سوكوتكە پاتماقتا ئىدى.

بۇنىڭدىن يەتتە يىل بۇرۇن ئامراق چوڭ ئانام تۇغەپ كەتتى. چوڭ ئانامنىڭ تۇپراق بېشىدا ئانام ماڭا ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتى. بۇ چاغدا مەن ئۆزۈمگە قاتتىق نەپرەتلەندىم. ئىچىمدە يىغا قايناپسىمۇ ئەمما كۆزۈمدىن بىر تامچە ياش چىقىرالماي گۇشۇيۇپ تۇردۇم. ئىچىمدە دەريا - دەريا ياش قاينىغاندەك قىلىدۇ، ئەمما كۆزۈمدە نەم يوق. بۇگۈن ھازىرلار قاتارىدا ھەممىسى بىلەن كۆرۈشۈۋاتقاندا، زوردۇنكامنىڭ خانىمى خەلچەم ھەدەم ماڭا ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتى.

- مانا زوردۇن، ئامراق ئىنىڭىز كەلدى، ئاغزىڭىزدىن چۈشۈرمەيدىغان ئىنىڭىز كەلدى. تېخى تۇنۇگۈن ئاشۇ بالىنى كۆرمىدىم دېگەنىدىڭىز، مانا ئۆزى كەلدى. ئىچ - ئىچىمدىن ئېتىلىپ چىققان يىغا بوغۇزۇمغا ئۇرۇلدى. زۇۋان سۈرگۈدەك ئەھۋالىم بولمىدى. ئەمما كۆزۈمدە نەم دىدارى يوق، ئىچىمدىن ئۆرتىنىپ كېتىۋاتقان ياش كۆزۈمگە تېپەر ئەمەس ئىدى.

- بىرسىگىلار گۆرگە چۈشۈپ يېتىپ باقسىڭلار، بوپتىمۇ - بولماپتىمۇ، بولمىغان يېرى بولسا يەنە كولايمىز! قېنى قايسىگىلار چۈشسىلەر؟- دېدى گۆركار توپا ئارىلاش تەرلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ.

كىچىكمەدە بەكمۇ قورقۇنچاق ئىدىم. بولۇپمۇ قەبرىستانلىقتىن بەك قورقاتتىم. چوڭ بولغانچە بۇنداق قورقۇنچلۇق ھېسسىياتلارمۇ غايىب بوپتۇ. قاراڭغۇ گۆرنىڭ ئاغزىغا قاراپ شۇنىڭ ئىچىدە زوردۇنكامنىڭ ياتقىنىغانلىقىنى ئويلاپلا، پۈتۈن تېنىم ئېرىپ ئىچ - ئىچىمدىن بىر يىغا قاياناپ كەلدى. ئىچىمدىن تېلىقىۋاتقاندەك، ئەمما كۆزۈم يەنىلا قۇرۇق.

- مەن چۈشۈپ يېتىپ باقاي،- دېدىم. تاش يەرلىككە سەكرەپ چۈشۈپ قاراڭغۇ گۆرنىڭ ئىچىگە بېشىمنى تىقتىم. كېيىن گۆرنىڭ ئىچىگە تولۇق كىرىپ قىبلىگە بېشىمنى قىلىپ مۈزدەك يەردە ئوڭدامغا سوزۇلۇپ ياتتىم. «سىز ياتقىنىغان يەرنى ئۆلچەۋاتقاندەك زوردۇنكا، سىز مەندىن ئۈزۈن ھەم بەستلىك. يەر شۇنچە تەكشى بوپتۇ. بېقىنىمغا تاش، شېغىللار پاتمىدى. يەرلىكىڭىز، تۇپرىقىڭىز شۇنداق ياخشى چىقىپتۇ. كۆزۈمدىن مۈزدەك ياش سىرغىپ چىقىپ ژۇجۇدۇم تىترەپ كەتتى.

- يەرلىكى بەك ياخشى چىقىپتۇ. ھەم كەڭ، ھەم ئۇزۇن، پۇتى تاقاشمايدۇ. بىمالال ئولتۇرۇپ قوپقۇدەك ئازادە بوپتۇ. رەھمەت ئاكا سىزگە،- دېدىم مەن گۆركارغا.

- بىزنىڭ باشلىقنىڭ دېيىشچە، بۇ ئادەم ئۈيغۇرلار ئىچىدىن چىققان ناھايىتى كاتتا ئەربابمىش. ئۈيغۇرلارغا ناھايىتى جىق، ئوبدان ئىش قىلىپ بېرىپتىكەن. ھەتتا ھەرمەنىڭ پادىشاھىمۇ بۇ ئادەمنى ئالاھىدە ھۆرمەتلەپ، مۇسۇلمانلار ئىچىدىكى كاتتا مۇسۇلمان دەپ ئۆز قولى بىلەن مۇكاپاتلىغانىكەن. بۇنداق كاتتا ئەربابنىڭ ئىززىتىنى جايىدا قىلمىساق قانداق بولىدۇ. ئوغلۇم بىلەن ئىككىمىز كېچىچە ئۇخلىماي ئىشلىدۇق. ئادەتتە بولسا بۇنداق بالدۇر پۈتكۈزگىلى بولمايدۇ، ھەممە يەر تاش تۇرسا،- دېدى گۆركار.

- رەھمەت سىلىگە ئاكا. بەك ئوبدان ئىش قىپلا. بۇ ئادەم خۇددى سىلى دېگەندەك بىزنىڭ بەك ئېسىل ئادەمىمىز،- دېيىشتۇق ياسىن مۇخپۇل بىلەن.

- بۇ ئادەمگە بەرگەن يەرنى خېلى خېلى ئادەملەرمۇ ئالالمىغان،- دەپ قوشۇپ قويدى گۆركار.

جۇمە - پېشىن نامىزىدىن كېيىن جىنازا نامىزى ئوقۇلدى. يامغۇر بۇلۇتلىرى تارقاپ ھاۋا بىراقلا ئېچىلىپ تومۇز ئاپتېپى قايتا باشلاندى. تاتار مەسچىتىدىن باشلانغان تاۋۇت ئۇزاتقۇچىلار- نىڭ بېشى ياشلار باغچىسىنىڭ ئالدىغا بارغاندا تېخى ئايىغى رەتكە چۈشۈپ بولالمىغانىدى. ياشلار تاۋۇتنى مۇرىسىگە قويماستىن، ئېگىز كۆتۈرۈپ تەگبىر ئېيتىپ مېڭىشتى. ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا سوزۇلغان ماشىنىلار سېپى تاۋۇت كۆتۈرگەن پىيادە ياشلارنىڭ ئارقىسىدىن ئاستا ئىلگىرىلىدى. بىرقانچە يەردە پېشقەدەملەر ياشلارغا تاۋۇتنى ماشىنىغا سېلىشنى ئىلتىجا قىلىۋىدى، «ھايات ۋاقتىدا كۆتۈرۈش قولىمىزدىن كەلمىدى، ئەمدى بولسىمۇ كۆتۈرۈۋالايلى» دەپ چىرايلىق رەت قىلدى. شۇنداق قىلىپ ياشلار ئۇزىنىڭ ھۆرمەتلىك يازغۇچىسىنىڭ تاۋۇتىنى مەسچىتتىن قەبرىستانلىققىچە بولغان يەتتە كىلومېتىر، بارغانچە ئېگىزلەپ ماڭىدىغان ئارىلىقنى بېسىپ

كۆتۈرۈپ ئاپاردى. كۆزنى چېقىپ باشنى قاينىتىۋېتىدىغان كۆيدۈرگۈچ ئاپتاپتا، ياشلار توختاۋسىز كەلكۈندەك دەۋرەپ ماڭدى.

- مۇشۇ يىللاردا خەلق بېشىدا كۆتۈرۈپ داغدۇغا بىلەن ئۇزاتقان ئۆلۈم مۇشۇنىڭ بىلەن ئوچ بولدى. تۇنجى قېتىم مەرھۇم ئابلىز مەخسۇم رەھمەتلىكنى خەلق مانا مۇشۇنداق كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىققان. ئىككىنچى قېتىم مەرھۇم ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر رەھمەتلىكنىڭ ۋاپاتى مۇشۇنداق كاتتا ناماز تاپقان. ئۇچىنچى قېتىم مانا زوردۇن سابىرنى خەلق بېشىدا كۆتۈرۈپ ئۇزاتتى. خەلق جىم يۇرگىنى بىلەن كۆڭلىدە ھەممىنى بىلىدىكەن،- دېيىشتى كىشىلەر.

2

مەن زوردۇن سابىر ئاكىنى كۆرۈشتىن خېلى يىللار ئىلگىرى ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆرۈپ ھەم نامىنى ئاڭلاپ بالىلىق قەلبىمدە ئۇنىڭغا چوڭ ھۆرمەت ھەم ئۆچمەس ئەقىدە باغلىغانىدىم. ئۇ يىللاردا مەن «سۇ بويىدا» رومانىنى يادلاپ يۈرگەن سەبىي كىتاب مەستانىسى بولۇپ، بالىلىق قەلبىم ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئۇيغۇر تۇرمۇشىنى يالغاندىن پەردازلاپ گۈزەل كۆرسىتىدىغان ساختىپەزلىكىدىن چەكسىز بىزار بولغانىدىم. دېھقانلار كېچە - كۈندۈز يېرىم يالىڭاچ ھاشار چېپىپ، ئېغىر ئەمگەك، ئاچارچىلىقتا ئۇماچقا تويماي كېسەل بولۇپ يېقىلىپ كېتىۋاتسا، ئەدەبىياتىمىز «ئۆي - ئۆيلەردىن تارقاۋاتقان مەززىلىك پولۇ ھىدى»، «چىلانەك قىزىرىپ پىشقان گىرده نان» دەپ يالغان يازاتتى. «كىمنىڭ ئۆيىدىن مەززىلىك پولۇ پۇرىقى كەپتۇ»، «چىلانەك قىزىرىپ پىشقان گىردىنى قايسى دېھقان كۆرۈپتۇ» نېمىشقا يالغاننى يازىدىغاندۇ؟! چوڭ دادام ئەتىرەت بويىچە ئەڭ ئىشچان دېھقان ئىدى. قېرىغان جېنىنى ئايىماي كېچىسى ئىشلەيتتى.

- چوڭ دادا، نېمانچە بەك ئىشلەيسەن، ھېرىپ قالمامسەن؟ سەن كۆتۈرگەن كەتمەننى مەن كۆتۈرۈپ بەش چامدام ماڭالمايدىكەنمەن دېسەم، چوڭ دادام ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ:

- ھەي بالام، سەن كىچىك، بىلمەيسەن، ھارمايدىغان ئىش بولامدۇ. كۈندىن - كۈنگە جان ئاز قېلىۋاتىدۇ. كاپىراتسىيىگە ئۇماچ قەرزىم تولا. داداڭ يالغۇز بالا بوپقالدى. پوككىدە ئۇلۇپ كەتسەم، بىرمۇنچە قەرز داداڭغا قالسا ئۇنىڭغا تارتىشىپ بېرىدىغان ئاكا - ئۇكىلىرى يوق. سىلەرنى باقامدۇ، ئۇماچ قەرزىنى تۆلەمدۇ، پۈتۈن ئەس - يادىم شۇنىڭدا.

ئەپسۇس، چوڭ دادامنىڭ ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشمىدى. كېچە - كۈندۈز ئېغىر ئەمگەك قىلىپ جىق نومۇر ئېلىپمۇ كاپىراتسىيىنىڭ ئۇماچ قەرزى ئېشىپ قېلىپ ئۇ دۇنياغا كەتتى. چوڭ دادامنىڭ جەمئىي 113.72 يۈەن ئۇماچ قەرزىگە ئىككى مو باغ يېرى بىلەن ئۇچ ئېغىزلىق ئۆيىنى كاپىراتسىيە قەرزگە سۈندۈرۈپ ئېلىۋالدى. مانا شۇ ئېغىر كۈنلەردە زوردۇن سابىر ئاكىنىڭ «قەرزدار» نامىلىق ھېكايىسى ئېلان قىلىندى. زوردۇنكام بىزنىڭ مەھەللىنى، دەل چوڭ دادامنى يازغانىدى. مېنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا نارازى بولۇپ تۇرغان سەبىي قەلبىمنى زوردۇنكام لەرزىگە سالدى. مەن ھېكايىنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ مەھەللىدىكى دېھقانلارغا ئوقۇپ بەردىم. دېھقانلار قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلاپ بولۇپ ئۆكسۈپ يىغلىۋېتىشتى. نەچچىسى «بۇ ئەجەب يامان ئادەمكىنا، بىزنىڭ مەھەللىگە كەلگەندەك يېزىپتۇ»، «ئەمما ھۆكۈمەت يامان، ئۇ ئادەمنى بوش قويارمۇ؟ يا بىرەر تۇغقىنى چوڭ ئەمەلدارمىدۇ. لىن بياۋنى جايلىغان ھۆكۈمەت ئۇنى بوش قويارمۇ» دېيىشكەنىدى.

رادىئودا ھەر كۈنى خەلق گۈڭشىبسى ياخشى دەپ ناخشا توۋلاپ، كاپىراتسىيە جەننەتكە ئاپىرىدۇ دەپ سۆزلەۋاتسا، بۇ ئادەم بۇ رىۋايىتىدە «قورسىقى تويمىغان يەردە لالما ئىت جېنىدا تۇرمايدۇ، دەپ خەلق گۈڭشىبسىنى، كاپىراتسىيىنى بىر پۇلغا ئەرزان، تۆت پۇلغا قىممەت قىلىۋېتىپتۇ. لىيۇ شاۋچىنى شۇنداق دېدىڭ دەپ جايلىغان ھۆكۈمەت بۇ ئادەمنى قانداق قىلار» دېگەنىدى بوۋايلار. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا مەن ئىزدىگەن، مەن سېغىنغان، خەلقنىڭ ھال - ئەھۋالىنى راستى بىلەن يازغان ئەدەبىياتنى مەن تۇنجى قېتىم زوردۇن سابىردىن كۆرگەنىدىم. دېمەك، ئۇيغۇر تۇرمۇشنى يالغان ئەمەس، راستى بىلەن يازسا بولمايدۇ دېگەن گەپ جان باقتىلارنىڭ قورۇق باھانە - سەۋەبلىرى، يازسا

يازغىلى بولىدىكەنغۇ. مەن «قەرزدار» ھېكايىسىنى تولا ئوقۇپ يادلىۋالدىم. ئاخىرى ئۇنى ئۇچرىغانلىكى ئادەملەرگە يادقا سۆزلەپ بېرىدىغان بولدۇم. «ئاشۇ ئادەم بىزنىڭ تەكلىماكاندىكى يۇرتىمىزغا كېلەرمۇ، كەلسە بىر پاقلان سويۇپ ئاغزىغا ئۆز قولۇم بىلەن ياغ سېلىپ قويسام بولاتتى» دەيتتى دېھقانلار دەردى چىققاندەك بولۇپ. زوردۇنكام خەلق گۇڭشېسى، كاپىراتسىيە دېگەن تۈزۈلمىنى سۆكۈپ ئۇزۇنغا قالماي كاپىراتسىيە ئەمەلدىن قالدى. «ئۇ ئاغزىدىن سائەت چىقىدىغان ئۇلۇغ ئادەمكەن، كاپىراتسىيىنى بىر قاغاپتى، شۇنچە ئادەمنى ئۇماچ قەرزىگە بوغقان كاپىراتسىيە ئۆزىنىڭ بېشىنى يېدى. بارلىق ئۇماچ قەرزىدىن ئازاد بولدۇق. ئەمدى ئۇ ئادەم مەكىتكە كەلسە ھەر كۈنى ياغ پۇرىتىمىز» دېيىشتى دېھقانلار. ئارىدىن يىللار ئۆتۈپ تىلەك تىلەككە يېتىپ، زوردۇن سابىرنىڭ ئايىغى ئاخىرى مەكىتكە قەدەم بېسىپتۇ، دېگەن خەۋەر قۇلىقىمغا يەتتى. بۇ 1983 - يىلى 7 - ئاي بولۇپ، مەن قەشقەر پارتىيە مەكتىپىگە قىسقا مۇددەتلىك ئىتتىپاق كادىرلىرى كۇرسىغا قاتنىشىۋاتقانىدىم. كېيىن يەنە بىرسىدىن ئاڭلىسام ئۇ ئادەم تېخى مەكىتكە ماڭماپتۇ، مەكىتكە بېرىش ئۈچۈن قەشقەرگە كەپتۇ، بىر - ئىككى كۈندىن كېيىن قەشقەردىن مەكىتكە بارىدىكەن دېيىشتى. بىز بىر توپ ياشلار ئۇ ئادەمنى بىر كۆرۈۋېلىش ئارزۇسىدا ئىزدەپ سۈرۈشتە قىلىپ، چۈشتىن كېيىن ئاخىرى قەشقەر ۋىلايەتلىك تەپتىش مەھكىمە مېھمانخانىسىدىن ئۇنى تاپتۇق. مەكىت مەدەنىيەت ئىدارىسىدىكى مۇتەللىپ سىيىت ئاكىمىز زوردۇنكامنى مەكىتكە ئاپىرىش ئۈچۈن ئالاھىدە قەشقەرگە ئالدىغا كەلگەنىكەن. بىر توپ ياشلار ئۇ ئادەمنىڭ ياتىقىغا قىستىلىشىپ، تارتىنىش، جىددىيلىك ئىچىدە تەرلەپ نېمە دېيىشىمىزنى بىلمەي تۇرۇپ قالدۇق. مەن جىددىيلەشكىنىمدىن چىلىق - چىلىق تەرلەپ كەتكەنىدىم. ئۇ سېمىز، قارامتۇل، كۆزەينەكلىك، قاملاشقان ئادەمكەن. ئەمما مەن تەسەۋۋۇر قىلغاندەك يوغان، سۈرلۈك، باشقىچە ئادەم ئەمەس دەل بىزدەك ئادەتتىكىچە ئادەم ئىكەن دەپ ئويلىدىم.

- ھاي - ھۇي، كېلىڭلار يىگىتلەر. ھە مانا، مانا... ھەممىڭلار دولان يىگىتلىرىما، مەن 1979 - يىلى مەكىتكە تۇنجى بارغاندا سىلەردەك قاملاشقان بىر توپ دولان يىگىتلىرىنى كۆرمەي تۇرۇپلا، «دولان ياشلىرى» نى يېزىۋەتكەن. سىلەرنى كۆرگەن بولسامزە دولان چەۋەندازلىرى دەپ يازاركەنمەن. كېلىڭلار، نېمىدېگەن جىق يىگىتلەر سىلەر، ياتىقىمغا پاتماي قالدىڭلار، بولمىسازە بىر پەدە دولان مەشرىپى قىلىۋېتەركەنمىز. نەغمىنى مانا مەن ئۆزۈم قىلاتتىميا مانا ئاللاھەي... يارىم سارىخان. مەكىت شىۋىسىدە سۆزلەپ دولان مۇقامىنى كۈلكىلىك دوراپ بىر توۋلىۋىدى، ھەممىمىز پاراقلاپ كۈلۈپ ئارىدىكى جىددىيچىلىك، ياتسىراش، خىجىللىق يوقاپ ئۆزلىشىپ كەتتۇق.

- بۇلارنىڭ ھەممىسى سىزنى بىر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدىغان ھەۋەسكار ياشلار زوردۇنكا،- دەپ تونۇشتۇردى مۇتەللىپكام بىزنى.

- ماۋۇ ئورۇق، قىلتىرىقتەك بالىنىڭ ئىسمى ئەختەمجان، يانتاق دېگەن يېزىنىڭ ئىتتىپاق سېكرىتارى، مۇشۇ بالىلارنىڭ ئىچىدە ھەممىدىن بەك سىزنى كۆرۈشكە ئىشتىياق باغلىغان، سىزنى ھەممىدىن بەك تەشۋىق قىلىدىغان تەلۋە كىتابخانىڭىز. ئۆزىنىڭمۇ يېزىش ھەۋىسى كۈچلۈك.

- مەن باياتىندىن بېرى بۇ يىگىتنى كىيىمىنى سالماي مۇنچىغا چۈشكەنمىدۇ دەپ ئويلاپ كېتىۋاتىمەن،- دېدى زوردۇنكام. ھەممەيلەن پاراقلاپ كۈلۈپ كېتىشتۇق. مەن جىددىيلەشكىنىمدىن تەرلەپ كىيىملىرىم ھۆل بولۇپ، كۆڭلىكىم بەدىنىمگە چاپلىشىپ كەتكەنىدى.

- تاماق يەيلى، مۇتەللىپكا، زوردۇنكامنى تاماققا باشلايلى!- دېدىم مەن.

- مەكىتلىكنىڭ ئادىتىڭلار قىزىقكەن. كۆرۈشۈپلا تاماق يەيلى دەيدىكەنسىلەر،- دېدى زوردۇنكام چاقچاق قىلىپ:

- ئادەم ئۈچ ۋاخ تاماقتىن باشقا يەنە تاماق يېسە ماڭا ئوخشاش سەمرىپ كەتمەمدۇ. رەھمەت سىلەرگە يىگىتلەر. ھازىر يا چۈش ئەمەس ياكى كەچ. مەن مەكىتكە كېتىۋاتىمەن، مەكىتتە تۇرغان كۈنلىرىمدە ھەر كۈنى بىرسىڭلارنىڭكىدە تاماق يېسەم خېلى ئۇزۇندا سېپىڭلارنى

تۇگەتكۈدەكمەن. پېقىرنى بوش چاغلىماڭلار. سىلەرنىڭ پۈتۈن پىشۇرغان قويۇقلارنى ئەمەس، تۇگەڭلارنمۇ يەپ تۇگىتىپ، سىلەر بىلەن چېلىشقا چۈشمەمەن. كىمتى ھېلىنقى يانتاقتىكى چېلىشچى يوغان ئادەم.

- ئابدۇكېرىم داڭ،- دېدىم مەن.

- ھە شۇ، تامدەك چېلىشچى پالۋانلارنمۇ يېنى يەرگە تەگمىگەن چېلىشچى دەيسىلەر. مەن شۇ داڭنى يانپاشقا ئېلىپ يەرگە بىر ئۇراي دەيمەن. ھا...ھا...ھا... پېقىر مانا مۇشۇنداق ئاتمەندە، ئابدۇكېرىم داڭنى كۆرسەم بەدەر تىكىۋېتەرمەن. زوردۇنكام قىزىقچىلىق قىلىپ بىزنى تازا كۈلدۈرۈۋەتكەندىن كېيىن:

- رەھمەت سىلەرگە يىگىتلەر، مېھماندار-چىلىق ئادەمنى ھاشار چاپقاندىنمۇ ھارغۇزۇۋېتىدىكەن. غۇلجىنىڭ كۆمۈر كېنىدا كۆمۈر توشۇغاندىمۇ بۇنداق ھارمىغان. قەشقەرنىڭ مېھماندارچىلىقى يامانكەن، ھېرىپ ھالىمدىن كەتكۈزۈۋەتتى. خاپا بولمىساڭلار بەردەم كۆزۈمنى يۇمۇۋالسام،- بىز زوردۇنكام بىلەن خۇشال چاقچاقلىشىپ خوشلاشتۇق.

مەن قەشقەردىكى قىسقا مۇددەتلىك ئىتتىپاق كادىرلىرى كۆرسىنى تۇگىتىپ يۇرتۇم يانتاققا كەلگەندە زوردۇنكام يانتاققا كەلگىلى ھەپتە بولغانىكەن.

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم، زوردۇنكا، يانتاققا كەلگىنىڭىزنى قارشى ئالىمىز،- دېدىم مەن يېزىلىق ھۆكۈمەت مېھمانخانىسىنىڭ ياتقىدا زوردۇنكام، مۇتەللىپ سىيىتلەر بىلەن كۆرۈشۇپ.

- كەلگىنىڭىز بەلەن بولدى ئەختەمجان، ماڭا يانتاقتا تاتلىق نان ياقمىغان ناۋايخاندىن بىرنى تېپىپ بەرسىڭىز. ھەپتىدىن بېرى ھەممە ناۋايلارنىڭ نېنىدىن بىردىن ئېلىپ يەپ باقتىم. ھەممىسىنىڭ نېنى ئاچچىق خېمىرتۇرۇچ تېتىيدۇ. ئاچچىق نان يەپ پېقىرنىڭ مەيدىسى ئېچىشىدىغان بوپ كەتتىيا،- دېدى زوردۇنكام مەكىت شۇڭسىنى دوراپ چاقچاق ئارىلاش.

- بىزگە ئۇنداق تېتىمايدۇ. بازاردىكى ناۋايلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئاغىنىلىرىم، مەن سىلىنى بازارغا باشلاپ چىقاي، قايسى ناۋاي سىلىگە يارىسا شۇنىڭغا مەخسۇس سىلى ئۇچۇن ئايرىم نان ياقتۇرۇپ بېرەي،- دېدىم مەن. كېيىن مۇتەللىپكام يېزىلىق ھۆكۈمەت ئاشخانىسىنىڭ تامىقىمۇ تازا دېگەندەك بولمىغاچقا زوردۇنكامنىڭ بىرئاز قىينىلىپ قالغانلىقىنى دېدى.

- ئەمدى خاتىرجەم بولسىلا زوردۇنكا، مەن كەلدىم. ئەمدى تاماقتىن قېينالمايلا، دېدىم مەن خىجىللىقمىنى بىلدۇرۇپ. مەن ئاۋۇال زوردۇنكامنى بازارغا ئېلىپ چىقىپ ئەڭ يېقىن ئاغىنەم ھەسەن ناۋايىنىڭ ناۋايخانىسىغا ئاپىرىپ تونۇشتۇردۇم.

- راستىنى دېسەم بىزنىڭ يېزىغا ئارا كۈندە ئالتە قېتىم يۇقىرىدىن كادىر كېلىپ كېتىدۇ. كەلگەن سامان قورساقلارنىڭ بىرسىمۇ دېھقانىنىڭ پايدىسىغا بىر ئېغىز گەپ قىلماي مەشرەپ ئويناپ كېتىدىغان. بۇ، ھېلىقى دېھقانىنىڭ ئۇماچ قەرزىنى بىكار قىلغان يازغۇچى ئاكىمىز بولسا قولۇم كۆكسۈمدە. بوسۇغامدىن ئاتلىسا بېشىدىن ياغاچ ئۇشتۇپ پاقلان سويۇپ مېھمان قىلىمەن. مەن ھەر كۈنى سۇت بىلەن جىگدە شەربىتىدە توقاچ يېقىپ شاگىرتىمدىن ياتقىغا ئەۋەتىپ بېرەي. سىلىنىڭ ھېلىقى كاتتا يازغۇچى ئىكەنلىكلىرىنى بىلسە يانتاقلىقلار بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرىدۇ. توخۇ سۇتىدىن باشقىسى بار. مەن بازاردىكىلەرگە سىلىنى بىر تونۇشتۇرۇۋېتىدىغان بولسام، قايسى ئاشخانا، كاۋاپخانىغا كىرسىلە سىلى يۇرتىمىزنىڭ ئەزىز مېھمىنى،- دېدى ھەسەن ناۋاي.

زوردۇنكام خۇشال بولۇپ قولىنى كۆكسىگە قويۇپ:

- رەھمەت سىلىگە ئۇستام، رەھمەت،- دېدى. مەن زوردۇنكامنى بىزنىڭ ئۆيگە باشلاپ ماڭدىم. بازاردىن يىراقلاپ كېتىۋېتىپ:

- بىز كۆپ ھاللاردا خەلقنى خاتا مۆلچەرلەيدىغان ئوخشايمىز. بىر ھەپتىدىن بېرى مەن بۇ خەقنى كىتابتىن يىراق خەقمىكەن دەپتىمەن. يازغۇچىنى ھۆرمەتلەيدىغان خەقكەن بۇ.

- سىلى بەك خاتامۇ مۆلچەرلەپ كەتمىدىلە ئاكا. بىزنىڭ يۇرتىنىڭ خەلقى يازغۇچى، كىتاب، ئەدەبىيات دېگەنلەرنى بەك بىلىپمۇ، چۈشىنىپمۇ كەتمەيدۇ. بۇرۇن پەقەت زۇنۇن قادىرىنى

بىلەتتى. سىلىنىڭ «قەرزدار» ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن سىلىنى بىلىپ كەتتى. ھەتتا بەزىلەر سىلىنى زۇنۇن قادىرى شۇكەن، ئىسمىنى ئۆزگەرتىۋاپتۇ دېيىشىپ، ئۆزلىرىچە بىر ئىشلارنى پەرەز قىلىشىپ كېتىشىدۇ،- دېدىم مەن. ئۆيگە كەلسەك ئانام قىزىل بىداش چۆچۈرىسى ئېتىپ، ئەمدى قاچىلارغا ئۇسۇپ تۇرغانىكەن. ئەتىيازدا ھويلا تېمىمىز ئۆرۈلۈپ كەتكەن بولۇپ، تامنىڭ چالمىسى ھويلىنىڭ يېرىمىغىچە بېسىپ كەلگەنىدى. تام ئورنىغا جىگدە شوخىسى چىتلاپ قويۇپ ياشاۋاتقانىدۇق. ئانام ۋەيرانە ھويلىدىن بەكمۇ نومۇس قىلىپ ئالاقزادە بولۇپ كەتتى.

- ئۆي تۇتمىغاننى ئۆيگە كىرگۈزمە دەپ ئۈرۈمچىدىن كەلگەن ئېسىل مېھماننى مۇشۇنداق تۇيۇقسىز باشلاپ كېلەمسەن،- دەپ مېنى ئەيىبلەپ كەتتى. مەن كۈلۈپ تۇرۇۋالدىم. زوردۇنكام ئۆيگە كىرگىلى ئۇنىماي ئۈزۈم بارىڭىنىڭ ئاستىدىكى كارىۋاتتىكى كونا كىگىزدە ئولتۇرۇۋالدى. ئانام پايپېتەك بولۇپ ئۆيدىن يېڭى تاۋار كۆرپىنى ئاچىقىپ سالدى.

- ئۆزۈڭ نېمە يېسەڭ دوستۇڭغا شۇنى بەر دەپتىكەن. ھازىرچە بۇ ئوت - خەسە چۆچۈرىگە ئېغىز تەگسىلە، قالغىنىنى كېيىن كۆرەرمىز،- دەپ داستىخان سېلىپ ئاشنى كەلتۈردى دادام.

زوردۇنكام دەسلەپ قىزىل بىداشنى قانداقكىن دەپ تېتىپ بېقىپ كېيىن تەرلەپ - پىشىپ ئىچىپ كەتتى.

- ۋاھ، تازا بەلەن تاماققا كەپتىمەن. ئەجەب ئوبدان نەرسىكەنغۇ بۇ. يەنە بىر چىنە ئىچسەم بولارمۇ ئۆمەر ئەپەندى؟- دېدى زوردۇنكام. دادام، ئانام خۇشاللىقتىن «ۋاي بولمامدىغان» دېيىشىپ كەتتى.

- مانا ياندۇرمىلاپ ئىككى قاچا تاماق يېيىشىم مەشەگە كەلگەندىن بۇيان تۇنجى قېتىم، بەك ياقتى،- دەپ توختىماي ماختىدى زوردۇنكام. بىز ئۇيان - بۇياننىڭ پارىڭىنى قىلىپ بولغۇچە دادام بىر قوينى سويۇپ قازانغا سېلىپ بولدى. بازاردىكى ئاشپەز، ناۋاي ئاغىنىلىرىم بولۇپ 20 - 30 ئادەم ھويلىمىزغا يىغىلىپ بولدى. تال باراڭغا چىراغ تارتىپ يېرىم كېچىگىچە مەشرەپ ئوينىدۇق. مانا شۇ كەچتىن باشلاپ ھەر كۈنى كەچتە بىر ئۆيدە قوي سويۇپ مەشرەپ قىلىپ زوردۇنكام دولان خەلقىنىڭ ئىچىگە سىڭىپ كەتتى. ھازىرغا قەدەر ئانام «زوردۇن سابىر بىزنىڭ ۋەيرانە ھويلىدا مېھمان بولغان» دەپ پات - پات يادلاپ قويىدۇ. بەزى كۈنلىرى مېنىڭ دېھقان ئاغىنىلىرىم مېنى بۇ «بالا كادىر» دەپ، زوردۇنكامنى ئېلىپ يىراق - يېقىن يېزىلاردىكى دېھقانلارنىڭ ئۆيىگە ئايرىمچىلاپ ئەپقېچىپ كېتىپ، دېھقانلار بىلەن «كادىرسىز» مەشرەپ ئوينىشىپ كېتەتتى. مانا شۇندىن ئېتىبارەن زوردۇنكام مەكتىنىڭ - يانتاق، تۈمەنتال، غازكۆل، قىزىلئاۋات يېزىلىرىدا تەكلىماكاننىڭ ئەڭ ئىچكىرى توغراقلىقلىرىدىكى پادىچى، ئوۋچى، ئېتىز، خامانلاردىكى دېھقانلار ئارىسىدا خۇددى ئۆزى تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان ئىلى دەريا بويىدىكى گۈزەل ئورمانلىقلاردا يۈرگەندەك، خاتىرجەم يۈرىۋېرىدىغان بولدى. يانتاقتىكى كۈنلىرىدە مەن يېزىلىق پارتكوم شۇجىسى ئوسمان مۇھەممەت ئاكىغا زوردۇنكامنى ئالاھىدە تونۇشتۇردۇم.

- بۇ ئادەم بىزنىڭ كاتتا يازغۇچىمىز، بىز ئىشىمىز تولا خەقكەنمىز. سەن ياش ھەم يازغۇچىلىققا ھەۋەس قىلىدىغان ئادەم بولغاندىكىن، نەگە بارىمەن دېسە شۇ يەرگە ئاپىرىپ كۆرسەت. كاتتا يازغۇچى يۇرتىمىزدا تېنەپ قېلىپ رەنجىپ قالمىسۇن. سەن مۇشۇ ئادەم كەتكۈچە خىزمىتىدە بول. ئورنۇڭغا بىر ئادەمنى ۋاقىتلىق مەسئۇل قىلايلى. قايسى كەنتكە بارىمەن دېسە، ئات ھارۋىسى تەييار قىلىپ، بارىمەن دېگەن يېرىگە ئاپىرىڭلار، بىزنىڭ ئالىي پىكابىمىز ئات بولغاندىكىن، ئۇ ئادەممۇ توغرا چۈشىنەر،- دېدى. بۇ يېزىغا نىسبەتەن ئەڭ ئالىي كۈتۈش ئىدى. مەن خۇشاللىق بىلەن زوردۇنكامنى يېزىمىزنىڭ ھەممە كەنت، يىراق سەھرالىرىغا ئات ھارۋىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئاپاردىم. مەن ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان جەرەندۆڭ كەنتىگە بارىدىغان كۈنى زوردۇنكام تۇيۇقسىزلا:

- ئۇكام مەن يۇرتۇڭلاردا ئىككى نەرسىنى ئالاھىدە ھېس قىلدىم. بىرى، باي ئادەم يوقكەن؛ ئىككىنچىسى، كادىردىن باشقا سېمىز، يوغان ئادەم يوقكەن، ھەممە ئادەم ئورۇق، ۋىجىككەن،- دېدى.

- يۇرتىمىزدا ياشىماق تەس زوردۇنكا. كادىردىن باشقا ئادەم قېنىپ ئۇخلىمايدۇ. بىردەم پۇت - قولىنى سوزۇپ ئارام ئالمايدۇ. كېچە - كۈندۈز ئېتىز بىلەن ھاشار بېشىدا ئەمگەك قىلىدۇ،- دېدىم مەن.

- مېنى ئەڭ باي دېگەن دېھقاننىڭ ئۆيىگە ئاپىرىڭا، بىر كۆرەي،- دېدى زوردۇنكام. مەن جەرەندۆڭ كەنتىنىڭ شۇ چاغدىكى كەنت سېكرىتارى ئېزىز ئاۋۇت ئاكىنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن كەنت باشلىقى تۇرسۇن مامۇتنىڭ ھەمراھلىقىدا جەرەندۆڭنىڭ ئىچكىرى جاڭگىلىدىكى مىڭغا يېقىن چارۋىسى، ئۈچيۈز مىڭ تۈپكە يېقىن ئورمىنى بار باي ئائىلە توختى ھېيت دېگەن ئادەمنىڭ ئۆيىگە ماڭدۇق. تەكلىماكاننىڭ تومۇز پەسلى تېخى يانمىغان بولۇپ، پىژغىرىم ئىسسىق ئادەمگە تونۇر يالقۇنىدەك ئۇرۇلاتتى. يۇلتۇز يايلىقىنىڭ ئېسىل نەسلىدىن بولغان يوغان ھەم سېمىز ئات ئالدىدا سۇدەك ئېقىپ، تۈتۈندەك توزۇپ تۇرغان قۇرغاق توپىنى تىزىغىچە كېچىپ، تەرلەپ - ھاسىراپ ئىلگىرىلەيتتى. دۆڭدىن - دۆڭگە، قۇمدىن - قۇمغا ھالقىپ ئاخىرى بىر ئېگىز دۆڭدە قەدىمىي قەلئەدەك ياپيېشىل بىر بوستانلىق يىراقتىن كۆزگە چېلىقتى.

- ئاشۇ شۇ،- دېدى تۇرسۇن مامۇت گەز باغلاپ كەتكەن ئاغزىنى تەستە ئېچىپ.

- يائاللا، ئاخىرى كەپتۇق - دە، بۇ جاڭگال پادىشاھىنىڭ ئوردىسىغا. مۇشۇنداق تەشنالىقتا مۇزدەك قېتىق بولغان بولسا دوزاختىن جەننەتكە كىرگەندەك ھۇزۇرلىناتتىم - دە،- دېدى زوردۇنكام.

- بوپقالا،- دېدى كەنت باشلىقى تۇرسۇن مامۇت.

توپىمۇ، كىگىزمۇ تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن سۇپىغا ئۆزىمىزنى ئاران تاشلاپ ئۈلگۈردۇق. قاراڭغۇ ھەم سالقىن ئۆيدە دەماللىققا ھېچنەرسىنى كۆرگىلى بولمىسىمۇ، ئۆينىڭ سالقىنلىقىدىن جېنىمىز راھەت تاپتى. تاياقتەك ئورۇق، ئېگىز، قۇش بۇرۇن، سېرىق سىم ساقال، كۆك كۆز كەلگەن توختى ھېيت بىز بىلەن مۇلايىم كۆرۈشۈپ سۈپىدىمۇ ئولتۇرماستىن قارا يەرگە يۈكۈنۈپ قول باغلاپ ئولتۇردى.

- ھەي توختىكا، بىز باشلاپ كەلگەن بۇ كىشى يۇقىرىدىن كەلگەن كادىر ئەمەس، بىزنىڭ داڭلىق يازغۇچىمىز زوردۇن سابىر. سەن قورقۇپ قول باغلاپ يەردە يۈكۈنۈپ ئولتۇرماي ماۋۇ سۇپىدا ئولتۇر،- دېدىم مەن كۈلۈپ تۇرۇپ.

- خوش، ئوبدان، ھەرقايسىلىرى دېگەن كادىر. مەن سىلەردەك تەڭ دوست تارتىپ سۇپىدا ئولتۇرۇۋالسام ھۆرمەتسىزلىك بولىدۇ. بىئەدەپلىك قىلسام بولماس.

- سىز داق يەردە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇۋالسىڭىز، بىز چوغنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك بولىمىز، تۇرۇڭ ئورنىڭىزدىن. مەن مەكىتكە كېلىپ ئىككى ئىش ناھايىتى ئاچچىقىمنى كەلتۈردى. بىرى، ھەرقانداق سورۇندا كادىر سۇپىدا - كۆرپىدە، دېھقانلار توپا يەردە ئولتۇرىدىكەن؛ يەنە بىرى، مەشرەپتە مۇقامچىلار پەگادا ئولتۇرۇپ كەچكىچە نەغمە قىلىپ بەرسە، تۆردە ئولتۇرغان كادىرغا يوغان گۆش، پەگادا جاپا چەككەن مۇقامچىغا قۇشقاچتەك گۆش بېرىدىكەن. بۇ پەقەت قاملاشمىغان ئىشكەن. قوپۇڭ، تۇرۇپ كېتىڭ توختىكا.

- يوقسۇ تەقسىر. ھەرقايسىلىرىغا بىئەدەپلىك قىلىشقا ھەددىمىز ئەمەس.

توختىكام قوپقىلى ئۇنىماي يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇۋالدى.

- بىز تۇغۇلساق شۇنداقكەن. بۇ ئادەتنى ئۆزگەرتىش ئاسان ئەمەس.

- توختىكا، بالاڭنى مەكتەپكە ئەۋەتىۋاتقانسەن،- دېدىم مەن. چۈنكى جەرەندۆڭدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان بىر يېرىم يىللىق ئوقۇتقۇچىلىق ھاياتىمدا ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم بالا قىچقارغىلى كەلسەم بۇ ئادەم مانا مۇشۇنداق ئولتۇرۇۋالاتتى.

- قوپە ئاكا، قورساق ئېچىپ كەتتى. قېتىق بىلەن زاغراڭنى ئاچىقە،- دېدى تۇرسۇن مامۇت.

- خوش، ئوبدان،- توختى ھېيت شۇندىلا ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كېتىپ، قارا كىردىن رەڭگىنى يوقاتقان داستىخانغا يۆگەلگەن تاۋاقنى ئەكىرىپ ئالدىمىزغا ئاچتى. داستىخاندىكى لىگەندە چاك - چاك يېرىلىپ كەتكەن تۆت - بەش زاغرا تۇراتتى.

- كېچىچە موزاي بوشىنۇۋلىپ ئانىسىنى ئېمىۋاپتىكەن. ئىنەك سۈت بەرمەي قېتىپ ئۇيۇتالماپتۇ. بالىلار ئوچاققا ئوت ياقتى، ھەمسانتتا چاي قاينايدۇ،- دېدى توختى ھېيىت.

- سۇ بولسىمۇ ئىچەيلا. قۇرۇپ قاقشال بولۇپ كەتتۇق،- دېدى زوردۇنكام. ئالدىمىزغا ئۇچ چىنە سۇ كەلتۈرۈلدى. سۇ ئۈماچتەك لاي بولۇپ، زوردۇنكامنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ بىزگە قارىدى. بىز كۈلۈشۈپ كەتتۇق.

- مۇشۇ سۇنى ئىچەمدۇق ھوي ئۆكىلار،- دېدى زوردۇنكام.

- ئامال يوق،- دېدىم مەن.

- قاراڭ، مانا مۇشۇنداق ئىچىۋېرىمىز. تۇرسۇن مامۇت بىلەن مەن ئىچىۋەتتىم.

- ھوي، ھوي بولمىدى. بۇ قانداق گەپ بوپكەتتى. بۇنداق لاي سۇنى ئىچسە ئادەمنىڭ ئىچى لايدىن تىنىپ كەتمەمدۇ،- دېدى زوردۇنكام كۆزەينەكىنى سۈرتۈپ قايتا قاراپ.

- تەكلىماكاننىڭ قۇمى زىيان قىلمايدۇ. ئىچىۋېرىڭا زوردۇنكا.

- ياق، ياق، بىرئاز تىنسۇن. ماۋۇ نانىنى يەپ باقايچۇ. . .- زوردۇنكام نانىدىن بىر چىشلەپ بىر ھازا چاينىاپ كۆزلىرى يەنە بايىقىدەك چەكچىيىپ كەتتى. قېقىلىپ يۆتىلىپ بولالماي بىز ئىچكەن لاي سۇنى يېرىمىدىن جىقراق ئىچىپ ئانىدىن توختىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتكەنىدى. تۇرسۇن مامۇت بىلەن ئىككىمىز كۈلۈپ تېلىقىپ كەتتۇق. زوردۇنكام بىر ھازاغىچە كۆزەينەكى ھەم كۆزىنى سۈرتۈپ كانىيىنى توختىماي قىرىپ:

- يا ئاللا، مەن ئۆمرۈمدە ئەڭ تەستە يۇتقان بىر توغرام نان بولدى بۇ،- دېدى.

- ئاكا، سىز دائىم مۇشۇنداق يىرىك ھەم ئاچچىق نان يەمسىز؟

- خۇش، شۇنداق تەقسىر. ئەقلىمگە كەلگەندىن ھازىرغىچە شۇنداق.

- مىڭغا يېقىن مال چارۋا، نۇرغۇن دەرەخلەر بولغاندىكىن، بىر قىسمىنى سېتىپ بۇغداي ئېنى يەڭ. ماۋۇ كىگىز ئورنىغا گىلەم سېلىڭ. بۇنداق نانىنى يەۋەرسىڭىز كاناي راكى، ئاشقازان راكى بولىسىز.

- ئەل قاتارى ياشىمىساق خەقتىن ئېشىۋالساق كۆپۈرلۈق بولار تەقسىر. خەق نېمە يېسە شۇنى يېمەي مەن باي دەپ ئېشىۋالمىدۇق،- دېدى توختى ھېيىت.

- بۇ نېنىڭىزدىن بىرنى ئېلىپ كەتسەم بولامدۇ؟- دېدى زوردۇنكام.

- بولىمايدىغان، ھەممىنى ئېلىپ كەتسىلىمۇ مەيلى،- دېدى توختى ھېيىت.

- مەن بۇ نانىنى تۆمۈر داۋامتەكە سىزنىڭ ئەڭ باي دېھقىنىڭىز يەيدىغان نان دەپ ئالغاچ كېتىمەن،- دېدى زوردۇنكام. ئۆيىڭ پۈتۈن تېمىغا چاپلىنىپ كەتكەن ھەر خىل تەقدىرنامىنى بىر ھازا ئوقۇدۇق. زاغرىنى زوردۇنكام يېيەلمىگەندىكىن، بىزمۇ يېمەي ئاچ قورساق ياندۇق. يانتاق بازىرىغا ئاران ئولگۈرۈپ تونۇر كاۋىپى يەپ ئۇھ دېدۇق. ئىسسىق ئۆتۈپ كەتتىمۇ ياكى لاي سۇ زىيان قىلدىمۇ كېچىچە زوردۇنكامنىڭ ئىچى سۈرۈپ كىرپىك قاقماي چىقىپتۇ. بازاردىكىلەر: «ۋاي، سىلەرمۇ باي دەپ تازا پىخسىقىنىڭ ئۆيىگە باشلاپسىلەر» دېيىشتى. زوردۇنكام «ئېھ، توپلىق يول» ناملىق مەشھۇر ھېكايىسىنى يېزىپ پۈتتۈرۈپ ئەتىسى دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدى. ئاسما ئوكۇل بىلەن جىددىي داۋالاپ ئاندىن قېرىلار قارا ئۇجمە، شاتۇت ئەگىلىپ يېگۈزۈپ بىر كۈندىلا ساقايتىۋالدۇق. كېيىن بىلسەك، توختى ھېيىت رامىزان ئېيىدا روزا تۇتماي قورساق ئاچتى دەپ بارغىنىمىز ئۈچۈن بار قېتىقنى يوق دەپ، سۈزۈك سۇ بەرمەي لاي سۇ بەرگەنىكەن. دېمىسىمۇ شۇ چاغ دەل رامىزان ئېيى ئىكەن. بۇ تەرىپىنى پەقەت ئويلاپ باقماپتۇق.

«تەكلىماكان گىرۋىكى»، «ئۇنتۇمايمەن گۈلسارە»، «ئۇچۇچى»، «چوغدەك ياپراقلار»، «جىگدىلەر بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۈزۈلمەي ئېلان قىلىنىپ، زوردۇنكامنىڭ يېتىلگەن بەدىئىي كامالىتى شىنجاڭدىلا ئەمەس پۈتۈن مەملىكەتتىمۇ زور تەسىر پەيدا قىلدى.

زوردۇنكامنىڭ تاۋۇتىنى كۆتۈرۈپ ماڭغانلار ئارىسىدا روزەك بەز، ئەلا، زىخرۇللام، مەتيا، ھاشىر، گۈلسارەلەر، يەنە ئۇنىڭ قەلىمىدە پەيدا بولغان نۇرغۇن كىشىلەر ھازا تۈتۈپ ماڭماقتا ئىدى. پۈتكۈل ھازىدارلارنىڭ قەلبىدە ئۇ يازغان تۇمەنلىگەن ئادەملەر ھازا ئاچماقتا. ئۇلار تېخى ھايات ياشايدۇ.

(هېكايە)

زوردۇن سابىر

مۇھەررىردىن: جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، داڭلىق يازغۇچى زوردۇن سابىر ئەپەندى 1998 - يىلى 8 - ئاينىڭ 13 - كۈنى كېسەل سەۋەبىدىن ئۈرۈمچىدە ئالەمدىن ئۆتتى.

بۇ يىل 61 ياشقا قەدەم قويغان زوردۇن سابىر ئەپەندى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن ئايانماي تەر تۆكتى، ئۇ ئۇزۇنلۇق ئەدەبىي ھاياتىدا «ئاۋرال شامالىرى»، «ئىزدىنىش» قاتارلىق رومانلىرى، «كەچكۈز» قاتارلىق پوۋېستلىرى، «دولان ياشلىرى»، «ئېھ توپىلىق يول»، «ئۇنتۇمايمەن گۈلسارە»، «جىگدىلەر پىچىرلايدۇ» قاتارلىق ھېكايىلىرى بىلەن خەلقىمىز قەلبىدە چوڭقۇر ئىز قالدۇردى. ژۇرنىلىمىز تەھرىراتى ئۇنىڭ ۋاپاتىغا چوڭقۇر قايغۇرۇپ، مەرھۇمنىڭ بىر پارچە ھېكايىسىنى قايتا ئېلان قىلدى.

قۇشقاچ قوندى زاغزاققا،
تورغاي قوندى يانتاققا.
يارنى سۆيسەڭ مەھكەم سۆي،
ئورناپ كەتسۇن تامغاققا.
(دولان خەلق قوشىقى)

1

گۈلئايشەم قىممىتى بار ھەممىلا نېمىسىنى - ياشلىقىنى، ھۆسنىنى، ئار - نومۇسىنى... پۈلغا تېگىشىشكە رازى بولدى. بۇ ئىش ئۇنىڭ غېمىنى يېگۈچىلەرنىڭ غەزىپىنى، نارازىلىقىنى، غۇرۇرىنى ئاشۇردى. ھامىسى ئېقىۋاتقان نانەڭ سالپىيىپ تۇرىدىغان ئىككى مەڭزىگە تېپىپ چىققان خۇشاللىقىنى نامايان قىلىش ئۈچۈن، ئۆيمۇ ئۆي قاترىدى ۋە خىرىلداق ئاۋازى بىلەن باشقىلارنى ئەيىبلەپ، ئۇزۇنىنى ماختاپ مۇنۇ گەپلەرنى تەكرارلىدى.

- ئۇزىدىن 22 ياش چوڭ بولغىنى بىلەن، نارەسىدە بالىدەك گول، يېتىمدەك ياۋاش، مالايدەك تىنىمسىز ئادەم ئۇ. مۇنداق ئەرگە چۇشۇۋالغان خوتۇنغا مۇھەببەتنىڭ لازىمى نېمە؟ ياشلار بەخت، بەخت، دېيىشىدىكەن، چىرايلىق گەپ، سېغىنىش، كۆيۈشۈش... بەختمىش. بەخت - پۇل! ئاڭلىمىغانلار ئاڭلاپ قويسۇن، مەن گۈلئايشەمگە يېگەن - ئىچكەندەك، سوقا - سەندەلدەك، تۇرغۇزۇپ قويسا تىكلىمە تاغاردەك، يېتىلىسە ئۆكۈزدەك، يېسە مېڭىسى تۆگىنىمەس دەرەختەك ئەر تاپتىم. 70 مىڭ كوي پۇلى بار، تەرەپ - تەرەپكە يولى بار، خام تاسمىدەك قولى بار، ئىككى قىز، تۆت ئوغلى بار، ئىككى قوتان قويى بار، ياغاچ - ئورمان بېغى بار، نەچچە يۈز مو يېرى بار، يۈزى تۆتۈق، قولى ئوچۇق، تويغىمۇ يالاڭ ئاياغ باردىغان، يىغىنلارغا زاغرا توگۈپ ماڭىدىغان گول ئەرگە تەگكەن ئايال بەختسىز بولامدىكەن؟ بىلىپ قويۇڭلار، گۈلئايشەمنىڭ بەختى ئېچىلدى!

ئاچچىق كاساڭ قوراينىڭمۇ چىرايلىق گۈلى بولىدۇ. ۋات - ۋات ئايالىنىڭمۇ چىرايلىق تەسەللىسى بار ئىكەن:

- كۆڭلۈڭنى بۇزما، - دېدى ئۇ تىكلىمە ئەينەك ئالدىدا سىڭايان تۇرۇۋېلىپ ئىچىدە ياشلىقى ۋە گۈزەللىكى بىلەن خوشلىشۋاتقان مىسكىن چىراي گۈلئايشەمنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، - ياشلىق ئۆلمەيدۇ. مۇھەببەت قېرىمايدۇ. قېرىغا تەگكەنگە كۈل بولۇپ توزۇيدىغان ئىش بولسا، مەن توزىماسمىدىم. قېرى ئۆلدى، دۆلىتى قالدى. بەخت تاپتىم. كۆڭۈل بىلەن بەختلىك

بولىدىغان بولسا، مەن 17 قېتىم بەختلىك بولار ئىدىم. نەدىكىنى؟ دىلىمغا 17 قاداق چۇشتى. سېنىڭ بۇ بوۋىيىڭنى خەقلەر روزەك بەز دەيدىكەن. ئۇ بەز بولسا سەن مۇشۇك بول قىزىم. ئاغزىدىن كىرىپ بۇرنىدىن چىق. بىر يىلغىچە ئۆلسە ھېچ بولمىسا بانكىدىكى 70 مىڭ كويىنىڭ يېرىمى سېنىڭ. ئۆلمىسىچۇ؟ ئون مىڭ كويلۇق چەكتىن بىرنىلا ئىلىۋالساڭ بولدى، قالغان بەختىڭگە مەن كېپىل!

مەڭزى سالپاڭ، ئاغزى كەمشۇك ۋات - ۋات مومايى قاڭسىق گەپلىرى بىلەن گۈلئايشەمنىڭ چىرايىدىكى مىسكىنلىك ئورنىغا خۇشلۇق ئىلىپ كەلدى. ئەمدىلا 30 دىن ھالقىغان قىران جۇۋان ئەمدى بوۋايغا ئايال بولىدىغانلىقىنى تامامەن ئۇنتۇدى - دە، بولغۇسى دۆلەت، يەنى پۇل، خوجايىن بولۇش ئارزۇسى ئۇنى مەست قىلىشقا باشلىدى. ئۇ شۇ مەستلىكىنىڭ كۇچى بىلەن بۇگۈن دىدارلىشىدىغان لايىقىنىڭ كۆڭۈل تۆرىدىن ئورۇن ئىلىش ئۈچۈن گۈزەل چىراي ۋە ئەۋرىشىم سۈمبىتىنىڭ قىممىتىنى ئاشۇرۇشقا تۇتۇش قىلدى...

ئۇ پەدازدىن كېيىن هاممىسىنىڭ ئالدىغا چىقتى

- بوپتىمەنمۇ، هاممۇ؟

- گۈلدەك ئېچىلىپسەن قىزىم. جەننەتنىڭ ھۆرلىرى بىكار قالسۇن ئالدىڭدا، مەن روزەك بەزگە خەۋەر قىلاي، بۇگۈنلا توي خېتى ئىلىڭلار!

هاممىسى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، گۈلئايشەمنىڭ يەنە كۆڭلى بۇزۇلدى. مۇشۇ ھۆسنى بىلەن كۆرۈمسىز، بىلىمسىز، ئەقىلسىز مۇھەببەتسىز؛ ئالتە بالا ۋە كېلىن - نەۋرىسى بار قوپال دېھقانغا ئايال بولىدۇ. ئۇنىڭ پۇل ۋە دۆلىتىنى ئۆزىگە قارىتىۋالىش ئۈچۈن ئار - نومۇس، ۋىجدانىنىمۇ ساتىدۇ. ئۇ نېمىلا بولمىسۇن 7 - سىنىپنى تۈگەتكەن. خېلى جىق رومانلارنى ئوقۇغان، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدا ئىشلەۋاتقان تونۇش - بىلىش، دوستلىرى بىلەن سۆھبەتلەشكەن، بىرىنچى ئېرىدىن كۆڭلى سۇ ئىچمەي، خورلۇق تارتقىنى ئۈچۈن، ئۆزىگە ئىش - پەش تارتقان نۇرغۇن يىگىتلەرگە قاپاق ئاچمىغان، سەۋر - تاقەت ۋە يوقسۇزچىلىققا كۆنگەن ئايال تۇرۇپ، يەنە نېمىشقا پۇلغا ئۆزىنى ئاتتى؟ هاممىسى ئازدۇردىمۇ؟ هېلىھەم بولسىمۇ يېنىۋالسا بولىدىغۇ؟ شۇ چاغدا ئونىڭ كۆز ئالدىغا قولىغا نۇرغۇن پۇل تۇتقان نادان دېھقان كەلدى - دە، تىزىق - تىزىق پۇل ئۇنى يەنە قىزىقتۇردى: 70 - 80 مىڭ كوي نەق پۇلى بارمىش، يەنە ئۇلار يالاڭ ئاياغ يۈرەرمىش، تامسىق زاغرا بىلەن قېتىمىش. پۇل تېپىشنى بىلەرمىش، خەجلەشنى ئۇقمايمىش. مېنىڭ ۋەزىپەم پۇل خەجلەش، پاھ، بۇنداق ئوبدان ئىشقا كىم يۇگۇرمەسۇن، ئۇ شۇلارنى ئويلىدى - دە، بۇ قېتىم ئالدىنقى نىكاھىنىڭ تەتۈرىسىنى قىلماقچى بولدى. ئۇ قېتىم كۆڭلى، ۋىجدانى ئۇنى باشقۇرغان، لېكىن ئۇ خورلانغان، بۇگۈنچۇ؟ كۆڭلى، ۋىجدانى ئۇنى ئەيىبلىمەكتە، لېكىن ئۇ بۇ قېتىم ئۆزىنى نېمىلا بولمىسۇن تەۋەككۇل قىلىپ نەپسىگە تاپشۇرىدۇ...

ھويلا ئىشكى غىچىرلىدى، گۈلئايشەمنىڭ يۈرىكى جىغىلدىدى. ئۇ نېمىلا بولمىسۇن توي بولىدىغان ئايال - دە، ئۇ ھاياجانلاندى، تەمتىرىدى. ئۆينىڭ زەدىۋالىلىرىنى تۇزەشتۇردى، سۇپىغا تاۋار يېكەنداز سالدى ۋە يۈزىنى ئالقىنى بىلەن سىپىدى.

- ئەسسالامۇئەلەيكۇم!

ئۆيگە شىپىلداپ بىر ئەر كىشى كىرىپ كەلدى ۋە تاپسىدىلا زوڭزايدى. گۈلئايشەمنىڭ تېنى شۇركەندى. ئۇ كىرگۈچىگە قارىدى. ئايالنىڭ كۆزىگە ئەڭ ئاۋۋال دېھقاننىڭ كىرلەشكەن شاپاق دوپپىسى، تەردىن قېتىشقان ئاق يەكتەكنىڭ سىرتىدىن باغلىغان يېشىل تاۋار بەلۋىغى، قولتۇقىغا قىستۇرۇۋالغان بىر جۇپ كونا كالىچى چۇشتى. گۈلئايشەم ئىختىيارسىز هالدا:

- سىلى، سىلى، هاممانىسى ئىزلەپ كەلدىمۇ؟- دەپ سورىدى.

- يوقسۇ،- دېدى دېھقان يېرىم قوزغىلىپ بىر ئالقىنىدا چاڭ باسقان گەدىنىنى سىلاپ قويۇپ،- گۈلئايشەم دېگەن چوكان بىلەن كۆرۈشمەكچىدىم!- ئۇ ساپسېرىق شالاڭ چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايدى. گۈلئايشەم ئۆزى پەرەز قىلغىنىدىن نەچچە ھەسسە كۆرۈمسىز ئادەمنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز كەينىگە داجىدى، مانا مۇشۇ ئادەم ئەمدى ئونىڭ ئېرى بولىدۇ. بۇ

ئەلۋەتتە ئالدىنقى ئېرىنىڭ دەسسەشلىرى، خورلاشلىرىدىنمۇ بەتتەر ئىش، لېكىن مۇشۇ كۆرۈمسىز گەۋدە ئۇنى بەختلىك قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ پۇلدار. گۈلئايشەم ئۆزىنى نەپسىگە تاپشۇرغانىكەن، ئەلۋەتتە بۇ ئادەمگە ئوچۇق چىراي، خۇش مۇئامىلىدە بولۇشى كېرەك.

- سۇپىغا چىقسىلا، يېكەندازغا! مەن گۈلئايشەم...

دېھقان ئەندىككەندەك قىلىپ گۈلئايشەمگە قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت يانغاندەك، لەۋلىرى تىترىگەندەك بولدى - دە، ئايالغا تىكىلىپ ئورنىدىن تۇردى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ قولتۇقىدىن كالىچى چۈشۈپ كەتتى. گۈلئايشەم تۇيۇقسىزلا خۇددى تۇغۇپ بولغان مېكىياندەك قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

- خېنىم، بالىكەنلا، بەك چىرايلىقكەنلا، بىزدەك دېھقانغا ئاش بولالىمۇ؟- گۈلئايشەمنىڭ كۈلكىسى تۇگىگەندىن كېيىن روزەك بەز ئايالدىن سورىدى.

- خەق سىلىنى بەز دەيدىكەن، ماڭىمۇ بەزلىك قىلالىمۇ؟

- توپىدىن پۇل تاپىدىغان خەق بەز بولمىسا بېيىيالمايدۇ خېنىم!

- سىقىپ سىقىمدىن چىققىنىنى يالا دېسىلە، سىلىگە ئاش بولمايمەن، ھەممە گەپنى ھاممام ئېيتقاندۇ، ھاممامنىڭ دېگىنىگە كۆنسىلە مەنمۇ سىلىنى قېرى كۆرمەيمەن!

- كۆنگەچكە ئالدىلىرىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغاندىمەن خېنىم!

گۈلئايشەم روزەك بەزنىڭ يالاڭ ئاياغ، تۆگە تاپىنىدەك پۇتلىرىغا، چاڭ باسقان يۇڭلۇق مەيدىسىگە، كىچىك، ئورۇق يۈزىگە ياراشمىغان كەكە ساقىلى بىلەن ئىنچىكە بۇرۇتىغا، تەر تەپچىرەپ تۇرغان قىڭراقتەك بۇرنىغا، ئورا كۆزلىرىگە سىنچىلاپ قارىدى، بۇرنىدىن باشقا بۇ گەۋدىدە گۈلئايشەمگە ياققۇدەك ھېچنېمە تېپىلمىدى. ئۇ ئۇلۇغ - كىچىك تىندى - دە:

- توينى چوڭ قىلالا؟- دېدى.

- جۇۋان تويى بولغاندىكىن چېغىدا بولار!

- مەن ئېتىزدا ئىشلىيەلمىسەمچۇ؟

- ئالتە بالىغا ئانا بولۇپ ئۆيدە ئولتۇرۇپ بېرەلا!

- زېرىكسەمچۇ؟

- زېرىكسىلە ئىش قىلالا.

- قانداق ئىش؟

- كالا ساغىلا، سۈت پىشۇرىلا، يۇڭ تىتىلا، شوينا ئېشىلا، ياماق يامايلا، تۇخۇم يىغىلا، ئوتياش ئوتايلا، ئوغۇت يىغىلا، ۋاي - ۋۇي چىدىسىلا مىڭ خىل ئىش بار.

- ۋاي ئانام، ئاۋۋالقى ئاياللىرىنى ئىشلىتىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن ئوخشىماملا؟

- بالىلىرىغا قىسىنىپ، ئاچ يۈرۈپ كېسەل تاپتى. ھازىر بولغان بولسا ئۆلمەيتتى.

- ئۆلۈپ كەتكىلى نەچچە يىل بولدى؟

- سەككىز يىل ئىككى ئاي.

- بالىلار ئۆگەيلىسە قانداق قىلىمەن؟

- بالىلار كالىنى ئانا دېگۈدەك بولدى. ئۆگەيلەمدۇ؟ ماڭا ئايال بولمىسىمۇ بولىۋېرەتتى، بالىلارغا ئانا بولمىسا بولمايدىكەن.

- بالىلارنى باشقۇرامدىمەن؟

- شۇنداق.

- پۇلنىچۇ؟

- بانكا باشقۇرىدۇ.

- چەكنىچۇ؟

- ساندۇق.

- ئاچقۇچنى كىم تۇتىدۇ، ئانىمۇ، ئاتىمۇ، بالىمۇ؟

- كېيىن بىلىلا.

- دېمىسىلە توي خېتى ئالغىلى بارمايمەن.

- ئۇنداق بولسا يېپىق قازان دۈملەگلىك پېتى قالسۇن!

روزەك بەز ئورنىدىن تۇردى. گۈلئايشەم چۆچۈپ ئالدىنى تورىدى:

- چاقچاق، چاقچاق قىلغاننىمۇ بىلمەملا؟

ئەتىسى ئۇلارنىڭ نىكاھى ئوقۇلدى. ئۇلار ئۆيگە كەتمەكچى بولۇپ پىيادە يولغا چىقتى. گۈڭشي بازىرىدا روزەك بەز گۈلئايشەمنى بەش موچەنلىك لەڭمەن بىلەن مېھمان قىلدى. گۈلئايشەم خاپا بولۇپ قالدى. ئۇلار يولغا چىققاندا گۈلئايشەم ئوشۇققىچە توپىغا پاتتى. ئۇ پۇتىنى قېقىپ نارازى بولۇپ:

- گۈلدەك جۇۋاننى 50 كوي خەجلەپ ئېلىۋاللا. يەنە گەپ قىلمىسام پىيادە ئېلىپ كېتىۋاتىلىغۇ؟- دېدى.

- هارۋا كىرا قىلاي دېسەم نومۇس قىلىدىكەنمەن خېنىم، توپىدىن قورقمىسىلا، مانا ماڭا ئوخشاش يالاڭ ئاياغ ماڭسىلا! - ئۇ توپا ئىچىدىكى پۇتىنى كۆرسەتتى.

- خورلۇق! - دەپ ئويلىدى گۈلئايشەم توپىلىق يولدا ئېگىز پاشنىلىق توپلەي بىلەن قىينىلىپ كېتىۋېتىپ، - سەۋر قىلاي، ئون مىڭ كويلۇق چەكتىن بىرىلا قولۇمغا چۈشسە، سېنىڭ ئۆيۈڭدە باغلاپ قويساڭمۇ تۇرمايمەن. . .

2

تۇن، تىنجىق ئۆي.

ئون ئىككى پارچە تىكمەت سېلىنغان سۇپىدا سامان تەكىيە، چىت كۆرپىلەر ئۈستىدە گۈلئايشەم يالغۇز ياتماقتا. ئۇنىڭ ئۇيقۇسىزلىق- تىن قىزارغان كۆزلىرى تۆڭلۈككە قادالغان. كىچىككىنە تۆڭلۈكتىن بەش تال يۇلتۇز كۆرۈندى. قاراڭغۇ باغدىن كاككۇك ئاۋازى، يېقىنلا يەرلەردىن قويلارنىڭ مەرەشلىرى، ئىتلارنىڭ ھۇۋلاشلىرى ئاڭلانماقتا. يوغان ئۆينىڭ تۆت تېمى ۋە كىرلەشكەن زەدىۋاللىرى شام يورۇقىدا غۇۋا يورۇپ تۇرغاچقا، ئۆيمۇ خۇددى تالادەك قورقۇنچلۇق. «ھەممىلا نېمىسى كۆڭلىدەك قارا، - دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە، - بىرىنچى توي ئاخشىمى ياش ئايالىنىڭ گۈندىخانىسىغا يالغۇز تاشلاپ قويۇپ بىر چىشقاق قوزا ئۈچۈن پۇتۇن بالا - ۋاقىسى بىلەن چۆلگە چىقىپ كەتكەن ئادەمدىن نېمىمۇ ئۈندۈرۈۋالار- مەن. ھەي بەختسىزلىك، بۇ ئەرنىڭ ماڭا كەلتۈرىدىغان راھەت - پاراغىتىدىن ئەزىمەتنىڭ تاياق - دۈمباسى مىڭ ياخشى ئەمەسمۇ؟ كېتىش كېرەك، تېزرەك قېچىش كېرەك. . . »

لېكىن ئۇنىڭ كۆزى كات ئۈستىدىكى تېرىلەر ئاستىدا توپا بېسىپ ياتقان قارا ساندۇققا چۈشۈش بىلەن يۇرىكى ئويناپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا بۇگۈن كۆرگەنلىرى: روزەك بەزنىڭ بۇك دەرەخلەر ئارىسىدىكى ئىككى قورۇ - جايى، چېتىگە كۆز يەتمەس ئورمانلىرى، قويلىرى، كەڭ ئېتىزلىرىدىكى كېۋەز، بۇغداي، قوغۇن - ئوتياشلىرى، توخۇ - تۇمان، يۇڭ - تېرە، ياغاچ - تاش؛ كىر كىيىملەرنى كىيىشىپ ئەمگەكتىن باشقىنى بىلمەيدىغان ساددا بالىلىرى، يەردىن ئۈستۈن قارىمايدىغان بوستان چاچ كېلىنىي، خۇمار كۆز، قوشۇما قاش، مىسكىن كۆيلەرگە نەي چالىدىغان قويچىسى. . . بىرمۇ بىر كەلدى. ئاشۇ كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسىلا ئاۋۇ توپا بېسىپ ياتقان ساندۇقنى پۈلغا تولدۇرۇشقا تىرىشۋاتقان- لار، مانا شۇ بايلىققا خوجايىن بولۇشنى خالىماي قېچىش ئەخمەقلىق بولماسمۇ؟ لېكىن ھېلىقى يىرگىنچلىك بوۋاي ھازىر كېلىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولىدۇ، بۇ خورلۇققا ئۇنىڭ يۈرىكى چىدارمۇ؟ «ئىلاھىم ھېلىقى قوزىسى بىلەن ئۆزىمۇ يوقالسىدى. مەن ئۇنىڭسىز خوجايىن بولسام قانداق ياخشى - ھە! »

تۆڭلۈكتىن كۆرۈنگەن يۇلتۇزلارنى بىر پارچە كۇل رەڭ بۇلۇت كېلىپ توسۇۋالدى. بۇلۇت بىردىنلا شەكلىنى ئۆزگەرتىپ ئادەم سۈرىتىگە ئوخشاپ قالدى. بۇ ئادەم ئورۇق، يىرگىنچلىك روزەك بەزنىڭ ئەينەن ئۆزى ئىدى. گۈلئايشەمنىڭ تېنى شۇركەندى - دە، تۆۋەندىكى مەنزىرە خىيالىدىن چاقماقتەك ئۆتتى. ئۆزۈن خەسە كۆڭلەك، تامبال كىيگەن ئادەم شامنى پۈدەپ ئۆچۈردى - دە، گۈلئايشەم يانقان يەرگە كەلدى. ئۇ گۈلئايشەمنىڭ يېنىغا قىيسايدى. گۈلئايشەمنىڭ بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى. ئەرنىڭ يىرىك قولى ئۇنىڭ بىلىكىگە تەگكەندە، گۈلئايشەم ئىختىيارسىز: «ئەزىمەت! » دەپ ۋارقىرىۋەتتى. روزەك بەز ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ شامنى ياندۇردى ۋە زورىغا كۈلۈمسىرەپ:

- قورقۇتۇپ قويدۇمما؟ - دېدى.

گۈلئايشەم شۇمشىيىپ ئولتۇرۇۋېلىپ تامدەك تاتىرىپ ئۇنىڭغا يېلىندى.

- ماڭا يېقىن كەلمىسىلە، ئۆتۈنەي!

ھويلا ئىشكى قېقىلدى. روزەك كىردى - دە، گۈلئايشەمگە قاراپ كۈلۈپ:

- ھېلى كېلىمەن، قوزا كەلمەپتۇ، تېپىپ كېلەيلى! - دېدى.

گۈلئايشەم تۆڭلۈككە قاردى، ئادەم سۈرەتلىك بۇلۇت يوق، يۇلتۇزلار كۈلمەكتە: بىرىنىڭ ئايالى بولمەنۇ، يىرگىنىمەن؛ يەنە بىرىنىڭ ئايىغى ئاستىدا چەيلىنىمەنۇ، سېغىنمەن! ئەزىمەت، سەن مېنىڭ ھاياتىمدا راستلا ئۆچمەس يۇلتۇزمىسەن - ھە؟ گۈلئايشەم

شۇنداق ئويلىدى. ئەمدى ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇمارلىشىپ ھەم شېرىن، ھەم ئاچچىق، ياشلىق - گۈزەللىك خاتىرىلىرى كىنو لېنتىسىدەك بىرمۇ بىر ئالدىدىن ئۆتتى. . .

بۇدرۇق پاقلاندەك شوخ، بوۋاقتەك غەمسىز، سۈزۈك كورلا نەشپۈتىدەك چۈرۈك، ئەتراپتىكى ھەممىلا نېمە گۈزەل ۋە قىزىقارلىق بىلىنىدىغان 16 ياشقا تولغان چېغىدا ئۇنى تۇنجى مۇھەببەت مەست قىلدى. ھاياتىنى ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۇ نەسىھەت ۋە تەھدىت قىلغان ئاتا - ئانىسىنى، ئىستىقبال ۋە بەخت ۋەدە قىلغان مەكتىپىنى چۆرۈۋېتىپ، تراكتورچى يىگىت بىلەن قاچتى. يىگىتنىڭ ئويناق كۆزلىرى بىلەن بۇدرۇق چاچلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىدىن گۈزەل، قىممەتلىك، بىلىمسىز يىگىتنىڭ قوينال چاقچاق، بىھايا ناخشىلىرى ئۇنىڭغا مەكتەپ قوغۇندەك لەززەتلىك بىلىندى. ئۇ مۇرادىغا يەتتى. تويدىن كېيىن بىر پارچە كىگىز، بىر يوتقان - كۆرپە بىلەن ئۆي تۇتقان بولسىمۇ، ئۆزىنى بەخت ئىگىسى، غالىب - ئۇستۇن ھېسابلىدى. چىرايلىق ئەر ئۇنىڭ ھاياتى، ئائىلە ئۇنىڭ بەختى بولۇپ تۇيۇلدى. ئۇ ئەر ئۈچۈن ھەممىدىن كېچىشكە، ئائىلە ئۈچۈن ھەممىنى قىلىشقا رازى بولدى. توپىغا مىلىنىپ ئېتىزدا ئىشلىدى. قىغ - كۆكۈمغا سۈركىلىپ قوي بودىدى. باشقىلار: «تۆت بۇلۇڭ، بىر كۆلۈڭ» دەپ كۆزگە ئىلمىغان ئۆيگە گىلەم سالدى. رادىئو ئالدى. ئېرىنىڭ مېھمانلىرى ئۈچۈن ئوتتا كاۋاپ، ھالى خاراب بولسىمۇ زارلانماستىن خۇش بولدى. ئېرى تراكتورنى تاشلاپ سۇ ئىدارىسىنىڭ ماشىنىسىنى ھەيدىگەن يىلى گۈلئايشەم ئوغۇل تۇغدى. بۇدرۇق ئوغلى گۈلئايشەمنىڭ ھاياتىغا تېخىمۇ چوڭ قەدىر - قىممەت تەقدىم قىلدى. ئۇ ئەمدى باياشات، غەمسىز ياشاپ، بالىلىرىنى قاتارغا قوشۇشقا چىن ئىخلاس بىلەن ئىشەندى. . .

لېكىن ھايات توختام سۇ ئەمەسكەن، يالغانچى كۈنلەر، ئالدامچى يىللارمۇ بولىدىكەن، ھەتتا تۇيۇقسىز مۇلدۇر يېغىپ، بوران چىققاندەك بالايىئاپەت ئېلىپ كېلىدىغان كۈنلەرمۇ بولىدىكەن. بىر كۈنى دوستلىرىدىن ئېرىنىڭ بىر قىزنى ماشىنىغا سېلىپ ئۇرۇمچىگە ئېلىپ كەتكىنىنى ئاڭلىدى. ئېرى كەلگەندە سۇرۇشتۇرگىنى ئۇچۇن سۆيۈملۈك ئېرىدىن تۇنجى قېتىم قاتتىق تاياق يېدى. گۈلئايشەم يەنە گۈناھنى ئۆزىگە قويدى. بالا، ئۆي بىلەن بولۇپ كېتىپ ئەرنى رازى قىلالمىدىم، ئۆزۈمنى تاشلىۋەتتىم. ئەزىمەتىنىڭ مەندىن كۆڭلى سۇ ئىچمىگەن يەرلىرى بار بولغاچقا تالاغا قارىغان، دەپ ئويلىدى. ئۇ ئەمدى كۆپرەك جاپا تارتسىمۇ، ئېرىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن تىرىشىدىغان بولدى. ئۇ ئۆزىنى ياساشقا، ئېرى بىلەن بىللە ئولتۇرۇش، ئويۇنلارغا بېرىشقا باشلىدى. لېكىن ئۇ بۇنىڭ بىلەن تېخىمۇ بەكرەك رەنجىش تاپتى: ئېرى ئۇنىڭ كۆزىچىلا باشقا قىزلار بىلەن تانسا ئويناپىدىغان، ئېرىنىڭ ئويناق كۆزلىرى بىلەن بۇدۇر چاچلىرى باشقا قىزلارغا ھۇزۇر - ھالاۋەت بېرىدىغان، ئۇنىڭ كۆڭۈل يارىسىنى ئولغايتىدىغان بولۇپ قالدى. گۈلئايشەم روھىي خورلىنىشتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن دوستلىرىغا ھال ئېيتىدىغان، دوستلىرىنىڭكىدە قونۇپ قالىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ بىر كۈنى بالىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆيىگە كەلدى -دە، بېشىغا چاقماق چۈشكەندەك قاتتىق ۋارقىرىدى: ئېرى بىر ئايال بىلەن كارىۋاتتا ئۇخلاۋاتاتتى. . .

شۇندىن كېيىن گۈلئايشەم قويغان - تۇنقىنىنى بىلمەيدىغان، ئولتۇرغان يېرىدە سائەت - سائەتلەپ ئولتۇرىدىغان، كىشىلەرگە كۆرۈنۈشتىن نومۇس قىلىدىغان بولۇپ قالدى. مانا شۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ ھاياتىدا مۇلدۇرلۇك بوران تۇيۇقسىز پەيدا بولدى. بالىسى تۇيۇقسىزلا ۋاپات بولدى. گۈلئايشەم بالىسىنىڭ قەبرىسىنى قۇچاقلاپ نەچچە كۈنلەرنى ئۆتكۈزدى، لېكىن ئۇ تارتقۇلۇقتا ئۆلمىدى. بالا كۆيۈكى، ئەرنىڭ زۇلمى ئۇنى ۋاقتىسىز قەبرىتىپ، 20 نەچچە يېشىدىلا يۇرنىگە قورۇق، داغ چۈشتى.

بالىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئېرى ئۇنى تېخىمۇ خورلىدى: ئۇردى، تاشلىدى. بىر كۈنى ئۇ ئېرىنىڭ ئايىغىغا يامىشىپ يالۋۇرۇپ: «ئۇر، تىللا، قۇل قىل، لېكىن سىرتقا قارىما!» - دېدى. ئېرى ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ گۈلئايشەمنىڭ قۇلىقىغا دەسسىدى. قۇلاق ۋە بۇرۇنلىرىدىن قان چىقىپ تۇرغان گۈلئايشەمنى ھاممىسى ئۆيىگە ئېلىپ كەتتى.

«هوي ئەزىمەت، سەن مېنىڭ هاياتىمدىكى يۇلتۇزمۇ؟ مەن سېنى كۆرمىگىلى ئۇچ - تۆت يىل بولدى. تاينىقىڭ، تىل - ئاهانىتىڭ ئۇنتۇلدى. نېمىشقا كۆزلىرىڭ بىلەن بۇدۇر چاچلىرىڭ ئۇنتۇلمىدى؟ نېمىشقا يەنە نامىڭنى تىلغا ئالمەن. نېمىشقا سېنى چىللايمەن!» گۈلئايشەم پىچىرلاپ ئۆخلاپ قالدى.

گۈلئايشەم ژاراڭ - چۇرۇڭدىن ئويغاندى: تاڭ ئېتىپتۇ. هويلىدا بالىلار ژارقىراشماقتا. ئۆزىدىن نېرىدا ساماۋەر تەكىيگە بېشىنى قويۇپ، چەكمەن يەكتەكنى غېرىبچە يېپىنىپ روزەك بىز يېتىپتۇ. گۈلئايشەم ئورنىدىن تۇرۇۋىدى:

- ئوبدان ئۇخلىدىلىمۇ؟- دېدى روزەك كۈلۈپ تۇرۇپ.

- قوزا بارمىكەن؟

- تاپتۇق.

- بىر قوزىنى دەپ هەممىگىلار بايۋاچىغا چاپتىگىلىمۇ؟

- كۆزگە بېرىۋالسا 60 - 70 كويلۇق قوي دېسىلە!- دېدى روزەك ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ،- تۇرسىلا خېنىم، هېلى بالىلار سالام بەرگىلى كىرىدۇ.

گۈلئايشەم هېچنەدە كۆرمىگەن هۆرمەتنى بۇ ئۆيدە كۆردى: ئالتە بالا، بىر كېلىن ئۇنى «ئانا» دېيىشتى. گۈلئايشەم نومۇس قىلىپ، روزەككە:

- هېچ بولمىسا چوڭ ئوغۇل بىلەن كېلىن ئاچا دېسۇن، ئانىسى نېمىسى،- دەپ پىچىرلىدى.

«ئانا» ئېغىزدىكىلا گەپ ئەمەسكەن، بالىلار ۋە ئەرنىڭ هۆرمىتىمۇ يېتەرلىك بولدى: بىرىنچى كۈنىلا ئۇنىڭ ئالدىغا قاتلىما، قايماق، پىشىق تۇخۇملار قويۇلدى. باشقىلار بولسا زاغرا بىلەن غىزالىنىپ ئىشلىرىغا كېتىشتى. چۈشكىچە گۈلئايشەم باغ، هويلا - ئارامالارنى يەنە ئارىلىدى. باغ ئۇنىڭ زوقىنى تارتتى. ئۇ يەردە قويۇق تېرەكلەرنىڭ سايىسى، مەي باغلاپ پىشقان شىرنىلىك چېقىر ئۇجمە، جىگدىلەرنىڭ پۇرىقى، قۇشلارنىڭ سايراشلىرى كۆڭۈلگە ئارام، بولۇپمۇ نۇرغۇن ۋاقىتنى هاممىسىنىڭ تار ئۆيىدە خىيال بىلەن ئۆتكۈزگەن مىسكىن ئايال ئۇچۇن بۇنداق سالقىن، هاۋالىق باغ جانغا راهەت تۇيۇلدى. ئۇنىڭ ژارقىراپ ناخشا ئېيتقۇسى، دەرەخلەرگە ياماشقۇسى، باغلاقتىن بوشانغان موزايدەك قىيغىتقۇسى كەلدى. ئۇ باغدا يالغۇز يۈرۈپ يۈمران جىگدە كۆچەتلىرى ئارىسىدىن بىر دەمدىلا 50 - 60 تۇخۇم يىغىۋالدى. ئىچ پۇشۇقىدا باغنىڭ نېرىسىغىچە بېرىپ يىراقتىكى مەهەللىگە، كېۋەزلىكتە كەتمىنىنى يالىت - يۇلت قىلىپ ئىشلەۋاتقان بالىلارغا زوقمەنلىك بىلەن قارىدى...

چۈشتە ئۇ بالىلارنى پىشىق تۇخۇم بىلەن مېهمان قىلدى. قارا قۇمچاق كېلىن ئۇنىڭغا ئېگىشىپ پىچىرلىدى:

- ئاتام ئۇقسا تە بولىدۇ. هەر ئالتە كۈندە 500 تۇخۇم ساتىمىز، تۇخۇم پۇلى 100 كوي، كېمىسە بوۋاي خاپا سالىدۇ ئانا!

- يەنە نېمە ساتىسىلەر؟

- كۆكتات، ئۆرۈك، ئۆردەك، بېلىق، ياغاچ، ئارىلاپ قوي، گۆش، سۈت، قايماقمۇ ساتىمىز.

- يەكشەنبە بازاردا قانچىلىك پۇلغا ئىشلەيسىلەر؟

- كۆپ بولغاندا بەش - ئالتە يۈز كوي، بولمىسا ئۇچ - تۆت يۈز كويلۇق نەرسە ساتىمىز، ئانا.

- پۇلنى سىلى تۇتاملا؟

- ياق، هېسابنى مەن چىقىرىمەن، پۇلنى ئاتام ئۆزى ساندۇققا سالىدۇ، ئۇچ - تۆت ئايدا بىر قېتىم بانكىچى كېلىپ پۇللارنى ئېلىپ كېتىدۇ. بىزنىڭ بالىنىڭ دادىسى بىللە بېرىپ چەك ئەكىلىدۇ.

- ئۇقتىلىمۇ، دادىلىرى پۇل يىغىپ نېمە قىلىدىكەن؟

- تازا بىلەلمىدىم ئانا، مەن قوغۇنلۇققا باراي. قوغۇنلار بۇ يىل بەلەن ئوخشىدى. قوغۇن پىشقاندا هەپتىدە ئىككى - ئۇچ يۈز كويلۇق كىرىم بولىدۇ.

- يەنىچۇ؟

- كۆزلۈككە كېۋەز پىشقاندا نەچچە مىڭ كويلاپ پۇل كىرىدۇ.

- يەنە پۇل كىرىدىغان قانداق چاغلار بار.

- ئەتىيازدا باققان قويلارنى سانقاندا، يازدا هۆكۈمەتكە بۇغداي ئۆتكۈزگەندە، هە راستلا ئۇنتۇپ قاپتىمەن، بىزنىڭ بالىنىڭ دادىسىنىڭ

دېيىشچە، 1000 تال جەگە ياغاچ سېتىلىپتۇ. يېقىندا ياغاچ كېسىدىغانلار كېلەرمىش.

- بىر تال جەگە نەچچە كوي؟ .

- كەم بولسا ئالتە - يەتتە كوي، بولمىسا ئون كوي.

- ۋاي ئاتام! - دېدى گۈلئايشەم پېشانىسىگە شاپىلاقلاپ، - پۇل دېگەننى كوچىنىڭ توپىسىدەك ئۇسىدىغان گەپكەنغۇ!

ئۇ شۇنچە پۇللۇق ئائىلىنىڭ ئەزاسى، ياق، ئەزاسى ئەمەس، خوجايىنى، ئۇ ئەلۋەتتە خوشال بولۇشى، هاممىسىنىڭ ئۆيىدە بىر كوي ئۈچۈن چىراي سارغايتقان كۈنلىرىنى ئۇنتۇشى، بوۋاينى ياخشى گەپ بىلەن ساندۇقنىڭ ئاچقۇچىنى بېرىشكە، پۇتۇن ئائىلىنىڭ كىرىم - چىقىمىنى باشقۇرۇش هوقۇقىنى تاپشۇرۇپ بېرىشكە كۆندۈرۈشى كېرەك.

كەچكى تاماقتا گۈلئايشەمنىڭ ئالدىغا پىششىق گۆش تارتىلدى. گۈلئايشەم گۆشنى پارچىلاپ ئەڭ چوڭىنى روزەككە، قالغانلىرىنى بالىلارغا بۆلۈپ بەردى. روزەك خاپا بولۇپ:

- يامان ئۆگىنىپ قالدۇ. گۆشنىڭ تەمىنى تېتىپ قالسا، بالىلار قوتاندىكى قوينى تۈگىتىدۇ خېنىم! - دېدى.

- قوتاندىكى تۈگىسە، ئېتىزدىكىسى باركەن، ئېتىزدىكىسى تۈگىسە، بانكىدىكىسى باركەن، ۋايىيە! - دېدى گۈلئايشەم. بالىلار خۇشال بولۇشتى. ئەمما روزەك قولىنىڭ كەينى بىلەن ئاغزىنى سۈرتۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

كەچ كىرگىچە ئېغىر ئەمگەك بىلەن چارچىغان بالىلار كەچكى تاماقتىن كېيىنلا ئاشۇ تاماق يېيىلگەن ئۆيدە ئۇخلاپ قېلىشتى. يالغۇز گۈلئايشەملا هېلىقى يوغان «مېهمانخانا» سىغا قايتىپ كېلىپ كۆرپىلەر ئۈستىگە يانپاشلىدى. سىرتتىن نەي ئاۋازى ئاڭلاندى. گۈلئايشەم راهەتلىنىپ تىڭشىدى. ئارقىدىن گۈلئايشەم ياخشى كۆرىدىغان «گۈلمەرەم» دېگەن ناخشا ئېيتىلدى. گۈلئايشەم ناخشىغا ئەگەشتى.

بۇ يوللار ئۇزۇن يوللار گۈلمەرەم،
ئەگىمەي ماڭالامىلا گۈلمەرەم.
بىر پىيالە چاي تۇتۇپ گۈلمەرەم،
كۆڭلۈمنى ئالالامىلا گۈلمەرەم.

ياش ئايالنىڭ هېسسىياتچان قەلبى ناخشا بىلەن ئويغاندى، «قويچى بولساڭمۇ يىگىتسەن، - دېدى ئۇ ناخشىغا زوقلىنىپ، - شۇڭا ناخشاڭغا ئەگەشتىم. . . »

ئۇ شۇ بىر كۈن ئىچىدە هاياتتىن يەنە نۇرغۇن لەززەت ئېلىشقا بولىدىغانلىقىغا ئىشەندى: بىر يەردە قېقىلساڭ، يەنە بىر يەردە كۈتۈلىدىكەنسەن، بىرنى يوقاتساڭ، بىرنى تاپىدىكەنسەن، خاپىلىق، خۇشاللىق دېگەنلەر يۈزگە چۈشكەن خالىدەك ساڭا بىر ئۆمۈر هەمراه بولۇپ تۇرالمايدىكەن، گۈلئايشەمگە خۇشاللىق ئاتا قىلغان بۇ هايات ئۇنىڭغا مۇهەببەتمۇ ئاتا قىلسۇن، بىز ئۇنىڭغا خەيرلىك تىلەيلى. چۈنكى قاراڭغۇلۇقتىن ئەنە ئىككىنچى بىر قەلب ئىگىسى چىقىپ كەلمەكتە: ئۇنىڭ يۈرىكى خۇددى بۇندىن 30 نەچچە يىل بۇرۇنقىدەك هاياجان، خۇشاللىق ۋە نومۇس كۈچى بىلەن تېپىچەكلىمەكتە!

3

خوجايىن بولۇش ئىنسانىنىڭ روهىدىلا ئەمەس، بەدىنىدىمۇ يېڭىلىق پەيدا قىلىدىكەن. قاراڭغۇلار، گۈلئايشەم مۇنۇ ئۆيدىكى توققۇز ئەمگەكچىنىڭ خوجايىنىغا ئايلىنىۋىدى، بىر ئايدىن كېيىن يۈزىدىكى داغ ئىزلىرى بىلەن ئىنچىكە قورۇقلار تۇگەپ، خۇددى ئەزىمەت بىلەن بەختلىك سائەتلەرنى ئۆتكۈزگەن ۋاقتىدىكىدەك چىرايىدىن نۇر ۋە كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ هاۋانىڭ سالقىن چاغلىرىدا كېۋەزمۇ ئوتىدى، قوغۇننىڭ ئوتىنى چاپتى، قول تراكتور بىلەن بۇغداي تېپىۋاتقان خامانغا بېرىپ ئارا تۇتۇپ ئاياق سالدى، كېلىن بىلەن سەھەر - كەچلىكى كالا ساغدى. . . لېكىن ئۇ بۇ ئىشلارنى ئۆزىنىڭ هەمىسىگە يارايدىغان «خوجايىن» ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلدى. ئۇ ئىشلاردىن ئەيىبمۇ تاپاتتى. ئۇنىڭ تاپقان ئەيىبى چوڭ ئوغۇلنىڭ ئوغىسىنى قاينانتقان بىلەن روزەكنىڭ زوقىنى قوزغايتتى:

- ئاناڭلارنىڭ دېگىنىدەك قىلىڭلار! - دەيتتى ئۇ تاماق ئۈستىدە بالىلىرىنى جونۇپ، -

ئۇنىڭ قولى تەگكەن يەردىن گۈل ئۈنىدۇ. كۆردۈڭلارمۇ، ئاناڭلارنىڭ قولى تەگكەچكە، كېسىكەن كۆڭلەكلىرىڭلارنىڭ رەڭگى ئېچىلدى. ئاناڭلار كەلمەستە ئاق كۆڭلەك، قارا كۆڭلەك، كۆك كۆڭلەك ھەممىسلا لاي رەڭ ئىدى!

گۈلئايشەم بۇ ئۆيگە خۇشاللىق، يېشىللىق ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ قولى بىلەن يوتقان - كۆرپىلەرنىڭ كىرى، ئۆينىڭ توپىسى تۆگىدى، ئۇلارنىڭ غىزاسىغا تەم كىرىپ، بالىلارنىڭ باش - كۆزى تازىلىنىپ، چىرايىغا قان يۈگۈردى. مانا بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ھۆرمىتى ئاشتى. مەرتىۋىسى چوڭايدى. ئۆز ئانىسىدىن كىچىك قېلىپ يېتىمچىلىك ۋە غورىگىللىكنىڭ دەردىنى كۆپ تارتىپ، تۇرمۇش - ئەمگەك، يېيىش، ئۇخلاش دېگەن تۇرمۇش چۈشەنچىسى بىلەن چەكلەنگەن بالىلار، «ئايالنىڭ ۋەزىپىسى - خامىنى پىششىق قىلىش» دەپلا قارايدىغان كېلىن، بېقىش تېپىپ سەمرىپ پارقىراۋاتقان كالىدەك كۈندىن - كۈنگە گۈزەللىشىۋاتقان ئائىلىسىنى كۆرۈشۈپ، گۈلئايشەمنى چىن تىلى بىلەن «ئانا» دېيىشتى.

لېكىن گۈلئايشەمنىڭ يەنىلا توققۇزى تەل ئەمەس ئىدى.

قورسىقى توق، غېمى يوق ئادەمنىڭ ھامان روھىي ۋە جىسمانىي تەلىپى ئۆزلەۋېرىدىكەن: گۈلئايشەم ئەمدى ئۆز ھاياتىدا نېمىنىڭ كەمچىل ئىكەنلىكىنى سەزدى: ئۇنىڭغا مۇھەببەت لازىم ئىدى. ئۇ ئېرىدىن رازى، چۈنكى ئېرى تاپقان پۇللارنى گۈلئايشەمنىڭ قولى بىلەن ساندۇققا سالىدۇ. ساندۇقنىڭ ئاچقۇچىنى چوڭ ئوغلى باشقۇرغىنى بىلەن ھامان بىر كۈنى ئۇنى قولغا چۈشۈرۈشكە گۈلئايشەمنىڭ كۈزى يەتتى. ئېرىدىن رازى بولۇشنىڭ يەنە بىر سەۋەبى، ئېرى ئىشتىن ھېرىپ كېلىدۇ - دە، كەچكى تاماقتىن كېيىنلا ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا كىرىپ ئۇيقۇغا كېتىدۇ. ئۇ گۈلئايشەمنىڭ رازىمەنلىكىگە ئاشۇ ھاردۇق ئۇيقۇسى بىلەن ئېرىشكەن. گۈلئايشەم خالىغانچە خىيال قىلالايدۇ...

بۇ رازىمەنلىك ھېسابىغا ئۇ بۇ ئۆيدە نېمىگە ئېرىشەلەيدۇ؟ پۇل ۋە ھۆكۈمرانلىق ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى مەقسىتىمۇ؟ ئۇنىڭ ھاياتتىن تەلەپ قىلىدىغىنى مۇشۇلارلا ئەمەسقۇ؟ ئۇ ئۆز ئارزۇسى بويىچە ياشىشى، يەنە شۇ قۇربان بېرىشتىن ھەقىقىي لەززەت ۋە خۇشاللىق تېپىشى لازىم. لېكىن قېنى ئۇ مۇھەببەت؟ كىم ئۇنى ۋە ئۇ كىمنى ياخشى كۆرىدۇ؟ ئەزىمەتنى ئۇ ئۇنتۇلمىغىنى بىلەن ئەزىمەت ئۇنى ئۇنتۇغان. ئەمىسە ئۇنىڭ قەلبى يەنە نېمىگە تەلپۈنىدۇ؟ نېمىشقا ئىچى پۇشىدۇ، كېچىلىرى نېمىشقا ئۇيقۇسى كەلمەيدۇ؟ ئۇنى بىئارام قىلغان بوغالتىرنىڭ قوڭۇر كۆزلىرىمۇ؟ بوغالتىر گۈلئايشەمنى ئەگىپ كەلدىمۇ؟ ئۇنداق بولسا گۈلئايشەمنىڭ ئۆيدە يالغۇزلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ نېمىشقا ئاتتىن چۈشمىدى؟ ھېسابلاش ماشىنىسى بىلەن توختام قەغەزلىرىدىكى رەقەملەرنى ھېسابلاۋاتقاندا نېمىشقا گۈلئايشەم ئەتەيلەپ گەپ قىستۇرسىمۇ قاراپ قويمىدى. گۈلئايشەم ئۇنىڭ چىشىغا تېگىش ئۈچۈن توختامدىكى ساپ پاختا مەھسۇلاتىنى 120 جىڭغا چۈشۈرۈپ بەرمەسكە بولمايدۇ دېگەندە، بوغالتىر سوغۇقلىق بىلەن ئۇنىڭ پىكرىنى قېقىپ: «سىلى ئارىلاشمىسىلا» دەپ نېمىشقا ئالىيدۇ؟ ئالايغان كۆزلەردىن مۇھەببەت ئىزلەش ئەخمەقلىق ئەمەسمۇ؟ ئەمىسە كىم ۋە نېمە ئۇنى ئۇخلاتمايۋاتىدۇ؟ ئاۋۇ قويچىنىڭ ناخشىسىمۇيا؟ ياق، گۈلئايشەم نېمىلا بولمىسۇن قويچىسىغا قاپاق ئاچمايدۇ. ئۆزىنىڭ خوجايىن ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ، ئالدىدا قول قوشتۇرۇپ تۇرىدىغان قويچىغا ھەرگىزمۇ مۇھەببەت ئىزھار قىلمايدۇ. ياق، كېتىش كېرەك، گۈلئايشەم بۇ يالغۇز كۇزلەككە مۇھەببەت ئىزلەپ كەلگىنى يوق. ئۇ يوقسۇزچىلىق، سارغىيىش ئازابىدىن كەلگەن. ئۇ ۋىجدانىنى نەپسىگە بويسۇندۇرۇپ، ئاز - تولا پۇلغا ئىگە بولۇۋالماقچى. بۇ مەقسىتى ئەمەلگە ئاشسىلا بۇ كۆزلەكتىن كېتىدۇ. ئۇ يانپاشلاپ يېتىپ شۇلارنى ئويلاۋېتىپ توساتتىنلا چوڭ ئوغۇل بىلەن روزەكنىڭ پارىڭىنى ئاڭلاپ قالدى.

- 30 مىڭ جىڭ بۇغداي ساتتۇق، - دېدى ئوغلى دادىسىغا پىچىرلاپ، - پۇلىنى ھېلىقى 6200 كويلۇق چەكنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئون مىڭ كويغا توغرىلاپ قويايمۇ؟

- ئوسمان بانكىچىغا ئېيىت، توغرىلاپ بېرىدۇ.

گۈلئايشەم ئۆيدىن ھويلىغا يۈگۈرۈپ چىقتى:

- مەنچۇ؟ نېمىشقا تۇغرىيالمايدىكەنمەن، پۇلنى ئەكىلىپ ماڭا بەرسىلە!

ئوغۇل دادىسىغا قارىدى، روزەك ساپ سېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايدى.

- سىلە ئاۋارە بولماڭلا خوتۇن!

- گېپىمنى يېرىمسىلا دەيمەن، مەن پۇلنى ھاممامغا ئاپىرىپ بەرمەيمەن، چۆنتەكلىرىگە سالىمەن.

- بولىدۇ خوتۇن، بولىدۇ، - روزەك كۆلۈپ قويۇپ ئوغلىغا مەنىلىك قاراپ قويدى.

كەچتە چوڭ ئوغۇل گۈلئايىشەمگە ئون مىڭ كويلۇق چەكنى ئەكىلىپ بەردى. ئون مىڭ كوي - بىر پارچە قەغەز، لېكىن بۇ بىر پارچە قەغەز چوڭ بايلىق، گۈلئايىشەم ئۆز ھاياتىدا بۇنچىلىك بايلىقنى ئالمىنىدا كۆرۈشنى ئويلاپمۇ باقمىغان تۇرسا، قانداقمۇ ھاياجانلانمىسۇن؟ ئۇ چەكنى ئاۋۇال يانچۇقىغا، كېيىن ھېچكىم يوق چاغدا تامبالغا تىكىۋالغان مەخسۇس يانچۇقىغا سالدى. ئەمدى ئۇ ئۆينىڭ تولۇق خوجايىنى ئىكەنلىكىگە ئىشەندى. ئۇنىڭ ئەمدى ھېلىنقى ئىچ پۇشۇقى، نامەلۇم بىرىنى سېغىنىشلىرى ۋاقتىنچە تۇگىدى.

گۈلئايىشەم ئۇچ كۈندىن كېيىن بۇ كۆزلەككە يول ئېلىش ئۈچۈن كەلگەنلەرگە چاي بەردى. چۈشلۈك چاي ۋاقتىدا ئۇلارنىڭ بىرىغى بۆلەكچىلا ئاۋاتلاشتى. ياشلار ناخشا - ئۇسسۇل بىلەن گۈلئايىشەمنىڭ ياشلىقىنى بۇرنىغا پۇراتتى.

- روزاخۇن باينىڭ ئۆيىنمۇ خىشتىن ياساپ بەرسەك، ئاستى - ئۈستىگە تاختاي قېقىپ گۈلئايىشەمگە ساراي سېلىپ بەرسەك بولغۇدەك.

- نېمىلا قىلسا يارىشىدۇ. ھاي، روزاخۇن ئاكا، نېمىشقا قوڭغۇراقلىق پوچتا ھارۋىسى قىلمايسەن؟ خېنىمىڭنى يېنىڭغا ئولتۇرغۇزۇپ غوجەك بايدەك يەكشەنبە بازاردا تاماشا قىلساڭ بولمامدۇ؟

- روزەكباي ماشىنا ئالارسەن - ھە؟

مانا شۇندىن كېيىن «روزەك بەز» دېگەن ئىسىم «روزەكباي» غا ئالماشتى.

بۇ ماختاشلار ۋە خۇشامەتلىك سۆزلەر گۈلئايىشەمگە يېقىن كەلگۈسىدە ئىشقا ئاشىدىغان يېڭىلىقلار بولۇپ تۇيۇلدى.

كۈز پەسلى، يېڭىلىق پەسلى، بايلىقچىلىق - توي پەسلى ئىكەن.

بىر مۇخبىر كېلىپ ئۇلارنىڭ سۈرەتكە تارتتى. گۈلئايىشەم بىلەن روزەكباينىڭ يوغان قوغۇنلارنى تۆتۈشۈپ چۈشكەن بۇ سۈرىتىنى «ئەمگەك بىلەن بېيىغان ئائىلە» دېگەن خەت بىلەن گېزىتكە چىقتى.

تۆتۈگۈن ئېكسكۇرسىيەچىلەر كەلدى. ئۇلارغا گۈللىنىۋاتقان ئىگىلىكنىڭ خوجايىنلىرى روزەك بىلەن گۈلئايىشەم ئۆز ئىشلىرىنى تونۇشتۇردى. ئاخشىمى گۈلئايىشەمنىڭ مېڭىسىدە يېڭى بىر تۇيغۇ پەيدا بولدى: مۇھەببەتسىزمۇ ھاياتتىن خۇشاللىق تاپقىلى بولىدىكەنغۇ، يېڭىلىقلار ئەجەب كۆپ: ئېتىزدا، ئۆيدە، مەھەللىدە، ھەممىلا جايدا. شۇلارنىڭ لەززىتىمۇ گۈلئايىشەمگە يېتىدىكەنغۇ؟

گۈلئايىشەم بۇگۈن كېچە روزەككە يېقىنراق ياتتى. ئۇ، بوۋايغا: پۇل خەجلەش يەنى زامانغا لايىق ئۆي سېلىش، ئۇستەل، ئورۇندۇق، ئىشكاپ، ساپا ياستىش، ئىلاج قىلىپ توك ئەكىلىش، تېلېۋىزور ئېلىش، ئۆيدىكىلەرگە زامانغا لايىق كىيىم قىلىش، گىلەم سېلىنغان ھارۋىغا چۈشۈپ مېھمانغا بېرىش قاتارلىق ئىشلار توغرىسىدا ئۇزاق ۋە قىزغىن سۆزلىدى. روزەك تاكى خورىكى باشلانغىچە ھەممىسىگىلا «ھە» دەپ ياتتى.

شۇنداق قىلىپ گۈلئايىشەم ھېلىقى بىكارچىلىقتا پەيدا بولغان مۇھەببەت ھېسسىياتىنى يېڭىش، ئۆزىنى يېڭىلىقلارنىڭ قاتناشچىسى قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن ئەتىگەنلىكى ئورنىدىن تۇرۇپلا ئىشقا تۆتۈش قىلىدىغان بولۇۋالدى.

گۈلئايىشەم بۇ ئۆيگە كېلىپ ئۈچ ئايدىن كېيىن روزەكباينىڭ ياخشى مەسلىھەتچىسى ۋە غەمخورچىسى بولۇپ قالدى. ئۇ ئىشقا ھەۋەس بىلەن كىرىشتى. ئۇنىڭ قوللىرى قايتىدىن ئىشتا پىشتى، تاتىراتقۇ يۈزى دېھقان ئايالىلىرىغا خاس رەڭ بىلەن گۈزەللەشتى. ئۇ ئەمدى غەم - قايغۇنىلا ئۇنتۇپ قالماستىن، مۇھەببەتنىمۇ ئۇنتۇدى: نېمىشقا بۇرۇنراق شۇنداق قىلمىدىم - ھە، ئەخمەق ئىكەنمەن، نادان ئىكەنمەن، بولمىسا نېمىشقا بەختىمنى يېگانىلەردىن ئىزلەيتتىم!

گۈلئايىشەم قاقاقلاپ كۈلۈپ، ئۇن سېلىپ ناخشا ئېيتىپ ھويلىغا كىرىپ كەلگەندە،

روزەكباينىڭ قەلبىدە بىر خىل خۇشاللىق ئوتى يالقۇنلايتتى. بۇ ئوت گۈلئايشەم ئۇنتۇپ كەتكەن ھېلىقى مۇھەببەتنىڭ ئوتى. گۈلئايشەمنىڭ ئەكسىچە ئەمدى روزەكباي دۇنيادا مۇھەببەتسىز ياشاش مەنسىزلىك دەپ قارايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ كۈندىن - كۈنگە ئۇلغىيىۋاتقان مۇھەببىتىنى قەدىرلەيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئايالىنىڭ دېگىنىنى قىلاتتى. ئايالى ئۈچۈن ھەرنېمە قىلىشقا رازى ئىدى. مانا بۇمۇ روزەكباينىڭ ھاياتىدىكى يېڭىلىق. بۇ يېڭىلىقلارنى ئۇلارغا ھايات تەقدىم قىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ھاياتقا چىن قەلبىدىن رەھمەت ئېيتماقتا.

مانا قاراڭ، يەكشەنبە كۈنى گۈلئايشەمنىڭ ئاللىقاچان يىراقلىشىپ كەتكەن دوستلىرى ئەر - ئايال بولۇپ بىر تراكتوردا ئۇنى ئىزلەپ كەپتۇ. روزەكباي ئايالىنىڭ كۆڭلىنى دەپ ئۇلارغا قوي سويدى.

روزەكباي ئەزەلدىن توي - تۆكۈن، ئويۇن - تاماشىغا بارمايتتى. لېكىن گۈلئايشەمنىڭ دوستلىرى ئۇنى ئىزلەپ كەلگەن كۈنى، ياش - چوكانلار بىلەن يېگىتلەر روزەكباينى ئۆز ئارىسىغا ئېلىۋېلىپ چاقچاق ۋە ئوسۇللىرىغا ئارىلاشتۇردى. ياش ئەر - خوتۇنلار ئارىسىدا ئارانلا قورۇنۇپ ئولتۇرغانلىقى ئۈستىگە گۈلئايشەمنىڭ شوخلۇقى تۇتۇپ ئۇنى ئوسۇلغا تارتتى. چاۋاك، قىقاسلار روزەكباينى مەدرىتالمايتتى، لېكىن گۈلئايشەمنىڭ دومىسيىشى ئۇنى ئىختىيارسىز ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقتى. ئۇ ئايالىنىڭ كۆڭلىنى دەپ قوللىرىنى قوتازنىڭ قۇيرۇقىدەك ئارۇڭ - سارۇڭ قىلىپ ئوسۇلمۇ ئويندى.

روزەكباينىڭ مۇھەببەت، خۇشاللىق تەقدىم قىلغان بۇ تۇرمۇش ئونىڭغا نۇرغۇن ئىشلارنى قايتىدىن ئۆگەتتى: ئۇ پۇتىغا ئۆتۈك، دىكادىن شىم - تۇجۇركا، بېشىغا چىمەن دوپپا كىيدى. بۇ ئەرسىلەرنى كىيىش ئونىڭغا قانچىلىك يات، نومۇسلۇق بولسىمۇ، ئايالىنىڭ كۆڭلى ئۈنى كىيىشكە مەجبۇر قىلدى. ئۇنى ئاز دەپ يۇزىنى سوپۇنداپ يۇيىدىغان، ئاخشىمى پۇتىنى يۇيىدىغان، ئىشتىن كېلىپ كىيىم يۆتكەيدىغان «قاملاشمىغان» قىلىقلارنىمۇ چىقىرىشقا مەجبۇر بولدى. ياخشى كۆرگەن ئايالىنىڭ بۇ ئىشلاردىن كۆڭلى خۇش بولغىنى ئۈچۈنلا روزەكباي دىلى تارتمىسىمۇ ئۇزىنى زورلىدى. چۈنكى بۇ كۈنلەردە گۈلئايشەمنى خۇش قىلىش ئونىڭ بىردىنبىر ئارزۇسى ئىدى.

لېكىن گۈلئايشەم دوستلىرىغا ئارىلاشقانسىرى ھاياتىدىكى كەم نەرسىنى قايتىدىن يادىغا ئالدى. ئونىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە كىمگىدۇر بىرىگە بىر يوشۇرۇن چوغ ساقلاقلىق ئىكەن. گەرچە بۇ چوغ ياسالما جىمجىتلىقنىڭ كۈلى بىلەن بىر مەھەل كۆمۈلۈپ ياتقان بولسىمۇ، ئەمدى دوستلىرىدىن كەلگەن ياشلىق - مۇھەببەت شامىلىنىڭ غىدىقلىشى بىلەن قايتىدىن يالقۇنلاپ ۋالىلداپ يالقۇنلاشقا باشلىماقتا ئىدى.

ئۇ شېرىن، مۇرادى ھاسىل بولمىغان بىر چۇشنىڭ تۇرتكىسى بىلەن تۇنده ئويغاندى. ئۇ يېنىدا ياتقان ئېرىنىڭ خورىكىدىن بىزار بولۇپ كۆڭلەكچان، يالاڭ ئاياغ مېڭىپ تالاغا چىقتى. دالا ئايدىڭ، قارامتۇل دەرەخلەر گويا قېنىق كۆك تاۋاردىن لىباس ئارتقاندەك، يىراقلاردىكى قارىيىپ تۇرغان مەھەللىرىنىڭ ئۇستىگە ئاق داكا تارتىلغاندەك، گىرىمسەن ئېتىزلار ئاشۇ داكا ئاستىدا ئۇخلاۋاتقاندەك، بۇ سىرلىق كېچىدە يالغۇز گۈلئايشەمنىڭ يۈرىكىلا بىر خىل ئەندىكىش، سېغىنىش بىلەن تېپىرلاۋاتقاندەك قىلاتتى. گۈلئايشەم ئوڭ ياڭىقىنى ئالقىنىغا قويۇپ، كېچىنىڭ سالقىن ھاۋاسىدىن لەززەتلىنىپ كۆتەك ئۈستىگە ئولتۇردى. شۇ چاغدا دەرەخلەر ئارىسىدىكى قوي قوتىنى تەرەپتىن ئاستا، يېقىملىق ناخشا ئاڭلاندى. ناخشا مۇڭلۇق ئىدى. گۈلئايشەم ناخشىچىنىڭ يېنىغا كېتىپ بېرىپ: «سەمەت قويچى، بەلكىم سەن مېنى دەپ ئۇخلىيالمىغانسەن، يەر ئاستىدىن قاراشلىرىڭ باشقىچە ئىدى. ئېيتقان ناخشىلىرىڭ ماڭا ئاتالغان بولسا، مەن سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈزەي» دېدى.

قويچى بىمەھەل كەلگەن خوجايىنىنى كۆرۈپ قاتتىلانما كارىۋات ئۈستىدىن چاچراپ تۇرۇپ گەدىنىنى سىلىدى:

- كىم سېنى ئۇخلاتمايۋاتقان، سەمەتباي! - ئايال ئونىڭغا يېقىنلاشتى.

- قويلار، ئاچا، قويلار! - سەمەت داجىدى،

گۈلئايشەم ئۇنىڭ قولىدىن تۇتتى.

- سارائ، قورقما، خوجايىنىڭ قېرى ئىتتەك مەلەق ئۈيقۇدا!

- كىرىپ كەتسىلە ئاچا! - دېدى سەمەت تىترەپ، - ئۇنداق قىلمىسىلا، نامەھرەم بولىدۇ، خوجايىننىڭ تۇزىنى ھالاللاپ يېگىلى قويسىلا!

- سارائ! - دېدى گۈلئايشەم كاسىلداپ تىترەۋاتقان يېگىتنىڭ قولىنى سىلكىپ قويۇۋېتىپ، - ئادەمنىڭ ئۈيقۇسىنى بۇزۇپ نېمىگە كاكرايسەن ئەمىسە؟

- بايىلا بىر قوي قوزىلىدى. شۇنىڭ خۇشاللىقى ئاچا!

- ئۆل ئىلاھىم! - گۈلئايشەمنىڭ قوبچىغا غەزىپى كەلدى، - ھايۋاننىڭ كەينىدە يۈرۈپ، يۈرىكىڭمۇ بۇلغىنىپتۇ!

گۈلئايشەم ئەمدى ھۆكۈم قىلدى: ئۇ ئەزىمەتنى ئۇنتالمايدىكەن.

4

يېڭى ياسالغان يول بىلەن بىر كىچىك ماشىنا چىقىپ كەلدى. ماشىنىدىن رايون كاتىپى چۈشتى - دە، روزەكباي بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپ ئۆيگىمۇ كىرمەستىن روزەكبايىنى ئالدىراڭقىلى تۇردى:

- ناھىيىگە، ۋىلايەتكە باردىكەنسىلەر، زاغرا تۇگۈپ يۈرمىسىلە، ئاز - تولا پۇل، بىلەت ئالسىلا بولىدى.

- كىيىم يۇتكىسىلە! - دېدى گۈلئايشەم ئىش كىيىملىرى بىلەن ماڭماقچى بولغان روزەكبايىنىڭ پېشىدىن تارتىپ.

- ئوبدانراق كىيىنسىلە، - دېدى كاتىپ كۈلۈپ، - ئېكسكۇرسىيە، مەجلىس بولغاندىكىن دۆلەتكە پاختا سېتىشتا خىزمەت كۆرسەتكەنلەر قاتاردا ئولتۇرىلا، سۆزلەيلا!

- سۆزلەيدىغان بولسام خوتۇننى ئېلىۋالساممىكىن؟ - روزەكباي كۆزلىرىنى چىملىدىتىپ كاتىپقا قارىدى.

كاتىپ ساددا بۇۋاينىڭ گېپىدىن كۈلۈپ گۈلئايشەمگە قارىدى. گۈلئايشەم مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، ئېرىگە:

- مېنى ئېلىۋالمىسلىمۇ بۇيرۇتمامنى ئېلىۋالسىلا، ياخشى گىلەمدىن بىر جۈپ ئالغاچ كەلسىلە، يادىلىرىدا تۇتسىلا، تۆت گەزلىك، بىرى ئانار گۈللۈك، بىرى لوتقا گۈللۈك بولسۇن، يەنە بىر دانە تىكىش ماشىنىسى، گۈللۈك دېچۇلياتكىدىن 12 ياق، 18 مېتىر، ئەترەتكە سارجىدىن. . .

ئۇ بىر توقاي سودا بۇيرۇدى، روزەكبايىنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، بېشى گىڭىلداپ تۇراتتى. گۈلئايشەم نېمىلا دېسە ئۇ باش ئىرغىتىپ ماقۇللايتتى. گۈلئايشەم ئۇنىڭ قولىغا بىر كاللەك پۇلنى تۇنقۇزغاندىن كېيىن، بوۋاي ھالال ئەمگىكىنىڭ بەدىلىگە كەلگەن پۇلنى خودىدى بىرى ئېچ ئاغرىتىپ بېرىۋاتقاندەك ئەندىكىپ قولىغا ئالدى. مانا بۇلار روزەكبايىنىڭ ھاياتىدىكى ھېلىقى يېڭىلىقنىڭ كۆچى. مۇھەببەت بوۋاينى قانچىلىك يۇمشاتقان - ھە؟ ناۋادا بۇندىن ئىككى ئاي بۇرۇن گۈلئايشەم بىر كويلۇق سودا بۇيرۇغىنىدا ئىدى، بوۋاينىڭ قول ۋە لەۋلىرى تىترەپ ھېشى «ياق» قا گىلدىڭلىغان بولاتتى.

مۇھەببەتكە ئاپىرىن، بارلىق ھېخىللارنىڭ دىل خەزىنىسى مۇھەببەت بىلەن تولغان بولسا بۇ جاھاندا كۆڭۈلسىزلىكلەر خېلى ئازايغان بولاتتىكەن - ھە؟ لېكىن ياخشى ئادەملەرمۇ ئەيىبتىن خالىي بولالمىغىنىغا ئوخشاش، ياخشى نەرسىلەرمۇ كىشىلەرنى غەم ۋە ئازابقا سالىدىغان چاغلارمۇ بولىدىكەن.

بۇ خىل ئىشتىن بىرى مۇشۇ يىل، يەنى 1983 - يىل 9 - ئاينىڭ 12 - كۈنى مۇشۇ يېزىدا سادىر بولدى.

گۈلئايشەم بۆلەكچىلا ياسىنىدىغان، كۈلىدىغان، كۈلگەنده، سۆزلىگەنده ئاۋازىنى تىترىتىدىغان بولۇپ قالدى. ئېرى كېتىپ ئۈچ كۈندىن كېيىن ئايالدا يۈز بەرگەن بۇ ئۆزگىرىش بالىلارنى قىزىقتۇرغىنى بىلەن كېلىنىنى غەملىك، چوڭ ئوغۇل بىلەن قويچىنى غەزەپ - نەپرەتلىك قىلىپ قويدى.

چوڭ ئوغۇل بىلەن قويچى چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ ئۇلارنىڭ ببغىدىن ياغاچ توشۇشقا كەلگەن شوپۇرلارنىڭ ھەممىسىنى، بەخەستىلىك قىلىپ ئۆزى يوق ۋاقىتتا ياغاچ كېسىش بىلەن توشۇشنى ئورۇنلاشتۇرغان دادىسىنى، ئۇجمە كۆڭۈل ئانىنى ئېچىدە تىللاشتى. لېكىن پالاكەتنى تىل بىلەن توسۇغىلى بولمىغىنىدەك، تالاي گۇناھلارنى قويىنىغا يوشۇرىدىغان قاراڭغۇ تۇننىمۇ تىل ۋە نارازىلىق بىلەن ئۆزگەرتۇغىلى بولمايدىكەن.

كىتابخان، بۇ ھېكايىدە تۇن نېمانچە تولا دەپ قالماڭ، ئەپۇ قىلىڭ، يەنە بىر قېتىم، يەنى

ئاخىرقى قېتىم بىز گۈلئايشەمنى تۇن قوينىغا يالغۇز قويۇپ كۆرەيلى.

تۇن، ئايسىز تۇن، يۇلتۇزلا يەر يۈزىدىكى قىزىقچىلىقلارغا قاراشماقتا: ئۇلار چىمىرلىشىپ خۇددى يەرگە يېقىنلاۋاتقاندەك، ئۇلارنىڭ بىرلىرى يەرگە سەكرەپ چۈشۈۋاتقاندەك، يەنە بىرلىرى نومۇسچان قىزغا ئوخشاش كۆزىنى قاچۇرۇۋاتقاندەك قىلماقتا.

گۈلئايشەم هويلىدىكى كات ئۈستىدە يۇلتۇزلارغا قاراپ ئوخدا ياتماقتا. ئۇنىڭ شوخ يۈرىكى كۆكرەك قەپىسىنى دۈكۈلدىتىپ يوشۇرۇن سىرلارنى ئاشكارىلاپ قويىدىغاندەك، تىنىقى تېزلەپ، ئىچىگە پاتمايۋاتقان خۇشاللىقى بىلەن هاياجانلىرىنى سىرتقا چىقىرىپ قويۇۋاتقاندەك، كۆزلىرى يۇلتۇزلارغا سىر ئېچىۋاتقاندەك بىلىنمەكتە.

ئۇ هاياجان ۋە ۋەهىمە ئىچىدە تولغىناماقتا. ئۇنىڭ ۋۇجۇددا ۋۈجدان بىلەن خاهىش قاتتىق ئېلىشماقتا. ئۇنىڭ بىر سەزگۈسى ئۆزىگە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلگەن، لېكىن ئايالىنىڭ مۇهەببىتىگە ئېرىشەلمىگەن ئېرى - روزەكبايغا خىيانەت قىلىشنى ۋۈجدانسىزلىق دەپ قارىسا، ئۇنىڭ يەنە بىر سەزگۈسى ياق، سەن ۋۈجدان دېگەننى بىلمەيدىكەنسەن، كۆڭلۈك تارتمىغان ئادەمنىڭ ئايالى بولۇش ۋۈجدانسىزلىق، خاهىشىڭ سېنى بەختلىك قىلىدۇ، ۋۇجۇدىڭنى تىترەتكەن يېگىت بىلەن كەت، ئۇنىڭ يولىدا قۇربان بولساڭمۇ سەن بەختلىك، دېمەكتە.

ئۇ ئازاب ۋە هاياجان بىلەن تولغىنىپ ئەتراپقا قۇلاق سالدى. قويلار پىشقىرىدۇ، ياۋا ئۆردەكلەر، قۇشلار سەگەك. لېكىن سەگەك ئىتلارمۇ جىمغان... بىردىنلا ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. مانا ئۇنىڭ يېنىغا يالاڭ ئاياغ يېگىت كەلدى ۋە ئۇنى خۇددى بالىنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ ماڭدى. گۈلئايشەمنىڭ ئۆزۈن چاچلىرى بىلەن هالسىز پۈت - قوللىرى يېگىتنىڭ بىلەكلىرىدىن ساڭگىلاپ چۈشۈپ تۇراتتى.

- پۈلنى ئۇنتۇمىغانسەن؟

- ياق، ئۇ مانا!

گۈلئايشەم ئۇن مىڭ كويلۇق چەك تىكىلگەن تامبالنىڭ يانچۇقىنى سىلاپ قويدى.

ئۇلار قارىڭغۇ باغقا ئەگىگەندە يېگىتنىڭ گەجگىسىدىن بىر كۆچلۈك قول سىلكىپ تۇتتى.

گۈلئايشەم چۆچۈپ يەرگە چۈشتى. ئۇ ئۇنسىز دومۇلاقلىشىۋاتقان ئۈچ گەۋدىگە ئۆزىنى ئاتتى.

- ئۇنى ئۇرماڭلار، مېنى ئۇرۇڭلار، ئەزىمەتتە گۇناه يوق!

- قورقمىسلا ئانا!- گۈلئايشەم تونۇدى، بۇ چوڭ ئوغۇل.

دېمەك، ئەزىمەتنى يەرگە باسقان، قارىڭغۇ باغقا ئېلىپ كەتكەن قويچى بىلەن چوڭ ئوغۇل ئىكەن. ئۇلار ياش شوپۇرنىڭ گۈلئايشەم بىلەن كۈسۈرلاشقانلىرىغا دىققەت قىلىشقان، ئۇلارنىڭ پىيىگە چۈشكەن، ئاتىغا سادىق بۇ ئىككى كۈچۈك روزەكبايىنىڭ نېسىۋىسىگە چۈن قوندۇرماسلىق ئۈچۈن سەگەك يېتىشقانىكەن.

گۈلئايشەم ئەتىگەنلىكى كېلىنىدىن سورىدى:

- شوپۇرنى نېمە قىلدى، ئەجەب يامان نېمىكەن. ئۇخلاپ قاپتىمەن، كۆتۈرۈپ ماڭغىنىنى تۇيماپتىمەن، هېلىمۇ ياخشى...

- هەيدىۋەتتى ئۇ ئوغرىنى!

گۈلئايشەم ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن دوملىنىپ زارلاندى. ئۇنى ئونتۇرانچى ئوغۇل مەهەللە دوختۇرىغا ئېلىپ ماڭدى.

ئۇ دوختۇردىن چىقىپ بالىنى كەتكۈزۈۋەتتى - دە، هاممىسىنىڭكىگە كىردى. چۈشتىن كېيىن ئۇ بانكىغا كىردى.

ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي پوكەي ئالدىدا ئۇزاق تۇردى. ئاخىر ياش قىزنىڭ ئالدىغا چەكنى قويدى:

- هەمىسىنى ئالماقچى. توي ئىشىمىز بار.

قىز كۈلۈپ قويۇپ يان ئۆيگە كىرىپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن هېلىقى بانكىچى بىلەن ساقچى بىللە چىقتى.

- ئوغرى، بۇزۇق!- دېدى بانكىچى گۈلئايشەمگە قوللىرىنى شىلتىپ،- بۇرۇنقى ئېرىڭ بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، ئون مىڭ كوينى ئوغرىلاپ شاڭخەيى، گۇاڭجۇلارغا بېرىپ سودىگەرچىلىك قىلماقچىسەن، راستمۇ؟

گۈلئايشەم لاغىلداپ تىترىدى:

- راست!

- جىنايەت ئۈستىدە قولغا چۈشتۇڭ،- دېدى ساقچى،- سېنىڭ شېرىكىڭ ئەزىمەتنى ئاخشاملا روزاخۇن ئاكىنىڭ بالىلىرى بىزگە تاپشۇرۇپ بەرگەن. ئۇ هەممىنى ئىقرار قىلدى. سەن ئۇنى يېڭىلدۇرغانسەن، راستمۇ؟

- ياق، ياق، مەن ئۇنى يېڭىلدۇرمىدىم،- دېدى گۈلئايشەم كاسىلداپ تىترەپ،- ئۇ مېنى يېڭىلدۇردى.

- كىم؟

- كىم بولاتتى... كۆڭلۈم!

ئايال يۈزىنى تۇتۇپ ئۆپكىدەپ يىغلىدى. ئۇنىڭ ئەپسۇس ۋە پۇشايمان بىلەن تولغان ياشلىرى ئۇنى قوغداپ قالالارمىكىن؟

گۈلئايشەم يەتتە كۈن تۇتۇپ تۇرۇلدى. يەتتە

كۇنگىچە ئۇنىڭ كۆز يېشى قۇرۇمىدى. ئۇنىڭ خىيالىدىن ئاتا - ئانىسى، هاممىسى، بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى ئېرىنىڭ ئۆيىدە تۇرغىنىدا بولغان ئىشلار بىرمۇ بىر ئۆتتى. ئۇ هاياتىدىكى خۇشاللىق ۋە خاپىلىقلىرىنى تۇگۇنلەپمۇ كۆردى. تارتقان خاپىلىقى كىچىك، خۇشاللىقى چوڭ تۇگۇن بولۇپ تۇگۇلدى.

خاپىلىقى تۇگۇلگەن تۇگۇنچىنى ئاختۇرۇپ كۆرۈۋىدى، خاپىلىقلىرىنىڭ تولىسىغا ئىشىق - مۇهەببەت يېشىنىڭ داغلىرى چۈشۈپتۇ. يەنە كېلىپ بۇ داغلارنىڭ هەممىسىگىلا ئەزىمەتنىڭ نامى يېزىلغانىكەن. ئۇ يېقىنقى سوراقنى ئەسلىدى:

سوراقچى ئەزىمەتتىن سورىدى:

- روزاخۇننىڭ ئون مىڭ كوي پۇلىنى ئېلىپ قېچىشنى سەن گۇلئايشەمگە دېدىڭمۇ ياكى گۇلئايشەم ساڭا دېدىمۇ؟

- مەن روزاخۇننىڭ پۇلىنى نەدىن بىلەتتىم!- دېدى ئەزىمەت سوغۇق كۇلۇپ، - گۇلئايشەم ماڭا يالۋۇردى، ئىچ ئاغرىتقان گۇناهىم بار!

گۇلئايشەم ئۇنىڭ يالغان سۆزلەۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ تىترىدى. «ئىت» - دەپ ئويلىدى ئۇ، - ئۇنىڭ چىرايلىق سۆزلىرىگە ئالدىنىپتىمەن.

گۇلئايشەم هېلىقى ئۇچرىشىشنى ئەسلىدى: ئەزىمەت تۆيۇقسىزلا ئۇلارنىڭكىگە ماشىنا هەيدەپ كەلدى. ئۇنى كۆرۈپ گۇلئايشەم ئۆيىگە مۆكۈندى. ئەزىمەت مايلىق شەپكىسىنى گەجگىسىگە كىيىپ ئىشىكتە گىرەدەپ تۇرۇۋېلىپ:

- گۇلئايشەم سېنى دەپ كەلدىم بىلەمسەن، ئاياللىمنى بالىسى بىلەن قويۇۋەتتىم، پۇشايمانىنى ئالىدىغان قاچا يوق، توۋا قىلدىم!

- ۋالاقلىماي چىقىڭ!

- مېنى كەچۈرۈڭ گۇلئايشەم، سىزنى دەپ ياش ئاياللىم بىلەن ئوغلۇمنى تاشلىدىم. سىز قېرىنى تاشلىيالمامسىز؟ هاممىڭىز ئېيتتىڭىز، ئازابتا ئىكەنسىز!

گۇلئايشەم ئۇنىڭغا ئىشەندى ۋە ئۇنىڭ بىلەن قېچىشقا ماقۇل بولدى.

سوراقچى گۇلئايشەمگە قارىدى.

- ئۇنىڭغا يالۋۇرغىنىڭىز راستمۇ؟

- راست...

ئەزىمەت قويۇپ بېرىلدى. راستىنى ئېيتقاندا، گۇلئايشەم ئەزىمەتتىن شۇ كۇنى قاتتىق يىرگەندى. ئۇنىڭ بىلەن ئىككىنچى قېتىم يۇزلىشىپ قالماسلىق ئۈچۈنلا هەممىلا سوراققا «راست» دېدى.

يەتتىنچى كۇنى ئۇنى سىلىق مۇئامىلە بىلەن باشلىق ئىشخانىسىغا باشلاپ چىقتى. ئۇنى تاشقىرىقى ئۆيگە ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئىچكىرىكى ئۆيدە تالاش بولۇۋاتاتتى. گۇلئايشەم تالاشقۇچىلارنى تونۇدى. بۇلار روزەكباي بىلەن بانكىچى ئىدى. بانكىچى:

- ئۇ ئوغرى، بۇزۇق، ساڭا قىلچە كۆڭلى يوق تۇرسىمۇ يەنە ئۇنى خوتۇن قىلىمەن دەيسىنا!- دەيتتى.

- ئۇ ئوغرى ئەمەس، مېنى ياخشى كۆرمىگەن بىلەن باللىرىمغا ئامراق، ئۆيۈمگە كۆيۈنىدۇ. ئۇنى هېلىقى ئازدۇردى. بىر ئادەم ئازسىلا بۇزۇق بولاتتىمۇ؟- دەيتتى روزەكباي.

- چەكنى ئوغرىلىغان تۇرسا!

- ئۇزىنىڭ چېكىنى ئۆزى ئوغرىلامدۇ؟

شۇ چاغدا ئۆيگە تاشقىرىدىن بىر كىشى كىرىپ كەلدى. ئۇ مۇشۇ ئورۇننىڭ مەسئۇلى. ئۇ كۇلۇپ تۇرۇپ گۇلئايشەمگە:

- ئەپۇ قىلىڭ، گۇلئايشەم سىزنى ئۇقۇشماستىن يەتتە كۇن تۇتۇپ تۇرۇپتىمىز. ئۆيىڭىزگە قايتىڭ، يولدىشىڭىزنىڭ خىزمىتىنى ياخشى قىلىڭ، سىزنى روزاخۇنكام ئاقلاپ چىقتى، - دېدى.

- ياق، مەن ئوغرى، بەربىر ئۇنىڭ پۇلىنى ئوغرىلىماقچى ئىدىم!- گۇلئايشەم ئورنىدىن تۇرۇپ يىغلاپ تۇرۇپ سۆزلىدى.

- گۇلئايشەم!- ئىچكىرىدىن روزاخۇن يۇگۇرۇپ چىقتى، - كېچىكىپ قالدىم، باللارنىڭ سەۋەنلىكى، جۇرسىلە، هارۋا ئەكەلدىم.

گۇلئايشەم روزەكباينىڭ سېغىنىش، مۇهەببەت يالقۇنجاپ تۇرغان كۆزلىرىگە قارىدى. ئۇنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ساددا دېهقانغا بىر خىل يېڭى تۇيغۇ پەيدا بولدى. گۇلئايشەم تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك بوۋايغا قارىدى. بوۋاينىڭ يالغۇز بۇرنىلا ئەمەس، هەممىلا يېرى گۇلئايشەمگە چىرايلىق كۆرۈندى.

- سىزنى دەپ ئات - هارۋا قىلدىم، سودىلىرىڭىزنى تولۇق ئالدىم، توك چىقىرىدىغان ماشىنا ئالدىم، ئەكىلىشكە ئوغۇل قەشقەرگە كەتتى. قېنى هارۋىغا چىقىڭ.

گۇلئايشەم يەرگە قارىدى. ئۇ هازىر يالاڭ ئاياغ ئىدى.

- پىيادە كېتىلى.

- نېمىشقا؟

- مۇڭداشقاچ.

گۇلئايشەم شۇنداق دېدى - دە، يالاڭ ئاياغ پۇتلىرى بىلەن يېزا يولىنىڭ يۇمشاق توپىسىنى دەسسىدى.

ئېھ، توپىلىق يول، گۇلئايشەمگە پايانداز بول!

(«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1985 - يىللىق 1 - سانىدىن ئېلىندى))

«كېسىلگەن توغراق» ھەققىدە

(ئوبزور)

ئابدۇللا مەتقۇربان

«كېسىلگەن توغراق» شائىر قۇربان بارات (1946 -) «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدە يازغان «ئاپەتلىك يىللاردىن ئاچچىق خاتىرە» ناملىق ئومۇمىي ماۋزۇ ئاستىدىكى چوڭراق ھەجىملىك بىر لىرىكا بولۇپ، ئۇنى بۇگۈنكى زامان ئۇيغۇر لىرىك شېئىرىيىتىدە مۇھىم بىر ئەسەر دەپ ئاتاشقا ئەرزىيدۇ. بۇ لىرىكا شائىرنىڭ 1981 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «يېشىل ھايات» ناملىق شېئىر ۋە داستانلار توپلىمىغا كىرگۈزۈلگەن. ئۇنىڭدا شائىر قۇربان باراتنىڭ شېئىرلاردا ھېسسىياتنى بىمالال ئىپادىلەش، روشەن شېئىرىي مەنزىرە ھاسىل قىلىش ۋە كىتابخانىنىڭ بارلىق سەزگۈسىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈش قاتارلىق ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكى تولۇق نامايان قىلىنغان.

بىز قۇربان باراتنىڭ بارلىق ئەسەرلىرىگە نەزەر سالىدىغان بولساق، ئۇلاردىن سەنئەت ئۇچۇنلا سەنئەت دەيدىغان بىر تەرەپلىمىلىكلەرنى ياكى سەنئەتنى سىياسىي شوئارلارنىڭ، ئۇقۇم ۋە چۈشەنچىلەرنىڭ ئىزاھاتى قىلىۋالىدىغان چاكىنىلىقلارنى ئۇچراتمايمىز، بەلكى ئۇنىڭ ھەممىلا ئەسەرلىرىدە ۋەتەن، خەلقچە بولغان كۆچلۈك مەسئۇلىيەت ۋە قىزغىن مۇھەببەتنىڭ سەنئەتكە بولغان كۆچلۈك مەسئۇلىيەت ۋە قىزغىن مۇھەببەت بىلەن چەمبەرچاس بىرىكىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلىمىز. بۇ، شائىر قۇربان باراتنىڭ تېز تەسىرلىنىپ، ئاسان ھاياجانلىنىدىغانلىقى بىلەنلا ئەمەس، مۇھىمى ئۇنىڭ شەيئى ۋە ھادىسىلەرنى كۆزىتىشكە ئالاھىدە ماھىر ئىكەنلىكى، ئەڭ مۇھىمى، سەنئەت ئىشىنى خەلق ئىشى، ۋىجدان ئىشى دەپ بىلىپ، ئۇنىڭغا يۈكسەك سەزگۈرلۈك ۋە يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغانلىقى بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك.

ئادەتتە شائىرلار كۆزىتىشكە ماھىر بولسىلا، تەبىئەت ۋە جەمئىيەتتىن شېئىرىي ئوبېكت بولالايدىغان نەرسىلەرنى ئاسانلا بايقىيالايدۇ. بۇنداق ئوبېكتلار شائىرنىڭ تەسەۋۋۇر دۇنياسىغا كىرىپ كېلىپ، ھېسسىيات بىلەن يۇغۇرۇلۇپ، قايتا پىششىقلىنىپ چىقىدۇ، شۇ چاغدا ئۇ ئەسلىدىكى ھالىتى ۋە مەزمۇنىدىن پەرقلىق بولغان ئوبراز كاتېگورىيىسىگە كىرىپ، جانسىز نەرسە بولسا جانلىنىدۇ، كىتابخانغىمۇ تەسىر بېرەلەيدىغان دەرىجىگە يېتىدۇ. بۇ يەردە دېيىلمۇاتقان شائىرنىڭ تەسەۋۋۇر دۇنياسى ھېسسىيات دۇنياسى بولۇپ، ئەگەر دىققەت ۋە ئېتىبارنى جەلپ قىلغان، تاللانغان ئوبېكتلار ئاشۇ ھېسسىيات دۇنياسىغا كىرمىسە، ئوبېكتنىڭ ئەسلى ھالىتى ھېسسىيات سىڭدۈرۈلۈپ قايتا قۇراشتۇرۇپ چىقىلمىسا، ئۇنداق ئوبېكت جانلىنالمايلا قالماستىن، ئەسلى ھالىتى بويىچە قېلىۋېرىدۇ، كىتابخانغىمۇ تەسىر بېرەلمەيدۇ. دېمەك ئوبېكتنىڭ ئوبرازغا ئايلىنىشىدا ھېسسىيات ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدۇ. ئادەتتىكى كىشىلەرنىڭ نەزەردە ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان «سىياقسىز قارا تاش» نىڭ شائىرنىڭ نەزەردە ۋەتەنگە سادىق بىر ئەرنىڭ سىمۋوللۇق ئوبرازغا ئايلىنالىشىدىكى سىر - ئاشۇ «تاش» قا ھېسسىيات سىڭدۈرۈلگەنلىكىدە. تەبىئەت دۇنياسىغا تەۋە بىر توپ «كېسىلگەن توغراق» نىڭ سەنئەت دۇنياسىغا بىمالال كىرىپ كېلىپ، مۇقەددەسلىكنىڭ سىمۋولىغا ئۆزگىرىشىمۇ، ئوبېكتنىڭ ھېسسىياتنىڭ يارىمىدە بەدئىي ئوبرازغا ئايلىنالايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇلار ئۆز نۆۋىتىدە ھېسسىياتنىڭ شېئىرنىڭ زۆرۈر ئامىلى ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇقتۇرىدۇ. شۇنى دېيىش كېرەككى، ھېسسىيات قۇرۇق - پوچەك نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ ھەمىشە پىكىر بىلەن تويۇنغان بولىدۇ. ھېسسىيات بىلەن پىكىر ئوبېكتتىن تۇغۇلىدۇ، پىكىر ھېسسىيات ئارقىلىق

ئىپادىلىنىدۇ، پىكىر بىلەن ھېسسىياتنىڭ مۇناسىۋىتى بىر - بىرىنى شەرت قىلىدىغان، لېكىن قەتئىي زىتلەشمەيدىغان مۇناسىۋەتتۇر. شائىر قۇربان بارات ئىجادىيىتىنىڭ بىر قىسمى ھېسابلىنىدىغان لىرىك شېئىرلار (ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ يەنە بىر قىسمىنى پوئېزىيىنىڭ داستان تۈرى ئىگىلەيدۇ) بولۇپمۇ «ئاپەتلىك يىللاردىن ئاچچىق خاتىرە» ماۋزۇسى ئاستىدىكى شېئىرلاردا ئوبيېكت ھەمىشە دېگۈدەك ئۆتكۈر پىكىر بىلەن قاينىق ھېسسىياتنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرىدۇ، پىكىر بىلەن ھېسسىيات شۇنچىلىك زىچ بىرىكىپ كېتىدۇ. ئۇلاردا شېئىرىي ئوبيېكتتىن تۇغۇلغان شېئىرىي پىكىر ناھايىتمۇ كۈچلۈك بولغان ھېسسىياتنى ئېنېرگىيە مەنبەسى قىلغاچقا، بىز كۆندە دېگۈدەك كۆرۈپ تۇرىدىغان، «ئاشپۇزۇل يېنىدا»، «دۇكانلارنىڭ ئالدىدا»، «ساماندەك سارغىيىپ»، «ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە قول ئۇزىتىپ» تىلەمچىلىك قىلمۇاتقان «ئېگىز بويلۇق»، «ئۇزۇن ساقاللىق چال» كىتابخانىنىڭ نەزەردە ئەجدادلارنىڭ سەنئەت مىراسلىرىنى ئاشۇ ئەجمىقانە ۋە ئاپەتلىك يىللاردا ئامان ساقلاپ، كېيىنكىلەرگە يەتكۈزۈپ بەرگۈچى سەنئەت مۇئەككىلى قىياپىتىدە نامايان بولىدۇ («دېۋانىنىڭ ھەيكىلى»)؛ كىتابخان «ھەركىمنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرىدىغان»، «10 ياشلاردىكى ئوماق قىز» ئامىنەنىڭ يەدىغانغا «جىگدە، ئېڭىز جامغورى» ۋە «ئەجدادلاردىن مىراس بولۇپ قالغان ئاشۇ زاغرا» مۇ تېپىلمىغان لىقتىن ئاچ قېلىپ، «ئورۇقلاپ»، «كىچىك يۈزى سارغىيىپ كەتكەن» ھالىتىگە قاراپ، غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، ئۇنىڭ مۇئەللىمى بىلەن بىرلىكتە «شەرەنى گۈمبۇرلىتىپ» مۇشتلىغۇسى كېلىدۇ... («ئامىنە»)؛ كېلەچەكنىڭ ئىگىلىرى بولغان بالىلىرىمىزغا «ئۆز ئانىسىدەك غەمخورلۇق ۋە تەلەپچانلىق بىلەن» ھاردىم - تالدىم دېمەي، ئىلىم - مەرىپەت ئۈگىتىۋاتقان ئوقۇتقۇچى قىزنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان زورلۇقلارغا چىدىمايى، «قارلىق كېچىدە مەكتەپ تۇرمىسىدىن چىقىپ»، «سوغۇق دۇنياغا تەنىلىك بېقىپ»، «باھاردا تۆكۈلگەن بىر چېچەكتەك ئاقىرىپ»، «ئۆزىنى قۇدۇققا ئېتىپ» ئۆلۈۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ جەسىتى قۇدۇقتىن سۇزۇۋېلىنغاندىن كېيىن كۆرەش قىلىنىپ، ھايات ۋاقتىدىكىدىنمۇ ئارتۇق خورلانغانلىقىنى، جەسەتنىڭ ئەسكى بورىغا ئورىلىپ قارلىق تاغقا تاشلىۋېتىلگەنلىكىنى كۆرگەن كىتابخان كۆزى بىلەنلا ئەمەس، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن يىغلايدۇ. بۇ قىزنىڭ ۋاقتسىز ئۆلۈمىگە، ئۇنىڭ جەستىنىڭ خورلىنىشىغا زادى نېمە ۋە كىم سەۋەبچى؟ دەپ زامانىغا سوئال قويىدۇ («قىزنىڭ ئۆلۈمى»)... بۇ مەنزىرىلەرنى كىتابخان رېئاللىققا ئۇچراتسىمۇ تەسىرلىنىشى، كۆز يېشى قىلىشى تۇرغان گەپ، لېكىن ئۇلارغا ھېسسىيات ئاملى قوشۇلغانلىقتىن (بۇ مەنزىرىلەر شائىرنىڭ ھېسسىيات مەبلىغى قوشۇلۇپ شېئىرلاشقانلىقتىن)، تېخىمۇ تېپىكلەشكەن، تېخىمۇ يارقىنلاشقان، شۇنىڭ بىلەن ئۇ مەنزىرىلەر كىتابخانىنىڭ قەلبىنى ئالاھىدە لەرزىگە سالىدىغان، ئۆرتەيدىغان تراگېدىك گۈزەللىك تۇسىگە ئىگە بولغان. بۇ يەردە كىتابخانىنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سېلىپ ئۆرتىگەن ۋە تراگېدىك گۈزەللىك ھاسىل قىلغان نەرسە ئۇ مەنزىرىلەرنىڭ ناتوراللىقى ھالىتى ئەمەس، بەلكى شائىرنىڭ ئۇ مەنزىرىلەرگە سىڭدۈرگەن قايناق ھېسسىياتىدىن ئىبارەت. «كېسىلگەن توغراق» شېئىرىدىمۇ ئەھۋال يۇقىرىدىكىلەرگە ئوخشايدۇ. ناۋادا كىتابخان يىلتىزىدىن ئۈزۈپ تاشلانغان توغراقنىڭ قايتىدىن كۆكلىگىنىنى ئۆز كۆزى بىلەن بۇاستە كۆرگىنىدە، ئۇنىڭدىنمۇ تەسىرلىنىشى مۇمكىن ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ تەسىراتى ئادەتتىكى ھەيرانلىق، ئەلۋەتتە كۆپ بولسىمۇ توغراققا نىسبەتەن قايىللىق بىلەن كۆپايىلەنگەن بولاتتى، يەنى كىتابخان رېئاللىقتىكى توغراقتىن بۇ شېئىرىدىكى ئۇنداق تەسىرلىك ۋە تەرتىپلىك ئۇلانما تەسەۋۋۇرلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرالىشى ناتايىن ئىدى. دېمەك بۇ شېئىردا شائىرنىڭ ھېسسىياتى كىتابخانىنىڭ ئۇلانما تەسەۋۋۇرىنى يېتەكلەش رولىنىمۇ ئويناپ. ئۆز نۆۋىتىدە شائىرنىڭ ھېسسىياتى بۇ شېئىردا «كېسىلگەن توغراق» تىن «بىخلىنىپ چىققان نوتىلار»نى، ھەتتا «كېسىلگەن توغراق» نىڭ قۇرۇپ قاقشال بولۇپ قالغان غولىنىمۇ جانلاندۇرۇپ، كىتابخانىنىڭ كۆز ئالدىدا مۆجىزىسىمان ئاجايىپ لىرىك بىر مەنزىرىنى نامايان قىلىدۇ. ئاشۇ لىرىك مەنزىرە بولغاچقىلا، كىتابخان تەسەۋۋۇرىدا

«ئۇنىڭ بۇ ئاجايىپ گۈللىشىدە،
ياردار جەڭچىنىڭ كۆلۈشلىرى بار.
ئۆلۈمى ئالدىدا ئاخىرقى قېتىم،
قىلىچقا تايىنىپ يۈرۈشلىرى بار.
ئۇ گويا ھاۋادا ئوق يېگەن لاچىن،
بۇلۇتلار باغرىدا ياڭرىتار ساداسى.
ئۇ گويا زۇلمەتتە ئۆچكەن بىر يۇلتۇز،
نۇرلانغان ئاخىرقى مىنۇتلىرىدا.»

قاتارلىق تەسۋىرلەر مۇمكىنچىلىككە ئايلىنالايدۇ. بۇ يەردە لىرىك ھېسسىيات شېئىرىدىكى لىرىك مەنزىرىنى ھاسىل قىلىشنىڭ ئاساسى، «كېسىلگەن توغراق» بىلەن «ياردار جەڭچى»، «ئوق يېگەن لاچىن» ۋە «ئۆچكەن يۇلتۇز» ئوتتۇرىسىدا باغلىنىش ھاسىل قىلىشتىكى ۋاسىتە، شۇنداقلا «كېسىلگەن توغراق» تىن ئىبارەت شېئىرىي ئوبرازنى تۇغۇلغان شېئىرىي پىكىرنى تەسەۋۋۇر كۇچى بىلەن قانائەتلاندۇرغۇچى ئاساسلىق ئىنىرتسىيە ھېسابلىنىدۇ. شائىر بۇ شېئىردا ھېسسىياتنى ئاجايىپ بىمالال ئىپادىلىگەچكە، «كېسىپ تاشلانغان بىر تۇپ توغراق» ھېسسىياتقا تويۇنغان ئاشۇ لىرىك مەنزىرە ئىچىدە قايتىدىن بىخلىنىپ يېڭى نوتىلارنى چىقىرىدۇ. تېخىمۇ مۇھىمى، بۇ ئاددىي «توغراق» بىردە «ياردار جەڭچى» گە، بىردە «ئوق يېگەن لاچىن» غا، يەنە بىردە «ئۆچكەن يۇلتۇز» غا سىمۋول قىلىنىدۇ.

شېئىردىكى «ياردار جەڭچى»، «ئوق يېگەن لاچىن» ۋە «ئۆچكەن يۇلتۇز» دىن ئىبارەت بۇ ئۈچ بەدىئىي ئوبراز ئالاھىدە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ. كىتابخانىڭ كۆرۈش سەزگۈسىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇلار بىرىنچىدىن، دەسلەپتىكى چوڭلۇقتىن تەدرىجىي ھالدا كىچىكلەپ باردۇ؛ ئىككىنچىدىن، دەسلەپتىكى يېقىنلىقتىن تەدرىجىي ھالدا يىراقلاپ باردۇ، يەنى كىتابخانىڭ كۆز ئالدىدا ئاۋۋال يېقىنىدىكى ئادەم ـ ياردار جەڭچى، ئاندىن كۆكتىكى لاچىن، ئاخىردا يىراق بوشلۇقتىكى ئۆچكەن يۇلتۇز نامايان بولىدۇ. بۇنىڭدىن قارىغاندا، بۇ ئوبرازلار كىتابخانغا چوڭلۇقتىن كىچىكلەپ، يېقىندىن يىراقلاپ، ئۇنىڭ كۆز ئۆڭىدىن بارغانسېرى غايىب بولۇپ كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرىدۇ. لېكىن شائىر كىتابخان نەزىرىدىن بارغانسېرى يىراقلاپ كېتىۋاتقان قەلەمنى بىراقلا بۇراپ، «كېسىلگەن توغراق» سىمۋولىدا «ئاجايىپ ئۇمىدۋارلىق ۋە ئىشەنچ بىلەن، شۇنداقلا چوڭقۇر ھاياجان ۋە كۆچلۈك مۇھەببەت بىلەن»① نەسلىنى قۇرۇتۇش مۇمكىن بولمايدىغان ئۆلەمس بىر خەلقنىڭ سەلتەنەتلىك ۋە شائىرانە ئوبرازىنى يارىتىدۇ. «كېسىلگەن توغراق» مۇشۇ يەردە، يەنى «ئۆلەمس بىر خەلق» نىڭ ئوبرازى دەرىجىسىگە يەتكەندە، ئاندىن ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى بىلەن يېقىنلىشىدۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىدۇ، بۇ نۇقتىدا «كېسىلگەن توغراق» نىڭ ئوبرازلىشىشى ئاخىرقى چەككە يېتىدۇ ۋە شېئىرمۇ ئاخىرلىشىدۇ. «كېسىلگەن توغراق» ئاشۇ ئاخىرقى چەكتە تېخىمۇ ئۇلۇغۋار تۇسكە ئىگە بولىدۇ، تېخىمۇ يۇكسەكلىشىدۇ. بىر قەيسەر توغراق... بىر قەيسەر خەلق... بۇ خەلقنىڭ تارىخىي كەچمىش ـ قىسمەتلىرى ئاشۇ توغراقنىڭ كەچمىش ـ قىسمەتلىرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇ توغراق ـ تەكلىماكان توغرىقى. بۇ خەلق ـ تەكلىماكان خەلقى. تەكلىماكان توغرىقى بىلەن تەكلىماكان خەلقى تەقدىرداش. بۇ تەكلىماكان توغرىقى تەكلىماكاندا «قۇملار دۇنياسىنى ماكان قىلىپ يېتىلىدۇ»، «چۆل ـ جەزىرىلەرنىڭ جاپاسىدا تاۋلىنىدۇ»، «يازدا قۇياش يالقۇنى» غا قاقلىنىپ، «چۆل بورانلىرى» دا يەلپۇنىدۇ؛ «قىش پەسلى تىنمسىز جەزىرە شۇنقارغانلىرى» غا نىشان بولىدۇ... شۇنداق بولسىمۇ، «ئانا تۇپراقتىن ھاياتلىق تېپىپ»، ئۇزاق ئەسىرلەر مابەينىدە چۆللەردە يىلتىز تارتىپ، ھەرياقتا يامراپ، «يېشىل نەسلىنى باغانسېرى كۆپەيتىپ تۇرىدۇ». ئۇنىڭ يىقىلغىنى ۋە كېسىلگىنى ئۇنىڭ ئۆلگىنىگە باراۋەر ئەمەس. ئۇ ھەتتا كېسىپ تاشلانسىمۇ، قاغجىراپ قاقشال بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنىدىغان «غول ۋە كېسەك بېغىشلىرى» دىن «يېڭى بىخ ۋە نوتىلارنى چىقىرىپ»، ئاداققى ھاياتي كۈچىنى نامايان قىلىدۇ. تەكلىماكان توغرىقىنىڭ بۇ قەيسەر قىياپىتىدىن تەكلىماكان خەلقىنىڭ جەسۇر ھالىتىنى كۆرۈش مۇمكىن. دېمەك تەكلىماكان نەسلى بولغان بۇ توغراق تەكلىماكاننىڭ يەنە بىر نەسلى بولغان خەلق بىلەن بىللە مەڭگۈ ياشايدۇ.

يۇقىرىقىلار، شائىر قۇربان باراتنىڭ «كېسىلگەن توغراق» شېئىرىنى يېزىش ئارقىلىق يوشۇرۇن ھالدا ئىپادىلىمەكچى بولغان شېئىرىي پىكرى، بۇ پىكرنى ئىپادىلەش، شائىرنىڭ مەزكۇر شېئىرنى يېزىشتىكى تۇپ مۇددىئاسى ھېسابلىنىدۇ. مەزكۇر شېئىردىكى قاياناق ھېسسىيات ۋە بۇنداق ھېسسىيات بىلەن تويۇنغان لىرىك مەنزىرە شائىرغا يۇقىرىقى شېئىرىي پىكرنى ئىپادىلەش ئۈچۈن كەڭرى ئىمكانىيەت يارىتىپ بەرگەن.

«كېسىلگەن توغراق» شېئىردا سىمۋوللۇق مەزمۇنغا ئىگە بولغان «توغراق» ۋە ئۇ ۋەكىللىك قىلغان بىرقانچە بەدىئىي ئوبراز كىتابخانىنىڭ كۆرۈش سەزگۈسىمۇ ئىنىق ھېس قىلالىغۇدەك دەرىجىدە كونكرېتلىققا ئىگە قىلىنغان. بۇ جەھەتتىن ئالغاندا، «كېسىلگەن توغراق»

---

① ئازاد سۇلتان: «بۇگۈنكى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى توغرىسىدا». شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 1997 ـ يىل نەشرى 421 ـ بەت.

شېئىرىي مەنزىرە ھاسىل قىلىشتا نەمۇنە ياراتقان ئەسەر ھېسابلىنىدۇ. بۇ يەردە دېيىلىۋاتقان «شېئىرىي مەنزىرە» شېئىرىي پىكىردىن ھاسىل بولىدىغان مەنىۋى مەنزىل (شېئىرىي پىكىردىكى كەڭلىك ۋە چوڭقۇرلۇق) دىنمۇ ھالقىپ، تولا ھالدا شېئىردا ھاسىل بولىدىغان شېئىرىي كۆرۈنۈشلەرنى كۆرسىتىدۇ. شېئىرىي كۆرۈنۈش نۇقتىسىدىن بىز «كېسىلگەن توغراق» شېئىرىنى ئاجايىپ يۇقىرى ماھارەت بىلەن سىزىلغان بىر پارچە ستېرېئولۇق رەسىمگە ئوخشىتىمىز. مەسىلەن:

. . . . .

«شاخلارنىڭ ئىچىدە بار ئىدى بىر توپ،
ياش ۋە ھۆل يېڭىلا كېسىلگەن توغراق.
ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا ياتاتتى جانسىز،
ئۇلۇم ئازابىدىن قاتتىق تولغۇنۇپ.
ئانارنىڭ سۈيىدەك قانلىق كۆز يېشى،
كېسىلگەن جايىدا قاپتۇ مۇز بولۇپ.

. . . . .

«تومۇزدا نوتىلار چىقتى بىخ سۈرۈپ،
ئۇنىڭ ھۆل ۋە كېسىك بېغىشلىرىدىن.
دۇنياغا كۆز ئاچقان بۇ يېڭى بىخلار،
كېسىلگەن توغراقتىن تاپقاندى جان.
نۇرلىنىپ تۇراتتى ئۇلار ياپيېشىل،
باھاردا ئويغانغان مايسىدەك يۇمران.
ۋە ھەممە ھايات‌لىق بوغۇنلىرىدەك،
كۆزگە تاشلىنىتتى بۇدرۇق ھەم ئوماق.
سەبىي بىر نەزەردە بېقىپ جاھانغا،
كۆلەتتى بۇشۇكتە كۈلگەندەك بوۋاق.»

. . . . .

بۇ مىسرالار بىزگە ناھايىتى ئىجتىھات بىلەن سىزىلغان ستېرېئولۇق خۇسۇسىيەتكە ۋە ھەرىكەتچانلىق ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بىر پارچە رەڭلىك سۈرەت تۇيغۇسىنىمۇ بېرىدۇ. كىتابخان بۇ مىسرالارنى ئۆزى ئوقۇسىمۇ، باشقىلارنىڭ دېكلاماتسىيە قىلغىنىنى ئاڭلىسىمۇ ئۇنىڭدا تەسىرلىنىدىغان مەنزىرىلەرنى ناھايىتى ئېنىق كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلەيدۇ. مۇشۇنىڭغا ئاساسلانغاندا، كىتابخان «كېسىلگەن توغراق» شېئىرىدىن ئۇنىڭدا ھاسىل قىلىنغان مەزمۇننىڭ كەڭلىك دائىرىسى ۋە چوڭقۇرلۇق دەرىجىسىگە ئاساسلىنىپ، يەنى تەسەۋۋۇرغا تايىنىپ ئىدراك قىلىپ تۇرۇپ زوقلانسا، يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ شېئىرغا رەسىم ئورنىدا مۇئامىلە قىلىپ، كۆرۈش سەزگۈسىنى ئىشقا سېلىپ تۇرۇپ زوقلىنىدۇ. بۇ جەھەتتىن ئالغاندا «كېسىلگەن توغراق» شېئىرىنىڭ كىتابخانغا بېرىدىغان شېئىرلىق لەززىتى ستېرېئولۇق بولۇپ، بۇ خىل لەززەت كىتابخانىنىڭ ئېسىدىن مەڭگۈ چىقمايدۇ.

بۇ شېئىرنىڭ بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر لىرىك شېئىرىيىتىدە مۇھىم ئەسەر دەپ قارىلىشىنى، ئۇنىڭدا ھاسىل قىلىنغان مەنىنىڭ ئۆزگىچە كەڭلىكى ۋە چوڭقۇرلۇقىدىن باشقا، يەنە ئۇنىڭ كىتابخانغا بېرىدىغان زوق - لەززىتىنىڭ دولقۇن تۇرۇملىرىدەك ئاشۇنداق كۈچلۈق قاتلاملىق ئىكەنلىكى بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك.

«كېسىلگەن توغراق» گەرچە «ئاپەتلىك يىللاردىن ئاچچىق خاتىرە» ماۋزۇسى ئاستىدىكى بىر پارچە شېئىر بولسىمۇ، لېكىن ئۇ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دىن ئىبارەت «ئاپەتلىك يىللار»نىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە - 1967 - يىلى يېزىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭدا ئىپادىلىنىدىغان گۇزەللىك «ئاپەتلىك يىللاردىن ئاچچىق خاتىرە» ماۋزۇسى ئاستىدىكى «دۇئاننىڭ ھەيكىلى»، «يىغا قوشقىچى»، «ئامىنە»، «قىزنىڭ ئۆلۈمى» قاتارلىق شېئىرلاردىكىدەك تراگېدىك گۇزەللىك ئەمەس، بەلكى بىر خىل يۇكسەكلىك گۇزەللىكىدىن ئىبارەت. چۈنكى ئۇنىڭدا كېسىۋېتىلگەن توغراقنىڭ قايتا بىخ چىقىرىپ كۆكلىگەنلىكىدىن ئىبارەت مۇجىزىسىمان بىر ھادىسە ئارقىلىق تەسەۋۋۇرغا سىغمىغۇدەك دەرىجىدىكى ئاجايىپ بىر خىل قەيسەرلىك - جەسۇرلۇق ۋە قەھرىمانلىق روھى ئىپادىلىنىدۇ، بۇنداق روھقا مەدھىيە ئوقۇلىدۇ ۋە بۇ خىل روھ ئۇلۇغلىنىدۇ. قەيسەر خاراكتېرگە ۋە جەسۇرانە ئىرادىگە ئىگە بولغان توغراق سىمۋولى ئارقىلىق قەيسەر خاراكتېرگە ۋە جەسۇرانە ياشاش ئىرادىسىگە ئىگە بىر خەلقنىڭ يۈكسەك ۋە مەردانە بەدىئىي ئوبرازى يارىتىلىدۇ.

ئاخىرىدا شۇنى دېيىش كېرەككى، «كېسىلگەن توغراق» لىرىك مۇھاكىمە بىلەن لىرىك تەسۋىر ئورگانىك بىرلەشتۈرۈلگەن ئەسەر. ئۇنىڭدىكى پات - پات ئۇچراپ تۇرىدىغان، تەسۋىر بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن لىرىك مۇھاكىمە - ھېسسىياتنى كۈچەيتىش رولىنى، لىرىك تەسۋىر بولسا، ئوبرازلارنى روشەنلەشتۈرۈش ۋە كونكرېتلاشتۇرۇش رولىنى ئوينىغان، بۇ نۇقتىدىن «كېسىلگەن توغراق» لىرىك مۇھاكىمە بىلەن لىرىك تەسۋىر مۇۋاپىقلىشىپ بىرلەشتۈرۈلگەن نەمۇنىلىك ئەسەر بولۇپمۇ ھېسابلىنىدۇ.

لۇتفى غەزەللىرىدىن

مۇھەررىرىدىن: «ئۆز زامانىنىڭ سۆز پادىشاھى» (ناۋائى) مەۋلانە لۇتفى (1366 ـ 1465) ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدا ئالاھىدە ئورۇنغا ئىگە يېتۈك شائىرلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ «گۈل ۋە نەۋرۇز» ناملىق داستانى ۋە نۇرغۇن لىرىك شېئىرلىرى بار. مەلۇماتلارغا قارىغاندا لۇتفىنىڭ ئەسەرلىرى قولىيازما ھالدا كەڭ تارقالغان بولۇپ، ئەنە شۇنداق نۇسخىلارنىڭ بىرى گېرمانىيىنىڭ گوتا شەھىرىدىكى ئىلمىي تەكشۈرۈش كۈتۈپخانىسىدا ساقلىنىۋاتىدۇ. بۇ نۇسخا توغرىسىدا نېمىس ئالىمى ۋىلگېلىم پېرىچ 1864 ـ يىلى نەشر قىلىنغان تۈركچە قولىيازمىلارغا ئائىت كاتالوگدا تۇنجى قېتىم مەلۇمات بەرگەن. ئۇندىن كېيىن چارلىز رىيا، ئەھمەد زەكى ۋەلىدى، ئىسمائىل ھېكمەت ئەرتەيلان، بېرتېلىس قاتارلىق چەت ئەللىك تەتقىقاتچى ئالىملار لۇتفى ئەسەرلىرى توغرىسىدا توختالغان. تۆۋەندە بىز لۇتفى ئەسەرلىرىدىن ئازغىنە پارچىلارنى ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھۆزۈرىغا سۇندۇق.

ئەي جامالىڭ شامىئۇ، خۇرشىدۇ قەمەر پەرۋانىسى،
بىر سەدەپ ئىككى جاھان ئەھلىيۇ سەن دۇردانىسى.

نۇختەدۇر يا خالى مۇشكىن ئۈل زامان ئالماسىدا،
ئالمىنىڭ نازۇكلىقىدىن يا كۆرۈنۈر دانىسى.

بۇزغاي ئۇچماقۇ تامۇقنى بولمىسا زەنجىرى يۇز،
كىمكى بولغاي ئۈل مۇسەلسەل زۇلفىنىڭ دىۋانىسى.

ئۈل شىكەر ئىرنى ئۇچۇن جان بەرگىنىم تا بولدى پاش،
قىسسەيى پەرھادۇ ـ شېرىن بولدى ئەل ئەپسانىسى.

جامى ۋەسلىڭدىن ماڭا ھەجر ئوغۇسى بولدى نېسىپ،
گويىيا دەۋرىڭدە تولدى بەندىنىڭ پەيمانىسى.

ئەي لاتاپەت مۇلكىدە سۇلتان، بۇ لۇتفى كۆڭلىن ئال،
پەرىز ئىرۇر ئىھسان گاداغا، سەلتەنەت شۇكرانىسى.

* *

نەۋ باھار ئولدى ۋەلى ھىجران جاپالەر قىلغۇسى،
جان قۇشى يارنىڭ ھەۋەسىندە ھەۋالەر قىلغۇسى.

چۈشتە كۆرگەندە سېنى، ۋەسلىڭنى قەدرىن بىلمىدىم،
جانىمە ئەمدى پىراق ئوتى سازاۋەر قىلغۇسى.

ياز ئەگەر ناگاھ كېزەر بولساڭ چىمەندە ناز ئىلە،
گۈل ئاياقىڭغا چۈشۈپ، بۇلبۇل دۇئالەر قىلغۇسى.

ھەرنە كىم كۆڭلۈڭ تىلەر جەۋرۇ جاپادىن قىل ببگم،
سەن نەچە قىلساڭ جاپا، بەندە ۋاپالەر قىلغۇسى.

يۇزىگە باقسا بۇ لۇتفى نالىسىن ئەيىب ئەتمىگىل،
گۈل يۇزىن كۆرگەچ، بالىي بۇلبۇل نەۋالەر قىلغۇسى.

* *

لەلىنى ھەرگاھكى ياد ئەتسەم، راۋان جان يېغلىغاي،
كۆزلىرىمدەك جان ئۇچۇن مىسكىن كۆڭۈل قان يېغلىغاي.

ئۇل پەرى ئاغزى غەمىندە يېغلىسا كۆز، نە ئەجەب،
خانەمىندىن گەر يىراق چۈشسە، سۇلايمان يېغلىغاي.

تاڭ يېلى جەننەتتە قىلسا قەددۇ يۇزۇڭ ۋەسپىنى،
تۇبى ھەيران قالغايۇ ھەسرەتتە رىزۋان يېغلىغاي.

گەر جاراھەتلىك كۆڭۈلدە ناگىھان ئۆتسە ئوقۇڭ،
دەردىگە رەھىم ئەيلابان، قان ياشى پەيكان يېغلىغاي.

ئاي يۇزۇڭنىڭ ھەسرەتىندە بارسا لۇتفى دۇنيادىن،
يەرۇ كۆك ئەھلى مازارىندا پاراۋان يېغلىغاي.

* *

تا ئۇل ئايىنىڭ ۋادىيى ئىشقىندا چۈشتى مەنزىلىم،
دەم ـ بەدەم ھۆسنى كىبى ئارتار مېنىڭ دەردى دىلىم.

مەن ھەۋاسندا يىراقتىن زەررىتەك ئاشۇپتىمەن،
ئول قۇياش يۈزلۈك ژەلپ بىر زەررە بولماس مايىلىم.

ماتىممدە بارچە كۆك ئەھلى قارا كەيگۈسدۇر،
چۈن سېنىڭ قان تۆككىچى كاپىر كۆزۈڭدۇر قاتىلىم.

ئارازىڭ شەئىگە ئاشىق بولغىلى پەرۋانىدەك،
كۆيمەكتۇ سەرگەشتىلىكتىن ئۆزگە يوقتۇر ھاسلىنم.

كەچتى ئۆمرۈم لۇتفى يەڭلىغ كۆرمەيىن شادى ژەسىل،
گويىيا قايغۇ بىلەن تەھمىر قىلمىشلەر گىلىم.

* *

قان بولدى كۆڭۈل پىراقىڭزدىن.
جان كۆيدى ھەم ئىشتىياقىڭزدىن.

دىنۇ، دىلۇ، ئەقىل بولدى ياغما،
جان ئالغۇچى ئول قاراقىڭزدىن.

ئوقتەك بويىمىز ئېگىلدى يادەك،
ئول پىتىنەلىك ئىككى تاقىڭزدىن.

سۇ بولدى جانىم، ژەلپ دەمادەم،
ئوتقا ياقىلۇر دۇداقىڭزدىن.

ئالتۇن كىبى چىھرە بولدى سارىخ،
ئول سىيىم بىكىن سەقاقىڭزدىن.

كۆرسەم كېرەك ئايۇكۇن بۇلۇتسىز،
ساچىنى كۆتۈرۈڭ ياڭاقىڭزدىن.

بۇلۇتقىيۇ خەستىنى سۇراڭلىم،
بىچارە ئۆلەر پىراقىڭزدىن.

* *

نىگارا، سەنسىزىن مەندىن نەھاسىل،
ئەگەر جان بولمىسا تەندىن نەھاسىل؟

چۈگۈلدىن رەڭ ئەمەس بۇلبۇلغا بۇيى،
باھارۇ، باغۇ گۈلشەندىن نەھاسىل؟

جاپايۇ ئىشۋەلەرنى پەن تۈتۈپسەن،
مۇنىڭدەك ئىشۋەيۇ پەندىن نەھاسىل؟

كىشىكىم يوقتۇرۇر مېھرۇ - ۋاپاسى،
ئەگەر خۇرشىد تۇرۇر، ئاندىن نەھاسىل؟

بۇ تۇرلۇك ھۇسن ئىلە لۇتفى قۇلۇڭغا،
ئىنايەت قىلمىساڭ، سەندىن نەھاسىل؟

* *

ئىنتىزار ئۈتىندا قويما بىزنى، ئەي ئارامى روھ،
گەر كىشىگە سەبرى ئەينب بولسا، يوقتۇر ئۆمرى نوھ.

تا كۆڭۈل بەردى ئىرادەت ئىلكى ئىشقىڭ پىرىنە،
تەۋبە قىلدىم ئۆزگىلەر مېھرىدىن ئەنداقكىم نەسۇھ.

تەلىم ئالۇركىم كۆڭۈل جان ھەلقەسىندە دائىما،
زۇلفۇ يۈزۈڭ زىكرىدىن يوق ئۆزگە سۆز شامۇ سەبۇھ.

ئۆزگىگە بەرمە كۆڭۈل، سەندىن تىلەكىم ئۇشبۇدۇر،
مۇندىن ئارتۇق ھەرنېچە ئېتسەڭ جافا بولغاي پۈتۈھ.

ھەرنېچە كىم رەھمىسز سەن، يىغلىمايسەن ھالىمە،
گەر فىراقىڭ قىسسەسىنى لۇتفى قۇل قىلسا شۇرۇھ.

* *

ئەي بېگىم، دۇنيا كېچەر مەزلۇمەرە داد ئەيلىگىل،
سەرۋېتىك قەددىڭ ئۈچۈن بىر بەندە ئازاد ئەيلىگىل.

گەرچە ئىلكىدىن كېلۇركىم دۇنيانى قىلساڭ خاراب،
بۇ بۇزۇلغان كۆڭلىمىز مۇلكىنى ئاباد ئەيلىگىل.

ھەق سەڭا كۆرگۈزمەسۇن دەپ دۇنيادا غەم يۇزىنى،
مۇبتەڭ بولغان كىشىلەر كۆڭلىنى شاد ئەيلەگىل.

ئاشىقى ئۆمرىن كەچۈردى تۇنۇگۈن يادىڭ بىلە،
تەكرىلىك بولغاي بىرەر ھەم سەن ئانى ياد ئەيلىگىل.

گەرچە يازۇقلۇق ئېرۇر بۇ لۇتفى ھەددىن تاش دىلى،
جانىغا رەھىم ئەيلەبان ھەد نېچە ئەخداد ئەيلەگىل.

ھۆكۈم

(ھېكايە)

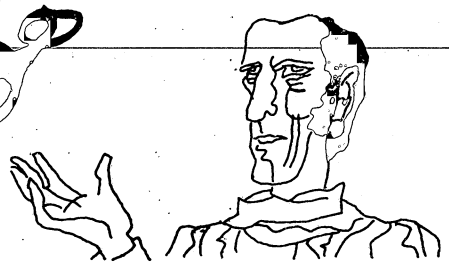

فرانسس كافكا [ئاۋستىرىيە]

مۇساجان ئەزىزى تەرجىمىسى

باھار ئاپتىپى پارلاپ تۇرغان بىر يەكشەنبە ئەتىگەنلىكى. ياش سودىگەر گىئوك بوندىمان ئىككى قەۋەتلىك بىنادىكى خۇسۇسىي خانىسىدا ئولتۇراتتى. بۇ پاكار ۋە ئاددىيلا سېلىنغان بىنا بولۇپ، دەريا بويىنى بويلىتىپ قاتارلاشقا سېلىنغان بۇنداق بىنالار پەقەت ئېگىز - پاكارلىقى ۋە رەڭگى بىلەنلا بىر - بىرىدىن پەرقلىنىپ تۇراتتى. بوندىمان تېخى بىر دوستىغا يېڭىلا خەت يېزىپ بولغانىدى. ئۇنىڭ ياش ۋاقتىدىكى بۇ دوستى ھازىر چەت ئەلدە تۇراتتى. ئۇ كونۇبرتىنىڭ ئاغزىنى پەرۋاسىزلىق بىلەن مۇنداقلا چاپلاپ قويدى. جەينەكلىرىنى يېزىق ئۈستىلىگە قويۇپ، دېرىزىنىڭ سىرتىدىكى دەريادا، كۆۋرۈككە ۋە قارشى قىرغاقتىكى يېشىللىققا پۇركەنگەن تاغقا تىكىلدى.

ئۇ چۈڭقۇر خىيالغا پاتقانىدى. ئۇنىڭ دوستى دۆلىتىدىكى ئۆز ئىستىقبالىدىن تازا دېگەندەك رازى بولمىغاچقا، بىرنەچچە يىلىنىڭ ئالدىدا روسىيىگە قېچىپ كەتكەنىدى. ئۇ ھازىر پېتىربۇرگتا دۇكان ئېچىۋاتاتتى، دەسلەپكى چاغلاردا سودىسى خېلى ئېقىش تاپقانىدى، لېكىن كېيىنچە ئۇ بارغانسېرى ۋەتىنىگە ئاز كېلىدىغان، كەلگەن چاغلىرىدا ھەدەپ سودىسىنىڭ كاساتلىقىدىن ئاغرىنىدىغان بولۇپ قالدى. مانا شۇنداق قىلىپ، ئۇ چەت ئەلدە تۇرۇپ قېلىپ ھېچقانچە ئىش قىلالمىدى. ئۇنىڭ چەت ئەل پاسونىدىكى ساقلى بالىلىق دەۋرىدىن تارتىپلا كىشىلەرگە تونۇش بولۇپ كەتكەن چىرايىنى يېپىشقا ئاجىزلىق قىلىپ قالغانىدى، تېگى - تېگىدىن سېرىقلىق چىقىپ تۇرىدىغان چىرايى ئۇنىڭ بىر كېسەلگە مۇپتىلا بولۇپ قالغانلىقىدىن، يەنە كېلىپ كېسىلىنىڭ كۇندىن - كۇنگە ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىمۇ شۇ يەردە بىللە تۇرۇۋاتقان مۇھاجىر قېرىنداشلىرى بىلەن ھېچقانداق بارىدى - كەلدىسى يوقلۇقىنى، شۇ يەرلىك كىشىلەر بىلەنمۇ ئالاقە قىلىشمايدىغانلىقىنى، باشتىن - ئاخىر توپقا قوشۇلماي ئەڭ ئاخىرقى نەپەسگىچە يەككە - يېگانە ياشاپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولغانلىقىنى ئېيتقانىدى.

مانا مۇشۇنداق تەرسا، يەنە كېلىپ جاھىل بىر ئادەمگە نېمىلەرنى يېزىش مۇمكىن؟ كىشىلەر ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقان بىلەن، لېكىن ھېچقانداق ياردەم قىلالمايتتى. ئېھتىمال ئۇنى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كېلىشكە، تىرىكچىلىكىنىڭ بىرەر يولىنى تېپىشقا، جىمىكى كونا دوست - يارەنلىرى بىلەن يېڭىۋاشتىن ئالاقە ئورنىتىشقا دەۋەت قىلىش كېرەكتۇر، بۇ ئەلۋەتتە تەس ئىشمۇ ئەمەس. ئۇنى يەنە دوستلىرىنىڭ ياردىمىگە تايىنىشقا دەۋەت قىلىش كېرەكتۇر، لېكىن ئۇنى شۇنداق قىلىشقا دەۋەت قىلىش ئۇنىڭغا: «ھازىرغىچە كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرىنىڭ ھەممىسى بىكار كەتتى، بارلىق تىرىشچانلىقلىرىڭدىن ۋاز كېچىپ، يۇرتۇڭغا قايتىپ كەل، سېنىڭدەك بىر سەيياھقا ھەممە ئادەم چەكچىيىپ قاراشسۇن» دېگەنلىك بولاتتى. ئۇنىڭ دوستلىرىنىڭ ھەممىسى ئىقتىدارلىق ئىدى، پەقەت شۇلا ھېچ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالماي، يۇرتىدىكى بىر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتقان دوستلىرىنىڭ كەينىدە سۆرىلىپ قېلىۋەردى. كىشىلەر ئۇنىڭغا قانچىكى ئېھتىيات

بىلەن گەپ قىلغانسېرى ئۇنىڭ قەلبى شۇنچىكى جاراھەتلىنەتتى. ئۇنىڭغا ئارتىپ قويۇلغان دەرد - ئەلەملەرنى ئاخىرقى ھېسابتا شۇنداق قىلىشقا ئەرزىيتتى دەپ كىممۇ مۇئەييەنلەشتۇرەلەيدۇ؟ كىم بىلىدۇ، ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەستۇ؟ ئۇ ئۆزى: «يۇرتۇمنىڭ ئەھۋالى بىلەن تازا تونۇشلۇقۇم قالمىدى، يەنە كېلىپ پەندى - نەسىھەتلەر كۆڭلۇمنى پاراكەندە قىلىۋەتتى، دوستلىرىمدىن تېخىمۇ ياتلىشىپ كەتتىم. شۇڭلاشقا مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، يات ئەلدە تۇرۇۋەرمەي ئىلاجىم يوق» دېگەن. ناۋادا ئۇ پەندى - نەسىھەتلەرگە قۇلاق سالغان بولسا، ئۇ ھالدا ئۇ بۇ يەردە بېسىم ھېس قىلىپ، مەيلى دوست - بۇرادەرلىرىنىڭ ئارىسىدا بولسۇن ياكى ئۇلار يوق، يەردە بولسۇن، ھامان قورۇنۇش ۋە خىجىلچىلىق ھېس قىلىپ قالغان يولاتتى. باشقىلار قەستەن شۇنداق قىلمىغان تەقدىردىمۇ، ئەمەلىيەت مۇقەررەر شۇنداق بولاتتى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ راستتىنلا يۇرت - ماكانىدىن، دوست - بۇرادەرلىرىدىن جۇدا بولغان بولاتتى. ئۇنىڭدىن كۆرە ئۇنىڭ يەنىلا ئىلگىرىكىدەك يات ئەلدە تۇرۇۋەرگىنى ياخشىراق ئەمەسمۇ؟ مۇشۇنداق ئەھۋالدا ئۇنىڭ بۇ يەرگە كېلىپ بىرەر ئىشنى قىلالىشىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىنمۇ؟

مۇشۇنداق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن كىشلەرنىڭ ئۇنىڭغا خەت يېزىپ تۇرغۇسى بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ ھەقىقىي ئەھۋاللارنى خۇددى ئەڭ يېراقتىكى دوست - يارەنلىرىگە دەپ بېرەلىگىنىدەك قىلچە غەم - ئەندىشىسىز دەپ بېرەلىشى تەس ئىدى. دوستىنىڭ يۇرتىغا كەلمىگىنىگە ئۇچ يىلدىن ئاشتى. ئۇ بۇنىڭغا زورمۇ زور «روسىيىنىڭ سىياسىي ۋەزىيىتى مۇقىم بولمىغاچقا، بىر ئۇششاق سودىگەرنىڭ چېگىرىدىن قىسقا ۋاقىتلىق چىقىشىغىمۇ رۇخسەت قىلىنمايدۇ» دېگەننى باھانە قىلدى. لېكىن دەل شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە مىڭلىغان - ئون مىڭلىغان روسىيىلىك دۇنيانىڭ ھەممە يېرىنى كېزىپ يۈرەتتى. مانا شۇ ئۇچ يىل ئىچىدە گىئوك نۇرغۇن - نۇرغۇن ئۆزگىرىشلەرنى بېشىدىن كەچۈردى. ئۇنىڭ ئانىسى بۇنىڭدىن ئىككى يىلچە بۇرۇن ئۆلۈپ كەتتى، شۇنىڭدىن بۇيان گىئوك ياشىنىپ قالغان دادىسى بىلەن بىللە سودا تۇرمۇش كۆچۈرۈۋاتىدۇ. ئۇنىڭ دوستى قانداقلا بولمىسۇن ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ، بىر پارچە خەت يېزىپ، تاغدىن - باغدىن بولسىمۇ كۆڭۈل سوراپ قويدى. بەلكى ئۇ چەت ئەلدە تۇرۇپ مۇنداق ئىشلارنىڭ نەقەدەر قايغۇ - ھەسرەتلىك بولىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىغاندۇر. شۇنىڭدىن كېيىن گىئوك سودا - سېتىققا ۋە باشقا جەمئىي ئىشلارغا تېخىمۇ زور جاسارەت بىلەن كىرىشىپ كەتتى. ئانىسى ھايات ۋاقتىدا، ئېھتىمال دادىسى سودا - سېتىقتا مۇستەبىتلىك قىلىپ، ئۇنىڭ مۇستەقىل ئىش قىلىشىغا توسقۇنلۇق قىلغانلىقتىنمۇ ياكى ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن دادىسى دۇكانىنىڭ ئىشلىرىنى ھېلىمۇ ئۆزى باشقۇرسىمۇ لېكىن ئىلگىرىكىگە قارىغاندا ئۆزىنى تۇتۇۋالالايدىغان بولۇپ قالغاچقىمۇ ۋە ياكى تاسادىپ ئامەت - بۇ ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن - تېخىمۇ زور رول ئوينىغانلىقتىنمۇ، ئىشقىلىپ ئۇنىڭ سودىسى ئىككى يىلدا ئويلىمىغان يەردىن يۇرۇشۇپ كەتتى. دۇكان خادىملىرىنى بىر ھەسسە كۆپەيتىشكە توغرا كەلدى. سېتىلىش سوممىسى بەش قاتلاندى. سودا - سېتىقنىڭ تېخىمۇ روناق تېپىشىدا گەپ يوق ئىدى.

ئۇنىڭ دوستى بۇ ئۆزگىرىشلەردىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز ئىدى. ئىلگىرى، ئېھتىمال ئاخىرقى قېتىمدۇر، ئۇ ھېلىقى كۆڭۈل ئېيتىپ يازغان خېتىدە گىئوكنى روسىيىگە بېرىشقا قايىل قىلماقچى بولۇپ، گىئوك قىلۇاتقان سودىنىڭ پېتىربورگتا قانداق ئىستىقبال تاپالايدىغانلىقىنى تەسۋىرلەپ ئۆتكەنىدى. لېكىن ئۇ يەردىكى سودا ئوبوروتى گىئوكنىڭ ھازىر قىلۇاتقان سودىسى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ھېچنېمىگە ئەرزىمەيتتى. ئۇ شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا سودىسىنىڭ يۇرۇشۇش ئەھۋالىنى خەت ئارقىلىق دوستىغا دەپ بەرگۈسى كەلمىگەنىدى. ئەگەر ئۇ ئەمدى بولغاندا شۇ ئىشلارنى يېزىپ يۇرسە بۇ تولىمۇ غەلىتە ئىش بولغان بولاتتى.

شۇڭا گىئوك دوستىغا ئەزەلدىن پەقەت ئانچە مۇھىم بولمىغان ئىشلار توغرىلىقلا يازاتتى. مۇنداق خەتلەرنىڭ مەزمۇنىنى جەمجەت يەكشەنبە كۈنى ئازراق ئويلىنىپلا تاپقىلى بولاتتى. مۇنداق ئىشلار ئەسلىدىنلا ئۇنىڭ خاتىرىسىگە قالايمىقان دۆۋىلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇ دوستىنىڭ ئۆزاق ۋاقىتلاردىن بۇيان يۇرتىغا نىسبەتەن شەكسىلەنگەن كۆزقارىشىنى ئۆز پېتى ساقلاپ قېلىشىنى ئويلايتتى، دوستىمۇ شۇنداق قاراشقا كۆنۈكۈپ قالغانىدى. شۇنىڭ بىلەن گىئوك ئۆزۈن -

ئۇزۇندا يازغان ئۇچ پارچە خېتىدە ئۆزلىرىگە مۇناسىۋەتسىز بىر ئەر بىلەن مۇناسىۋەتسىز بىر ئايالنىڭ توي قىلىشقا پۇتۇشكەنلىكىنى يازدى. ئاخىرى بىرىپ دوستى ئۇنىڭ بۇ قىلىقىدىن غەلىتىلىك ھېس قىلماي تۇرالمىدى. لېكىن گىئوك بىپەرۋالىقنىڭ بۇنداق نەتىجە بېرىشىنى ئەسلا ئويلىمىغاندى.

گىئوك دوستىغا مانا شۇنداق ئىشلارنى يېزىپ يۇرگىنى بىلەن ئۆزىنىڭ بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرى باي ئائىلىنىڭ قىزى فىردا براندىنفېرد خېنىم بىلەن توي قىلىشقا پۇتۇشكەنلىكىنى ئىقرار قىلىشنى خالىمىدى. ئۇ لايىقى بىلەن ئاشۇ دوستى ۋە ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئالاھىدە خەت ئالاقىسى توغرۇلۇق پات - پات پاراڭلىشىپ قالاتتى.

- ئۇ تويىمىزغا كەلمەسلىكى مۇمكىن، شۇنداقتىمۇ مەن دوستلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى بىلەن تونۇشۇشقا ھوقۇقلۇق - تە!- دېدى ئۇنىڭ لايىقى.

- مېنىڭ ئۇنى ئاۋارە قىلغۇم يوق،- دېدى گىئوك،- مېنى چۈشىنىڭ، ئۇ كىلىشى مۇمكىن، مەن بۇنىڭغا ئىشىنىمەن. لېكىن ئۇ ئۆزىنى مەجبۇرلانغاندەك ۋە ئازار يەپ قالغاندەك ھېس قىلىپ قالىدۇ. ماڭا ھەسەت قىلىشى مۇمكىن، ئۇ مەندىن چوقۇم نارازى بولىدۇ. يەنە كىلىپ مۇنداق تىت - تىتىلىقتىن قۇتۇلالمايدۇ. ئۆزى يالغۇز قايتىپ كېتەلمەيدۇ. سىز يالغۇزلۇق دېگەننىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسىز؟

- ھىم، ئۇ بىزنىڭ توي قىلغانلىقىمىزنى باشقىلاردىن ئۇقماي قالارمۇ؟

- ئۇنىڭ ئۇقۇشىنى ئەلۋەتتە توسۇيالمايمەن. لېكىن ئۇنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلىدىن قارىغاندا، ئۇقۇپ قېلىشى مۇمكىن ئەمەس.

- شۇنداق بىر دوستىڭىز بولغاندىكىن، گىئوك، بىز ئەسلى توي قىلىشقا پۇتۇشمىسەك بوپتىكەن.

- راست دەيسىز! بۇنىڭدا ھەر ئىككىلىمىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز بار. لېكىن ئەمدى بولغاندا مېنىڭ ئۇنى ئۆزگەرتكىمۇ يوق.

گىئوكنىڭ قايناق سۆيۈشلىرىدىن نەپسى بوغۇلغان چاغدا:

- بۇ ئىشتىن كۆڭلۈم بەك يېرىم بولدى،- دېدى قىز.

بۇ چاغدا ھەممە گەپنى دوستىغا دېيىشنىڭ ئادەمنى ئۇنچىۋالا تەڭلىكتە قويىدىغان ئىش ئەمەسلىكىنى ئۇمۇ ھېس قىلدى ۋە ئىچىدە: «مەن مانا مۇشۇنداق ئادەم، ئۇمۇ مېنىڭ مۇشۇنداق بولۇشۇمغا يول قويۇشى كېرەك، ئەگەر ئۇ مەندىن ئۆزىگە دوست بولۇشقا تېخىمۇ بەكرەك مۇڭاپىق كېلىدىغان باشقا بىر ئادەمگە ئۆزگىرىشنى تەلەپ قىلسا، ئۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايمەن» دەپ ئويلىدى.

دېگەندەك ئۇ شۇ يەكشەنبە كۈنى چۈشتىن بۇرۇن دوستىغا ئۆزۈن خەت يېزىپ، ئۆزىنىڭ توي قىلىشقا پۇتۇشكەنلىكىنى ئۇنىڭغا دېدى. ئۇ خەتكە مۇنداق دەپ يازدى: «ئەڭ ياخشى خەۋەرنى ئەڭ ئاخىردا يېزىۋاتىمەن. مەن فىردا براندىنفېرد خېنىم بىلەن توي قىلىشقا پۇتۇشتۇم. ئۇ سەن كېتىپ خېلى ئۇزۇندىن كېيىن كۆچۈپ كەلگەن بىر باي ئائىلىنىڭ قىزى. سەن ئۇ ئائىلىدىكىلەرنى تونۇمايسەن. لايىقىمنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلىي يېزىشقا كېيىن يەنە پۇرسەت تۇغۇلىدۇ. بۇگۈنچە ساڭا دەپ تۇرىدىغىنىم، مەن ئىنتايىن بەختلىك. ئەگەر بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىزدە ئاز - تولا ئۆزگىرىش بولدى دېسەك، ئۇ ئۆزگىرىش شۇكى، مەن ئەمدى سېنىڭ ئىنتايىن ئادەتتىكى دوستۇڭ ئەمەس، بەلكى بەختلىك دوستۇڭ بولۇپ قالدىم. بۇنىڭدىن باشقا لايىقىمۇ سېنىڭ سەممىي دوستۇڭ بولۇپ قالغۇسى. بۇ، بىر بويتاقتا نىسبەتەن قىلچە ئەھمىيىتى يوق نەرسىمۇ ئەمەس. ئۇ ساڭا سەممىي سالام ئېيتتى. كېيىنچە ئۇ ئۆزى ساڭا خەت يازماقچى. بىلىمەن، سېنىڭ بىزنى يوقلاپ كېلىشىڭگە توسقۇن بولۇۋاتقان نۇرغۇن ئىشلار بار. ئەجەبا بىزنىڭ تويىمىز بارلىق توسالغۇلارنى يېڭىشىڭ ئۈچۈن تازا ياخشى پۇرسەت ئەمەسمۇ؟ شۇنداقتىمۇ قانداقلا بولسۇن ئۆزۈڭگە قۇلايلىق بولۇشنى كۆزدە تۇتارسەن. غەم - ئەندىشە قىلماسلىقىڭنى ئۈمىد قىلىمەن».

گىئوك خەتنى قولىدا تۇتقىنىچە دېرىزىگە قاراپ، يېزىق ئۈستىلىنىڭ ئالدىدا ئۇزاق ئولتۇردى. تونۇش بىرى تار كوچىدىن چىقىپ، مۇشۇ يەردىن ئۆتكىچە ئۇنىڭغا سالام قىلىۋىدى، ئۇ پەرۋاسىز كۈلۈمسىرەش بىلەنلا جاۋاب قايتۇردى.

ئۇ ئاخىر خەتنى يانچۇقىغا سېلىپ، ئۆيدىن چىقتى ۋە تارغىنا كاردىوردىن ئۆتۈپ، دادىسىنىڭ خانىسىغا كىردى. ئۇنىڭ بۇ خانىغا كىرىپ باقمىغىنىغا بىرنەچچە ئاي بولغانىدى. ئادەتتە بۇ يەرگە كېلىشىنىڭ زۆرۈرىيىتىمۇ يوق ئىدى.

چۈنكى ئۇ دادىسى بىلەن دۆكاندا دائىم كۆرۈشۈپ تۇراتتى، ئۇنىڭ ئوستىگە چۈشلۈك تاماقنى بىر ئاشخانىدا يەيتتى. كەچتە ھەر ئىككىلىسى ئۆز ئالدىغا ئازراقتىن بىرنېمە يېسىمۇ، گىئوك دوستلىرىنىڭ يىغىلىشىغا بارمىسىلا - ئۇ يىغىلىشلارغا كەمدىن - كەم باراتتى - ياكى مۇشۇ ۋاقىتتا لايىقىنى يوقلاپ بارمىسىلا ئۇلار تاماقتىن كېيىن ھەمىشە ئوتتۇرىدىكى ئۆيدە بىردەم - يېرىم دەم بىللە ئولتۇرۇپ، ئۆز ئالدىغا گېزىت ئوقۇشاتتى.

دادىسىنىڭ خانىسى قۇياش نۇرى چاقناپ تۇرغان مۇشۇنداق ئەتىگەنلىكىمۇ قارىڭغۇ ئىدى. گىئوك بۇنىڭدىن ھەيران بولاتتى، ئەسلى چاقماقنىنا ھويلىنىڭ ئۈدۈلىدىكى بىر ئېگىز تام كۈن نۇرىنى توسۇۋالاتتى. دادىسى دېرىزە يېنىدىكى بۇلۇڭدا ئولتۇراتتى، بۇ يەرگە مەرھۇم ئانىسىنى ئەسلىتىدىغان ھەر خىل خاتىرە بۇيۇملىرى تىزىپ قويۇلغانىدى. دادىسى گېزىت ئوقۇۋاتاتتى. ئۇ گېزىتنى ئالدىغىراق تۇتۇپ، شۇ ئارقىلىق كۆزىنىڭ كېسىلىنى ياخشىلىماقچى بولاتتى. ئۇستەلدە ئازراقلا يەپ ئىشىپ قالغان ناشتىلىق تۇراتتى.

- ھە، گىئوك!- دېدى دادىسى ئۇنىڭغا قاراپ مېڭىپ. ماڭغان چاغدا ئۇنىڭ قېلىن رەختتىن تىكىلگەن ئۇخلاش كىيىمىنىڭ ئالدى ئېچىلىپ، ئىچىكى گەۋدىسىنى يۆگىگىنىچە پۇلاڭلاپ تۇراتتى. «دادام زەربەردەسلىكىنى ھېلىمۇ يوقاتماپتۇ» دەپ ئويلىدى گىئوك.

- بۇ يەرنىڭ قارىڭغۇلىقىغا ئادەم چىداپ بولمايدىكەن،- دېدى ئۇ.

- راست دەيسەن، بەك قارىڭغۇ،- دېدى دادىسى.

- دېرىزىنىمۇ يېپىپ قويغانمىدىڭ؟

- مەن مۇشۇنداق تۇرۇشنى خالايمەن.

- تالا شۇنداق ئىللىق،- دېدى گىئوك، خۇددى بايا تىنقى گەپنى داۋاملاشتۇرماقچى بولغاندەك. ئاندىن ئولتۇردى.

دادىسى ئۇستەلدىكى قاچا - قۇچىلارنى ئېلىپ بىر سانداۋقىنىڭ ئۈستىگە قويدى.

- بىر ئىشنى ساڭا دەپ قويغىلى كەلگەنىدىم،- سۆزىنى داۋام قىلدى گىئوك دادىسىنىڭ ھەربىتىگە ھەيرانلىق بىلەن نەزەر سېلىپ،- مەن بايا پېتىربورگتىكى دوستۇمغا خەت يېزىپ، توي قىلىشقا پۇتۇشكەنلىكىمنى ئۇنىڭغا دېدىم،- ئۇ خەتنى يانچۇقىدىن ئازراقلا چىقىرىپ، يەنە قايتۇرۇپ سېلىۋەتتى.

- پېتىربورگقا؟- سورىدى دادىسى.

- ئۇنىڭغا پەقەت شۇ ئىشنى دەپ قويدۇم،- دېدى گىئوك گەپ قىلىۋېتىپ دادىسىنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ. دۆكاندىكى چاغلاردا ئۇ ھەرگىزمۇ مۇنداق قىلمايتتى. قارىڭ، ئۇنىڭ ھازىرقى تۇرقىغا، شۇ تاپتا ئۇ قوللىرىنى كۆكرىكى ئۈستىدە گىرەلەشتۇرۇپ، راھەتلىنىپ ئولتۇرىدۇ، دەپ ئويلىدى ئۇ.

- شۇنداق، دوست دېگەنگە دەپ قويۇش كېرەك،- دېدى دادىسى سالماق ئاھاڭدا.

- ساڭا مەلۇم، دەسلىپىدە توي قىلىشقا پۇتۇشكەنلىكىمنى ئۇنىڭغا دېگۈم يوق ئىدى. مەن ئەنسىرەپ قالدىم. بۇنىڭدا باشقا سەۋەبمىغۇ يوق، لېكىن ئۆزۈڭ بىلىسەن، ئۇ چىقىشىپ ئۆتۈش بەك تەس بىر ئادەم. مەن شۇنى ئويلاپ قالدىم، ئۇ مېنىڭ توي قىلىشقا پۇتۇشكەنلىكىمنى باشقىلاردىن ئاڭلىشى مۇمكىن، ئۇنىڭ يەككە - يېگانە ياشاش ئۇسۇلىدىن قارىغاندا بۇنى ئاڭلاپ قېلىشى ئانچە مۇمكىن بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇنى ئاڭلىمايدىمۇ دېيىلمەيمەن. ئۆزۈمنىڭ ئويىچە بويىچە بولغاندا، بۇنى ئۇنىڭغا دېگۈم يوق ئىدى.

- ئۇنداقتا ئەمدى باشقا بىر قارارغا كەپسەن - دە؟ - سورىدى دادىسى. ئۇ قولىدىكى چوڭ گېزىتنى دېرىزە تەكچىسىگە قويدى، ئاندىن كۆزەينەكنى گېزىتنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، قولى بىلەن بېسىپ تۇردى.

- ھەئە، ھازىر مەن يېڭىۋاشتىن ئويلاندىم، مېنىڭچە ئەگەر ئۇ مېنىڭ يېقىن دوستۇم بولىدىكەن، ئۇنداقتا مېنىڭ توي قىلىشقا پۇتۇشۇشتىن ئىبارەت بۇ بەختسىز ئۇنىڭمۇ بەختى، شۇڭلاشقا يەنە ئىككىلىنىپ ئولتۇرماي، ئۇنىڭغا خەۋەر قىلاي. ماۋۇ خەتنى سېلىۋەتمەستە، ساڭا دەپ قويايى دەپ كىرىۋىدىم.

- گىئوك،- دېدى دادىسى چىشى قالمىغان ئاغزىنى ئېچىپ،- قۇلاق سال، سەن مۇشۇ ئىشنى دەپ مەن بىلەن مەسلىھەتلەشكىلى كەپسەن. بۇ ئەلۋەتتە مېنىڭ ساڭا بولغان ھۆرمىتىمنى ئاشۇرىدۇ. لېكىن ئەگەر ھەقىقىي ئەھۋالنىڭ ھەممىسىنى ھازىر ماڭا دېمىسەڭ، ئۇ ھالدا بۇ نۆلگە تەڭ بولىدۇ، ھەتتا مېنى بىئارام قىلىدۇ. مېنىڭ بۇ ئىش بىلەن مۇناسىۋەتسىز ئىشلارنى تەگەپ ئولتۇرغۇم يوق. قەدىرلىك ئاناڭ ۋاپات بولغاندىن بۇيان، يۈز بەرمەسلىككە تېگىشلىك بەزى ئىشلار يۈز بەردى. ئېھتىمال

شۇنداق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشكە تېگىشلىك ۋاقتىمۇ بولۇپ قالغاندۇر. لېكىن ئۇنداق ۋاقىتنىڭ بىز ئويلىغاندىنمۇ بالدۇرراق كېلىشى ناتايىن. دۇكاندىكى بەزى ئىشلارغا يېتىشىپ كېتەلمەيۋاتىمەن، بەلكىم بەزى ئىشلارنى مەندىن يوشۇرۇۋېمۇ يۈرمىگەنسەن - ھازىرغۇ مەن پەرەز بىلەن بەزىبىر ئىشلارنى مەندىن قەستەن يوشۇرۇۋاتىسەن دېيىشنى خالىمايمەن. ماغدۇرۇم ئازلاپ، ئۇنتۇغاق بولۇپ قالدىم، ھەممە ئىشنى ئۆزۈم قول سېلىپ قىلالمايمەن. بىرى، بۇ تەبىئىي ئەھۋال؛ ئىككىنچىدىن، ئاناڭنىڭ ئۆلۈمى ساڭا قارىغاندا ماڭا بەكرەك ئېغىر كەلدى. شۇنداقتىمۇ بىز مۇشۇ بىر ئىشنى مەسلىھەتلىشىۋاتقان بولغاندىكىن، مۇنۇ خەتنىڭ ئىشىدا، گىئوك، مېنىڭ ئىلتىماسىم، مېنى ئالدىما. مۇشۇ كىچىككىنە بىر ئىشتا، ئەرزىمەس بىر ئىشتا مېنى ئالدىما. پېتىربورگتا سېنىڭ راستلا شۇنداق بىر دوستۇڭ بارمۇ؟

- دوستلىرىمنىڭ گېپىنى قىلما، - دېدى گىئوك ئوڭايسىز بىر ھالەتتە ئورنىدىن تۇرۇپ، - ماڭا نىسبەتەن مېڭ دوستۇمۇ بىر ئاتىنىڭ ئوغلىنى باسالمايدۇ، نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىمنى بىلەمسەن؟ سەن سالامەتلىكىڭنى ئاسرىمايسەن، ياش دېگەن ئادەمگە باقمايدۇ. دۇكاندا مەن سېنىڭسىز ئىش قىلالمايمەن، بۇنىسى ئوبدان بىلىسەن، ناۋادا كېرەك سودا - سېتىق سالامەتلىكىڭگە تەھدىت سېلىۋاتقان بولسا، دۇكانىنى ئەتىلا مەڭگۈلۈككە تاقىۋېتەي. ئەمدى مۇنداق كېتىۋەرمە، تۇرمۇش ئۇسۇلۇڭنى ئۆزگەرتەيلى، ئۆزگەرتكەندىمۇ تۇپتىن ئۆزگەرتەيلى. بۇ يەردە سەن قاراڭغۇدا ئولتۇرسەن، ئۇنتۇرىدىكى ئۆيدە ئولتۇرغان بولساڭ تولۇق ئايتاپسىنالايتتىڭ. تاماقنىمۇ تۇزۇك يېمەيسەن، ناشتىدا ئاران بىرنەچچە چىشلەم بىرنېمە يەيسەن؛ دېرىزىلەرنى مەھكەم ئېتىپ ئولتۇرسەن، ئەمما ساپ ھاۋا ساڭا شۇنداق پايدىلىق ئىدى. ياق، دادا! مەن بېرىپ دوختۇر چاقىرىپ كېلەي، بىز جەزمەن دوختۇرنىڭ بۇيرۇغىنىدەك قىلايلى. بىز ئۆيلەرنى ئالماشتۇرايلى، سەن ئالدىدىكى ئۆيگە كۆچ، مەن مۇشۇ ئۆيگە كۆچۈپ كېلەي. قويغان - تۇنقانلىرىڭنى ئۆزگەرتمەيلى، ھەممىنى تەڭ كۆچۈرۈپ ئايرايلى. لېكىن بۇ ئىشلارنى قىلغىلى ھامان ۋاقىت تاپمىز، ھازىرنىڭ ئۆزىدىكى ئىش، سەن كارىۋاتقا چىقىپ بىردەم يېتىۋال. سەن جەمجىت ئارام ئېلىشىڭ كېرەك. قېنى كېلە، كىيىملىرىڭنى سالدۇرۇپ قويايلى. قارا، مەن سالدۇرالايمەن. بولمىسا، سەن ھازىرلا ئالدىدىكى ئۆيگە بېرىپ، مېنىڭ كارىۋىتىمدا ياتساڭمۇ بولىدۇ. شۇنداق قىلساڭ تېخىمۇ مۇۋاپىقراق.

گىئوك دادىسىنىڭ يېنىدىلا ئۆرە تۇراتتى، دادىسىنىڭ ئاپئاق چاچلىرى چېگىشلىشىپ كەتكەن بېشى مەيدىسىگە ساڭگىلاپ تۇراتتى.

- گىئوك، - دېدى دادىسى بوش ئاۋاز بىلەن ئورنىدىن قوزغالماي.

گىئوك شۇئان دادىسىنىڭ يېنىدا تىزلاندى. ئۇ دادىسىنىڭ ھارغىن چىرايىدىن ئاجايىپ يوغان كۆزقارىچۇقلىرىنىڭ ئۆزىگە ياندىن تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى.

- پېتىربورگتا سېنىڭ دوستۇڭ يوق. سەن ئەزەلدىن چاقچاققا ئامراق، ماڭىمۇ چاقچاق قىلىۋاتىسەن. قانداقسىغا سېنىڭ دەل ئاشۇ يەردە دوستۇڭ بولىدۇ؟ مەن ھەرگىز ئىشەنمەيمەن.

- ئوبدانراق ئەسلەپ باق دادا، - ئۇ دادىسىنى كۆرسىدىن يۆلەپ تۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭ ئۇخلاش كىيىمىنى سالدۇرۇۋەتتى. ماغدۇرسىزلىنىپ كەتكەن دادىسى ئۆزە تۇرۇپ قالدى، - ئۇچ يىل بولاي دەپ قالدى، شۇ چاغدا ئۇ دوستۇم بىزنىڭكىگە كېلىپ مېھمان بولۇپ كەتكەن، ھېلىمۇ يادىمدا تۇرۇپتۇ، سەن ئۇنىسى ئانچە ياقتۇرۇپ كەتمىگەنىدىڭ، مەن ئىككى قېتىم سېنى ئالداپ ئۇنى يوق دەپ قويغان، لېكىن شۇ چاغدا ئۇ مېنىڭ خانامدا ئىدى. مەن ئۇنى نېمىشقا ياقتۇرماي قالغانلىقىمنى تازا ئوبدان چۈشىنىمەن، ئۇ دوستۇمنىڭ مىجەزى سەل باشقىچىرەك. لېكىن كېيىن سەن ئۇنىڭ بىلەن خېلى ئوبدان پاراكلاشتىڭ. سەن ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، بەزىدە باش لىڭشىتىپ قويايتتىڭ، بەزىدە سوئال سورايتتىڭ. شۇ چاغدا مەن بۇنىڭدىن قانتىق پەخىرلەنگەن. ئوبدان ئويلاپ باقساڭ ئەسلىيەلەيسەن. شۇ چاغدا ئۇ روسىيە ئىنقىلابى توغرىسىدا ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بەرگەن: مەسىلەن، ئۇ مۇنداق بىر ئىشنى دەپ بەرگەن. بىر قېتىم ئۇ كىيىۋىفقا سودا قىلغىلى بېرىپتىكەن، بىر قېتىملىق قالايمىقانچىلىقتا بىر پوپ بالىكوندا تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئالقىنىغا يوغان قىلىپ قېپقىزىل كرېست بەلگىسىدىن بىرنى سىزىپتۇ، ئاندىن شۇ قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ

كىشىلەرگە قاراپ ۋارقىراپتۇ. كېيىن ئۆزۈڭ مۇشۇ ھېكايىنى بەزى چاغلاردا باشقىلارغا سۆزلەپمۇ بەردىڭ.

شۇ ئارىلىقتا گىئوك دادىسىنى ئولتۇرغۇزۇپ، كاناپتىن تىكىلگەن كالتا ئىشتىنىنىڭ تېشىغا كىيىۋالغان تۆتىلىك ئىشتىنىنى ۋە پايپىقىنى ئاۋايلاپ سالدۇردى. بۇ كىيىملەرنىڭ خېلىلا كىرلەشكەنلىكىنى كۆرۈپ، گىئوك «دادامغا پەقەت كۆڭۈل بۆلمەپتىمەن» دەپ ئۆزىنى ئەيىبلىدى. دادىسىنىڭ ئىچ كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇشىغا ھەيدەكچىلىك قىلىپ تۇرۇش - ئەلۋەتتە ئۇنىڭ مەسئۇلىيىتى ئىدى. ئۇ دادىسىنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشىنى قانداق ئورۇنلاشتۇرۇش ھەققىدە ئۆزىنىڭ لايىقى بىلەن تېخى سۆزلەشمىگەنىدى، ئۇلار دادىسىنى ئەسلىدىكى ئۆيىدە يالغۇز تۇرغۇزۇش توغرۇلۇق پەقەت كۆڭلىدىلا ئويلاپ قويۇشقانىدى. لېكىن ئەمدى ئۇ بىردىنلا كېيىنكى كۈنلەردە دادىسىنى ئۆزلىرى بىللەن بىللە تۇرغۇزۇش قارارىغا كەلدى. ئىنچىكىرەك كۆزىتىپ باقسا شۇنىسى بايقاشقا بولاتتىكى، ئۇلارنىڭ دادىسىنى كۈتۈش ئۇچۇن قىلغان تەييارلىقلىرى ھەقىقەتەنمۇ بەكلا كېچىكىپ كەتكەنىدى.

ئۇ دادىسىنى كۆتۈرۈپ ئالدىغا قاراپ ماڭدى. كارىۋاتقا بىرنەچچىلا قەدەم كەلگۈدەك جايدا ئۇ دادىسىنىڭ ئۆزى مەيدىسىگە ئېسىۋالغان سائەتنىڭ بېغىنى ئويناۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى سۈر باستى، دادىسى سائەت بېغىنى چىڭ تۇتۇۋالغاچقا، ئۇ دادىسىنى دەرھاللا كارىۋاتقا قويالمىدى.

دادىسىنى كارىۋاتقا ياتقۇزۇش بىلەن تەڭلا، ھەممە ئىش يەنە ئەسلىگە كەلگەندەك بولدى. بوۋاي يوتقانىنى ئۆزى يېپىنىپ، بىلىكىدىنمۇ يۆگىرىراق قىلىپ تارتىۋالدى. ئۇ گىئوكقا يېقىنچىلىق نەزەرىدە قاراپ تۇراتتى.

- توغرا دەپتىمەنمۇ، ئۇنىسى ئېسىڭگە ئالالىدىڭمۇ؟- سوربدى گىئوك ئۇنىڭ رىغبەتلەندۇرۇۋاتقاندەك بېشىنى لىڭشىتىپ.

- ئوبدان يېپىندىممۇ؟- سوربدى دادىسى.

ئۇ ئىككى پۇتىنىڭ ئوبدان يېپىلغانلىقىنى - يېپىلمىغانلىقىنى ئۆزى كۆرەلمەيۋاتقاندەك قىلاتتى.

- كارىۋاتتا ياتساڭ راھەتلىنىپ قالىسەن،- دېدى گىئوك دادىسىنىڭ ئوستىدىكى يوتقانىنى تېخىمۇ ھىمراق يېپىۋاچ.

- ئوبدان يېپىندىممۇ؟- يەنە بىر قېتىم سوربدى دادىسى، ئۇ بۇ سوئالنىڭ جاۋابىغا بەكمۇ دىققەت قىلىدىغاندەك قىلاتتى.

- خاتىرجەم بول. ئوبدان يېپىندىڭ.

- ياق،- ئۇنىڭ جاۋابىغا ئۇلاپلا قانىتىق ۋارقىرىدى دادىسى.

دادىسى يوتقانىنى ئېچىۋەتتىسى، ئاچچاندىمۇ كۆچەپ تۇرۇپ شۇنداق شىددەت بىلەن ئاچتىكى، يوتقان كۆزنى ئېچىپ - يۇمغىچىلىك ئارىلىقتا بىراقلا ئېچىلىپ كەتتى. دادىسى كارىۋاتنىڭ ئوستىدە ئۆرە تۇرۇپ، بىر قولى بىلەن تورۇسقا بوشقىنا يۆلىنىۋالدى،- سېنىڭ ماڭا يوتقانىنى ئوبدان يېپىپ قويغۇڭ بار، بالام، بۇنى بىلىمەن، لېكىن مەن ئوبدان ياپالمىدىم. بارى - يوقى ماغدۇرىم شۇنچىلىك بولسىمۇ، لېكىن بۇ ساڭا تاقابىل تۇرۇشۇمغا يېتىپ ئاشىدۇ. مەن ئۇ دوستۇڭنى ھېلىمۇ تونۇشۇم مۇمكىن، ئۇ مېنىڭ سۆيۈملۈك بالامغۇ تېخى. مانا شۇنىڭ ئۈچۈن، سەن بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ئۇنى ئالداپ كەلدىڭ. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ سەن خىيالىڭدا مېنى ئۇنىڭ ئۈچۈن ياش تۆكمىدى دەمسەن؟ نەق مۇشۇ ۋەجدىن،- سەن ئىشخانامغا بېكىنىۋېلىپ ھېچقانداق ئادەمنى يېقىن يولاتمايسەن. قارىسا بەك ئالدىراشتەك قىلىسەن، لېكىن سەن روسىيىگە ئەۋەتمىدىغان ئاشۇ يالغان خەتلىرىڭنى يېزىش ئۈچۈن شۇنداق قىلىسەن. ھېلىمۇ ياخشى ھېچكىم ئۆگەتمىسىمۇ مەن سېنىڭ ئىچ - تېشىڭنى كۆرۈپ تۇرالايمەن. مانا ئەمدى سەن ئۇنى بويسۇندۇردۇم، ئۇنىسى ھەتتا ئورۇندۇق قىلىپ ئولتۇرۇۋالساممۇ مىدىر - سىدىر قىلالمىغۇدەك دەرىجىدە بويسۇندۇردۇم دەپ قاراۋاتسەن.

گىئوك بېشىنى كۆتۈرۈپ دادىسىنىڭ ئاشۇ قورقۇنچلۇق قىياپىتىگە قاردى. پېتىر بورگتا تۇرۇۋاتقان دوستى بىلەن دادىسىنىڭ كۈتمىگەندە ئىنتايىن تونۇش چىقىپ قېلىشى ئۇنىڭدا ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان ھېسداشلىقنى قوزغىدى. دوستى يېراقتىكى روسىيىدە پەرىشان بىر ھالەتتە ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. پاك - پاكىز قۇرۇقدىلىپ بوشاپ قالغان دۇكانىنىڭ ئىشىك كېشىكىگە يۆلەنگەن ھالەتتە ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. ئۇ يەنە بوزۇڭۇتىلگەن مال جازىسى، پاچاقلىۋېتىلگەن مالالار ۋە ئۆرۈلۈپ كەتكەن چىراغ جازىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆرە تۇراتتى. ئۇ نېمىدەپ شۇنچە يېراق يەرگە كەتكەن بولغىيدى؟

- ماڭا قارا، - ژارقىرىدى دادىسى. گىئوكنىڭ بولۇڭانقان ئىشلارنىڭ تېگى - تەكتىگە يەتكۈسى بار ئىدى. شۇڭا ئۇ دىققىتى چېچىلغان بىر ھالەتتە كارىۋاتقا قاراپ يۇگۇردى، لېكىن ئازراق يۇگۇرۇپلا توختاپ قالدى.

- ئۇ ئېتىكىنى ئېگىز كۆتۈرگەنلىكى، - گەپ باشلىدى دادىسى چىرقىراق ئاۋاز بىلەن، - ھېلىقى لەنىتى ئايال ئېتىكىنى مانا مۇشۇنداق ئېگىز كۆتۈرگەنلىكى، - ئۇ ئۆزى قىلىپ كۆرسەتىش ئۈچۈن كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىنى ئېگىز كۆتۈرۈۋىدى، ئۇنىڭ يوتىسىدىكى ئۇرۇش ۋاقتىدىن قالغان تارتۇق ئېچىلىپ قالدى، - ئۇ ئېتىكىنى مۇشۇنداق ئېگىز، مانا مۇشۇنداق ئېگىز كۆتۈرگەنلىكى ئۈچۈن بېرىپ ئۇنىڭغا سۇركەشتىڭ. ئۇنىڭ تېنى ئارقىلىق نەپسىڭنى خالىغانچە قاندۇرۇپ تۇرۇش ئۈچۈن، نومۇسىنمۇ ئۇنتۇپ ئاناڭغا تۇنۇۋاتقان ھازىمىزنى بۇزدۇڭ. دوستۇڭغا ئاسىيلىق قىلدىڭ. مېنى مىدىر - مىدىر قىلالمىسۇن دەپ كارىۋاتقا يانتۇزۇپ قويدۇڭ. مانا قارا، مەن مىدىرلىيالامدىكەنمەن - مىدىرلىيالامدىكەنمەن؟ - مانا ئەمدى ئۇ ھېچنېمىگە يۆلەنمەي تىك تۇراتتى ھەمدە ئۇياق - بۇياققا پۇت ئاتاتتى، ئۆزىنىڭ ھەممىنى كۆزىتىپ تۇرالىغانلىقىدىن خۇشال بولاتتى.

گىئوك ئىلاجىنىڭ بارىچە دادىسىدىن يىراقراق تۇرۇش ئۈچۈن بۇلۇڭدا ئۆرە تۇردى. ئۇ تېخى بايىلا ئارقىدىن ياكى يۇقىرىدىن كەلگەن تۇيۇقسىز زەربىگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن، ھەممىنى تولۇق كۆزىتىپ چىقىش قارارىغا كەلگەنىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئۇنتۇلۇپ كەتكىنىگە ئۆزۈن بولغان شۇ قارارىنى يەنە ئېسىگە ئالدى، لېكىن ئۇ خودىدى قىسقىغىنە بىر تال يىپنى يىڭنىنىڭ كۆزىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقان ئادەمدەك، بۇ ئىشنى شۇئانلا ئۇنتۇدى.

- لېكىن دوستۇڭنى ھەر ھالدا سېتىۋەتمەمدىڭ! - ژارقىرىدى دادىسى كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى شىلتىپ تەلەپپۇزىنى كۈچەيتىپ، - مانا مەن ئۇنىڭ مۇشۇ يەردىكى ۋەكالەتچىسى.

- كومېدىيەك ئارتىستىكەنسەن سەن! - ئىختىيارسىز ژارقىرىۋەتتى گىئوك، لېكىن ئۇ شۇ گەپنى قىلىپ بالا تېرىپ قويغانلىقىنى شۇئانلا تۇيۇپ قالدى، ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. كېچىككەن بولسىمۇ تىلىنى چىشلىۋىدى، ئاغرىق دەستىدىن ئېڭىشىپ، يىقىلىپ چۈشكىلى قىل - قىل قالدى.

- دۇرۇس، مەن ئەلۋەتتە كومېدىيىدە رول ئالغان! كومېدىيىدە! بۇ گەپنى راست ئوبدان دېدىڭ. قېرىغان بويىتاق دادىڭغا تەسەللى بەرگۈدەك يەنە نېمە گەپلىرىڭ بار؟ قېنى دەپ باق، جاۋاب بەرگىچە بولغان شۇ ئارىلىقتا سەن يەنىلا مېنىڭ تىرىك ئوغلۇم، مەن ئارقىدىكى ئۆيدە قېرىپ ماغدۇرۇمدىن قالدىم، دۇكاندىكى ئالدامچى مال سانتۇچىلارنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىدىم، مېنىڭ يەنە نېمەم قالدى؟ مېنىڭ ئوغلۇم بولسا خۇشلىقىدىن قېنى - قېنىغا پاتماي ھەممە يەرنى كېزىپ يۈرىدۇ. مەن ئاچچىقان دۇكانىنى تاقاپ قويۇپ ئەركىنلىككە چىقىۋېلىپ، نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالدى، يۈكسەك ئەخلاقلىق ئادەمدەك قىياپەتتە مېنىڭ ئالدىمدىن ئەيمەنمەي ئۆتۈۋېرىدىغان بولۇۋالدى. مەن سېنىڭ داداڭ، مېنى خىيالىڭدا ئۆزۈڭنى ياخشى كۆرۈپ باقمىدى دەمسەن؟

«ئۇ ھازىر ئېڭىشىدۇ، - ئويلىدى گىئوك، - ئۇ يىقىلىپ چۈشۈپ پارە - پارە بولۇپ كەتكەن بولسا، ئەجەب ئوبدان بولاتتى!» بۇ سۆز ئۇنىڭ كاللىسىدا غىل - پاللا پەيدا بولۇپ ئۆتۈپ كەتتى.

دادىسى ئېڭىشتى، لېكىن يىقىلىپ كەتمىدى. گىئوك ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك ئۇنىڭ ئالدىغا بارمىغاچقا، دادىسى يەنە ئۆرە تۇردى.

- ئاشۇ يەردە جىم تۇر، ماڭا كېرىكىڭ يوق. سەن خىيالىڭدا مۇشۇ يەرگە كەلگۈدەك كۈچۈم بار دەپ ئويلامسەن؟ سەن خىيالىڭدا مۇشۇ يەرگە كەلمىگەنلىكىم ئۆزۈمنىڭ خالىمىغانلىقىمدىن دەپ ئويلامسەن؟ ياق، خاتالاشتىڭ. مەن بۇرۇندىنلا ناھايىتى كۈچلۈك، ناۋادا مەن يالغۇز بولسامدىم، نائىلاج چېكىنگەنمۇ بولاتتىم، لېكىن ئاناڭ ماڭا كۈچ - قۇۋۋەت بەردى. مەن سېنىڭ دوستۇڭ بىلەن قويۇق مۇناسىۋەت قىلىپ كەلدىم. سەن ئۇقۇپ كەلگەن خەۋەرلەرنىڭ ھەممىسى مېنىڭ يانچۇقىمدا.

- ئۇنىڭ ھەتتا كۆڭلىكىنىڭمۇ يانچۇقى بار ئىكەن، - دېدى ئېچىدە گىئوك. ئۇ بۇ گەپنى خەلقى - ئالەم ئالدىدا دەۋەتسە، دادىسىنىڭ يۈزى تۆكۈلۈپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئۇ كۆزىنى يۇمۇپ - ئاچقىچە ئارىلىقتا ئەنە شۇنى ئويلىدى يۇ، لېكىن شۇئانلا پاك - پاكىز ئۇنتۇپ كەتتى.

- لايىقىڭنى قولتۇقلاپ مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ باققىنە قېنى! ئۇنى يىنىڭدىن قوغلۇۋېتىپ، ساڭا قانداقلىقىمنى بىر كۆرسىتىپ

قويماي!

گىئوك بۇ گەپلەرگە ئىشەنمىگەندەك چىرايىنى پۇرۇشتۇردى. دادىسى دېگەن گېپىنىڭ راستلىقىنى تەكىتلەپ قويغۇسى بارەك، گىئوك تۇرغان بۇلۇڭغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

- سەن كېلىپ مەندىن دوستۇمغا خەت يېزىپ توي قىلىشقا پۇتۇشكەنلىكىمنى دەپ قويايمۇ دەپ سوراۋاتىسەن تېخى، ماڭا قانداق گەپ قىلغانلىقىڭنى بىلەمسەن؟ ئۇ ھەممىنى بىلىدۇ، ھۇ ئەخمەق، ئۇ ھەممىنى بىلىدۇ! ئۇنىڭغا مانا مەن خەت يازدىم، چۈنكى سەن خەت يازىدىغان نەرسىلەرنى ئەكەتمەي ئۇنتۇپ قاپتىكەنسەن. مانا مۇشۇ ۋەجىدىن ئۇ بىرنەچچە يىلغىچە بۇ ياقلارغا قەدەم باسمىدى. ئۇ سەندىن يۈز ھەسسە ئېنىق بىلىدۇ. ئۇ سېنىڭ خېتىڭغا قاراپمۇ قويماي سول قولى بىلەن پۈرلاپ، ئوڭ قولىدا مېنىڭ خېتىمنى تۇتۇپ ئوقۇيدۇ.

ئۇ خۇشاللىقىدا قولىنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ:

- ئۇ سەندىن مىڭ ھەسسە ئېنىق بىلىدۇ،- دەپ ۋارقىرىدى.

- ئون مىڭ ھەسسە!- دېدى گىئوك دادىسىنى مەسخىرە قىلماقچى بولۇپ. لېكىن بۇ سۆز ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئادەتتىن تاشقىرى جىددىي تەلەپپۇزدا چىقتى.

- ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان مەن ساڭا شۇ سوئالنى سورارمۇ - سورىماسمۇ دەپ دىققەت قىلىپ كېلىۋاتىمەن. سەن ئۆزۈڭچە مېنى باشقا ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلىدۇ دېگەنمىدىڭ؟ سەن خىيالىڭدا مېنى گېزىت ئوقۇيدۇ، دېگەنمىدىڭ؟- ئۇ ئالقاندىق قىلىپ كارىۋاتقا چىقىپ قالغان بىر گېزىتنى گىئوكقا تاشلاپ بەردى. ئۇ بىر كونا گېزىت ئىدى، ئۇ بۇ گېزىتنىڭ نامىنمۇ ئاڭلاپ باقمىغانىدى،- سەن زادى قاچان پىشىسەن؟ ئاناڭ ئۆلۈپ كەتتى. شاد - خۇرام كۈننى كۆرۈش ئۇنىڭغا نېسىپ بولمىدى. دوستۇڭ روسىيىدە تۇغىشىيلا دەپ قالدى، ئۇچ يىلنىڭ ئالدىدىلا ئۇ چىرايى سارغىيىپ، ئۆلەيلا دەپ قاپتىكەن. لېكىن مەنچۇ؟ بۇنى كۆرەلەيسەن، بۇنى كۆرەلەيسەنغۇ!

- بۇ گەپچە سەن مېنى ئىزچىل كۆزىتىپ كېلىۋاتقىنىڭ - دە!- ۋارقىرىدى گىئوك.

- سەن بەلكىم بالدۇرلا شۇنداق دېيىشىڭ كېرەكتۇر،- دېدى دادىسى ئۇنىڭغا ئېچىنىپ ئېغىرنسىزلىك بىلەن،- بۇ گەپنى ئەمدى دېگىنىڭ پۈتۈنلەي مۇۋاپىق بولمىدى،- ئۇ ئاۋازىنى كۆتۈردى،- دۇنيادا ئۆزۈڭدىنمۇ باشقا ئىشلارنىڭ بارلىقىنى مانا ئەمدى چۈشىنىۋاتىسەن. تا مۇشۇ چاغقىچە سەن پەقەت ئۆزۈڭنىلا بىلەتتىڭ. سەن ئەسلى بىر ساددا بالا ئىدىڭ. لېكىن سەن تېگى - تەكتىدىن ئالغاندا ئالۋاستىدەك بىرنېمە ئىدىڭ. شۇ ۋەجىدىن ساڭا دەي: ھازىر مەن سېنى سۆغا غەرق بولۇپ ئۆلۈشكە ھۆكۈم قىلدىم.

گىئوك ئۆزىنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىلغاندەك ھېس قىلدى، قۇلىقىغا ئۇنىڭ كەينىدە تۇرغان دادىسىنىڭ «گۇپ» قىلىپ كارىۋاتقا يېقىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ خۇددى بىر قېيالىقتىن چۈشۈۋاتقاندەك، پەلەمپەي باسقۇچلىرىنى ئالتاپ ئىتتىك - ئىتتىك چۈشتى. ئۇ ئۆيلەرنى تازىلاپ قويغىلى چىقىپ كېتىۋاتقان خىزمەتكار ئايالغا سوقۇلۇپ كەتتى. «يا خىرىستوس!» ۋارقىرىدى ھېلىقى ئايال ئېتىكى بىلەن يۈزىنى يېپىپ، لېكىن گىئوك ئاللىقاچان يىراقلاپ كەتكەنىدى. ئۇ دەرۋازىدىن چىقىپ، يولدىن ئۆتۈپ دەريا بويىغا كەلدى. ئۇ خۇددى ئېچىرقاپ كەتكەن ئادەم يېمەكلىكىنى تۇتقاندەك كۆۋرۈك شادىسىنى چىڭ تۇتتى، ئاندىن شادىدىن ئارتىلىپ ئۆتتى. ياش ۋاقتىدا ئۇ گىمناستىكا تەنھەرىكەتچىسى ئىدى. ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى مانا شۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنەتتى. ئۇنىڭ قوللىرى بارغانسېرى ماغدۇرسىزلىنىۋاتقان بولسىمۇ، شادىنى يەنىلا چىڭ تۇتۇپ تۇراتتى. ئۇ شادىلارنىڭ ئارىسىدىن بىر ئاپتوبۇسنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. بۇ ئاپتوبۇسنىڭ گۈركىرىشى ئۇنىڭ «پولتۇڭدا» سۆغا چۈشكەن ئاۋازىنى بېسىپ كېتەلەيتتى. ئۇ پەس ئاۋازدا: «قەدىرلىك ئاتا - ئانا، مەن سىلەرنى ياخشى كۆرەتتىمغۇ» دېدى - دە، قولىنى قويۇۋەتتى.

دەل شۇ چاغدا ئادەملەر، ماشىنىلار قاتارلىشىپ كۆۋرۈكتىن ئۆتمەكتە ئىدى.

(«چەت ئەل ھېكايىلىرىدىن زوق ئېلىش لۇغىتى» دىن)

سونېتلار

ۋىليام شېكسپىر [ئەنگلىيە]

جاسارەت تاش تەرجىمىسى

مۇھەررىردىن: ۋىليام شېكسپىر (1564 ـ 1616) ئەنگلىيەنىڭ ياۋروپا ئەدەبىيات ـ سەنئەت گۈللىنىش دەۋرىدىكى ئۈلۈغ دراماتورگى ۋە شائىرى. ئۇ 1564 ـ يىلى ۋولىك ۋىلايىتىنىڭ ستانفۇر بازىرىدا تۇغۇلغان. ۋولىكتىكى ئەدەبىيات ـ قانۇن مەكتىپىدە لاتىن تىلى، قەدىمكى زامان تارىخى ۋە شېئىرىيەتنى ئۆگەنگەن. ئائىلە ئىقتىسادى ناچارلىشىپ كەتكەچكە ئوقۇشنى تاماملىمايلا مەكتەپتىن چېكىنگەن. 1586 ـ يىللىرى ئەتراپىدا لوندونغا بېرىپ تىرىكچىلىك قىلغان. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ تىياتىرخانىنىڭ ئالدىدا ئاقسۆڭەكلەرنىڭ ئېتىغا قارىغان. كېيىنچە تىياتىرخانىنىڭ ئارتىسى، پايچىسى بولغان. 1590 ـ يىلىدىن باشلاپ ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. ئىقتىسادىي ئەھۋالى ياخشىلانغاندىن كېيىن يۇرتىغا قايتىپ كېلىپ، ئۆي ۋە يەر ـ زېمىن سېتىۋالغان. 1616 ـ يىلى 23 ـ ئاپرېل كۈنى 52 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن.

شېكسپىر 20 نەچچە يىللىق ئىجادىيەت ھاياتىدا ئىككى داستان، 37 سەھنە ئەسىرى، 154 پارچە سونېت يازغان. ئۇ ياۋروپا تىياتىرچىلىق تارىخىدا مۇھىم ئورۇننى تۇنۇپ قالماستىن، يەنە ياۋروپا شېئىرىيىتىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغىمۇ زور تەسىر كۆرسەتكەن. بولۇپمۇ، ئۇنىڭ ئۇسلۇبى ئۆزگىچە ھەمدە يارقىن 154 پارچە سونېتى دۇنيادىكى نۇرغۇن تىللارغا تەرجىمە قىلىنىپ، تا ھازىرغىچە ئۆزىنىڭ سېھرىي كۈچىنى يوقاتمىدى. بۇ سونېتلاردا شائىرنىڭ ئىدىيىسى، دۇنيا قارىشى، ئارزۇ ـ ئىستىكى مول ھېسسىيات، گۈزەل تىل، ئۆزگىچە ئىپادىلەش ئۇسۇلى ۋە ئاجايىپ بەدىئىي ئوخشىتىشلار ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

بىز دۇنياۋي شۆھرەتكە ئىگە نادىر ئەسەرلەرنى كىتابخانلارغا ئىزچىل تونۇشتۇرۇش مەقسىتىدە شېكسپىرنىڭ بىر تۈركۈم سونېتلىرىنى ھوزۇرۇڭلارغا سۇندۇق

6

تەق قىلغۇچە ئىپارىڭنى، قالدۇرما كاۋاك
سىلىشىغا قىشنىڭ ھۆسن يازنىڭغا چاتىگال،
تولدۇر ئەتىر شېشەڭگە لىق، بولماستا ھالاك
قوي گۈزەللىك بايلىقىنى ئامبارغا دەرھال.
بۇ، قىلغانلىق ئەمەس ئۆسۈم ـ پايدىنى بىكار،
قەرز ئالغۇچى بۇنىڭدىن ھەم شادلىنار ھامان،
سەندەك ئوغۇل تېپىشىڭغا ئۇ بەك ئىنتىزار،
ئوننى تاپساڭ، ئون خۇشاللىق ئەيلىنەر ئايان.
ئون بالاڭدا ئەكس ئەتسە ئون چىراي ـ چېھرىڭ،
ئونغا يەتكەي سەندىكى بىر ـ تەنھا قىياپەت،
ئەۋلادىڭغا كۆچكەن تۇرسا ھاياتىڭ ـ مېھرىڭ،
قىلالامدۇ گۈلۈكنى خەس ئەزرائىل ـ ئاپەت.
قىلما كاجلىق، بارچە ئۆزلۇق بولغان ساڭا جەم،
تويماس قۇرت يەپ كەتمىسۇن ئەيلەپ سېنى يەم.

10

سەن ئۆزۈڭنى شۇنچە ئاجىز ـ بىچارە چاغلاپ،
خىجىللىقتا قىلدىڭ ئوتلۇق سۆيگۈڭنى ئىنكار.
خەقلەر ساڭا يۈرسىمۇ دىل رىشتىنى باغلاپ،
ئەمما، ئاڭا نىگاھ تاشلاپ قويمىدىڭ زىنھار.
چۈنكى قۇتراپ ۋۇجۇدۇڭدا ئاداۋەت ـ زەھەر،
ئۇندەر سېنى ئۆز ـ ئۆزۈڭنى ئەيلەشكە خاراب.
ئۇ، ۋەيران قىل، دېسە كۆركەم ئوردانى ئەگەر،
چىقمىقىڭ شەرت بۇنىڭدىنمۇ ھەيۋەتلىك ياساپ.
سەن ئۆزگەرسەڭ، ئۆزگىرەر ھەم مەندىكى قاراش،
مۇھەببەتتىن قاندىق ئۇستۇن تۇرسۇن ئاداۋەت؟
بولسۇن دىلىڭ رۇخسارىڭدەك يېقىملىق، ياۋاش،
ھېچ بولمىسا، قىل ئۆزۈڭگە شەپقەت ـ شاپائەت.
مېنى سۆيسەڭ، قايتا بىر رەت ئۆزۈڭنى يارات،
تاپسۇن سەن يا ئەۋلادىڭدا گۈزەللىك ھايات.

23

خۇددى ئارتىس تۇنجى قېتىم سەھنىگە چىقىپ
ناخشا ئېيتماي جىم تۇرغاندەك ئۆڭۈپ - تەمتىرەپ،
چەكتىن ئاشقان كۆچ - ھەيۋىسى باغرىنى سىقىپ،
يىرتقۇچ ھايۋان ۋايسىغاندەك قاتتىق ھۆركىرەپ؛
تەشۋىشلىنىپ كەلتۈرۈپمەن ئىشەنچىمگە شەك،
تۇردۇم قەلب سۆزلىرىمنى دېيەلمەي راۋان،
مۇھەببەتنىڭ تاغدەك يۈكى بېسىپ مېنى بەك،
مىسلى سۆيگۈم قۇدرىتىدىن قويمىدى نىشان.
ئېھە، بۇ ئۇنسىز نەزمىلىرىم دائىم تۇرۇپ تەق،
مەۋج ئۇرغان سۆزلىرىمنى ئەيلىسۇن بايان،
مۇھەببەتنى ئاقلىسۇن ھەم كۆتسۇن ئۇندىن ھەق،
سۆزمەن ئېغىز تۇۋاقلىنار ئۇ بولسا ئايان.
سۇكۇتكە يار سۆيگۇ يازغان شېئىرنى ئوقۇ،
كۆزۈڭ بىرلە ئاڭلا، سۆيگۇ ھېكمەتلىرى بۇ.

24

كۆزۈم رەسسام بولۇپ، كۆركەم قەددىڭنى سىنىڭ
ئەينەن سىزىپ چىقتى قەلبىم بەتلىرى ئارا،
شۇ رەسىمىڭ نەپس رامى ۋۇجۇدۇم مېنىڭ،
سىڭگەن كائىنا رەسساغا خاس ئىقتىدار ئاڭا.
رەسسامىلاردەك ئۇنىڭ سەنئەت شەكلىگە قارا،
قايسى يەرگە تىرىك جاندەك سىزىلدىڭ ئۆزۈڭ،
ئۇ ئېسىلىپ تۇرار مەڭگۈ دىلخانەم ئارا،
دىلخانەمنىڭ بىر جۇپ نۇرلۇق كۆزىنكى كۆزۈڭ.
كۆز، كۆز بىلەن كۆز ماسلاشتى بولۇپ يار - ئاداش:
قامىتىڭنى سىزسا كۆزۈم قالدۇرماي چالا،
ئاچتى كۆزۈڭ يۇرىكىمدىن دېرىزە، قۇياش
خۇپىيانە قارار ئۇندىن ھۇۋستە ساڭا.
تۇرار كۆزۈم ئىلاھقا خاس تالانتتىن يىراق،
كۆرگىنىنى سىزار، دىلنى چۈشەنمەي بىراق.

27

ئەمدى ياتاي، سەپەر مېنى چارچاتتى قەۋەت،
ھاردۇق يەتكەن پۈت - قوللىرىم ئالسۇن دەم - ئارام،
ئەمما، شۇئان تەسەۋۋۇرۇم تېپىپ كۈچ - مەدەت،
كاللامدىكى سەپەر يەنە ئەيلىنەر داۋام.
چۈنكى، كۆرمەي تەپەككۇرۇم ئارىنى يىراق،
تەشنالىقنا بارغاي سېنى قىلمىشقا تاۋاپ،
ئۇيقۇغا زار كۆزۈم جامدەك ئېچىلىپ ئۇزاق.
تۇرار گۈركە خاس قاراڭغۇ زۇلمەتكە قاراپ.
قەلبىم ئارا خىيال قۇشۇم قېقىپ ئەركىن پەر،
قىلدى يارقىن سىمايىڭنى ئالدىمدا ئايان،
پارلاپ گويا زۇلمەت كۆكتە نۇرانە گۈھەر،
تۇن لەشكىرى تارمار بولۇپ، يورۇدى جاھان.
بىل، كۆندۈزدە جىسمىم، تۇندە خىيالىم، دىلىم
سەن، مەن ئۇچۇن غەم يەپ زىنھار تاپمايدۇ تىنىم.

29

زار يىغلايمەن بولۇپ بەخت - ئامەتتىن جۇدا،
رەنجىپ ئاۋام قويدى مېنى دەپ تەنھا - يېتىم،
قۇلاق سالماس مېنىڭ يىغا - نالەمگە خۇدا،
كاج قىسمەتكە تاشار دىلدىن لەنەت - نەپرىتىم.
بولسام خەقتەك ئىستىقبالى كەڭ - پارلاق بەندە،
يا مەردانە، ياكى زەپەر ئەھلىگە دوست - يار،
ھازىرلانسا ھوقۇق، قۇدرەت، ئىستېدات مەندە،
شۇھرىتىمدىن مەمنۇن بولۇپ يۇرمەسمەن زىنھار.
ئەمما، تۇيغۇم ئارا قىلسام ئۆز - ئۆزۈمنى پەر،
سەن تۇيۇقسىز خىيالىمدا ئاچىسەن جامال،
شۇندا زۇلمەت باسقان يەردىن روھىم قېقىپ پەر،
چىقىپ ئەرش ئۆزرە ناۋا ئەيلەيدۇ خۇشال.
چىن سۆيگۈڭنى ئەسلەش پۈتمەس بايلىقتۇر ماڭا،
تېگىشمەسمەن پادىشاھلىق تەختىنى ئاڭا.

35

چەكمە ئەمدى ساڭا قىلغان ئىشىمدىن ئازاب،
گۈلگە تىكەن ھەمراھ، كۈمۈش بۇلاقلارغا لاي،
قۇرت يۇمران گۈل بەرگىدە ئۇتىدۇ ياشاپ،
توسسا بۇلۇت خۇنۇكلىشىر كۆكتە قۇياش، ئاي.
ئىنسان دېگەن خام سۈت ئەمگەن، ئاڭلا سۆزۈمنى،
ئەيىبىڭنى ياپتىم قىلىپ كۆپ ئىشنى مىسال،
پاك كۆرسەتتىم ئەلگە سېنى، بولغاپ ئۆزۈمنى،
زىننەتلىدىم گۈناھىڭنى تېپىپ بىر ئامال.
چۈشەنگەچكە مۇجەزىڭنى كەچۈرمىكىم يەرز،
(دەۋاگەرلىك بولدى ساڭا ئادۇۋوكات مانا،)
ئۆز ئۈستۈمدىن سۈندۇم سوقما ئەيىبنامە - ئەرز؛
جاكىجاللىشار قەھرىم بىلەن بەھرىم ئۆزئارا.
مەن ئەگەشتىم، ئەي يېقىملىق قاراقچى ساڭا،
بارلىقمنى بۇلاش ئۈچۈن سوزسام قول ماڭا.

40

قالدۇرماستىن ئال مۇھەببەت - ئىشقىمنى، بىراق
ئالساڭ، بولۇر بۇرۇنقىدىن زادى نېمەڭ مول؟
بۇ خۇي زىنھار ھېسابلانماس چىن سۆيگۈ - پىراق،
سۆيگۈم ساڭا مەنسۇپ، ئاڭا سوزمىساڭمۇ قول.
سەن سۆيگۈمنى قوبۇل ئەتسەڭ، كۆيەي دەپ ماڭا،
تىلىم سېنى ئەيىبلەشكە بارمايدۇ يەقەت،
ئەمما، مەيلىڭ يوق نەرسىنى تېتىشنى داۋا
كۆرسەڭ ئالداپ ئۆز - ئۆزۈڭنى، ئېيتارمەن لەنەت.
بارچە دۇنيا - بايلىقمنى كەتسەڭمۇ تالاپ،
لېۋەن ئوغرى، گۈناھىڭدىن ئۆتەرمەن ھامان،
لېكىن، ساختا سۆيگۈ دىلدا قالدۇرغان ئازاب
ياۋ ئاشكارا ئۇرغان تىغدىن مېڭە ھەسسە يامان.
جەزىبدارسەن، قىلمىشىڭمۇ تۇيۇلار گۈزەل،
ئۆچ كۆرمەسمەن، يەتكۈزسەڭمۇ ئۆمرۈمگە ئەجەل.

(خەتنۈچە «شېكسپىر ئەسەرلىرى»، «شېكسپىر سونېتلىرى» ئىنگلىزچە، خەتنۈچە «شېكسپىر سونېتلىرىدىن يۈز پارچە» «شېكسپىر شېئىرلىرى» قاتارلىق كىتابلاردىن)

مەن كومپيۇتېرنى ياقتۇرۇپ قالدىم

(ماقالە)

قادىر ئارسلان

مۇھەررىردىن: ئىنفورماتسىيە (ئۇچۇر) ۋە يېڭى تېخنىكا نەتىجىلىرى ئىنسانىيەت تۇرمۇشىغا مىسلىسىز تەسىر كۆرسىتىۋاتقان 20 - ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا كومپيۇتېر ئالەم قاتنىشىدىن دېگىز - ئوكيان سەپىرىگىچە، ھەربىي ئىشلاردىن كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك پائالىيەتلىرىگىچە كۇنسايىن چوڭقۇرلاپ سىڭىپ كىرمەكتە. ئەلۋەتتە نەشرىيات ساھەلىرى ۋە ئەدەب - سەنئەتكارلىرىمىزمۇ بۇنىڭ سىرتىدا ئەمەس.

80 - يىللاردا «كومپيۇتېر» دېگەن بۇ ئاتالغۇنى بىز بىر پېچىلىق سۆپىتىدە تىلغا ئېلىۋاتقان چاغدا، ئۇنىڭ چەت ئەللەردە ئائىلىلەرگىچە ئومۇملاشقانلىقى ھەققىدىكى خەۋەرلەرنى ئاڭلاپ تۇراتتۇق. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزدىمۇ ئۆز رولىنى نامايان قىلىشقا باشلىدى. 90 - يىللارنىڭ بېشىغا كەلگەندە ئىچكىرى ئۆلكىلەردىكى بەزى داڭلىق ئەدىبلەرنىڭ كومپيۇتېر ئارقىلىق ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىقى ھەققىدىكى خەۋەرلەر ئېلان قىلىنىشقا باشلىدى. ئارقىدىنلا مەملىكىتىمىزدىكى بەزى گېزىت - ژۇرنال تەھرىرلىرى، كومپيۇتېر توغرىسىدا ئارقىلىق گېزىت، ژۇرنال نەشر قىلىپ تارقاتتى. بىر قىسىم نەشرىياتلار لازىر نۇرلۇق پىلاستىنكا كىتابلارنى ئىشلىدى. بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە كىشىلەر كومپيۇتېرنى يالغۇز پەن تەتقىقات ئىشلىرىغىلا ئەمەس، ھەر خىل خىزمەت، پائالىيەت ھالقىلىرىغىمۇ ئىشلەتكىلى بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يېتىشتى. جۇملىدىن ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىمۇ يۇقىرى ئۈنۈملۈك بۇ ئىجادىيەت «قورالى»غا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش جەھەتتىكى ئۆزەللىكلىرىدىن پايدىلىنىشقا كىرىشتى. ئەدەبىي ئىجادىيەت جەريانىدا ۋاقىتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش، يېزىش، تۈزىتىش ۋە ئاققا كۆچۈرۈشتىن ئىبارەت ئىش ھالقىلىرىدا كومپيۇتېرنىڭ يازغۇچىلارغا نىسبەتەن نۇرغۇن قولاي پۈرسەت يارىتىپ بېرىدىغانلىقى بارا - بارا ئىسپاتلانماقتا.

ئوقۇرمەنلەر داڭلىق ئەدىبلىرىمىزنىڭ ئەسەرلىرىگىلا قىزىقىپ قالماستىن، ئۆلارنىڭ ئىجادىيەت بىلەن قانداق شۇغۇللىنىدىغانلىقىغىمۇ قىزىقىدۇ. ھازىر خەنزۇ ئەدىبلەر ئارىسىدا كومپيۇتېر بىلەن يېزىقچىلىق قىلىدىغانلار بارغانسېرى كۆپىيىۋاتىدۇ. كومپيۇتېردا ئۇيغۇر تىلى بىلەن يېزىقچىلىق قىلىش مۇمكىنچىلىكى زادى قانچىلىك، ئۇيغۇر يازغۇچىلىرى ئارىسىدا كومپيۇتېر بىلەن يېزىقچىلىق قىلىدىغانلار بارمۇ؟ بىز بۇلارغا كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان ئوقۇرمەنلەرگە يازغۇچى قادىر ئارسلاننىڭ «مەن كومپيۇتېرنى ياقتۇرۇپ قالدىم» ناملىق ماقالىسىنى تەقدىم قىلدۇق.

ئانچە - مۇنچە خەت يازىدىغان كىشىلەرنىڭ خەت يېزىشقا بولغان تەسىراتى قانداق بولىدىكەن تاڭ، مەن ھەم تەھرىرلىك خىزمىتى بىلەن، ھەم ئىشتىن سىرتقى ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم بولغاچقا قەلەم ۋە قەغەز بىلەن ھەر كۈنى ئۇچرىشىۋېرىپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ئىككى نەرسىنى كۆرسەملا ھارغىنلىق ھېس قىلىدىغان بىر خىل روھىي ھالەتكە پېتىپ قالغانىدىم. باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 1 - يىللىقىغا كىرگەندىن بۇيانقى پۈتۈن ھاياتى كاسىنى ئورۇندۇقتا چاپلاپ ئولتۇرۇپ قەغەز بىلەن قەلەمنىڭ قۇلى بولۇش پېشانىسىگە پۈتۈلگەن ئادەمنىڭ بىچارىلىكى دۇنيادا ئەڭ بىچارە ھېسابلىنىدىغان دېھقانلىقىدىن قېلىشمايدۇ. ئەسلىدىمۇ خىزمەت بىلەن كۆپرەك ھەپىلىشىپ، ئىجادىيەت بىلەن ئازراق مەشغۇل بولىدىغان مېنىڭدەك بىر ئادەم بۇنداق روھىي ھالەتكە پېتىپ قالسا، تىرىكچىلىكىنىڭ غېمىدە ئىشلىنىدىغان خىزمەتنى ئىشلەشكە ئامالسىز مەجبۇر بولغىنى بىلەن، ئۆزى ئۇچۇن مەجبۇرىيەت ھېسابلانمايدىغان ئىجادىيەتتىن يىراقلىشىپ كېتىشى تۇرغان گەپ.

بۇنىڭدىن ئون يىللار بۇرۇن قەلەمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۇن ماشىنكىدا خەت ئۇرۇشنى ئۆگىنىشكە ھەرىكەت قىلىپ باققانىدىم. راستىنى ئېيتسام، ھەپتە - كۈن ئۆتمەي بۇ «ئۆگىنىش» تىن زېرىكتىم. ماشىنكىنىڭ كونۇپكىلىرىنىڭ جىقلىقى، ھەرپلەرنىڭ ھەر بىر شەكلىنى بىر - بىرلەپ تېرىپ ئۇرۇش قائارلىقلارغا چىدىمىدىم. ئاخىرى يەنىلا قەلەم بىلەن ھەمراھ [illegible]شقا توغرا

كەلدى. بىر ياقتىن ئىقتىساد مەسلىسى، يەنە بىر تەرەپتىن زامانىنىڭ تەلىپى بويىچە بۇنىڭدىن ئۇچ يىل بۇرۇن گېزىتخانىمىز بىر يۇرۇش كومپيۇتېر ئېلىپ گېزىتىنىڭ ماقالە ئۇرۇش، تەھرىرلەش، بەت ياساش، رەسىم كىرگۈزۈش، لېنتا چىقىرىش قاتارلىق بىر قاتار مەشغۇلاتلىرىنى ئۆزىمىزدە بىر تەرەپ قىلىشنى كۆنتەرتىپكە كىرگۈزدى. تۆت كىشىنى ئۆگىنىشكە ئەۋەتتۇق. ئۇلار ئىككى ئاي ئۆگەندى، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن يەنە ئىككى - ئۈچ ئاي مەشىق قىلدى. ئارقىدىنلا ئىشلىرىمىز يۇرۇشۇپ كەتتى: يۇقىرىقى خىزمەتلەر ئۆزىمىزدە ئىشلىنىدىغان بولدى. كومپيۇتېردىن ئىبارەت بىر ئاساسىي ماشىنا، بىر كونۇپكا تاختىسى، بىر ئېكراندىن تەركىب تاپقان بۇ سىرلىق مەخلۇق مېنى ئۆزىگە قاتتىق جەلپ قىلىۋالدى. مەن ئۇنى ئۆگىنىش نىيىتىگە كەلدىم - دە، شۇ كويغا كىرىپ كەتتىم. تەلىيىمگە، ئۇنىڭ ئىپتىدائىي سىرلىرىنى ئانچە - مۇنچە بىلىۋالغىنىمدا بىزنىڭ بىر يېرىم ئايلىق دەم ئېلىشىمىز باشلىنىپ كەتتى. ھەر كۈنى ئەتىگەندىن كەچكىچە كومپيۇتېرنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ خەت ئۇرۇشنى مەشىق قىلدىم، ئون بارماقنىڭ كونۇپكىلار ئۈستىدە بەزىدە تەمتىرەپ، بەزىدە راۋان ئويناپ كېتىشى مەن ئۈچۈن ھەم بىر قىزىق ئويۇندەك، ھەم قىزىقارلىق مەشغۇلاتتەك بىلىنەتتى. شۇڭا زېرىكىپ قالغۇدەكمۇ ۋاقىت يوق. خەت ئۇرۇش سۈرئىتىمىنىڭ ئاستىلىقىغا باقماي، توققۇز پارچە نەسىر، بىر پارچە ھېكايىنى ئاشۇ دەم ئېلىش ۋاقتىمدا قەلەم، قەغەز ئىشلەتمەي، يېڭىدىن ئۆگەنگەن «ھۇنەر» نىمنىڭ ياردىمى بىلەن يېزىپ چىقتىم. مەن راستىنلا قاتتىق خۇشال بولۇپ كەتتىم. ئەسەرنى قايتا - قايتا پىششىقلىغاندىن كېيىن، ئۇچ بارماقنىڭ ئارىسىغا قەلەمنى قىستۇرۇۋېلىپ، ئۇستەل ئالدىدا مۇكچىيىپ ئولتۇرۇپ قايتىدىن كۆچۈرۈپ چىقىش قاتارلىق ئېغىر ئەمگەكتىن قۇتۇلغان تۇرسام خۇشال بولمامتىم ئەمىسە!

ئىنسان ئۆمرىنىڭ قىسقىلىقىدا ئەمگەك تەكرارلىقىدەك ئۆمۈرنى ئىسراپ قىلىدىغان نەرسە بولمىسا كېرەك. سۈرئەت دەۋرىدە ياشاۋاتقان ھازىرقى كىشىلەر ئۈچۈن تېخىمۇ شۇنداق. كومپيۇتېر ئىنسانلارغا مۇشۇ جەھەتتىن مىسلىسىز ئاسانلىق ئېلىپ كەلگەندەك قىلىدۇ. كومپيۇتېردا يېزىقچىلىق قىلىشنى باشلىۋالغان ئىككى يىلدىن ئارتۇق ۋاقىتتىن بۇيان ئىشىم بۇرۇنقىدىن ھەقىقەتەن خېلىلا كۆپ بولدى: خىزمىتىمدە ئۆزۈم مەسئۇل بولغان ئەدەبىيات بېتىنىڭ ماقالىلىرىنى كومپيۇتېردا ئۇرۇش، تەھرىرلەش ئىشلىرىنى ئاي - ئايلاپ ئالدىغا سۈرۈۋېلىپلا قالماي، گېزىت بەتلىرىنمۇ بەزىدە ئىككى ئايلاپ ئالدىغا سۈرۈۋېلىپ، باشقا ئىشلىرىم ئۈچۈن ۋاقىتنى كۆپرەك ئېشىنالايدىغان بولدۇم؛ مۇشۇ ۋاقىت ئىچىدە بىرنەچچە پارچە ھېكايە يېزىۋالدىم، 90 مىڭ خەتلىك بىر پوۋېستنى تەرجىمە قىلدىم، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ بۇيرۇتمىسى بويىچە 150 مىڭ خەتلىك «فرانسىيە چۆچەكلىرى» ناملىق كىتابنى بىر ئاي ئىچىدە تەرجىمە قىلىپ توختامغا ئەمەل قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشتىم. «شەيتان لۇغەت» دېگەن كىتابنى تۇزۇش جەريانىدا كومپيۇتېر ئۆزىنىڭ كارامىتىنى يەنە بىر قېتىم كۆرسەتتى. جەمئىي بىرەر مىليون خەتتىن ئېشىپ كېتىدىغان ئۇچ خىل «شەيتان لۇغەت» تىن تاللاپ تەرجىمە قىلىپ تۇزىدىغان بۇ كىتابنى قەلەم ئارقىلىق ئىشلىگەن بولسام بىرەر يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت كېتەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىشنىڭ ئاۋارىگەرچىلىكى تۇپەيلى بۇ ئىشتىن ۋاز كېچىشىمۇ ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس ئىدى. بىراق كومپيۇتېر مېنىڭ نۇرغۇن ئىشلىرىمنى ئاسان قىلدى. ئاخىرى مەن بۇ كىتابنى تۇزۇۋېلا قالماي، كومپيۇتېردا كىتاب بېتىنى ياساپ، سۈلفاتلىق قەغەزدىكى نۇسخىسىنى نەشرىياتقا تاپشۇرۇپ بەردىم.

كومپيۇتېر ئۆگەنسە يەنە ئۆگەنگىسى كېلىدىغان بىر ئاجايىپ نەرسىدەك قىلىدۇ. شۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، خەت ئۇرۇش، تەھرىرلەش، بەت ياساش دېگەنلەرنى ئۆگىنىۋېلىپلا ئۆزىنى قالتىس چاغلىغىلى بولمىسا كېرەك. لېكىن، بالىلىق ۋاقتىدا رادىئو دېگەننى بىرەر قېتىم ئاڭلاپ قالسا نەچچە كۈنگىچە ھاياجانلىنىپ يۇرۇش، ئۆسمۈرلۈك ۋاقتىدا ئاچارچىلىق ئىچىدە ئۆتۈش، ياشلىق ۋاقتىدا ئۆزى بىمەنە بولسىمۇ، كىشىنى قانتىق ۋەھىمىگە سالىدىغان «زور ئىنقىلاب» ئىچىدە ئۆتۈش، ئوتتۇرا ياشلىق دەۋرىگە كەلگەندە بازار ئىگىلىكىنىڭ دولقۇنىدا قېقىلىپ - سوقۇلۇپ يۇرۇش پېشانىسىگە پۈتۈلگەن مەن دېمەتلىك بىر ئەۋلاد كىشىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئۇچۇر دەۋرىنىڭ پادىشاھ سۈپەت بۇ مەھسۇلاتىدىن ئاز - تولا بولسىمۇ خەۋەردار بولۇش ئۆز - ئۆزىنى ئازاد قىلىشتىكى بىر خىل قالتىس ئىش ئىكەن دەپ قالدىم.

ئېلان مۇنبىرى

ئاز سانلىق مىللەتلەر بىلەن كومپيۇتېر ئوتتۇرىسىدىكى تىل توسالغۇسىنى تۇگىتىپ، ئاز سانلىق مىللەتلەر ئارىسىدا كومپيۇتېرنىڭ ئومۇملىشىش قەدىمىنى تېزلىتىش، ئاز سانلىق مىللەت تىلىدىكى يۇمشاق دېتال مەنبەسىنى كېڭەيتىش ئۈچۈن، بۆلۈممىز تۆۋەندىكى مۇلازىمەت تۈرلىرىنى يولغا قويدۇق:

1. يۇمشاق دېتال تىجارەت تۈرلىرى:

1) كۆپ يېزىقلىق مەشغۇلات سىستېمىسى (UTDOS)

بۇ سىستېمىدىن پايدىلىنىپ ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە، ئىنگلىزچە، ياپونچە، رۇسچە، قازاقچە، قىرغىزچە ئارىلاش يېزىق، مۇرەككەپ جەدۋەللەر ۋە توقۇز مېتىر ئېگىزلىكى، خالىغان ئۇزۇنلۇقتىكى لوزۇنكىلارنى بېسىپ چىقارغىلى بولىدۇ.

2) لازېر نۇرلۇق مەتبەئە سىستېمىسى - سەنلى، بېيدا فاڭجېك

بۇ سىستېمىلار ئارقىلىق 16 خىل يېزىق، مۇرەككەپ جەدۋەل، سۈرەت، شەكىللەر، ھەرخىل فورمۇلا، نوتا - بەلگىلەرنى بېسىپ چىقارغىلى بولىدۇ.

3) تېلېۋىزىيە يېزىق سىستېمىسى (Uighursoft Caption)

بۇ سىستېمىدىن پايدىلىنىپ ھەرخىل تېلېۋىزىيە يېزىق - سۈرەت ئېلانلىرىنى، كارا OK ناخشا تېكىستلىرىنى ئىشلەشكە ھەم ئۇلارنى سۈرەتلەرنىڭ ئۈستىگە كىرىشتۇرۇپ، تېلېۋىزورغا، سىنئالغۇغا يوللاشقا بولىدۇ. Windows 95 دىكى بارلىق ئالاھىدە كۆرۈنۈشلەرنى ئىشلەتتە پايدىلىنىدىغان يۇمشاق دېتاللار، MTV, VCD ئىشلەشكە ئىشلىتىلىدىغان يۇمشاق دېتاللار، 3DS4, Photoshop, Premiere قاتارلىقلار بىلەن تولۇق ماسلىشىدۇ.

4) ئۇيغۇرچە ئىنگلىز تىلى ئۆگىتىش سىستېمىسى.

بۇ سىستېمىغا «ئىنگلىز تىلىدىن يېڭى ئۇقۇم»، «شۇي گوجاڭ ئىنگلىز تىلى»، «كومپيۇتېر ئىنگلىز تىلى» قاتارلىق كىتابلار كىرگۈزۈلگەن.

5) ئۇيغۇرچە، ئىنگلىزچە، خەنزۇچە ئۇچ تىللىق، ئۇچ يۆنىلىشلىك ئۇنىۋېرسال كومپيۇتېر لۇغىتى

بۇ لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلۈك 7000دىن ئارتۇق بولۇپ، كومپيۇتېر ئېكرانىدىكى ئىنگلىزچە، خەنزۇچە، ئۇيغۇرچە ئۇچۇرلارنى ۋە دائىم قوللىنىلىدىغان ئاددىي سۆزلەرنى بىر ۋاقىتتا تېز ھەم توغرا تەرجىمە قىلالايدۇ.

6) باشقا تۈرلۈك يۇمشاق دېتاللار تىجارىتى.

2. تېخنىكا ئۆتۈنۈپ بېرىش ۋە تەربىيەلەش تۈرلىرى

1) كومپيۇتېر ئارقىلىق VCD ئىشلەش ئۇسكۇنىلىرى ۋە سىستېمىسى

2) كومپيۇتېر سۈرەتخانىسى

3) كومپيۇتېر ئارقىلىق تۈرلۈك مۇقاۋا، ئېلانلارنى لايىھەلەش

4) كومپيۇتېر ئارقىلىق ئۇيغۇرچە تېلېۋىزىيە يېزىق - سۈرەتلىرىنى ئىشلەش.

بۆلۈممىز يەنە مەزكۇر ئورۇندىن كومپيۇتېر ۋە ئۇنىڭ زاپچاسلىرىنى، يۇمشاق دېتاللىرىنى سېتىۋالغانلارنى كومپيۇتېر تېخنىكا بىلىملىرى بويىچە ھەقسىز تەربىيەلەش، سېتىۋالغاندىن كېيىن ئىشلىتىش جەريانىدا كۆرۈلگەن ھەرقانداق كاشىلىلارنى ھەقسىز چۈشەندۈرۈش، مەسلىھەت بېرىش، رېمونت قىلىش مۇلازىمىتى بىلەنمۇ شۇغۇللىنىدۇ. كەڭ خېرىدارلارنىڭ بۆلۈممىزگە قەدەم تەشرىپ قىلىشىنى، يۇقىرىقى ھەرقايسى تۈرلەر بويىچە خەت ياكى تېلېفون ئارقىلىق مەسلىھەت سورىشىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

ئۇرۇمچى قىزىل بايراق يولى كومپيۇتېر بازىرى ئازسانلىق مىللەت كومپيۇتېر تىجارەت بۆلۈمى

ئادرېس: ئۇرۇمچى قىزىل بايراق يولى كومپيۇتېر بازىرى ئازسانلىق مىللەت كومپيۇتېر تىجارەت بۆلۈمى 4 - قەۋەت 4319 - دۇكان

تېلېفون: 2839871 (0991) **چاقىرغۇ:** 11580 - 2317799 (0991)

خەلقئارا تور: ahat@ public. wl. xj. cn

مەرھابا يېڭى تىجارەت

نۆۋەتتە مەملىكىتىمىزنىڭ نوپۇسى كۆپ بولغاچقا، ئەمگەك كۈچلىرى ئېھتىياجىدىن ئېشىپ كېتىش ھادىسىسى خېلىلا ئېغىر. شۇڭا ھازىر ئىشتىن قالدۇرۇش، قايتا ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش خىزمىتى جىددىي ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ. ئەمما مۇلازىمەت، 3-، 4- كەسىپلەر تۇرى تېخى تولۇق قانات يېيىپ بولۇنمىدى. يېڭى تىجارەت تۇرلىرىنى ئېچىش، ئىشقا ئورۇنلىشىش، بېيىش مۇمكىنچىلىكلىرىنى كېڭەيتىش تەخىرسىز زۆرۈرىيەتكە ئايلاندى. ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئاپتوماتلىشىشى نۇرغۇن ئىشچى ھالقىلىرىنى قىسقارتىپ ئەمگەك كۈچىنىڭ ئارتۇقلىقىغا سەۋەبچى بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە مۇشۇ مەسىردە يۈزبەرگەن يەن - تېخنىكا ۋە ئۇچۇر ئىنقىلابى يەنە نۇرغۇنلىغان يېڭى كەسىپلەرنى بارلىققا كەلتۈردى. مۇشۇنداق ئەھۋالدا ئاساسان بېيىغىلى بولىدىغان بۇرۇنقى بەزى تىجارەتلەرگە داۋاملىق مەبلەغ سېلىش، يەن - تېخنىكىغا تايىنىپ بېيىغىلى بولىدىغان يېڭى تىجارەت يوللىرىنى ئېچىش ئۈستىدە ئىزدەنمەسلىك يېڭى دەۋرنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. بۇرۇن خېلى جىق پۇل تاپقان، ئەمدىلىكتە رىقابەتكە بەرداشلىق بېرەلمەي سىقىپ چىقىرىلغان بەزى تىجارەتچى دوستلىرىم ياكى ئىشتىن قالدۇرۇلغان بەزى بۇرادەرلىرىم مەندىن خەۋەر - سىرى ئاز يېڭى تىجارەت تۇرلىرى ھەققىدە مەسلىھەت سورايدىغان بولۇۋالدى، مەن بۇھەقتە، بولۇپمۇ ئىشتىن قالدۇرۇلغانلارغا ماس كەلگەن، جانغا ئەسقاتمايدىغان تىجارەت تۇرلىرى نېمە؟ دېگەن سوئال ھەققىدە كۆپ ئويلىنىدىغان بولۇپ قالدىم. شۇنىڭ بىلەن كومپيۇتېرغا مۇناسىۋەتلىك يېڭى كەسىپ ۋە يېڭى تىجارەت تۇرلىرى ھەققىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردىم.

بىزەكچىلىك يېقىندىن بۇيان بىزدە راسا گۈللىنىۋاتقان كەسىپلەرنىڭ بىرى. بىر ۋاقىتسكا لايىھىلەش ئۈچۈن، چوقۇم رەسىم سىزىشقا، ھۆسنىخەت يېزىشقا، يەنە كېلىپ بۇلارنى ئەپچىللىك بىلەن ماسلاشتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ، ئەمما كومپيۇتېر بۇنداق ۋەزىپىنى ناھايىتى ئاسانلا تاماملايدۇ. Photo Shop سىستېمىسى بىلەن رەسىملەرنى، نەقىش سۈرەتلەرنى بىر تەرەپ قىلغىلى، CAD سىستېمىسى بىلەن ئۈنىڭ قۇرۇلمىسىنىڭ چېرتيوژنىنى ئاپتوماتىك بىر تەرەپ قىلغىلى بولىدۇ، يېڭى بارلىققا كەلگەن ئۇيغۇرچە رەڭلىك ۋىنۇسكىلارنى بېسىپ قېيىپ چىقىرىپ بېرىش ماشىنىسى كومپيۇتېرنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئىقتىدارىنى ناھايىتى ياخشى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ. كومپيۇتېر تۇرلۇك سۈرەت، يېزىقلارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلىپلا قىلماي، يەنە توققۇز مېتىر ئېگىزلىك، خالىغان ئۇزۇنلۇقتىكى چوڭ لوزۇنكىلارنى ۋە ھەر خىل نۇسخىدىكى ھۆسنىخەتلەرنىمۇ بېسىپ چىقىرالايدۇ، تۇرلۇك رەڭلىك ئېلانلارنى ۋە مۇقاۋىلارنى ناھايىتى ياخشى لايىھىلەپ بېسىپ بېرەلەيدۇ. ئەگەر بىزەكچىلىك ساھەسىگە كومپيۇتېر ئېلىپ كىرىلمىدىغان بولسا، ئۇ ھالدا بىزەكچىلىك تېخىمۇ ئىستىقبالى بار بىر كەسىپكە ئايلىنىدۇ.

كومپيۇتېر سۈرەتخانىسى نۆۋەتتىكى ئاز مەبلەغ بىلەن كۆپ پۇل تاپقىلى بولىدىغان كەسىپلەرنىڭ بىرىگە ئايلاندى، كومپيۇتېر سۈرەتخانىسىنىڭ ئالاھىدىلىكى رەسىم تارتىپلا قالماي رەسىمنى خالىغان تۈسته تۈزىتىپ ئۆزگەرتىپ، مۇكەممەللەشتۈرۈپ ھەتتا ئۇنى كالىندارغا ئايلاندۇرۇپ بېرەلەيدۇ.

بۇگۈنكى رىقابەت دەۋردە، يېڭى يول ئېچىش ئۇچۇن چوقۇم يېڭى ئۇچۇرلاردىن خەۋەردار بولۇش كېرەك. جاھان يېڭىلىقلاردىن، تۇرلۇك سودا، ئېھتىياجلىق ئۇچۇرلاردىن بىخەۋەر قىلىنغان تىجارەت چوقۇم رونىق تاپالمايدۇ. كومپيۇتېر دۇنيانى ئۇچۇر دەۋرىگە ئېلىپ كىردى. خەلقئارا كومپيۇتېر تورى (Internet) ئارقىلىق دۇنيادىكى بازار ئەھۋالى، باھا ئۇچۇرى، پاي چېكى ئۇچۇرى، ئاخبارات ئۇچۇرى قاتارلىقلاردىن ۋاقتىدا خەۋەر تاپقىلى بولىدۇ. زامانىۋى چوڭ شىركەتلەر بىلەن سودا ئالاقىسى قىلغىلى بولىدۇ. نۆۋەتتە ئۇچۇر كەسىپىمۇ رەسمىي بىر تىجارەت تۇرى بولۇپ شەكىللەندى. كېيىم پېچىش، تىكىشمۇ بىزدە ئەڭ ئومۇملاشقان بىر خىل مۇلازىمەت تۇرى. بىراق ھازىر كېيىم لايىھىلەپ پېچىشنىمۇ كومپيۇتېر ئارقىلىق ئېلىپ بارغىلى بولىدۇ. ئەنئەنىۋى ئۇسۇللار بىلەن قولدا كېيىم لايىھىلەپ تىكىش بارا - بارا يېڭى زاماننىڭ تەلىپىگە ماسلىشالمايدۇ، كومپيۇتېردىن پايدىلىنىپ VCD ئىشلەش ۋە سىنئالغۇ فىلىملىرىنى VCD غا ئۆزگەرتىپ ئىشلەشمۇ يېڭىچە بىر خىل مۇلازىمەت تورى

بولۇپ شەكىللەندى. بۇ تۈرمۇ كىشىلەرنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشمەكتە.
قىسقىسى، يېڭى يول ئاچمىز دەيدىكەنمىز، جەمئىيەتتىكى يېڭىلىقلارغا نەزەر تاشلىشىمىز، زامانغا ماس قەدەم بىلەن يول يۈرۈپ، تەپەككۇر ئۇسۇلىمىزنى يېڭىلىشىمىز، پەن - تېخنىكىنى تايانچ كۈچ قىلىدىغان تىجارەتلەرگە مەبلەغ سېلىشىمىز لازىم.
يېڭى تېخنىكىلارنى ئۆگىنىش ئۈنچىۋالا تەس ئىشمۇ ئەمەس، پەقەت ئۆزىگە ماس كېلىدىغان بىر تۈرنى تاللاپ، ئازراق تەربىيىلەنسىلا، مۇھىمى ئۇسكۇنىلەرنى سېتىۋېلىپ ئەمەلىي مەشغۇلات ئېلىپ بارسىلا، ھەرقانداق يېڭى بىر تېخنىكىنى تېزلا ئۆگىنىۋالغىلى بولىدۇ. نۆۋەتتە كومپيۈتېر بىلەن ئىشلەتكۈچىلەر ئارىسىدا ئاساسلىق ئۆتكەل تىل ئۆتكىلى. چۈنكى كومپيۈتېرغا مۇناسىۋەتلىك تېخنىكىلارنىڭ كۆپىنچىسى ئىنگلىز ۋە خەنزۇ تىلى بىلەن چەمبەرچاس باغلىنىپ كەتكەن. ئەمما بۇمۇ يەڭگىلى بولمايدىغان قىيىنچىلىق ئەمەس، يېقىندا شىنجاڭ بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئەڭ چوڭ كومپيۈتېر بازىرى - ئۈرۈمچى قىزىل بايراق يولى كومپيۈتېر سودا سارىيىدا تۇنجى «ئاز سانلىق مىللەت كومپيۈتېر تىجارەت بۆلۈمى» قۇرۇلۇپ تىجارەت باشلىدى. بۇ بۆلۈم كومپيۈتېر بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى تىل توسالغۇسىنى يېڭىشتە ياخشى رول ئوينىماقتا. بۇ بۆلۈم قاتتىق دېتال ۋە يۇمشاق دېتال تىجارىتىدىن باشقا يەنە پۈتۈن شىنجاڭغا يۇزلىنىپ، يېڭى كەسىپ تۈرلىرىنى تەنتەق قىلىپ ۋە ئېچىپ، ھەرقايسى تۈرلەر بويىچە ھەقسىز ياكى تۆۋەن باھادا تەربىيىلەش مۇلازىمىتىنى يولغا قويدى.
يول ئايىغىمىز ئاستىدا، پەقەت ئەقىل كۆزىمىزنى ئېچىپ، كونىچە تەپەككۇر ئەندىزىسىدىن قۇتۇلۇپ، ئىجادكارلىق روھىمىزنى جارى قىلدۇرالىساق، ئاندىن ئايىغىمىز ئاستىدىكى يول يېپىيېڭى بىر يولغا ئايلىنىدۇ، باسقان ھەر بىر قەدىمىمىزدىن مول ھوسۇل تۆكىلىدۇ.

مەرھابا يېڭى ئىستېمال

90 - يىللاردا كومپيۈتېردىن ئىبارەت بۇ سېھىرلىك نەرسە ھاياتىي كۈچىنى تېخىمۇ كۈرسىتىپ، مىسلىسىز بىر ئۈچۈر ئىنقىلابىي دەۋرىگە كىردى. خەلقئارا كومپيۈتېر تورى (Internet) بارلىققا كېلىپ، يەر شارىنى بىر كەنتكە، گىلوبۇسقا ئايلاندۇردى. مەن كومپيۈتېر تورى (Internet) دىن پايدىلىنىپ كىشىنى تاڭ قالدۇرىدىغان خەۋەرلەرنى، ئۇنىڭ بىلەن دۇنيانى بىردەمدىلا ئايلىنىپ چىققىلى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان، ماتېرىياللاردىن كۆرگەن بولساممۇ، ئەمما كومپيۈتېرنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ خەلقئارا كومپيۈتېر تورى (Internet) نىڭ قۇدرىتىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولالمىغانىدىم. يېقىندا ئۈرۈمچى قىزىل بايراق يولى كومپيۈتېر بازىرىدا يېڭى ئېچىلغان ئاز سانلىق مىللەت كومپيۈتېر تىجارەت بۆلۈمىدە، تىجارەت بۆلۈمىدىكى خادىملارنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن بۇ يېڭىلىقنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولدۇم. ئەنە، تېلىفون سىمى كومپيۈتېرغا ئۇلاندى، تورغا كىرىش بۇيرۇقلىرى بېرىلدى. «ئامېرىكا، ئەنگلىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ يېڭىلىنىپ تۇرىدىغان خەۋەرلىرى، دۇنيادىكى ئالتۇن - كۈمۈشلەرنىڭ باھا ئەھۋالى، ھەرقايسى ئاساسلىق شەھەرلەردىكى پاي چېكى ئۈچۈرلىرى، ئامېرىكا Microsoft (مىكرو يۇمشاق دېتال) شىركىتىنىڭ ئەڭ يېڭى يۇمشاق دېتاللىرىنىڭ باھا ئۈچۈرى» قاتارلىقلار بىر - بىرلەپ كۆرۈندى. بۆلۈمدىكى خادىملار ئۆزلىرىگە ئېھتىياجلىق بولغان ئۈچۈرلارنى دەرھال ېبسىپ چىقاردى. مانا بۇ كومپيۈتېرنىڭ خاسىيىتى ئىدى. بۆلۈم مەسئۇلى يەنە ئۆزىنىڭ چەت ئەل شىركەتلىرى بىلەن خەلقئارا كومپيۈتېر تورى (Internet) ئارقىلىق قىلىشقان خەت - ئالاقىلىرى ھەققىدە سۆزلەپ بەردى. بۇلار مېنىڭ كومپيۈتېر ئۆگىنىش قىزغىنلىقىمنى ھەسسىلەپ كۈچەيتىۋەتتى.
كومپيۈتېرنىڭ مەتبەئەچىلىك ساھەسىگە ئېلىپ كىرىلگەنلىكى مەتبەئەچىلىك تارىخىدىكى بىر قېتىملىق دەۋر بۆلگۈچ بۇرۇلۇش دېسەك ئارتۇق كەتمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئىلگىرى نېپىز بىر كىتابنىڭ بېسىلىپ چىقىشىغىمۇ ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىت كېتەتتى. ھازىر بىر - ئىككى كومپيۈتېر بولسىلا، ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە بىرمۇنچە كىتابنى باسمىغا يوللاپ بەرگىلى بولىدۇ. يەنە كېلىپ بېسىلىپ چىققان ماتېرىياللار شۇنداق كۆركەم، سۈپەتلىك. شەخسىلەرنىڭ تۈرلۈك ماتېرىياللارنى يېزىش جەريانىدىكى تۇزىتىش، ئاققا كۆچۈرۈش، كۆپەيتىش قاتارلىق نۇرغۇن ئىش ھالقىلىرىمۇ كومپيۈتېردا بىردەمدە تاماملىنىدۇ.

هازىر تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردە كومپيۇتېر ئائىلىلەرگە ئاساسەن سىڭىپ كىرىپ بولدى. ئىقتىدارى مۇكەممەل بولغان ئائىلە باشقۇرۇش سىستېمىلىرى بارلىققا كېلىپ، ئائىلىنىڭ كۈندىلىك پائالىيىتى كومپيۇتېردىن ئايرىلالمايدىغان بولدى. تۇرلۇك ھېسابات، پىزىقچىلىق خەت - ئالاقە كومپيۇتېر ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدىغان، ئۆيدىن چىقماي تۇرۇپلا دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى گېزىتلەرنى ئوقۇغۇغىلى، ماگىزىنلاردىن نەرسە - كېرەك سېتىۋالغىلى، تۇرلۇك ئۇچۇرلاردىن خەۋەردار بولغىلى، دوست - بۇرادەرلەر بىلەن پاراڭلاشقىلى، ھەتتا ئىشخانىدىكى ئىشلارنىمۇ بىر تەرەپ قىلغىلى بولىدىغان بولدى. ئۆيدە ئولتۇرۇپ خىزمەت قىلىش چەت ئەللەردىكى يېڭى يۇزلىنىش بولۇپ قالدى.

كومپيۇتېردا VCD كۆرگىلى، تۇرلۇك ئويۇنلارنى ئوينىغىلى بولىدۇ. بۇ كومپيۇتېرنىڭ ئادەتتىكى ئىقتىدارلىرىنىڭ بىرى. ھازىر كىشىلەر نۇرغۇن پۇل خەجلەپ، VCD قويۇش ئاپاراتى، سېتىۋېلىۋاتىدۇ، ئېلېكترون ئويۇنچۇقخانىلاردا ئويۇن ئوينىۋاتىدۇ. ئەگەر كومپيۇتېر بولىدىغان بولسا، يۇقىرىقى نۇرغۇنلىغان ئېھتىياجلارنى قاندۇرغاندىن سىرت، يەنە زامانىۋى پەن - تېخنىكا مۇھىتى ئىچىدە ياشىغىلى بولىدۇ ئەمەسمۇ؟

كومپيۇتېرنى ئىشلەپچىقىرىش، ئۇنىڭ زاپچاسلىرىنى ياساش ئىشلىرىنى ھازىرچە ۋۇجۇدقا چىقىرالمايمىز، مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا يېقىندا شىنجاڭ بويىچە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئەڭ چوڭ كومپيۇتېر بازىرى - ئۇرۇمچى قىزىل بايراق يولى كومپيۇتېر بازىرىدا تۇنجى بولۇپ، Uighursoft (ئۇيغۇرچە يۇمشاق دېتال) دېگەن نام بىلەن ئاز سانلىق مىللەت كومپيۇتېر تىجارەت بۆلۈمى قۇرۇلۇپ، رەسمىي تىجارەت باشلاندى. بۇ، مەزكۇر بۆلۈم مەسئۇللىرىنىڭ دادىللىقى، ئالدىن كۆرەرلىكىنىڭ مەھسۇلى، شۇنداقلا جەمئىيەتنىڭ جىددىي ئېھتىياجى، شىنجاڭدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر كومپيۇتېر ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىدىكى ياخشى بىر باشلىنىش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بەلكىم مۇشۇنداق جايلاردىن ئۆزىمىزنىڭ يۇمشاق دېتاللىرى، ئۆزىمىزنىڭ كومپيۇتېرلىرى بارلىققا كېلەر، بەلكىم بىز بۈگۈنكى ئۇچۇر دەۋرىدە پەن - تېخنىكا جەھەتتە دۇنيادىكى نۇرغۇن مىللەتلەرنىڭ ئارقىسىدا قالغان بولساقمۇ، ئەمما ئۆزىمىزگە خاس يېڭى يول بىلەن كومپيۇتېر دەۋرىگە تېز سۈرئەتتە يېتىپ كېرەلەيمىز.

《天尔塔格》文学双月刊 Tangritag TwoMonthly Literature «تەڭرىتاغ»
1998 年 第5期 Journal In Uygur Language 1998 - يىل 5 - سان

主办单位：乌鲁木齐市文学艺术界联合会
编缉出版：《天尔塔格》编缉部
地址：乌鲁木齐市新华南路16号
电话：2818897，2819490 邮编：830002
印刷：新疆《工人时报》印刷厂
国外总发行：中国出版对外贸易总公司（782信箱）
国内统一刊号：CN65 — 1012/1
邮局代号：58 — 83
零售价：4.40元

ئۇرۇمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى تەرىپىدىن چىقىرىلدى
«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى
ئادرېسى: ئۇرۇمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر
تېلېفون: 2818897، 2819490 پوچتا نومۇرى: 830002
شىنجاڭ «ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى» ياسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
جۇڭگو خەلقئارا نەشرىيات سودا باش شىركىتى
چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ (782 - خەت سانىدۇقى)
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى:
CN65—1012/1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 58_83
پارچە سېتىلىشى: 4.40 يۈەن

شۆلىجۇنىڭ ياغاچ ئويما رەسىملىرىدىن تاللانما

يېڭى قۇياش

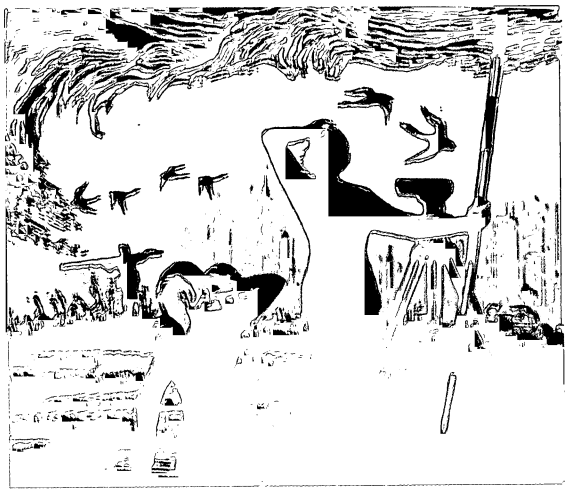

ئۇمىدلىك دالا

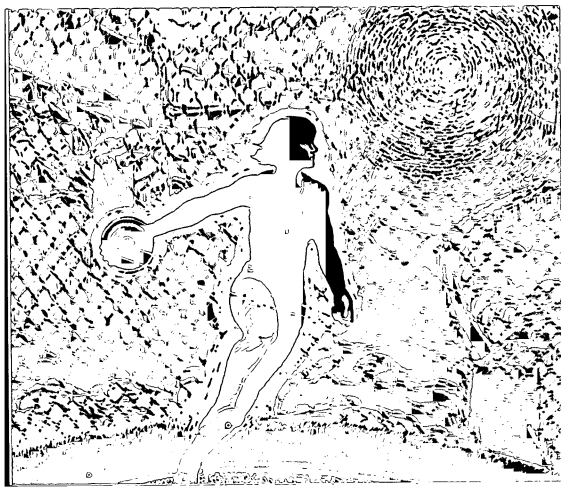

ئۇچۇش

شۆلىجۇنىڭ ياغاچ ئويما رەسىملىرىدىن تاللانما

جاڭ پېڭنىڭ جۇڭگوچە رەسىملىرىدىن تاللانما

يېپەك يولىدىكى قەدىمكى ئۆتەڭ

تىيانشان قوۋىقى

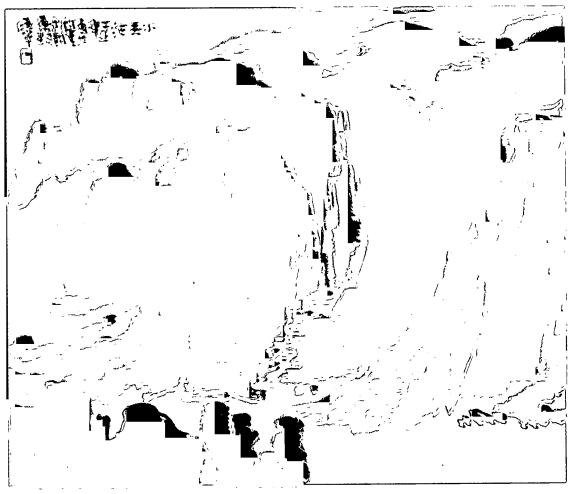

كىچىك بوغدا كۆلى

جاڭ پېڭنىڭ جۇڭگوچە رەسىملىرىدىن تاللانما

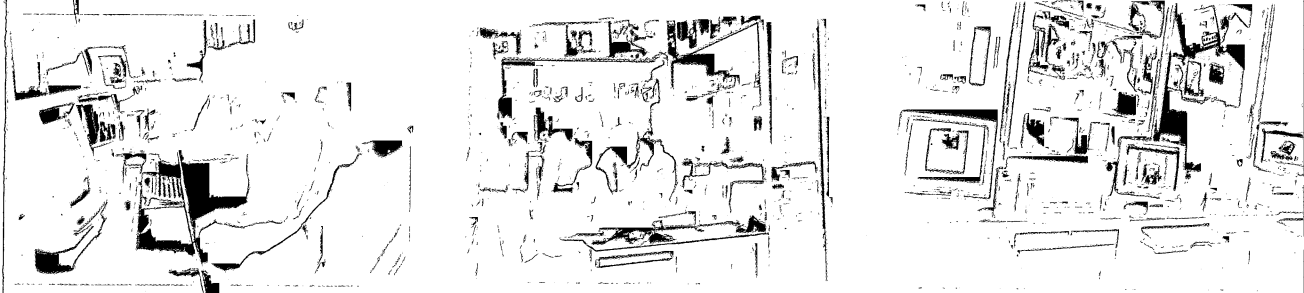

ئۇيغۇر سوفت

Uighursoft

ھەر خىل كومپيۇتېر، ئۇيغۇرچە يۇمشاق دېتاللار ۋە تېخنىكا
ئۆتۈنۈپ بېرىش مۇلازىمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.
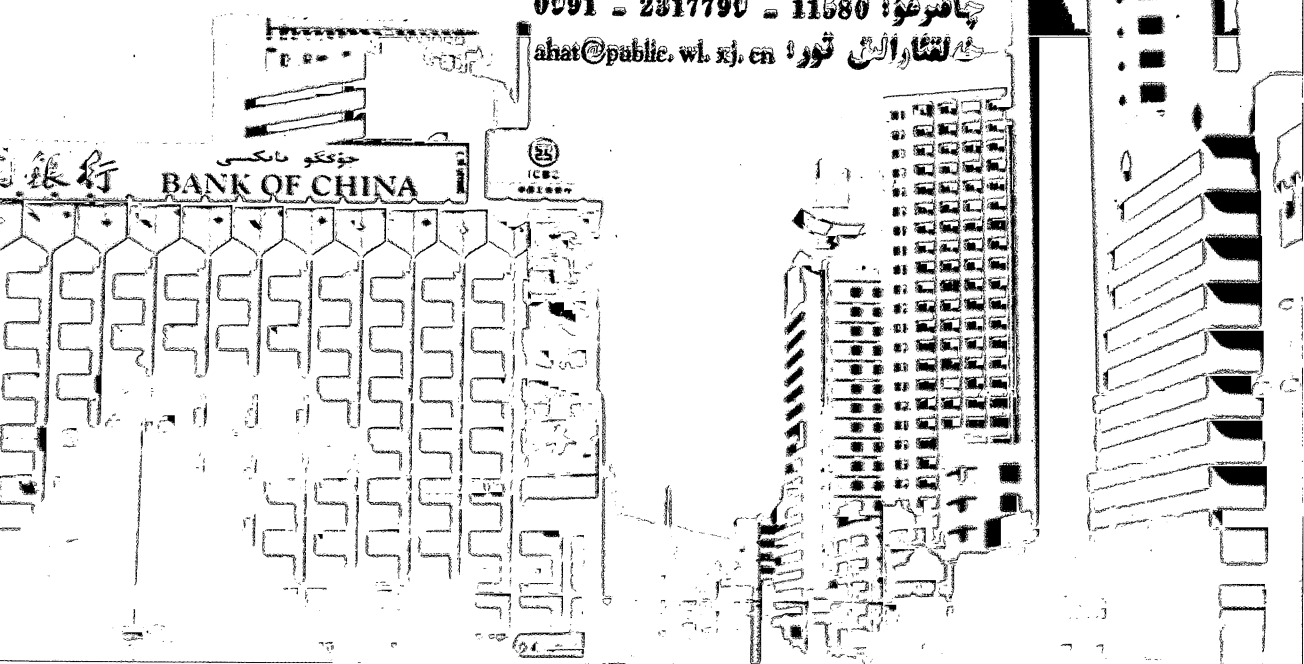
ئادرېس: ئۇرۇمچى قىزىل بايراق يولى كومپيۇتېر بازىرى ئاز سانلىق مىللەت
كومپيۇتېر تىجارەت بۆلۈمى 4 - قەۋەت 4319 - دۇكان
تېلېفون: 2839871 - 0991
چاقىرغۇ: 11580 - 2317790 - 0991
خەلقئارالىق تور: ahat@public.wl.xj.cn